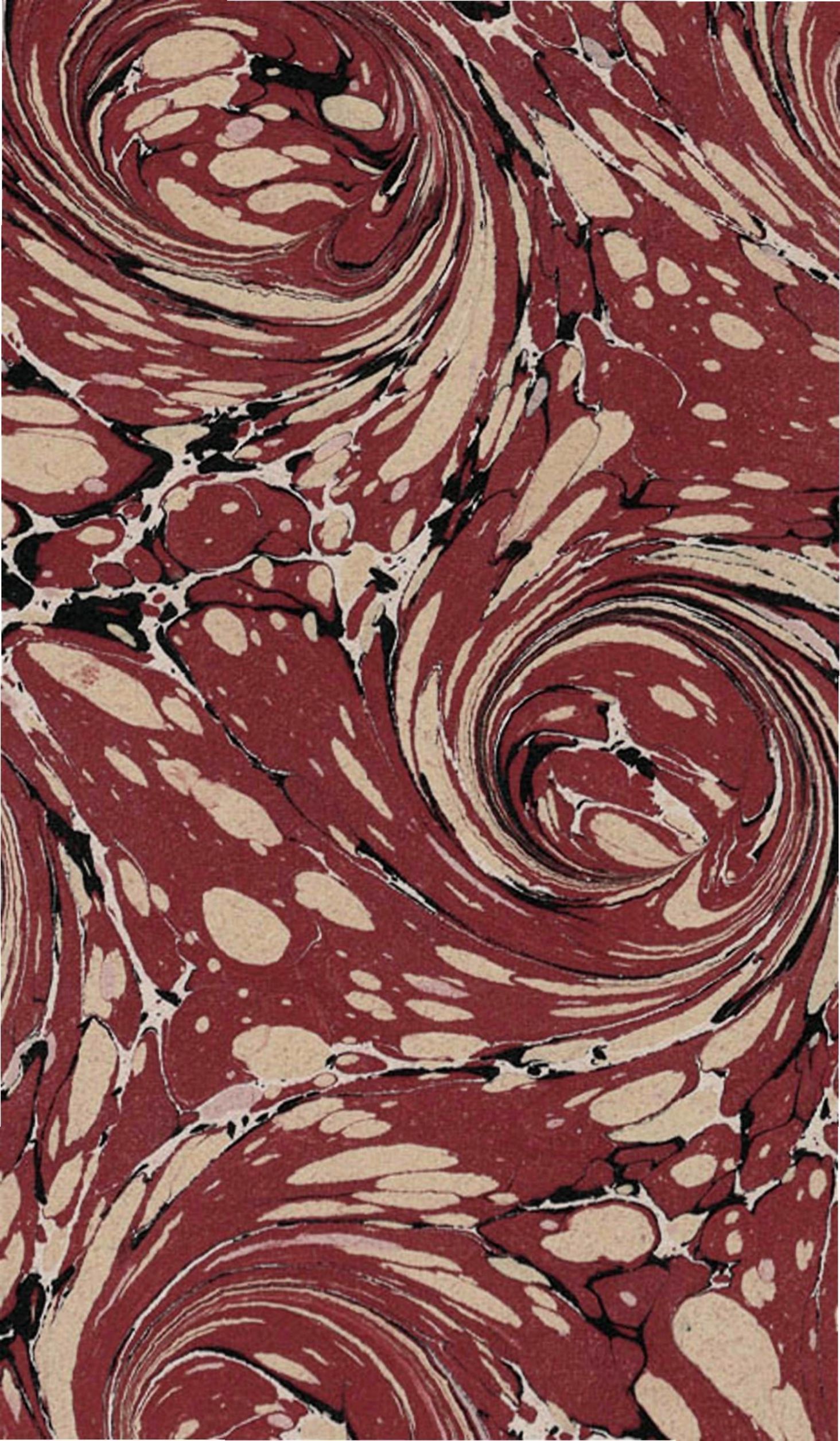

BIBLIOTECA CATALANA.

CONSOLACIO
DE PHILOSOPHIA

LIBRE DE

CONSOLACIO

DE

PHILOSOPHIA

lo qual feu en lati lo glorios

DOCTOR BOECI

transladat en romanç catalanesch.
Estampat novament ab la

MORAL CONSIDERACIO

CONTRA LES

PERSUASSIONS, VICIS E
FORCES DE AMOR

de don

FRANCESCH CARROÇ PARDO DE LA CASTA

a cura de don

Bartomeu Muntaner

ab algunes notes bibliografiques del

Angel Aguiló

BARCELONA

ANY M.DCCC.LXXIII

BARCELONA

Llibrería d'Alvar Verdaguer, Rambla del Mig, n.º 5.

En les Estampes de Pere Joseph Gelabert de Palma de Mallorca y de Fidel Giró de Barcelona.

PROLECH

POCHS llibres han tingut l'anomenada de la CONSOLACIO DE PHILOSOPHIA de Bocci, extesa per tota l'Europa, desde les primeries de l'Edat Mitjana y traduida en totes les llengues y literatures que s'hi conreuhaven. Son autor que fou apel-lat lo *derrer dels romans* (1) la escrigué encara ab tot l'artifici clássich aleshores agonitzant com la matexa Roma; y essent cristiá d'esperit, res mancava a n'el nostre llibre per obrirse fácil camí en aquella época, escassa de formes

(1) Menéndez Pelayo: *Bibliografía Hispano-Latina clásica*. Vid. Article: BOECIO.

literaries en ses produccions y al mateix temps mal preparada pera fruir de les joyes de la bona época clássica.

En tota l'Edat Mitjana seguí essent lo Boeci lo llibre indispensable de les biblioteques de reys y de magnats; y axis com en los monestirs de Mendicants o Fra Menors s'hi custodiaven los Exemplaris (per l'estil del que havem publicat en aquesta BIBLIOTECA ab lo titol de *Recull de Eximplis e Miracles per A. B. C..)* que servíen per ensenyar y educar al poble fentli agradoses les prédiques doctrinals, en los Palaus y Monestirs Reyals s'hi llegíen les artificioses planes del Boeci, que ademés de recrear l'esperit, ajudaven a recordar als poderosos la inconstancia de les coses humanes y la brevitat de la vida.

Res donará tant a conexer la divulgació y apreci de aquest llibre com la llista dels manuscrits procedents de Catalunya de que's té noticia, ja de traduccions en nostra llengua, com dels codechs primitius que's guardaven en nostra terra.

En lo monestir de Santa María de Ripoll, (avuy en l'Arxiu de la Corona d'Aragó) se guardava un codex d'aquesta obra, ab la següent indicació: *Boetii de consolatione philosophica, quam explicationem assumpsit manibus Johannis Terrat studentis die martis 30 Decembris 1478.*—Un altre figura en lo *Catalech dels llibres guardats en l'Arxiu de*

la Casa Capitular del Bisbat d'Urgell fet per fra Guillem Costa del Monestir de S. Miquel de Cuxá, lo 2 d'Abril 1660. — En la Biblioteca Provincial de Mallorca, hi ha un codex palimcest del Boeci del sigle XIII, segons l'Archiduch Lluis Salvador en son *Die Balearen in Wort und Bild*, t. IV, pág. 236. — (1) Lo P. Villanueva en son *Viaje Literario* (vol. 20, pág. 122), dona rahó d'altre codex de Boeci (no citat pel senyor Menéndez Pelayo), sens indicar la llengua, si be sembla devía ésser en llati, que's trobava en lo Monestir de Santes Creus. — En la Carta dotal de donya Constança d'Anglesola (1403) que's conserva en l'Arxiu Histórich Nacional, s'hi llegeix entre la llista de sos llibres, un *Boeci en lati ab cubertes vermelles* y després una versió catalana, *Boeci arromançat en paper scrit de ma nostra;* per cert que ab motiu causa l'admiració del senyor Menéndez Pelayo, trobar en una llista de 16 llibres, dos codechs de la CONSOLACIÓ de Boeci. — Altre codex llatí estava en

---

(1) En la notable *Bibliografía Hispano-Latina clásica* del senyor Menéndez Pelayo, que's publica en la *Revista de Archivos*, d'ahont havem copiat moltes de les noticies bibliográfiques sobre Boeci que consignem en aquest prólech, parla d'un altre codex procedent de S. Culgat del Vallés ab la matexa nota final que la que havem transcrit del procedent del Monestir de Ripoll: com no figura en la llista dels llibres del Monestir de S. Culgat que's conserven en lo Arxiu de la Corona d'Aragó, creyém que aquesta nota es una mala inteligencia d'en *Corminas* en son *Suplemento á la Biblioteca de Escritores Catalanes de Torres Amat*. Encara podem afegir que lo P. Villanueva, en son *Viaje Literario*, tampoch parla d'aquesta obra al anomenar les que existíen en lo Monestir de S. Culgat del Vallés.

la Biblioteca del Condestable don Pere de Portugal (n.º 84 del inventari de sos llibres); també possehía lo mateix Condestable un codex en castellá del Boeci que figura en lo nombre 39 del mateix inventari. — En lo Catálech de la Biblioteca del Rey Don Martí (en l'Arxiu de la Corona d'Aragó, R. 2,326) hi figura també un BOECI DE CONSOLACIÓ L. (en llatí ?) que porta lo n.º 122.

Major argument será encara per nosaltres lo gran nombre de codechs catalans que existiren de aquesta obra; no ens ocuparém dels escrits en altres llengues, com la castellana y la francesa (d'aquesta última ne possehía un lo Príncep de Viana), que també corríen per Catalunya.

En la Biblioteca Provincial y Universitaria de Barcelona s'hi conserva lo codex que ha servit per aquesta edició y procedeix del Convent Dominicá de nostra ciutat; consta de 128 *fulls, escrit ab varies tintes y hermoses capi*tals adornades, a dues columnes, sobre paper, d'ultims del sigle XIV o primeries del XV (1). No describím lo començament ni la fí del volum perque se troba copiat al peu de la lletra en la present edició.—Segons lo P. Villanueva (*Viaje Literario*, vol. XVIII, pág. 206), en la Biblio-

(1) Mentres lo P. Villanueva l'atribueix al sigle XIV, lo senyor Menéndez Pelayo lo suposa del XV; nos inclinèm al parer del segón.

teca del Monestir de Montserrat s'hi trobava altre codex d'igual antigüetat que lo que venim de descriurer, que comença: *Prolech de frare Pere Saplana, del ordre de Preycadors, conventual de Terragona, qui esplana aquest libre de latí en romanç, segons lo començament e glosa de Sent Tomas: lo qual tremis al Infant en Jacme, fill del Rey de Mallorca, lo qual Infant era desheretat e tengut pres en la ciutat de Barchalona per lo molt alt Senyor Rey en Pere d'Aragó* (1).

En l'inventari dels llibres de la Reyna Donya María d'Aragó, muller d'Alfons V (1458)

---

(1) Aquest codex se troba avuy en la Biblioteca del Monestir de Montserrat, de la qual desaparegué com tants altres en la vandálica destrucció suferta per lo Monestir en 1811. Havent sortit a la venda en Barcelona, molts anys després, retorná a son degut lloch; per mediació del bon amich lo R. P. Fr. Ramón Colomé O. S. B. resident en aquella Santa Casa, que ha tingut la amabilitat d'enviarme nota detallada del llibre, puch incluir los següents fragments de la introducció, copiada d'un manuscrit del sigle XVIII, que dona noticias d'aquest codex: diu axis després de copiat lo titol més amunt copiat:

«*Molt alt e excellent Senyor e molt amable Infant en Jacme* de Mallorques, jo vehent que ab vos no puch esser present la qual cosa desig molt per ço que us pogues aconçolar en vostres tribulacions me pensat que en absencia vos servescha per escriptura en la qual vos pugau aconçolar en vostres tribulacions e pensantme en aquesta manera estant en la librería del Monestir venchme en mans lescrit lo qual feu lo benaventurat Sent Thomas del Orde dels Preycadors Doctor molt excellent Cosi vostre, la doctrina del qual es sens error ne falsia sobre lo libre de Boecl de consolacio lo qual lo dit Boecl Fhilosof molt assenyalat feu ell posat en presó per consolacio sua, en lo qual quan agui legit viu manifestament que era obra covinent per a vos Senyor e per tota persona qui en semblant tribulacio sie posada, jo fuy molt induit a treledar lo dit libre per algunes notables persones de Cathalunya qui han greu despler del vostre dampnatge coneixent la condicio del dit libre que sera gran consolacio de vos senyor, les voluntats dels quals com la vostre matexa, etc...»

s'hi llegexen dues copies catalanes del Boeci:

Núm. 34.—Item un altre libre appellat *Boeci de Contemplació* (sic) en romanç scrit en pregamins ab posts cubertes ab aluda vermella, ab dos gafets dargent daurats que comença: *Al molt alt e molt rreduptable princep*, &, e feneix ab rubrica vermella: *Açi feneix lo libre...*

Núm. 63. — Item un altre libre appellat *Boeci de consolació*, scrit en paper a corondells ab cubertes engrutades ab aluda vermella; comença: *Al molt alt, poderos e carament amable...* e feneix en xxxxiij cartes *a nostre senyor Deu axi con aquell.* Lo senyor Menéndez Pelayo suposa aquesta traducció diferent de l'anunciada en l'article anterior d'aquest inventari.

En la Biblioteca Colombina s'hi trobava un codex en catalá de la CONSOLACIÓ DE FILOSOFIA que avuy día se troba en la Biblioteca Nacional de París, segons lo *Supléments au Catalogue des manuscrits espagnols de la Biblioteque Nationale* (París 1892, n.º 630, pl. 353) que porta sa descripció: *Papier 119 feuillets, 285 millimètres sur 205. XVe siècle. (Classement de 1860 n.º 474; Acquis en 1885)*, copiada per lo senyor Menéndez Pelayo en la citada Bibliografía...

Finalment tenim en nostre poder un altre codex de la CONSOLACIO DE PHILOSOPHIA, molt semblant al que se troba actualment en la Biblioteca Universataria de Barcelona, si be quelcóm anterior, probablement del final del

sigle XIV, y de més bona má en les ornamentacions dels caps-lletres e inicials. Te 121 folis numerats, a dues columnes per plana, y comença (fol. 1):

En nom de Deu sia | e d'la Verge molt | humil madona | Sta. Maria | Aci comença lo | prohemi del libre de Boeci | de consolacio en lo qual se | conte la Istoria de Teheodo· | rich Rey dls Gots lo qual | libre ordona Frare Anthoni | Geneôreda dl (ordre) dls (Frares) | preycadors dla Ciutat (de) | Barchenona.

Per ço que lo libre...

Acaba en lo foli CXX: *Aci fenexen tots los V libres de Boeci apellat de Consolacio.*

Finis adest vere scriptor vult pretium hebere (sic.) *Deo gracias.*

Segueix: *Aquest metre es abans de la derrera prosa que es tresposat.*

En lo V metre la Philosophia que per la figura que Deu ha donada als cors del hom con ell... &ª (vegis lo text pág. 247.)(1)

---

(1) Es de notar que lo text d'aquest METRE V correspon en nostra edició al *metre* IV (pág. 243) presentant algunes diferencies de redacció bastant notables, sobre tot al final, que incluim per que's puga fer la comparació ab lo del present text. Diu aixis, *començant* ab l'ultim *paragraf* de la pág. 245, última d'aquest *metre*.

Perque se segueix la opinio dels filosofs vertaders que la anima per si enten e enderroque lo seu entenimen. E per ço deya Ovidi en lo libre de mathamorfoseos con totes les coses animades e mouibles per lonch gurden la terra e tinguen la cara lur girada enuers ella natura ha donat al hom lo cap alt per ço que mils puxa guardar los cels e quaix li mana que sovin gir è leu la sua cara vers les estells perque apar que lom no deu tant posar son enteniment en les coses terrenals mas entendre les spirituals.

Lo codex descrit constituheix una prova en favor de la paternitat de la traducció del present llibre de Boeci en favor del P. Fr. Antoni Genebreda, ja que diu rodonament *lo qual libre ordona Frare Anthoni Genebreda;* dihém axó perque primerament lo P. Villanueva y avuy nostre docte mestre lo senyor Menéndez y Pelayo se inclinan a creurer autor de la traducció catalana al P. F. Pere Saplana com se desprén del començament del prolech del ja citat codex del Monestir de Montserrat. Si del text que ja havem copiat al parlar del dit codex, se'n desprén que fou traduhida pel P. Fr. Pere Saplana, la present indicació fa creure la existencia d'una versió diferent, feta o refosa per Fr. Antoni Genebreda; la impos*sibilitat en que'ns trobém de fer lo coteig ab la* edició prínceps de la traducció catalana del Boeci que's conserva en la Biblioteca del Institut de Huesca (1) nos fa més difícil lo contribuhir a la resolució d'aquest dubte important per les lletres catalanes, per la anomenada que en Catalunya y aduch per tot Espanya (2) y en lo mitjorn de Fransa (3) tingué lo P. Genebre-

---

(1) Boecio. De consolació. — sin lugar, pero probablemente impreso en Valencia, 1489, 2 de junio. — 4.° — 114 hjs. no fols. — sign: a — n 8 o 6 p 4 — a linea tirada — 27 lineas en cada pág. — letra gotica de un solo tamaño — sin capitales.
(Haebler - Bibliografia Iberica del siglo XV, pag. 26, n.° 58.)

(2) Les nombroses edicions de Sevilla (1493, 1497, 1499, 1511) son traduhides de la versió catalana del P. Genebreda.

(3) Boccio de consolacion tornado de latin en romance por

da, com autor de la versió catalana del Boeci, mentres quedava ignorat lo verdader traductor P. Saplana (1). No'ns sabém conformar a que lo P. Genebreda, qual nom figura en tots los textos catalans que conexém d'aquesta obra, fos solament autor del proemi y dedicatoria al infant Don Jaume de Mallorca, mes encara devant la clara afirmació que en aquest codex, a mon parer de igual autoritat al menys que'l de la Biblioteca Montserratina, se troba respecte al autor de la traducció catalana.

Res més nos cal afegir sobre aquesta traducció que segurament fora més coneguda y estimada sa lectura a no haver escassejat tant los exemplars de sa única edició estampada en les derreríes del sigle XV.

Lo tractat que segueix al text de la CONSOLACIO Philosifia de Boeci, o sia la MORAL CONSI-

---

el muy rreverendo padre fray Anton ginebreda, Maestro en la santa theologia de la orden de los pedricadores (sic) de Barcelona,...

(fol. lxxiij: v.º) «Aqui feneçe el libro de consolacion de Boecio, el qual fué inpresso en Tolosa de francia por maestro Enrrique mayer aliman e acabose a quatro dias del mes de Jullio Año del nasçimiento (sic) de nuestro señor Jhu. xpo de Mill e quatro cientos et ochenta e ocho años.

(1) No havem pogut trobar cap indicació biografica sobre lo P. Pere Saplana, fora de lo que s despren de la matexa traducció o sia que pertanyé a l'ordre de Predicadors, y residía en lo convent de Tarragona. En los nombrosos papers que's conserven en la Biblioteca Provincial y Universitaria de Barcelona, sobre l'ordre Dominicana no l'havem vist mencionat, per no haver pertenescut al Convent de Santa Catarina de Barcelona. En cambi en lo *Lumen Domus*, llibre primer, parla del P. Fr. Anton Ginebreda «grandissim predicador y de fama» que fou prior del dit convent en 1380.

DERACIO CONTRA LES PERSUASSIONS, VICIS Y FORCES DE AMOR FETA PER LO NOBLE DON FRANCESCH CARROÇ PARDO DE LA CASTA es copia d'un llibret incunable, existent en la Biblioteca provincial de Palma de Mallorca, encara que l'Haebler en sa Biblioteca Ibérica del sigle XV suposa que no's coneix cap exemplar d'aquesta impresió (1).

No transcribim lo titol per trobarse copiat fidelment en lo present text.

Al incluirlo en aquest volum de la BIBLIOTECA CATALANA, tant mon Pare con lo Sr. don Bartomeu Muntaner (a. c. s.) qui's cuida galanament de l'impresió del present volum degueren tenir en compte la raresa del present tractat fet per lo poeta valenciá don Francesch Carroç Pardo de la Casta desconegut dels Biografs Valencians Ximeno, Rodríguez y Fuster y citat per Nicolás Antonio. Bib. Vetus y per lo P. Villanueva (vol. 22 pl. 214), d'ahont trau la cita lo Sr. Haebler al descriure aquest volum, que pasá de la Biblioteca dels Frares Predicadors, a la Provincial de Palma de Mallorca.

ANGEL AGUILÓ

---

(1) Está en lletra gotica sens paginació ni data d'impresió de cap mena: en 8u, te tres fulls y mig ab les signatures a, b, c, d, e, aquesta derrera de 4 fulles.

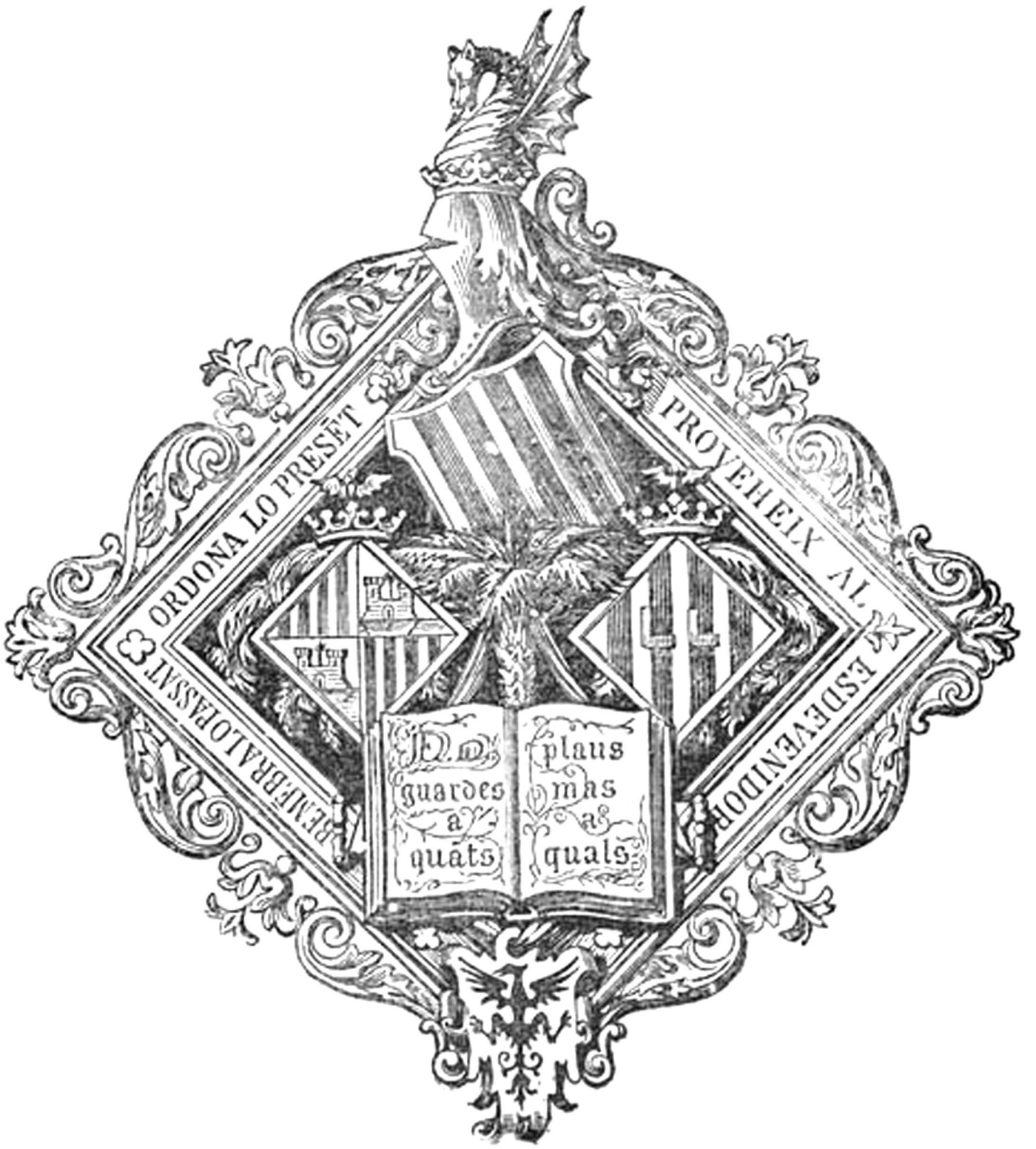
ORDONA LO PRESÉT
PROVEHEIX AL
ESDEVENIDOR
REMÉBRA LO PASSAT
D. m.
guardes
a
quats
plaus
mas
a
quals

LIBRE DE CONSOLACIO

de PHILOSOPHIA, lo qual feu en latí lo glorios doctor BOECI, tranſladat en romanç catalaneſch, ſeguint la expoſicio del beneuyrat doctor ſent Thomas Daqui, e endreçat a lalt infant en Jacme de Malorcha.

MOLT alt e poderos e carament amable ſenyor infant en Jacme de Malorcha: yo ſeruidor voſtre deſijant que pogues eſſer preſent ab vos per ço queus conſolas en voſtres tribulacions, la qual coſa no mes leguda, em penſat que en abſencia vos ſerueſcha per honeſta ſcriptura en la qual vos puxats conſolar. On penſant mi en aqueſta coſa, ço es, quina ſcriptura vos poria trametre, vench me a les mans lo ſcrit lo qual ſent Thomas Daqui del orde dels preycadors, doctor molt excellent, coſi voſtre, *la doctrina del qual es molt comuna e ſens* tota error, feu ſobre lo libre de Boeci de Conſolacio, en lo qual quant hagui legit viu manifeſtament que era obra couinent per a vos, ſenyor, e per a tota perſona que en ſemblant tribulacio ſia; e fuyt molt induit a tranſladar lo dit libre en romanç catalaneſch per alſcunes nobles perſones de Cathalunya que han del voſtro dampnatge gran deſplaer, que ſabien la condicio del dit libre, e conexien que ſeria a gran conſolacio de vos, ſenyor, per que volgren e deſijauen que jol tranſladas: les voluntats dels quals axi com la voſtra mateixa, ſenyor, es a mi e deu eſſer a tot frare preycador manament. On per les dites

rahons mogut he tranſladat lo dit libre ſeguint la ſexpoſicio del dit beneuyrat doctor ab gran affany; car *lo dit Boeci poſa lo dit libre molt ſcu*rament e ab latins fort ſtranys e ab rahons totes philoſoficals. Empero, ſenyor, lo dit affany es ſtat a mi conſolacio per amor voſtra quant me penſaua que aci poriets conſolar vos mateix, axi com lo dit Boeci. Per que, ſenyor, ſupplich humilment a la voſtra altea que vullats legir e entendre e ſaber lo dit libre, car aqui porets conexer manifeſtament lo departiment qui es entre los bens vertaders e los monſonaguers, e als quals deuets endreçar lo voſtro coratge, e en quina manera ne deuets vſar; e porets ſaber moltes coſes les quals ſon couinents de eſſer ſabudes per tota nobla perſona. E ſeriem ſemblant, ſenyor, que vos qui ſabets be la art de trobar vos occupaſſets en lo dit libre de fer lo en rimes, per ço que fos pus plaſent de legir e que mils ne paſſaſſets voſtre temps. E placia, ſenyor, a la voſtra altea que prengats aqueſt petit ſeruey del voſtre ſeruent, lo qual ſe comana humilment en gracia voſtra, e prega per vos Iheſuchriſt queus do endreçament a tots voſtres affers e finalment ſi mateix ab clara conexença.

ACI COMENÇA LO PROLECH DEL LIBRE APPELLAT BOECI DE CONSOLACIO, EN LO QUAL PROEMI SE CONTE LA ISTORIA DE THEODORICH REY DELS GOTS, LO QUAL FO ARROMANÇAT PER FRARE ANTHONI GENEBREDA DE LA ORDE DELS FRARES PREYCADORS.

PEr ço que lo libre ſeguent, lo qual feu lo glorios doctor Boeci, ſia mils entes com la major raho quel hom ha de planyer ſa miſeria es com ſens colpa ha hom tribulacio, per tal coue poſar aci la iſtoria de Theodorich rey dels Gots, lo qual per la ſua gran iniquitat feu metre en preſo e puys ociure aqueſt doctor.

E per ço deuets ſaber, que ſegons que recita Freculphus biſbe de Lexouia en lo cinque libre de les ſues iſtories, que deſpuys que Theodorich fon gitat de Pannonia ab ſon pare Theodomir, ell e les ſues gents anaren a cerchar terra en que pogueſſen eſtar, e per força darmes ſubjugaren molta gent e van ſe poſar ab tot lur eſtol en vna

ciutat la qual es appellada Illirich en la qual se aturaren. E ladonchs tenia lo imperi oriental Zeno, lo qual comença de regnar apres la passio de Ihesuchrist lany .cccclxxvj.: aquest Zeno conexent la prosperitat e proesa daquest Theodorich trames li missatgers que vingues a ell, e que li membras sots quina forma com vn princep qui era appellat Leho lo hagues ben .x. anys tengut presoner ab quanta honor lo hagues trames a son pare. Adonchs Theodorich sens tota pahor vench en Roma, e lemperador reebel molt graciosament e honrada, e feu lo consol o jutge ordinari de Roma. Hoc encara obtengue que deuant la statua del emperador so feta la sua forma a manera de hom qui caualcaua en son cauall, la qual cosa era de fort gran honor en aquell temps. Mentre Theodorich estant en la ciutat hagues gran abundancia de tots bens, vench li nouell que la sua gent qui era en la ciutat e regio de Illirich hauia fretura, delibera que mes li valia ab affany e ab perill de batalles cerchar lo menjar, que si estigues en Roma ab abundancia e ab ociositat per molt de be que hagues. E si be en aquest temps ell aprengues sciencia de Boeci e hagues gran priuadesa de ell, empero encara ama mes lo set e perill de les armes que los delits de Roma. Anassen donques al emperador e dix li: si be per vostra merce nos seruint a vos no hajam de res fretura, empero si sera plasent a la vostra pietat hoirets lo desig del meu cor. E

ladonchs haut loch de parlar ſecretament ab lemperador, axi com hauia prou e ſouin, ell li dix: les parts de occident les quals en temps paſſat eren regides per los meus predeceſſors, e aqueſta ciutat que es cap del mon, ¿per que ara ſots tirannia dels Torcilins e Reigs? Eren dues nacions de gents que lauors per força hauien preſa Italia e Spanya. Donchs, ſenyor, jous prech quem lexets anar a ma gent e farets dos bens: lo primer que eſcaparets als carrechs de les deſpeſes que jo fas aci; e ſi Deus me ajuda em fa gracia ſera la fama de la voſtra merce fort diuulgada, com molt mes val que jo qui ſon vaſſall voſtre ſi victoria he que ſia rey, que no aqueſt que es noſtre enemich que tirannament poſſeeſcha la part de la ciutat de Roma e del regne. E lo emperador, hoides aqueſtes paraules, ſi be hague deſplaer del departiment de Theodorich, empero per no fer lin deſplaer atorga li ho, e donali grans dons e riqueſes, e recomanali lo poble de Roma e los ſenadors. E lauors Theodorich pres comiat del emperador e iſques de Roma e anaſſen als ſeus cauallers e homens de peu, e fort brauament ell ſen entra e pres Pannonia e Spanya, e puys paſſa les muntanyes de Alpia e vench ſen vers Venecia, e aqui apres de un pont qui es appellat lo pont de Sont ell ſe attenda ab tota ſa hoſt, e eſtech aqui per alguns dics a recrear los de la hoſt e les beſties. E apres de alguns dies lo enemich ſeu, lo qual era appellat Odoatzer, aplega gran hoſt

de homens darmes e vench fen contra Theodorich, e donaren la batalla en los camps de Verona en lo qual Odoatzer mori ab tota sa gent per Theodorich. E ladonchs Theodorich hac tota Italia e Roma, e per tal com ell hauia dos regnes ell se posa la corona e totes les insignies reyals, e volent fer de guisa que hagues pau ab los francesos pres per muller la filla del rey de França appellat Luys. En aquest temps mori Zeno emperador, e regna lo imperi Anastasi lany de gracia .cccc.lxxxviiij°. en lo qual temps flori en Italia Boeci, hom de gran excellencia e noblesa e sciencia, lo qual per deffensio de la fe feu molts libres, axi com aquell de Trinitat lo qual endreça a son sogre qui hauia nom Simacus patricius. Axi mateix ne feu quatre los quals endreça a un cardenal de Roma appellat Johan, ço es, de la manera de parlar vertaderament ab propositions afirmatiues de la santa Trinitat. Item de la produccio de les bones creatures per Deu bo. Item vn de la fe christiana. Item vn de les dues natures e vn suppositt en la persona de Ihesuchrist, en lo qual fort altament confon les erros de dos heretges, ço es, de Nestori e de Eutici. En aquest temps lo dit Theodorich amaua e loaua fort lo dit Boeci; mas per tal com lo dit Theodorich axi com a traydor tenia Roma, duptant se que los romans no li rebellassen fenye que los romans scriuien al emperador contra ell, e per ço com lo principal era Boeci imposali crim

de leſa mageſtat, e exelal, e trames lo en vn carcer a Pauia, en lo qual lo dit Bocci feu los ſeguents libres, en los quals demoſtra con ne per bona ne per mala fortuna negu no deu deſemparar juſticia. Apres de Anaſtaſi fon emperador Juſti anno .dxviiij°., lo qual emperador era fort catholich, e feu eſtatut que en tot loch on hagues eſgleyes de heretges que foſſen deſtrouides e que hi foſſen fetes eſgleyes de catholichs. Ara Theodorich era maluat heretge de la heretgia de Arria, que dehia que en la ſancta Trinitat no hauia ſino vna perſona, e hoit lo dit Theodorich lo dit eſtatut del emperador enuia miſſatgers a papa Johan que ſi ells no fahien reuocar lo dit eſtatut que ell ociuria tots los chriſtians de tota Italia, e per pahor de la maleſa o crueltat de Theodorich lo emperador reuoca lo dit ſtatut: es ver que per tal con los miſſatgers no foſſen axi toſt venguts, cuydant ſe Theodorich que aço foſſen maneres feu ociure Bocci, e puys pres papa Johan e feu lo morir en un carſre, e ocie Simacum patricium en Reuenna. E lany ſeguent per volentat de Deu ſoptoſament mori lo dit Theodorich, de la mort del qual recita ſent Gregori en lo quart libre del Dialogorum que en la hora de la ſua mort un hermita qui eſtaua en la illa de Lipper viu lo dit Theodorich deſcint e deſcalç e ligades les mans e que anaua entre papa Johan e Simacum patricium, los quals lo lençaren en Volchan, ell vehent qui era en una illa prop de aquella.

Aço hauem premes per tal que tots aquells qui legiran la ſeguent obra ſapien quina ſo la raho de la perſecucio daqueſt doctor, e per ço axi mateix que les perſones ſauies aprenguen de contraſtar a la ſenſualitat con han affany. Lo titol del libre es aqueſt ſeguent en lati: *Auicii Mallii Seuerini Boecii Exconſulis Ordinarii Patricii de Conſolatione philoſophie incipit liber primus.* En aqueſt titol ſon poſats .vij. noms del dit doctor, per los quals ſon enteſes les ſues prerogatiues, com primerament ell es appellat Auici qui vol dir ſens vici o no vençut, com james per negun vici no poch eſſer vençut: lo ſegon nom es Malli lo qual es cognom, com aqueſt doctor era del linatge de Malli caualler de Roma, lo qual ſe combate ab un caualler frances fort valent hom lo qual aportaua una corona qui es apellada *torques*, e lo dit Malli vence lo dit frances e li pres la dita corona e las poſa al coll. Encara lo dit Malli com vna vegada ſe hagues fet *vn gran pou e fer dins la ciutat de Roma, interrogat* lo deu Apollo que volia dir aquell pou, reſpos que ſi aqui nos metia la pus bella coſa que fos que la ciutat ſe abiſaria; e los romans haut conſell determenaren que hom armat en ſon cauall era la pus bella coſa que hom pogues veure, e ladonchs lo dit Malli dix que ell ſi deuia lançar com per les grans noblees que los ſeus havien fetes en *Roma a ell ſe pertanyia, e armat* per tal com lo cauall duptaua poſali en lo cap vn

mantell de vna noble dona e ſalta en lo pou, lo qual apres tantoſt ſe tancha. De aqueſt linatge fou lo doctor aqueſt. Encara mes lo agnom daqueſt doctor es Seuerini qui vol dir rigoros en juſticia, com james ne per pahor, ne per amor, ne per prechs, ne per preſents, negun no poch fer que ell ſe torces ne fallis al juſt; e per deffencio daqueſta juſticia mori. Lo quart nom del dit doctor es lo ſeu nom propri Boeci que vol dir en greguesch *bocces*, que en lati vol dir ajudador, con la condicio de aqueſt doctor era ajudar toſtemps a aquells qui injuſtament eren perſeguits. Lo cinque era Exconſul qui vol dir era fora del conſulat, e aço per la ordinacio de la ciutat de Roma, la qual tots anys mudaua de conſols, e aquells qui ho eren eſtats eren per nobleſa appellats exconſuls. Lo .vi^e. nom era Ordinari, lo qual nom era a ell poſat per ço com fort ſouin ell hauia aquella dignitat, e per tal com ordinacio era de Roma que tota hora fos exconſul o ſenador vn hom del linatge de Malli per la raho deſſus dita. Lo .vij^e. nom era Patrici per tal com aqueſt era per los emperadors elegit axi com a lur pare a regir los. E deuets notar que per tal que la dita obra fos pus plaſent lo dit doctor fenye que foſſen dues perſones, e que ell faes queſtio e que philoſophia reſpongues. E per ço la dita obra es partida en metres e en proſes, e noreſmenys es partida en .v. libres.

COMENÇA LO PRIMER LIBRE

de la obra de Bocci appellada *Conſolacio de Philoſophia*, lo qual es partit en .vij. metres e .vj. proſes.

METRE PRIMER.

En aqueſt primer metre tracta ſots quina forma Bocci plora ſon treball, e dona .vj. rahons de ſon plor: la primera per tal com ell hauia acuſtumat de fer dictats gracioſos, e ara hauia los a fer doloroſos en los primers verſos; la ſegona raho que ſolament triſtor era ſa companyia; la tercera que ço que hauia apres mentre era joue lo conſolaua; la quarta que per la dita triſtor era enuellit; la quinta que mentre hauia bon temps tot jorns era malalt, e ara com era triſt no podia morir; la .vj.ª que ſos amichs qui tant lo hauien loat lo hauien enganat. E comença en lo lati Carmina qui quondam ſtudio florente peregi.

IO las qui ſolia eſſer en gran eſtudi, e qui he ſets molts e diuerſes dictats e molts libres, e qui he tranſladats molts libres de philoſophia de grech en lati, axi com la Methafiſica de Ariſtotil, e la Ariſmeticha de Nichommachi pare de Ariſtotil, mentre era en la flor del meu eſtudi e eſtant en gran benanança; ay las, arem coue a fer dictats de plant e de dolor per los quals moſtra la mia miſeria, regant ab lagremes e ab plors vertaders la mia cara. E jaſſia quem hagen tolt tot quant hauia, empero no man pogudes tolre les mies ſcienties, ans tots temps me acompanyaran e nos partiran de mi, e nom ha romaſa altra companyia. On es notadora coſa que lo dit Theodorich per la ſua crueltat tolch a Boeci tota perſona qui hagues ab ell priuadeſa, e negun ſeu amich nol goſa ſeguir, e no li lexa negun ſeu amich a ſon ſeruir. E part aço hauia li tolt tot quant hauia; mas per ço com los bens e les riqueſes de la anima no deſemparen lom, ans toſtemps lo acompanyen e no poden eſſer tolts per mans eſtranyes, per aqueſta raho les ſciencies ques hauia guonyades eſtigueren ab ell e no pogueren per negun eſſer empatxades. E per ço dehia Cato: apren alguna ſciencia o art, car ſi per auentura fortuna tua ſen anaua et deſemparaua, lart toſtemps ab tu romandria e not deſempararia mentre haguesſes

vida. Per que lo dit Boeci dehia que les ſciencies eren la ſua companyia, e fa comparacio del temps paſſat al preſent dient aytals paraules: O meſqui, la gloria de la mia benanança que he hauda en lo temps paſſat en la verdor del meu jouent, arem ſom tornats en deſolacio dels meus fats en la mia triſta velleſa. On es notadora coſa que acompara lo jouent a verdor, per tal com axi com la planta ben vert moſtra que deu ben proffitar en fruyts, axi la perſona quant en lo jouent *comença de fer obres bones e virtuoſes es guarda* de mal, moſtra que deu eſſer molt bona e proffitoſa. Per que quant lo dit Boeci en ſon jouent fos bo e virtuos, e ara ſi mateix vege en dolor en ſa velleſa, hauia raho de major triſtor, per que dehia: ara en aqueſt temps apres lo dit jouent per los mals que ſoffir e per la triſtor mes venguda ſoptoſa velleſa, la qual moſtre en aqueſtes coſes car ſoptoſament ſon tornat canut, magre e rugat. Car los mals e triſtors fan lom cuytar a velleſa per ço car tots los accidents de la anima, exceptat goig e alegria, ſequen lo cors de la humiditat raigal que es ſonament de la vida, e per ço cuyten lom a la mort, per que no enuelleix; e per ço car per les angoxes de la anima lo cors pren mudament ſegons mes o menys, per ço ell torna tot canut ſoptoſament. De la qual coſa ſe eſdeuench vna gran merauella a Bolunya la graſſa, on quant un hom fos jutjat a mort ſoptoſament li tornaren los cabells blanchs, com abans non ha-

gues negun e fos dins ſpay de vn dia natural. E per ço axi mateix car la dolor toll a hom la ſabor de les viandes e lo plaer, lo dit Boeci no podia ben menjar, per que era rugat e li tremolaua la perſona; e per tal com per deffalliment la pell del hom nos compleix per ço ell torna tot rugat. E en apres ell ſe clamaua de la mort per que no venia, car per la dolor que ſofferia la deſijaua, dient: que lauores es cruel la mort quant ve a la perſona en ſa benanança; e lauores es bona al hom quant li ve en temps de la ſua aduerſitat o pobreſa e dolor e malanança; car en aytal temps les gents menys la temen, ans moltes vegades la deſigen; mas comunament la mort axi com a cruel fa lo contrari car menyſprea les pregaries, les lagremes, los ſoſpirs, e los gemechs de les perſones que la deſigen per ço com ſon poſats en miſeria e dolor e tribulacio, e ve a aquelles qui ſon en bona vida. Per que diu Boeci: o mort, per quem eſt axi cruel? con no vens ara com me veus en aqueſt cas de quem faries gran plaer, e fuigs a mi poſat en gran triſtor? E apres repren los *amichs dient: o amichs meus qui tantes vegades* hauets dit que jo era bencuenturat, ara vehets que jo ſon caygut ſoptoſament en mala ventura, e podets veure que la mia bencuenturança no era ferma per que follament me hauets tant loat. En tro aci Boeci ha parlat moſtrant les ſues dolors.

PROSA PRIMERA.

En aqueſta primera proſa tracta que com ell ſos axi deſconſolat li apparech vna dona la qual era philoſophia, qui es diſcreta ſegons ſos comports, e qui del ſeu enteniment gita totes falſes oppinions. E comença en lo lati Hec dum mecum tacitus ipſe reputarem.

MENTRE ſe penſaua en les dites coſes e hagues callat e ſtigues tot conſiros en ſo ſeu lit, apparech li vna dona a la part del ſeu cap, la qual hauia la ſua cara molt bella e de gran reuerencia digna. Aqueſta dona hauia los vlls flamejants e molt auiſts; la color de la ſua cara era tota viua e freſcha en ſenyal de compleccio trempada e benigna; hauia encara molt gran poder, e era tant vella que no podia hom dir la ſua edat de dies ne de anys. La eſtatura del ſeu cors era molt duptoſa; algunes vegades era axi minua com les altres perſones, e a vegades era tan alta que del cap tochaua al cel, e ſi volia leuar lo cap treſpaſſaua lo cel. Les ſues veſtedures eren fetes de fils molt delicats e prims, e fetes molt ſuptilment, e nos podien corrompre en la lur materia dels dits fils, los quals la dita dona ella mateixa les hauia texides e fetes a ſi mateixa, la color de les quals era ſemblant a negror de fum qui roman en les pintures ennegrides per fum quant ſon en-

uellides. En les eſtremitats de les dites veſtidures eren texides dues letres, ço es, .P. T.; la .P. era baix en les faldes, e la .T. entorn del cabes; e de les faldes tro alleſſus hauia pintures a manera de eſcales. La dita veſtidura era eſquinçada en alguns lochs, per ço com alguns robadors la volien pendre per força, per que la hauien rompuda e eſquinçada ab les mans. La dita dona tenia en la man dreta libres, e en la eſquerra vn ceptre. Aqueſta dona era philoſophia, e es dita dona per ço car axi com a la dona ſe pertany, ſegons la ſua condicio, de infantar lom e de nudrir lo, e a aço es ordonada naturalment, axi la philoſophia fa lom perfet e acabat nodrint e informant aquell nedeament e bella. E ſtaua ſobre lo ſeu cap per tal com hauia torbat lenteniment per la ira: no la poſa en lo cap, lo qual es loch ſeu, car ira torba lenteniment que no pot conexer la veritat clarament. Aqueſta dona fo mare dels philoſophs e dels ſauis: per que Plato e Demoſtenes dixeren que hauien haudes dues mares, ço es, natura e philoſophia, e deyen que natura los hauia fets materials, mas philoſophia los hauia denejats de vicis, e la ſauieſa informats de virtuts. La dita dona hauia la cara molt bella e digna de gran reuerencia, per ço car honor e reuerencia es deguda a virtut, en ſenyal que era virtuoſa, la qual coſa ſe moſtra mes en la cara que en neguna altra partida, ſegons lo prouerbi qui diu axi: la voſtra cara moſtra quina es la voſtra condicio;

car per la cara coneix hom en alguna manera la condicio de la perſona, ſegons que dien los phiſonomichs: ha encara los vlls flamajants, car la perſona ſauia clarament coneix veritat e boneſa, e ſuptilment ſen pren eſguard, e no pot eſſer toſt enganada: la color ſua moſtraua la ſua benignitat, car ſauieſa fa lom eſſer benigne: la ſua edat era molt antigua, car ja era en lo començament del mon, ſegons que diu Salamo en los Prouerbis en lo .viij^e. capitol: Quant apparellaua los cels ja era ab Deu ordonant totes les coſes. Per la ſua eſtatura dona a entendre que a la perſona ſauia ſe pertany que pens a vegades de les coſes mijanes, e a vegades de les coſes altes, ço es, de les terrenals e de les celeſtials. Per les veſtidures ſon enteſes les arts o ſciencies liberals, car axí com les veſtidures comprenen la perſona veſtida e dins en ſi la encloen, axi les dites arts e ſciencies comprenen e encloen dins ſi ſauieſa, e totes la embellexen e la fan bella. Los fills prims ſon los principis e les regles que ſon en caſcuna ſciencia, los quals ſon e apparen ſuptils, e com ſon ordonats donen compliment a caſcuna ſciencia. Aqueſts principis la philoſophia los hauia texits e ordits, car a ſauieſa ſe pertany fer e ordonar tots los principis e dites regles. E per ço com los antichs philoſophs tractaren e faceren molts libres de philoſophia molt eſcuramcnt, e per ço car parlauen per ſemblances, diu que la color de les veſtidures era ſemblant a imatges fu-

moſes e velles. Per les dues letres, ço es, .P. e .T. ſon enteſes dues parts de ſciencia, ço es, praticha la qual dona conexença manual, que en gregueſch es appellada *praxis* e comença per .P: la ſegona es ſpeculatiua, la qual en gregueſch es appellada *theoricha* e comença per .T. La dita veſtidura era eſquinçada forciuolment: aços diu per molts qui ſoptoſament e per força volen compendre totes ſciencies, e aprenen de la vna vn poch e de la altra axi mateix, e finalment non han neguna, e empero volen eſſer comptats entrels ſauis. Per los libres que tenia ſon enteſes les ſciencies les quals la perſona ſauia deu moſtrar, car lo ſaui ſolament pot enſenyar ſauieſa, la qual es querida per los libres mes que per res alre. Per lo ceptre es enteſa correccio, car al ſaui ſe pertany de corregir e caſtigar hom foll: les dites dues coſes no pot ben fer null hom ſens ſauieſa, ço es, enſenyar, corregir e caſtigar. Los philoſophs de Athenes pintaren la dita philoſophia en altres diuerſes maneres; car alguns la pintauen jaent en un lit, per ço car la anima repoſant conquer ſauieſa, e pintauen quatre donzelles que portauen lo lit, la primera hauia nom amor, la ſegona treball, la tercera cura, e la quarta vigilia; car per amor obram ben, e per treball acabam, e per cura prouehim, e vetlant gordamnos del contrari. Altres la pintauen eſtant en los portals dels temples, e sobre lo ſeu cap eſcriuien aqueſtes paraules: Vſatge ma engendrada, memoria ma

infantada, auorreſch los folls e les obres vanes. Aqueſts breument deyen en quina manera hauia nom ſauieſa, e ço de ques deuia guardar perſona ſauia. Altres la pintauen en los lochs de les juſticies, axi com a regina ſeent en cadira, e als ſeus peus eſtauen dos antichs los quals tenien la vn genoll ficat en terra e ſucclauenli les mameles, caſcun la ſua, e ella eſtenia los ſeus braços ſobre ells; per la qual era entes que veritat e boneſa de tot juy e de tota juſticia es feta, fermada e nodrida ab let de philoſophia, e per aquella es fortificada e acabada. En apres poſa que feu la dita dona: on deuets notar que per ço car hauia compaſſio e pietat de Boeci tench manera de perſona qui vol donar conſolacio. E primerament ne gita ço que li donaua raho de triſtor, ço es, les arts poetiques que li eſtauen de prop, car nol hauien deſemparat, e puys poſa hi ço que li deuia donar conſolacio. Per que ab dolçes paraules complanyent lo repres, quant hac viſtes les rahons de la ſua dolor les quals lo agreujauen e nol lexauen tornar al juy dret de raho: vn poch comoguda, car perſona ſauia nos deu fortment enfellonir, dix de les dites arts torbant Bocci: ¿qui ha lexades acoſtar aqueſtes putanyones eſceniques? les quals per manera de medicines li dauen veri, ab les quals les ſues dolors mes ſe agreujauen que garien. On deuets notar que perſona ſauia no deu ab ſi retenir les cogitacions ni los penſaments que torben la raho e lentenimient, mas

lunyar de ſi mateixa. E per ço car les arts poetiques ſe acuſtumauen de recitar en vna caſa de Roma appellada *theatrum*, en la qual hauia en lo mig vna caſa petita appellada *scena*, per aqueſta raho la philoſophia dix de les arts poetiques que eren putanyones ſceniques; car aytals arts ſon fort plaſents e fallagueres, e mouen lom a coſes ſutzes, axi com les putes affaleguen los homens els giten de raho. En apres la dita philoſophia dix a les dites arts: anats voſen e no hic aturets, car ſots axi com a ſerenes qui cantant dolçament matan los homens. Serenes ſon en la mar, e diu ſe que ſon en forma de fembres les quals cantan molt dolçament, e tiren les naus, e fan adormir los mariners per dolçor del cant, e com dormen ocien los tots els offeguen. Axi ayials paren plaſents, mas puys crexen la dolor e la triſtor, en tant que porten la perſona tribulada a deſeſperacio ſi molt los atura ab ſi, car no la garexen perfetament. En apres les dites arts enuergonyides partiren ſe de Boeci ab gran confuſio, e no hagueren que pogueſſen respondre; e la philoſophia poſa aqui les ſues donzelles molt belles, ço es, les ſues rahons que guariſſen Boeci. Lauors Boeci qui hauia los vlls ploroſos e la penſa aterrada, quant hagues guardada la dita dona, e vees que axi ſe era enſenyorida dell, e no la conegues, eſtech tot marauellat e gira los vlls e la ſua viſta fermament en vers la terra eſperant e que faria; car lom ſotsmes a les paſſions e a la

ſenſualitat, ans que puxa del tot leuar per la lum de la raho primerament ha batalla dins ſi mateixa, e ab gran força trencha los ligams de la ſenſualitat. En apres la philoſophia acoſtas al lit de Boeci e ſigue ſobre la ſpona del lit: aqueſt lit es lenteniment del hom, e la ſpona es la ſciencia ſpeculatiua en la qual la philoſophia ſe poſa, e lauors parla de Boeci couinentment reprenent lo e dix.

METRE II.

En aqueſt ſegon metre deſcriu vn plant lo qual feu la dita dona de la malaltia de Boeci, e loa lo de perfeccio de tota ſciencia, e que pocha coſa lo hauia torbat. E comença en lo lati Heu quam precipiti merſa profundo.

O Deus, tan gran dolor es aqueſta, car la penſa daqueſt bon hom ſoptoſament es enderrocada pregon per los vents terrenals de fortuna, e es li creſcuda fortment cura e anſia, e ha perduda tantoſt la propria lum, e es caygut tantoſt en fort eſcures tenebres. Aqueſt en temps paſſat era franch e deſſliure de totes anſies, e ſolia guardar e remirar lo cel axi com ſil vaes vbert, e penſauas en los mouiments dels cels e del ſol e de la luna e de les planetes e de les eſteles, e en la mutacio dels elements de la mar e dels vents; e de totes aqueſtes coſes volia ſaber lo lur comen-

çament. Penſauas en los ſpirits qui mouen los cels, e per quina ſi los mouen. Penſauas encara en tots los temps, e en lurs natures, e en lurs mudaments, e en tot ço ques fehia en la terra per los dits mudaments, per que era abundancia e fretura *de les coſes. Ara veus aqueſt aytal com jau*, qui te quaix appagada la lum de la ſua penſa, oppremut de faxugueſes e de grans cadenes de triſtor e de dolor te la ſua cara baxa. O Deus, e tan gran eſtranyadat es, que aquell qui ab tan gran plaer ſolia contemplar les coſes celeſtials, ara es forçat de guardar la terra nicia e folla car per ella, ço es, per les coſes terrenals molts homens fan follies e necieſes e lexen eſtar vertadera ſauieſa.

PROSA II.

En aqueſta ſegona proſa tracta com la dita dona comença a conexer aqueſt malalt quina malaltia hauia, e com li torcha les lagremes per tal que la conegues. E comença en lo lati Sed medicine.

MAs duymes temps es que prenga alguna medicina: on deucts notar que la philoſophia tench manera de bon metge, car axi com lo metge demana e vol ſaber lo començament de la malaltia e interrogant lo malalt, axi ella fa interrogacions a Boeci dolçament; e axi com lo metge

per les reſpoſtes del malalt reuella e moſtra al malalt algunes coſes que ell nos penſaua, e per ço lo malalt coneix mils lo ſeu mal e es pus obedient al metge, e axi ho feu la philoſophia; e axi com lo metge comença a donar al malalt medicines *leugeres, e en apres forts, e puys pus forts*, per tal com les pus forts maſſa farien pus fort e ſoptos mudament, per que ſeria perill al malalt, car natura no ſoſte mudaments ſoptoſos, per raho daço philoſophia comença leugerament e ſuau en rependre Boeci. Per que guardant lo en la cara dix: ¿no eſt tu aquell que eres nudrit ab la noſtra let, ço es, ab la noſtra doctrina, e eſt creſcut e vengut a *perfeccio per les noſtres ſciencies*, e eres eſcapat a les preſons de la ſenſualitat, e eres poſat en gran fortaleſa de virtuts e de cors virtuos, al qual nos hauem dades tantes bones armes, les quals ſi no hagueſſes lençades e deſemparades te hagueren fortment e virtuoſa deffenſat e no fores eſtat vençut? Digues me tu, al qual hauem fetes tantes gracies, ¿coneys me? ¿callas? parla ab mi, digues me: ¿callas per vergonya o per eſglayament? Certes mes amaria que per vergonya callaſſes que ſi per eſpahordiment callaues, *car vergonya no toll la raho ne lo ſeny*, e eſglayament empatxa lo ſeny e lenteniment; mas ſegons jo veig eſpahordiment te pren et fa callar. Quant la philoſophia vees eſtar Boeci mut, e quaix paria que no hagues lengua, poſali les ſues mans, ço es, concxença dels deffalliments

ſeus, als ſeus pits: aço es quant lom torbat torna a regonexença de ſi mateix, e lauores jaſſia que la virtut de la raho ſia carregada e premuda empero no es de tot vençuda ne atterrada. Per que dix: no es la malaltia perilloſa, car ha malaltia de letargi, que es oblit de raho, e exoblidades li ſon les armes que li hauem dades, e leugerament li remembraran ſins pot conexer; e per ço quens conega torchar li hem los vlls ſeus qui ſon cuberts de foſcura de les coſes terrenals. Lauores torcha li los vlls, ço es, la raho e lo enteniment, los quals eren carregats de lagremes, ço es, volentats terrenals e foſques, ab la ſua veſtedura delicada, car leuali la turbacio de la ſua penſa.

METRE III.

En aqueſt tercer metre traſta com lo malalt cobra lo vigor de la ſua viſta. E comença en lo lati Tunc me diſcuſſa liquerunt.

LAUORES les tenebres de turbacio lo lexaren e tornali la vigor primera, ço es, que lo ſeu enteniment ſon illuminat, axi com la terra es illuminada per lo ſol apres la ſcuredat la qual era poſada ſobre la terra per interpoſicio de les nuus plujoſes, e apres per lo auenimcnt del vent cerç les dites nuus ſe eſcampan e fugen, e ladonchs la terra cobra la claredat que hauia perduda, e illuminen los raigs del ſol los vlls marauelloſament.

PROSA III.

En aqueſta tercera prosa tracta com Boeci conexent la dita dona ſe marauella penſant que ella fos ab ell exellada, e ella començal a conſolar dient que guerra es antiga entre ella e la gent folla, e aço proua per molts eximplis. E comença en lo lati Haud aliter trifticie.

QUANT Boeci fo a ſi mateix tornat e hac clar lo ſeu enteniment, volch aſſejar ſi conexeria la dita dona, e quant hac alçats los vlls en vers ella conech per obra del enteniment que aquella dona era philoſophia nudriça ſua, ço es, conexença de vertader ben, lo qual era lo darrer e millor reffugi de la ſua conſolacio, les caſes, ço es, les eſcoles de la qual Boeci hauia molt ſouinejades, e quant la hac coneguda dix li: o philoſophia, maeſtra mia e de totes virtuts, que eſt enuiada del ſobiran cel, ço es de Deu qui la trames a diuerſes, e en diuerſes e en moltes maneres, ¿com ſes fet aço que tu ſies venguda en eſta ſolitut e preſo del meu exill? ¿eſt tu, axi mateix com jo, falçament acuſada e aci encarcerada? E la philoſophia reſpos en axi: o ſpecial amich meu, ¿e con ſe faria que jot deſemparas, ara ſpecialment con per amor mia tu ſoffires tan gran treball? Car ço que tu ſoffers, ſoffers per mantenir la mia doctrina, ço que tot philoſof deu mantenir ver

ben ſobre totes coſes, e menyſprear tota tribulacio que per aço li venga; e per ço nom eſtaria be que jo deſemparas les perſones ignocents quì per amor mia ſofferen mal, e per ço lo teu affany prench jo per meu, el vull ab tu ſofferir. E not pens quem marauell del teu treball, car a mi nom es nouell, car ja ſaps que los antichs philoſophs per conſeruar les mies doctrines, e per amor de veritat han ſoffertes moltes tribulacions; car be ſaps tu, o deus ſaber, que ſauieſa es molt menyspreada e auilada entre les males perſones, car toſtemps los homens folls ſon contraris al ſauis e als diſcrets. ¿E no ſaps tu, que ans que fos Plato, amich noſtre, ja hauien haudes moltes batalles per los ſauis qui foren ans de ell, dels quals alguns foren exellats, los altres hagueren a fugir, los altres prengueren mort? Be ſaps encara que viuent lo dit Plato amich noſtre, Socrates meſtre feu fo molt injuſtament perſeguit, e en preſencia noſtra Plato per mantenir veritat. On deuets notar que Socrates maeſtre de Plato, feu vn libre de Vnitat, en la qual prouaua per manifeſtes rahons e declaraua que no deuia hom fer honor ni reuerencia diuinal ſino tan ſolament a un Deu; per la qual coſa foren eſcomoguts tots los ſacerdots de les ydoles quì prehicauen molts deus, e acuſaren lo ab lo princep de Athenes dient que Socrates hauia dit mal dels lurs deus e tots los hauia vituperats, e per co deuia pendre mort: per que fou jutjat que

begues vn anap de veri en nom de vn Deu, la qual coſa ell no rebuja confiant ſe en Deu, e com hac begut no ſen ſenti negun mal, ſegons que diu vn doctor Macer. En apres ſo forçat que begues altre anap de veri en nom de tots los deus de Athenes, e tantoſt ſoptoſament mori. Per la qual coſa enfellonit tot lo poble qui era preſent, levaren ſe contra los dit ſacerdots e ocieren los tots, e prengueren lo cors de Socrates e ab gran honor ſoterraren lo en lo temple, axi com aquell qui era amich del Deu vertader. Apres la mort de Socrates los ſeus dexebles tots ſe partiren en diuerſes oppinions, e alguns tenien moltes erros, empero aytanbe mantenien alguna partida de veritat, e per aquella ſoſtenien molts treballs jaſſia que en altres coſes foſſen folls. E ſi a tu no abaſta la fuyta de Anaxagoras, ne lo veri de Socrates, ne los turments de Zeno, per tal com eren eſtranys de la tua nacio, car eren grechs e molt antichs; empero bet deuria membrar de Cani, e de Senecha, e de Sora, car tots aqueſts *foren molt excellents philoſophs de Roma axi* com tu mateix, e tots hagueren molts e bons dexebles, e tots ſofferiren molts e diuerſos treballs per amor de veritat e de boneſa. Car Senecha, ſegons que diu es conte en les iſtories dels Romans, ſo meſtre de Nero, lo qual Nero quant ſo fet emperador e sigues en vn conuit en la ſua reyal mageſtat, e veches Senecha meſtre ſeu qui era en lo palau, remembrali com moltes vegades lo

hauia ferit per caſtichs, ſoptoſament mogut de gran ira feu lo venir denant ſi, e dix li que elegis en quina manera volia morir, car ell volia *que preſes mort, e mana quel mataſſen donant* li aquella mort que ellegiria; lo qual forçat elegi que fos ſagnat de dos braſſos e poſat en banys, *e en axi nudri corp qui li tolch la vida.* Aqueſts, dònchs, e los altres demunt dits ſofferiren mal per los caſtichs que donauen a les perſones mal*uades; empero romas molt excellent memoria e* digna de ells, e no hauia molt temps paſſat que eren morts, e no foren morts tantoſt ſino com *eren molts ſauis en ſciencia e en cuſtumes, e les* lurs cuſtumes eren contraries a les cuſtumes dels maluats, e per ço foren perſeguits: car tots temps *es eſtat e ſera que les bones cuſtumes ſon* perſeguides per aquells qui tenen mala vida. E donchs no veig raho per que tut deges marauellar ſi los bons eſtant en la mar amargoſa e tempeſtoſa daqueſt mon, ſofferen tempeſtes de les ones grans que hi ſon; axi com la mar es amargoſa e ſalada e tempeſtoſa, axi es la vida de les gents mentre ſon en lo mon. E jaſſia que les bones perſones ſoffiren ſouin tribulacions e perſecucions per los mals, per ço les bones perſones ſon poques, e les males ſon moltes e quaix ſens ſi ques mouen beſtialment ſeguint la lur propria voluntat, que no rahonablement ſeguint lo dret juy de la raho, e per ço en moltes maneres donen perſecucions als bons: empero per ço com ſauieſa venç malicia,

e boneſa ſobre puja a maleſa, e la intencio e lo propoſit dels ſauis e dels bons homens es aytal que no deuen hauer anſia de deſplaure als mals, ans los plau que a ells ſien deſplaſents; per raho daço, jaſſia que les males perſones ſien moltes e molt poderoſes per poder mundanal, empero no deuen eſſer temudes per les bones perſones, car les dites males perſones no han en ſi regidor qui los gouern, car deffall los raho que deu regir e gouernar los homens, e axi ſon com la nau ſens timo e ſens gouern en la tempeſtat, que nos pot regir ans ſta en gran perill. E per aqueſta raho ſi ells ſe ajuſtan contra los bons donant los batalla, empero no poden hauer victoria dels bons, per ço car ſe affermen en aquella coſa que en ſi no ha fermetat, e los bons ſon regits per la virtut intellectiua que es regidora dels ſauis, e informals de boneſa e de veritat, e menals a la gran força e a la gran torra del ſobiran e vertader ben, hon han placnt contemplacio poſſehint los grans treſors de ſauieſa; per ques poden eſtraure eſcarn de ells, per ço car han lexat lo vertader ben e ſon ſe occupats en coſes que res no valen ne poden a res vertaderament aprofitar, car ſon tranſitories e caybles qui leugerament decahen car ſon molt freuols e baxes. Mas les coſes en que los bons ſe penſen ſon altes e fermes e perpetuals e vallejades de molts bens. E axi ho dix Empedocles, ſegons que recompta Theophoſcus en lo comença-ment del libre de planetes, dient que tres coſes

ſon que per lur excellencia ſobre pujan totes les altres en aqueſta vida: la primera es menyſpreu de la honor de les coſes temporals e de totes coſes de fortuna; la ſegona es deſig de la benenança eternal; la tercera es illuminament del enteniment e de la voluntat. La primera coſa es tant bona, que neguna coſa no es pus honesta; e per neguna no es tant beneuyrat hom com per la ſegona; e no es res qui tant faça hom aconſeguir aqueſtes dues coſes com fa la tercera. E per ço car la torra e força deſſus dita es ben gran e ben guarnida daqueſtes tres coſes, per aqueſta raho no ha pahor de res: e poſa eximplis naturals e de ſemblants coſes en verſos metrificats, dient axi en ſentencia.

METRE IV.

En aqueſt quart metre tracta que ſi algun no ha ſperança en los bens de fortuna, ne ha pahor en mal que injustament li ſia fet, que nol cal tembre de res; e aço proua ab eximplis diuerſos. E comença en lo lati Quiſquis compoſito ſerenus euo.

TOT hom qui ha lo ſeu enteniment clar axi com lo cel quant es ben ſere, e vol viure virtuoſament e en bona vida, pos ſots los ſeus peus tota fortuna, ço es, proſpera e aduerſa, menyſpreant aquella; e aquell jutge be e dreturera-

ment qui per fortuna contraria nos lexa decaure, ne per la fortuna de benenança no exalça lo ſeu cor. Aqueſt aytal pot tenir be ſens temor la cara ferma contra tota aduerſitat, e no li calra hauer pahor de les ones tempeſtiues mundenals, per torbades e irades que li vinguen contra, ne ſera ſobrat per empenta de la mar mundanal, ne ſera derrocat per empenta de vent, ne cremat per ardor de foch, ne aterrat per pedra de giny, ne mogut de ſon loch. Compara la furor del poble a mouiment de mar; la enueja dels enemichs legoters compara a vent; la ira dels ſenyors temporals compara a foch, e a colp de pedra de giny: les qual coſes vanament temen les gents folles, e per ço leugerament ſon vençudes; mas les perſones ſauies no les cal tembre. O meſquins de homens, ¿e que hauets temor, e eſtats pahordits e merauellats de les ires malignes e cruels dels mals ſenyors e tirans? car ſi beus en prenets eſguard no han ab ſi regidor ne capita, per que no deuen eſſer temuts car no han força ne viguor. E per tal tu, Boeci, no vulles ſperar guardo de ells, ne hages pahor; car ſon deſguarnits e ſens armes, e ſens força; e ſin han, no han fermetat, ne ſon veres les lurs armes, jaſſia que ho apparega. ¿E qui deu tembre la coſa que no ha fermetat, ne cell qui no es de ſi mateix? E cell qui es ſens armes, e es mogut de ſon loch e caygut, jau e es ligat ab cadenes ab les quals pot eſſer roſſegat. Aytals ſon los tirans o mals ſenyors:

per que no deuen eſſer temuts per los fauis, car no ſon de ſi mateys, per ço car nos regen per raho, mas per volentat quils ſobra han gitat de ſi lo ſcut del enteniment e les altres armes de la raho, e ſon gitats de la força e torra del enteniment e de la raho, e ſon cayguts en la ſenſualitat, per ques han ligades cadenes de males obres e de peccats; e tots cells quis occupen en multiplicar bens temporals e de fortuna, liguen cadenes a ſi mateys ab les quals los tirans e mals ſenyors los puxen tirar e turmentar. Si donques algun pahoruch tem o deſija, appar que no es ſenyor de ſi *mateix e ligas la cadena ab quel roſſegaran.*

PROSA IV.

En aqueſta quarta proſa tracta com Boeci recita tota ſa dolor, e poſa totes les rahons de la ſua perſecucio. E comença en lo lati Sentis ne inquit.

EN apres quant vehe la philoſophia que era couinentmet diſpoſt a parlar, per ço com hi hac parlat dolçament, ſomoguel fortment per ço que reſpones e moſtras les naffres de la ſua dolor, e dix: ¿Sents aço que jot he dit, o eſt axi com a aſe qui ou eſturments? Notats que en aquell temps era prouerbi en Grecia, quant algun hoya paraules de gran ſentencia e no les entenia, deyen que aquell era axi com a ase qui ou eſtur-

ments; car jaſſia quels hoja empero no enten la acordança del ſo, e per aqueſta raho li dix lo dit prouerbi. En apres li dix: ¿que plores ni per que gites lagremes? digues mo, e no men tengues res celat, car ſi vols que jot do medicina, neceſſari es quem moſtres la tua malaltia. Ladonchs Boeci, mogut per les paraules de la philoſophia, comença a parlar dient axi: ¿E quem cal dir ne moſtrar la raho de la mia triſtor? car ja es prou manifeſta, car tot hom ſap la cruel fortuna que es venguda ſobre mi. ¿E no veus tu lo loch on jo ſon poſat, ço es, lo carçre eſcur e cruel? ¿Es aqueſta la caſa dels libres en la qual jo ſolia eſtudiar, la qual tu axi mateix hauies elegida per tu, e aqui habitaues, e en la qual ab mi enſemps eſtant ſouen parlaues e diſputaues de les ſciencies humanals e diuinals e de totes altres coſes; on jo cerchaua ab tu rahons de les coſes merauelloſes e altes e ſecretes? ¿Aqui tum moſtraues los mouiments de les eſteles, e lo ſtralabi per les linyes e per los raigs? ¿Aqui encara me enſenyaues en quina manera jo deuia ordonar la mia vida en guiſa que fos ſemblant a la ordinacio del cel? Ço es, que axi com los cels juſans ſon moguts ordonadament ſegons lo mouiment del ſobiran cel, lo mouiment del qual tots los altres ſeguexen; axi la volentat es appetit ſenſible en los ſenys corporals qui ſon ſotſmeſos a la raho, deuen fer totes lurs obres ſegons que ordona la raho. ¿E es aqueſt lo loguer e lo guardo que han aquells

qui a tu ſeruexen, ço es, preſo, confuſio e vituperi? Tu *ſaps fort be que tu has dit per la bocha* de Plato, que les cumunitats ſerien beneuyrades ſi perſones ſauies les regien, e ſi los regidors de aquelles eſtudiauen en ſauieſa. Tu axi mateix diguiſt per la bocha daquell mateix, amoneſtant los regidors de les cumunitats, que regiſſen en tal manera que les bones perſones e les ſauies foſſen honrades, e no foſſen vituperades per les *males perſones, e fis fahia que les males perſo*nes foſſen caſtigades. Aqueſtes coſes hauia jo poſades ben fermament en mon cor, e axi com les hauia ſtudiades les volia metre en obra gouernant la comunitat. E per ço que no apparega que jo lou mi mateix, prech tu matexa quem faſſes teſtimoni ſi es axi; e traſch hi teſtimoni a noſtre ſenyor Deu, qui ha clara conexença de totes coſes, lo qual Ell e tu ſabets que jo no reebi ne prengui lo regiment del ſenat de Roma ſino per enteniment que lo ben comu fos ben gouernat, e per ço a mi ſon exides moltes diſcordies e fets molts deſplaers, los quals ſon quaix ſens fi; e per la *deffenſio del poble e dels bons homens que* no prengueſſen mal, e per deffenſar la franqueſa que la ciutat hauia e deuia hauer, jo ſon vengut en ira daqueſls qui ſon poderoſos, la qual jo menyſprehi per ço que lo ben comu fos deffenſat. E per ço que mils apparega no ſolament en general mas encara en ſpecial ten dire: tu ſaps molt be que jo moltes e diuerſes vegades contraſti

e empatxe a Conjugauſt e Trigilla quant fahien injuries a les perſones miſerables que nos podien deffendre. Notats que aqueſts dos eren cauallers de Theodorich; lo primer era batle, e laltre era majordom, e en lurs officis feyen moltes e diuerſes injuries, e fens raho agreujauen les perſones ſimples per ço quen tragueſſen diners e robes. Tu axi mateix ſaps be que jo moltes vegades deffenſi lo poble de les oppreſſions que alguns domeſtichs de Theodorich fehien, per ço car no cra quils caſtigas nels reprengues; e ſaps que negun hom nom poch girar de dreta juſticia, nem poch corrompre ne induhir a injuria de negun: quant jo vehia robaries o injuſtes queſtes o impoſicions, e per mi no ſen volien eſtar, lauores jols affrontaua fortment. Notats que entre les altres coſes ſi fehia aqueſta, que los domeſtichs e familiars de Theodorich, ab la fauor que ell los donaua, forçauen les gents que no veneſſen res a altres ſino a aquells familiars del dit tiran, e que no compraſſen ſino daquells mateys, per que ells ſe enriquchiſſen; e lo poble ſe apobria, car ells hauien gran mercat de les coſes e puys les venien molt cares, contra los quals ſe leua fortment Boeci axi com a conſol e a ſenador. Saps encara que jo tragui de la bocha dels cans, ço es dels faigs del dit tiran, Pauli qui era baro molt excellent e conſol de Roma; e ſi jo nom hi oppoſas ja li hagueren deuorades totes les ſues riqueſes. Axi mateix te deu membrar com jom oppoſi a la ira de

Cipria que era molt poderos, per ço que Albí, baro molt bo e consol, no fos condempnat injustament axi com lo dit Cipria volia. E per totes aquestes demunt dites coses e moltes altres semblants, son vengudes sobre mi diuerses affliccions, em son estats procurats molts mals Mas segons raho per aquestes coses deguera esser pus segur e deffensat dels domestichs del dit tiran, per les acusacions dels quals jo son estat condempnat, e foren posats contra mi tres falsos testimonis: lo primer hauia nom Basili, lo qual era estat gitat de la cort de Theodorich per los fraus que hauia fets a la dita cort; e per ço car deuia pagar alguna quantitat que deuia a la dita cort e pagar no la podia, son li relexada la dita quantitat per ço que faes testimoni contra mi, car si nol volgues fer haguera a pagar la dita quantitat: e jassia que fos infamis, empero lo seu testimoni fo reebut axi com si fos bo. Los altres dos foren Opilio e Gaudenti, los quals eren condempnats per sentencia publicha per los lurs mals que deuien esser exellats a Reuena, on deuien esser dins tres dies; e la sentencia era ja donada e publichada contra ells. Axi infamis, forçats per temor de les dites penes, han fet aquest falç testimoni, empero tots tres eran maluades persones e gitats del servey del dit tiran per lurs colpes; empero aquell dia mateix que foren condempnats per sentencia fo reebut testimoni axi com si fossen bons homens, els fo perdonada la pena a cascun a la qual eren con-

dempnats. Quala crueltat e injuſticia poria eſſer comparada a aqueſta? e merexien les mies ſciencies aytal pena? be ho coneys tu que no: ¿e com ſes pogut fer que la mia condempnacio ha fets juſts los dits teſtimonis qui foren defliurats de la pena a ells deguda per lurs mals? Be par que la fortuna no ha hauda vergonya que haja axi obrat: car ſi ben ten prens esment, la ignorancia es maltractada e malmenada e auilada; e la viltat dels acuſadors es exalçada: caſcuna de aqueſtes coſes torna a gran vergonya de fortuna que axi es deſcominal. E ſi tu, philoſophia, vols ſaber lo crim a mi poſat, e per quina raho ſe ſon moguts de acuſar mi; certes dich te que aqueſta ſon la raho quels ha moguts, ço es, per ço car jo deffenſaua los conſols els ſenadors, los quals Theodorich volia deſtrouir per lo regiment de la comunitat. E tenia aqueſta manera, car poſauels crim de leſa mageſtat; e jo ſabent aço empatxi lo acuſador que tan gran iniquitat no poſas ſobre tantes e tan nobles perſones, e per aqueſta raho es girada ſobre mi la malicia. E donchs, tu, maeſtre de totes coſes, quen jutges tu de aqueſta acuſacio? car deyen que per axo los deffenſaua car jo era colpable e conſent en lo crim. Digues me: ¿negare lo crim a mi falſament poſat? certes jo negare lo dit crim per ço que no ſia enſutzada la mia fama, mas no negare la raho per que ells ſon moguts contra mi, ne men eſtaria de deffenſar los bons quant fer ho puxes; e per ço jo nech la

acuſacio, mas no la raho per ques ſon moguts a fer la. Car nos deu null hom penſar que mantenir e deffendre la comunitat de tant bones perſones ſia malueſtat, ſino ſegons oppinio de perſones necies, les quals jaſſia que mantenguen error empero no poden mudar la veritat que no ſia axi, que les bones perſones no deuen per negun deſuiar veritat. E ſegons la doctrina de Socrates, a mi no era legut de amagar veritat ne atorgar mentida; e per ço no volgre celar veritat als ſenadors de la coſa qui era a ells perillosa, ne volgre ſoſtenir la tan gran mentida de Theodorich qui a ells tan gran e tan forts crim poſaua. Empero a tu e a tots los ſauis leix la determinacio de aqueſta queſtio, e ſon apparellat de ſeguir la voſtra ſentencia. E per ço he fet aqueſt breu libre, que als eſdeuenidors ſia feta alguna breu memoria, e no ſia de tot amagada la dita coſa. De les letres a mi falſament poſades, ço es, que jo les hagues trameſes, no he anſia, jaſſia que jo hagues gran goig de la libertat de la comunitat; e *la mentida hagra toſt ben prouada ſi a mi fos* legut de examinar lo acuſador e los teſtimonis, la qual coſa es de gran virtut quant en ſemblants ſets es feta bona e diligent examinacio del acuſador, e del acuſat, e dels teſtimonis. Jo no fuy hoit, nen ſabi res, ne hi fuy appellat; car ſi jo hi fos, diguera al menys la reſpoſta del noble baro Cani, lo cual fo repres per Gay Ceſar, fill de Germanici, que lo dit Cani era conſent en la conſ-

piracio feta contra lo dit, e que ell la ſabia. Reſpos en axi: ſi jo ho ſabes tu no ho ſaberes. Notats que lo dit Cani fo molt noble philoſof de Roma, lo qual molt injuſtament fo agreujat per lo dit Gay per la dita coſa, axi com Boeci; e quant fo molt malament perſeguit reſpos fots breus paraules gran ſentencia, ço es, que ſi jo ho ſabes tu no ho ſaberes: volia dir que ell no era eſtat conſent nen ſabia res; e ſi ho ſabes, que ell era tan ſaui e tan cert e per tal ſe fahia tenir, que ell fera en guiſa que no fora vengut a conexença del dit Gay: en la qual reſpoſta de paraula e de fet moſtra ſon gran ardiment. En la qual *coſa vull be que tu ſapias que la triſtor que jo he* no ha tant rebauat lo meu enteniment, que entena que los demunt dits enemichs meus hagen hauda victoria en la lur maluestat; mas ſon merauellat con ſes pogut fer que axi han complit lo lur cor de mi. Empero be creu jo que voler e penſar mal es deffalliment de hom, mas empero ſembla coſa monſtruoſa e eſtranya que Deus mirant e guardant qui es regidor de totes coſes, negun vil hom e maluat puxa cumplir la ſua malicia contra los innocents; car nom par que Deus ho degues *ſoſtenir, que la malicia de la mala* perſona hagues compliment en ſon penſament, e la mala obra contra los bons homens. Per que no debades dix un gran philoſof, familiar noſtre, aytal queſtio fahent: ſi Deus es, ¿com ſe pot fer que ſia mal, com ſia pura boneſa e ſia regidor de to-

tes coſes? e ſi Deus no era, ¿don vendria lo be, com ſia font de tot ben ſens tot deffalliment? Veges tu ſi era leguda coſa ne bona que los mals homens hagen hauda victoria, majorment cells qui deſigen la deſtruccio e la mort e lo vaffament de la ſanch de tots los bons homens de Roma, e en ſpecial dels ſenadors e conſols qui ſon molt aſſenyalades e nobles perſones; e a mi entre los altres, e alguns principals ne han aterrats, los quals alguns per pahor, altres per pregaries, altres per enueja moguts ſe ſon deſuiats de boneſa es ſon ajuſtats a elſs. E al menys tu ſaps que a aqueſts nols merexia jo aytals coſes; e que jo hauia pugnat per lo be comu creu be que tu ho ſaps, car tota vegada eres ab mi, em endreçaues en mes paraules e en mes obres. E donchs ben creu quet membre quant lo rey Theodorich fo a Verona e volch deſtrouir lo ben comu, a la qual coſa venia molt de gran volentat, e per ço volien retornar lo crim de Albi, lo qual injuſtament e falça era eſtat acuſat, affermant que los dits conſols hauien comes *crim de leſa magestat, e ſobre tots los conſols era* eſtat conſent lo dit Albi: e ſaps jo con virtuoſament no rebujant lo meu perill, deffenſi ab veritat los dits conſols qui eren innocents en la coſa, los quals foren eſtats deſtrouits ſi jo nols ajudas. Tu ſaps fort be que jo dich veritat, empero hanc de aqueſta coſa jo no loe mi mateix, car jo no volia donar tan gran minua a mi que manifestas la coſa que era ſecreta; e fora minua de la bona

obra ſi jo a jactancia o a laor mia la hagues publichada, e per ço car laor en hom mateix de ſi mateix es ſutzura. Empero ço quem ha eſdeuengut per la *dita bona obra que jo fiu, tu matexa* ho veus a vll, car es me poſat falç teſtimoni. E pren te eſguard, ¿qui vehe hanc que en la ſentencia de algun maluat hom qui hagues atorgades grans malueſtats, tots los jutges e conſellers foſſen de tots concordants, axi com ſon ſtats en condempnar falçament la mia innocencia? Car comunament alguna diſcordancia hi ſol hauer, per ço car alguns ſe mouen rigoroſament, e al*tres ne ſolen hauer pietat; mas a mi ſon eſtats* tots concordants en crueltat. Si jo per auentura fos ſtat acuſat vertaderament que hauia mes foch a les eſgleyes per cremarles, e que volia auciure los capelans e aquells qui ſeruexen Deu, o que hauia tractada la mort dels bons homens; certes nom degueren pus cruelment punir que ara. Empero ſi fos acuſat de les dites o ſemblants coſes ſi deguera eſſer hoit, e que jo ho atorgas, o que *fos legitimament prouat, empero han me* condempnat ſens que nom han demanat ne dada deffensio, ne ſon ſtats ſcoltats: en abſencia mia, per ço car me ſtudiaua de mantenir ab juſticia la comunitat jo ſon cruelment condempnat. O, fort deu eſſer a tot hom merauelloſa coſa que negun ſia condempnat a mort o a proſcripcio per aytal raho com jo: ¿quiu hoi hanc dir? E cells quim condempnaren ſabien be que no era maluestat,

ans era virtut, ço per que ſon condempnat; empero dehien de bocha que era peccat, per ço que foſſen en gracia del rey Theodorich, enfoſquint la mia fama car poſauen que jo deſijaua molt les dignitats. Empero tu, philoſophia, qui eres ab mi, me lunyaues tota cobejança de les coſes mortals, e poſaues en mon cor la paraula que dix Pigtaguores, que no deuia hom ſeruir a molts deus, mas tan ſolament a vn Deu qui es creador e regidor vniuerſal de totes coſes. E per ço com es vniuerſal ſenyor jo mantenia la comunitat, car la coſa bona quant pus cumuna es mes es diuinal; e per ço no volia inuocar deus ſtranys o demonis, ne volia eſſer endreſſat per ells en les mies obres, axi com fan les perſones necies qui no han vera ſciencia. E tu, philoſophia, me donaues conexença que jom guordas de tota mala obra e que reſſemblas a Deu. Encara mes, ſi tu prens eſguard de la mia caſa, ſaps fort be que no era mala, mas bona: ſaps encara que la mia muller es molt innocent, e lo meu ſogre es molt ſant e en totes ſes obres molt honorable. Saps aytambe que los meus amichs ſon molt honeſts. E per ço car ab aytals perſones era acompanyat, e lunyat de males priuadeſes, degra eſſer lunyat de tan mala *ſuſpita*: mas es ſtat deſaſtre que dallo don deuia eſſer deffes, veig que los meus enemichs han pres major ardiment. E per ço com era complit de les tues ſciencies ſon poſat en aqueſt cars, que par que jo ſia ſtat conſent en

la malueſtat quem es poſada, axi com ſi hagues toſtemps perſeuerat en males companyies; e res nom ha proffitada la tua reuerencia, ans tu eſt ab en mi enſemps maltractada. E part aqueſtes coſes, me agreuje la mia dolor e creix quant me pens en la oppinio que lo poble haura de mi: car no han cura les gents de la vida de la perſona, ne de la boneſa, ne de la fortuna com vé a caſcun, e creu e jutge que Deu ho hage fet per alguns grans peccats. E per ço ſe ſegueix que jaſſia que algun ſia eſtat en bona fama, per los mals que ſobreuenen la bona fama ſe pert, e la mala hi ve que enſutza lo ben que es en lom: car al poble toſt li ſon exoblidats los bens de les perſones, e no guarden ni jutgen ſino lo preſent. E donchs no es merauella ſi jo he triſtor e dolor, car veig me deſpullat de tots los meus bens, e quem han toltes mes honors e dignitats, e enſutzat en la mia fama entre lo poble; e per bones obres e virtuoſes, he rebuts vituperis e deſonors e molts grans mals. Veig encara que de la mia deſonor han gran goig los meus enemichs, e mouen balls e treſques, tant que no ho poden celar, tan gran es lo lur plaer; e veig los encara pus ardits en la malicia que han auenguda ſegons lur deſig, per que poran mils perſeguir los altres bons homens. Veig encara los bons homens ſpahordits per ço que han viſt de mi, e eſtan en gran pahor de ſi mateys, majorment com vehen mi ſtar axi com tu veus, e vehen los vils homens e

de maluada vida tan gran goig moſtrar del mal que han tractat, e nols repren nels poneix negun, ans ne han haudes joyes e dons, per que ſon enceſos a mal a fer. E per ço les bones e juſtes perſones nos tenen per ſegures, car nols feria dada deffencio alguna. E donchs ¿es te vijares ſi he gran raho de triſtor e de dolor e de plor, e de fortment cridar a Deu?

METRE V.

En aqueſt cinque metre tracta com Deu bo ha totes les creatures en cert orde poſades, lo qual tenen ſens tot deffalliment, e par que no hage cura dels fets del homens; e pregal que hage cura dels fets dels homens, axi com ha de les altres creatures. E comença en lo lati
O ſtelliferi conditor orbis.

O ſenyor Deus, creador del cel e de la terra e de totes coſes, e de totes les eſteles, qui not mous gens en tu mateix, e ſtas ferm en la tua cadira sens enuig, e gires e mous los cels molt cuytadament, e forces les eſteles ques moguen regladament, e que la luna com es molt luny del ſol ſia plena, e que tolgue en vers lo noſtre eſguardament la claredat a les eſteles que ſon prop della, e que com pus acoſtada es al ſol que reeba en vers lo mon menor clarcdat de ell. Encara mes has hordonat que la planeta qui es appellada

Venus algun temps hix e es moſtrada clarament la primera hora de la nit, e en altre temps hix al mati molt clara ans quel ſol iſque. Tu encara ordones que los dies ſon breus en algun temps del any, e en altre ſon lonchs, e quant ſon breus es temps de fret, e quant ſon lonchs es temps de calor. Tu encara has ordonats e deputats los temps del any per a ſembrar, e per a cullir, e trames vent ſobre la terra ſegons que a tu, ſenyor, plau, e totes les coſes gouernes e hordones a certa e determenada fi; merauell me, ſenyor, molt per que menyſpreas de gouernar les obres de les gents, com totes altres coſes ſien per tu gouernades, e lexes les dites obres humanes regir a la fortuna que no ha fermetat, que fa lo contrari daço que ſegons raho deuria fer. Car manifeſtament veu hom que los bons homens ſofferen penes e greuges e molts mals, les quals coſes deurien eſſer dades a les males perſones; e veig que los maluats homens ſon poſats en altes e honrades *cadires, axi com ſi hauien fetes juſtes e bones* obres; e les virtuts clares e reſplandents jahen amagades; car los juſts ſon punits per penes degudes als inichs peccadors, e als inichs e maluats nols nou la lur iniquitat, axi com perjuris, mentides e engans e diffamacions e falſos teſtimonis. Hoc encara com ells ſens pahor poden vſar de lur malueſtat, han goig de ſubjugar a ſi los reys e ſe*nyors grans los qual infinits pobles temen. O tu,* ſenyor, qui reigs e gouernes les eſteles, e ordones

los temps, placiet que vulles guardar en vers la terra meſquina, e en vers los homens qui habiten en la terra; car nos ſom obra tua, e per cert nos no ſom la pus minua obra tua daquelles que tu has creades, ans entre aquelles nos has fets de condicio molt noble, car has nos donada raho e anima inmortal; empero, ſenyor, veig que ſom poſats fortment en grans treballs e en grans amargures, e es fortuna contraria. O regidor bo, placiet que reprenes los mouiments deſmeſurats e ſoptoſos e perilloſos de fortuna, e ab la pau que gouernes los cels fes fermes e aſſegudes les bones obres abtes dels bons homens en guisa que no hagen mal.

PROSA V.

En aqueſta cinquena proſa tracta com la dita dona comença a recollir les rahons de la malaltia de Boeci, e comença a tractar com lo garira. E comença en lo lati Hec vbi continuato dolore.

QUANT Boeci hac deſplegades les rahons e les ſues dolors e ranchors, la philoſophia li reſpos; mas empero lexa be abuyrar e vaſſar a Boeci les coſes que en lo coratge tenia, e per aço no li volch res dir tro que hac prou parlat a ſa guiſa, e moſtrada complidament la ſua dolor, tenent la doctrina de Ouidi qui diu en lo pri-

mer libre de Remey de amor: ¿Qui es fino neci qui vet a la mare de plorar quant te ſon fill mort denant? car no fa ſoptoſament a vedar entro que ſia be abuyrada e ſadollada de plorar; e lauors leugerament ab dolces paraules la deu conſolar. E per aqueſta raho la philoſophia no volch res dir entro que Boeci hac aſſats parlat a ſa guiſa, car axis buyden los ſpirits enflamats, e la calor de la dolor cordial ſe refreda, e com ſon buydats lauors mils ſon reebudes les paraules de conſolacio de caſcun. Per que la philoſophia ab bella cara e alegre, en apres totes les dites coſes, dix: Quant jot viu triſt e ploros be conegui que tu eres en eſtament de miſeria, e que eres exellat; mas nom penſaua que tan gran mal ſofferiſſes, ne que haguelſes raho de tans grans dolors, entro que he hoides les tues paraules: mas empero veig en tu vna coſa, ço es, que no es tant exellat ne lunyat de la tua terra propria com te penſes, nen eſt fora gitat, ſino que tan ſolament has desuiat vn petit del cami, e non eſt ten luny com tut penſes. E ſi tut tens per gitat fora de aquella, certes jot dich que tu mateix ten eſt lunyat, e null altre no ten ha gitat, ne ten poria ne pogra gitar, ſi a tu membre don eſt e qual es la tua terra propria don eſt nadiu. Aquella terra no es regida per multitut, ne hi ha molts regidors, mas es regida per vn rey e princep e emperador, ço es, noſtre ſenyor Deu, lo qual ha plaer dels ſeus ciutadans e de lur ajuſtament e concordia, e no vol

que negun ſia fora gitat; les leys e ordinacions e manaments del qual no donen greuge ne ſotſmetiment, ans donen molt gran franqueſa e gran libertat. ¿E no ſaps tu la ley antigua de la tua ciutat, per la qual es ordonat que negun no pot *eſſer exellat qui en aquella mes que en altre loch* volra poſar la ſua cadira? car aquell qui es de dins los valls e dins los murs de la dita ciutat no li cal tembre que merefque exill, mas aquells qui ixen de la dita ciutat e fora los valls tantoſt perden lo dit priuilegi. Aço vol dir la philoſophia ſots ſemblança, com per aqueſta ciutat enten juſticia, de la qual negun no pot eſſer exellat ſi donchs ell no la deſempara, la qual ciutat ſegueix Deu. Empero jo mes ſon eſtada ſomoguda per la triſtor de la tua cara, que per la eſtretura e ſutzura daqueſta preſo on tu ſtas, car la dolor del teu cor me fa molt ſomoure, e no lo loch, car jo no deſig nem delit en parets pintades, ne belles, ne daurades, ne en caſa plena de libres, tant com en lo repos de la tua penſa, en la qual jo no he poſats libres, mas allo per que los libres ſon preats e amats e deſijats, ço es, bones e clares ſentencies dels philoſophs qui ſon eſtats en temps paſſat. Quant es daço que tu has dit dels bens teus, e de la tua vida que has tenguda, e falſia quet es poſada, e malicia dels teus contraris; fort es poch ço quen has dit, car ſolament has dit aço que tot lo poble ſap, e mils ho faben ells que tu. Has encara fortment dita la malicia

que contra los ſenadors era tractada la qual tu deffenſiſt, e has hauda dolor de la noſtra infamia e injuria. *Has plorat molt lo minuament de la* tua fama: es te clamat que no ſon ben guordonades egualment les bones obres ſegons que ſon fetes. Mas per ço car tu encara es torbat en lo teu enteniment, car dolor, ira e triſtor en diuerſes maneres te torben, nos coue quet do encara forts medecines; mas ara en lo començament ten dare de leugeres, e molles, e blanes, e ſuaus, per ço quet ablaneſquen la infladura de la tua malaltia, en'guiſa que ben puxes rebre les forts medecines que ſeran curatiues: ço es, que ara quant es torbat no pories ben entendre les rahons altes e ſuptils, e per aço jo començare a dir rahons leugeres e quaix groſſeres, per ço que paſſada la triſtor e turbacio de la tua penſa, quant lenteniment haura cobrada la ſua lum mils entendra les rahons ſuptils e altes.

METRE VI.

En aqueſt .vje. metre trada com neguna coſa que no ſia feta rahonablement no pot hauer bona fi, e aço proua per tres eximplis: del ſembrador, del cullidor, e daquell qui vol fer venemes. E comença en lo lati Cum Phebi radiis.

Edo a tu eximpli de ſemblant en natura: quant lo ſol es en lo ſenyal de Cancer, e en la ſua feruor de la ſua calor en eſtiu, no ſembra hom forment, car los raigs del ſol qui ſon maſſa calents empatxarien que no poria fructificar, e aquell quil hauria ſembrat pus no hagues forment diuern hauria a menjar glans. Item ſi tu vols cullir flors de violes o roſes, no ten iras al boſch quant es congelat, e en lo temps que regna lo vent de tremuntana ab lo glas. E cell qui vol traure vin dels rayms, nols prem en lo temps de la primauera quant ſon en flor o en agras, mas en lo temps del autumpne. Car Deus qui ha ordonats los temps los ha depputats a lurs officis proprijs, e nos fan les dites coſes en temps ſoptos, ans ſe fan ordonadament e venen a lur fi a que ſon fets: axi neguna coſa qui no ſia començada per ſon orde no ve donchs a bona fi. En aqueſta manera deuem nos fer en-guarir tu de la tua malaltia, en guiſa que les noſtres medecines ſien dades ſegons ques pertany.

PROSA VI.

En aqueſta .vj^a. proſa recita com philoſophia feu alguns interrogatoris a Boeci, per los quals ella perfetament vench en conexença de la ſua malaltia. E comença en lo lati Primum igitur pateris.

EN apres la philoſophia ſomogue Boeci que li reſpongues de algunes queſtions, per ço que per les reſpoſtes fos mils diſpoſt a entendre ço quis ſeguiria, e dix li: ¿voldries me respondre a algunes queſtions quet enten a fer? E Boeci dix: plau me, e jo reſpondre axi com porc ne ſabre. Lauors la philoſophia feu li .vij. queſtions. E fo la primera aqueſta: ¿creus tu que lo mon ſia regit per fortuna o per ventura, o per regiment de raho? Reſpos Boeci: jo ſe be que lo mon es regit per noſtre ſenyor Deu creador de totes coſes, qui gouerna la ſua obra, e no per eſdeueniment de fortuna; e no he tengut, ne tench, ne tendre null temps lo contrari. E la philoſophia dix li: be dius, e axi es, e molt me merauell com tu qui eſt en tan ſana ſentencia en veritat fermat, es malalt en lenteniment: mas encerquem mes, ¿ſaps tu ab quins mijans es lo mon gouernat? E Boeci dix: no enten la queſtio, temiats que ho ſapia. E la philoſophia dix: ¿membret qui es ſi de totes coſes? E Boeci dix: ſabut

ho he, mas es me exoblidat per la triſtor en que ſon. E en apres la philoſophia demanali: ¿ſaps don ſon partides totes coſes? E Boeci dix: axo be ho ſe. La philoſophia dix, reprénent Boeci: ¿com ſe pot fer que tu conegues lo començament de les coſes e que no ſapias la fi? empero be ſe que les turbacions del enteniment empatxen lom de vera conexença, mas nol poden de tot aturar ſis vol. Digues me: ¿membret ſi tu es hom? E Boeci reſpos: ¿e quina altra coſa feria ſino hom? E dix la philoſophia: ¿pories me dir quina coſa es hom? E Boeci dix: aço es coſa molt notoria que hom es coſa animada, rahonable e mortal. E la philoſophia dix: ¿ſaps que no ſies altra coſa ſino hom? Reſpos Boeci: be ſe que no ſon altra ſino hom. E la philoſophia dix: ara conech gran partida de la tua malaltia, car veig que exoblidades te ſon les coſes que tu ſabias, e conech en quina manera poras garir. Per ço com tes exoblidada la ſciencia, penſes te que tu ſies exellat e deſpullat dels teus bens, de la qual coſa has triſtor. Encara mes, per ço car tu no ſaps la fi de totes coſes, te penſes que los mals homens ſien poderoſos e beneuyrats. E encara mes, per ço quet es oblidat ab quins mijans es gouernat lo mon, penſes te que los mudaments de fortuna, ço es, de proſperitat en aduerſitat, e del contrari, ſien fets ſens regiment; les quals coſes totes ſi eren fermades en lo teu enteniment ſerien mortals, e ara ſon a tu començament de malaltia mortal:

mas gracies a Deu que no eſt de tot deſemparat, car encara has en tu alguna rayl bona de ſanitat, ço es, vertadera ſciencia e ſentencia de gouernament *del mon*, *car creus que es ſotſmes a la raho* diuinal e no a la fortuna. Donques no hajes temor, que ab la ajuda de Deu be gariras, car be ſe jo que la natura de les penſes es aytal que quant lexen veres ſentencies tantoſt ſon veſtides de falſes oppinions, car la caligua de turbacio los empatxa la claredat de la viſta del enteniment que no poden conexer clarament veritat, e per ço jo ten leuare la dita caligue per ço que puxes hauer clara conexença.

METRE VII.

En aqueſt .vije. e derrer metre del primer libre proua per tres rahons que la perſona torbada no pot entendre veritat. E comença en lo lati Nubibus atris.

E don ten eximpli car tu veus que les eſteles no poden illuminar la terra mentre les nuus ſon en lo mig. Axi mateix quant laygua de la mar per fortuna feta per lo vent de mig jorn es torbada, no pot hom veure ço que es dins clla. Axi mateix quant la font cau de alta muntanya no pot deuallar dret ſi algun contraſt ſi poſa de rocha o ſemblant. Axi tu, Boeci, ſi vols hauer *clara conexença de aço quet vull moſtrar*, e anar

per dreta carrera de raho, anans es obs que gits de tu anſies mundenals, ço es, goig e triſtor mundenal, e ſperança de les coſes del mon, e dolor de la perdua de aquelles; car aqueſtes quatre coſes, ço es, goig, e triſtor, e ſperança, e dolor, eſdevenen a la perſona per los bens o per los mals preſents o eſdeuenidors. Car lo be quant es preſent aporta e dona goig, e ſi es eſdeuenidor aporta e mou lom a ſperança: axi mateix, per lo contrari, lo mal ſi ès preſent dona dolor, e ſi es eſdeuenidor aporta temor e pahor. ¡Com nualoſa es la penſa e fortment ligada en la qual les dites coſes regnen!

LIBRE SEGON.

En aqueſt ſegon libre comença la philoſophia a donar medecines leugeres a la malaltia de Boeci, ço es rahons comunes, prouant que negu-na riqueſa ne ben temporal no ha boneſa en ſi: e es partit lo dit libre en .viij. proſes e .viij. *metres.*

PROSA PRIMERA.

En aqueſta primera proſa philoſophia per affalegar lo malalt diu que no es merauella que ell haja aquella malaltia, com tota ſoptoſa mutacio de ben en mal muda lo ſeny; e proua que negun nos deu fiar en bens de fortuna. E comença en lo lati Poſt hec pauliſper.

EN apres la philoſophia calla vn poch, e per ço car Boeci ſe era clamat de la fortuna per raho de la perdua que hauia feta dels bens de fortuna, volch lo rependre corteſament de les coſes per ell deſſus dites. Per que quant hac vn poch callat, dix li

familiarment: ſi a tu remembraua ço que has apres en temps paſſat de la fortuna, ço es aſſaber, ço que los antichs philoſophs ne han determenat ne declarat, tu conexerias que tu no hauìas en la dita fortuna neguna coſa precioſa, e per conſeguent no has perdut res. E per raho daço jo't fas *membrant com tu en temps de la tua abundancia* menyſpreaues e dehies mal de la fortuna, e faiſt alguns libres, e doneſt algunes ſentencies contra ella. Empero ara te eſt partit de la primera e vera ſentencia per lo teu mudament ſoptos del teu eſtament mundenal; mas veig que alguna eſcuſacio has, car ſoptos e gran mudament de eſtament no es ſens turbacio de la penſa; mas duymes temps es que taſts algun poch de axerop dolç que ſia preparatiu de la tua cura. Digues me: ¿quina coſa te ha eſdeuenguda per que tu eſt poſat en triſtor e en deſplaer? ¿Hat eſdeuenguda alguna coſa nouella que no ſia eſtada ſemblant a negun? ¿Penſes te que la fortuna per tu haja mudada ſa condicio? Certes tu erres ſi to penſaues, car aqueſta es la condicio natural ſua la qual ha moſtrada a tu; e en la ſua mudança que en tu ha feta ha moſtrada la fermetat de la condicio ſua. Car moure e no eſtar es fermetat de la coſa mouible, ques mogue e que nos pos, car ſis poſa nos mou, e per conſeguent no es ferm lo ſeu mouiment. La fortuna aytal era lauors com te affalagaua com es ara: e lauors quant te plahia per la abundancia de la falça benanança

era aytal matcixa com era quant ho has perdut. ¿E not membra la fortuna com es pintada ab dues cares, ço es, la vna alegra e laltra trista, e abdues les cares te cubertes? Vet ara que jassia que sia als altres amagada, empero a tu ha cascuna cara mostrada. Ara tu proues les sues custumes, car anans eres en abundancia e ara est en fretura. Aço que a tu ha donada raho de tan gran tristor te deuria esser raho de alegria si be ti pensaues, car pots mils hauer repos del teu enteniment per ço car les abundancies mundanals te han desemparat, de les quals null hom no fo hanc segur, car mentre hom les posseheix donen al hom temor, car no fo hanc negun qui dels bens de fortuna pogues esser segur. ¿E pensaues te tu que aquestes abundancies de fortuna fossen precioses que soptosament desemparen lom, e no les pot retenir, e quant son fuytes lexen hom ab tristor, e desplaer, e dolor? Prech te quet penses ja quina cosa es la dita abundancia mundanal, car no es sino algun senyal que va primer a la tristor e dolor esdeuenidora: certes no es als, per que no deu hom tembre les manasses de la fortuna, ne desijar les sues falagadures. E finalment ops te es que tu soffires be e fortment tot ço que es en la roda de la fortuna, car mentre visques est sotsmes a ella: e si tu volias mudar la sua condicio natural, ço es de la fortuna, e la sua ley, farias li gran tort e treballarias debades, car no porias mudar la sua condicio natural que es mouible.

E pos te ſemblant en natura: ſi lo notxer estenia la vela al vent poderos, no iria la nau ſegons la ſua volentat, mas ſegons lo mouiment del vent. Axi mateix ſi lo leurador ſe penſaua follament en los anys de ſequedat, no ſembraria, e axi mateix no culliria; mas coue que comport los anys de ſterilitat ab los de abundancia. Tu donques com te ſies donat a la fortuna, a fer te coue de obeyr aquella; empero par que tu vulles empatxar e retenir la força del vent. O foll, ¿e no ſaps tu que ſi ſtaua ferma e ſegura ja no ſeria fortuna, car moure e no ſtar es la ſua natura?

METRE PRIMER.

En aqueſt primer metre poſa les trahicions de fortuna, e com tota la ſua gloria es ades exalçar, ades perſeguir los exalçats; axi com vn braç de mar qui es a Negrepont qui ha nom Euripus qui ades va amunt, ades va auall. E comença en lo lati Hec cum ſuperba.

QUANT ellas leua ſuperbioſament en alt, corre ades amunt, ades auall, axi com vn braç de mar que es a Negrepont e ha nom Euripus, axi com la mar porta los homens en loch de naus, e a vegades los alça, e a vegades los baxa. Aqueſta en temps paſſat aterra molts reys honrats e poderoſos cſtant a clls cruel, e exalça alguns qui eren menyſpreats e de tot aterrats: no

ha anſia de les perſones poſades en miſeria, ans los es molt cruel e dura, e quant los ha fets deſpagats els fa plorar, trau ſen eſcarn e ſen riu. En aqueſta manera moſtra la ſua condicio natural e fa merauellar tots cells qui en ellas fien, car en vna hora aterra e exalça vn hom e molts e diuerſes.

PROSA II.

En aqueſta ſegona proſa proua philoſophia, parlant en perſona de la fortuna, que ella ſi es variable no fa injuria a negun, e que negun nos fiu en ella. E comença en lo lati Vellem autem pauca tecum.

JO voldria parlar ab tu vn poch, e per ço que mils me entenes vull tenir loch de la fortuna e parlar en perſona ſua. Veges donques e penſet be ſi tu injuſtament me demanes res, ne ſi tu injuſtamente te clames. Digues me: ¿quina injuria te jo feta, e quins bens teus he yo deſtrouits, e per quem encolpes tan fortment? Be ſaps tu que no pot dir negun juſtament que los bens mundenals, ço es, riqueſes, honors, e plaers, e dignitats ſien lurs proprijs; e per aço te pots penſar que los bens que tu demanes, e per la fretura dels quals tu eſt triſt, no eren teus. Rembret be que natura te poſa en lo mon tot nuu e aytal iſquiſt del ventre de la tua mare, e que jot

reebi aytal pobre freturos e ſens altres bens, e te donades de les mies riqueſes, e te ſeruit enclinada en vers tu, e te enuironat e ornat de reſplandor e de les coſes que ſon de mon dret. Ara vull retornar a mi les mies mans quet hauia eſteſes: has reebuda gracia entro ara, e ara no ten vull fer; car no has dret en la mia gracia, e per ço not clames juſtament, car aſſats hi haguera ſit hagues tolt ço del teu. Donchs regoneix be per que plores ne jamegues, car not he feta injuria, per ço car les riqueſes e honors e dignitats e ſemblants coſes totes ſon del meu dret, e jo ſon dona e les dites coſes ſon ſeruentes mies, e van ab mi on que jo vaja, e ab mi ſen tornen quant jo men torn. Certes ſi foſſen teus propris los bens que tu planys e ſuſpires nols hagueres perduts: car la coſa propria no pot eſſer lunyada daquell de qui es, ans toſtemps eſta ab ell ſens injuria daltre. Donchs jo no deig eſſer axi ſola que no puxa demanar, hauer e recobrar aço que es meu. ¿E no ſaps tu que leguda coſa es al ceł que faſſa los dias clars e les nits ſcures e tenebroſes? E axi mateix leguda coſa es al any ornar la terra de flors, de fulles e de fruyts, e de donar bell temps, e puys de confondre e deſtrouir la terra ab pluges e ab frets. E axi mateix dret es de la mar de fer gran bonança, e a vegades de fer ones tempeſtiues e altes. E donchs ¿com ſe faria que per la cobejança deſordonada e famajada de les gents en deſijar les coſes mundenals, jo fos forçada eſtar ferma-

ment, e que mudas per lur desordonament la mia condicio natural? Certes follia es pensar ho, ço es, que per lur desig acomplir jo mudas ma condicio, e lexas ço que mes degut per mon dret natural. Aquesta obra es mia propria, que gir e regir la roda mouible e leugera del mon; e en aço es lo meu plaser, que les coses baxes faça altes, e les altes faça baxes. Donchs si tu vols pujar en aquesta mia roda, puja hi ab aytal condicio que no digues que a tu es feta injuria cant voldre jutjar de tu seruant la mia condicio. Empero bet deuria membrar la istoria de Cressus qui fo rey de Lidia no ha passat molt de temps. Aquest Cressus qui fo rey de Lidia hac guerra ab *lo rey de Persida que hauia nom Sirus, lo qual* fo pres en la batalla per Sirus e fo jutjat a cremar: per la qual cosa com la gent de Sirus haguessen aplagades moltes rames, e romagueres, e argilagues, e haguessen enuironat de la dita lenya lo dit Cressus posat en mig ences lo foch entorn, e començas a pluuicar, lexaren lo dit Cressus, pensant que no poria escapar. En apres vench la pluja molt gran e rebea, e apaga lo foch ans que li hagues fet mal, e en axi fonch desliurat de les mans dels seus enemichs e de la sentencia de mort tan cruel contra ell dada, e anassen a son alberch. Empero com fos a casa sua es fos posat a dormir, lo primer vespre somia que estaua en vn arbre molt alt en lo qual lo sol lo escalfaua, e la pluja lo banyaua, e alguns au-

cells lo picauen; lo qual ſomni li membra be quant hac dormit: molt ſi penſa, e dix lo a la ſua filla qui hauia nom Fayna, la qual era molt ſauia e conexia molt en declarar los ſompnis. Quant la dita Fayna ſe fo ben penſada en lo dit ſompni, dix al dit Creſſus pare ſeu, que per res no tornas a combatre contra Sirus rey, en altra manera ſeria penjat e morria. Empero lo dit Creſſus no hac anſia del ſompni, com lo diable lo engana: on con ell faes ſacriffici a la ydola e demanas ſis combatria ab Sirus, reſpos li lo demoni: *Creſſus perdet Alim tranſgreſſus plurima regna.* Vol dir en romanç: Creſſus perdra o deguaſtara molts regnes com haura paſſat lo riu de Alim. Per que torna a la guerra e vench a la batalla, e fo pres e penjat, ſegons que lo ſompni li hauia moſtrat. E encara mes not deu eſſer oblidat com Paulus Emilius ſenador de Roma, pres en camp de batalla lo rey de Perſida, e mana que fos turmentat e que moris; e quant en preſencia ſua lo començaſſen a turmentar cruelment, lo dit Paulus fo mogut de pietat per les lagremes que li vehia exir dels vlls, e mana que fos deſligat, e donali vida honrada: e en axi fonch deſliurat de mort lo dit rey de Perſida. Moltes altres coſes ſemblants pots legir en les iſtorics antigues, en les quals trobaras moltes coſes de goig e moltes de dol. Remembret de la faula que aprenguiſt mentre eres fadri, ço es, que en lo portal de la caſa den Jouis hauia dos anaps, la vn de mel,

laltra de fel, e null hom noy podia entrar dins la dita caſa tro que hauia beguts los abeuratges dels dits anaps: per la qual coſa los poetes dauen a entendre que null hom no es en aqueſta preſent vida que no ſoffira amargures, deſplaers e dolors; e no es negun qui ſolament haja plaers, o ſolament haja deſplaers. Donques pots dir tu ſi has hauts tu mes dels bens que dels mals: ¿que pots dir tu ſi la fortuna not ha de tot deſemparat? car per la mia condicio, per la qual jo ſon molt variable, pots hauer ſperança de aconſeguir mes e millors coſes que aquelles que has haudes. Certes nom pories ben reſpondre. Per quet conſell que not deſeſpers de mi, e que no vulles tenir les coſes comunes per propries, car tu eſt en regne comu a tu e als altres homens egualment, car les coſes mundenals no ſon propries a negun, per que hom en aqueſt mon no ha proprietat en lo mon fora de ſi mateix, car lo be propri ſeu dins ſi mateix lo te.

METRE II.

En aqueſt ſegon metre philoſophia fa vn plant de la gran auaricia dels homens, per la qual per molt quen hagen nos ſadollen. E comença en lo lati Si quantas rapidis.

O Deu, ¿que es aço, que ſi la fortuna vaſſaua continuadament riqueſes als homens del mon, e no ceſſaua, e los en donaua axi com la

mar tempeſtoſa gita arenes, o com les eſteles luen en lo cel, encara no ceſſarien de demenar ne mes? Car la cobejança mundenal nos ſadolla nes te per pagada per moltes quen haja. E jaſſia que Deus, qui es tan franch e liberal donador, hoja e conſenta e ſatiſſaça als deſigs dels homens donant los ço que li demanen; empero tantoſt com ho han nols dona de vijares que ſia res, ans al deſordonat e maluat deſig de la cobejança robadora tantoſt li ixen altres nouelles coſes que deſijar. O Deus, ¿e quals frens poran retenir del ſeu cors tant rebel e iuerços, aqueſts deſordonats deſigs qui no ceſſen correr de vna coſa en altra, e la maluada set de la cobejança que tantoſt quant ha begut li creix la ſet ſens meſura e ſens fi? ¿E porias fer que lo rich penſas tant en la ſuperfluitat de les ſues riqueſes, com lo pobre ſe penſa en les ſues fretures? Certes lo rich noy poſa terme en les dites riqueſes quant poſa en elles la ſua benanança.

PROSA III.

En aqueſta tercera proſa fortuna recita a Boeci que ell no ha raho de clamar ſe, recitant li tots los bens que fortuna li ha dats, hoc encara aquells que li ha lexats. E comença en lo lati His igitur ſi pro ſe.

DIGUES, ¿que poras tu reſpondre a les coſes deſſus dites? Certes creu que bonament nom pories reſpondre; empero ſi tu has reſpoſta

digueſla, car jo let eſcoltare. E Boeci dix: les tues paraules veig que ſon falagaries, o ſon pintades de bella parlaria e belles colors de diuerſes ſentencies, e ab dolçor de rethoricha; per que ſon plaſents mentre hom les ou, mas no treſpaſſen lo cor de les perſones poſades en affliccio; e per aqueſta raho quant ſon exides de les orelles, la dolor qui es dins lo cor fermada, torna e turmenta la penſa axi com dabans. E la philoſophia reſpos: certes axi es com tu has dit; les coſes quet he dites no ſon complides medicines de la tua malaltia, mas ſon preparatiues a la turbacio tua, car les medecines complides jo les te dare quant ſera temps e hora. E dich te que tu not deus penſar que ſies meſqui ne poſat en miſeria. E per tal que pus clarament ho veges, reſpon a les demandes mies: ¿es te exoblidat quanta benenança mundenal has haguda? Saps fort ben que los principals e nobles barons de la comunitat de Roma, e los altres proyſmes daquells, te reeberen e ſempararen de tu quant fuiſt orphe de pare e de mare, e per la gran corteſia que veyen en tu; e com foſſes jove fuiſt ajuſtat en parentiu, e en ſanch, e en linatge dels princeps e ſenadors de la ciutat de Roma. E primerament fuiſt amat per aquells demunt dits, que ab ells per parentiu cres ajuſtat, la qual coſa es molt precioſa. Saps que Simacus qui es noble ſenador de Roma, per la amor quet hauia, e per les bones condicions tues, te dona la ſua cara filla per muller; e los

ſeus parents foren a tu proysmes per raho del dit matrimoni. ¿Qui no diguera que tu eres lauors molt beneuenturat qui hauies tan honrats ſogre e ſogra, e tan bona e caſta e ſauia muller, e fills tan bells e tan bons? Encara mes not deuria deſmembrar les honors e dignitats publiques que has haudes en la tua juuentut, les quals eren deſijades per alguns antichs e no les podien hauer car no les los volien donar. Si algun hauia hauda alguna gran benenança de les coſes mortals, no li deuria exoblidar de tot per los mals mundenals treſpaſſats, car ans li deuria remembrar la honor que ha hauda. Tu has viſts dos fills teus exalçats en honor de conſols, e qui eren honrats per los ancians, e de la honor dels quals lo poble moſtraua goig e alegria, e aço era gran honor tua. Encara mes quels tenies prop tu, e tu eres en mig dells en ſengles cadires, e tenies cort en Roma, e la gent loaua a tu e a ells per lo regiment de Roma en publich e en amagat. Empero com totes aqueſtes coſes te haja dades fortuna, tu ara murmures contra ella, e vols que do a tu ço que hanc no dona a negun per gran amich que ſia eſtat meu, e tu per força par que cuyts hauer, ço es, quet tingues fermat e quet conſerues continuadament en un eſtament. ¿Vols tu comptar eſtretament ab fortuna? Digues: ¿es tu lo primer al qual hage feta ſemblant coſa? Certes ſi tu comptaues be totes les coſes de goig ab aquelles que has reebudes de triſtor, tu no po-

ries dir que encara no foſſes benauenturat. E ſi per ventura tu volies dir que les coſes de beneuyrança que has reebudes ſon ja paſſades, e no les has de preſent, dich te que per axo not deus tenir *per meſqui, car penſar te pots que en aqueſts* que ara has, per los quals tu eſt poſat en triſtor, ſon axi mateix tranſitoris, e no han en ſi fermetat, per que no poden molt durar: car certes les coſes mundanals treſpaſſen axi com a ombra, e aço que es encara mes, que hom per qui ſon fetes no ha certenitat de la ſua vida, per la qual coſa es axi que, o tu les has a deſemparar per mort tua, o elles te deſemparen fugint te.

METRE III

En aqueſt tercer metre la philoſophia proua per tres eximplis que res que ſia nat no pot eſſer que no ſia variable e que nos corrompa. E comença en lo lati Cum polo Phebus.

E aço pots veure clarament per eximplis naturals: car tu veus manifeſtament que lo ſol quant comença a exir appareix roig per raho de les vapors que ſon entre nos e el ſol; e quant es alt prop la hora tercia appareix clar e luſent per raho de les vapors que ſon conſumades; e vers lo mig dia entro a la hora nona es calt car no ha empatxament; e en apres minua la ſua calor e minua la ſua reſplendor. Axi mateix pots veure

en los arbres com ſe muden en flors e fulles e fruyts, e puys perden ho tot: en apres fan ſemblant ſegons la diuerſitat del temps. Axi mateix guarda la mar com ſe muda del ſeu eſtament, car ſegons lo vent ſi es bonança o fortuna, e gran e fort torbament. Si donchs lo mon es tan variable en totes les ſues obres e coſes, ¿com pots tu poſar en ton cor que tu haies en lo teu eſtament ferme-tat? certes fas gran pagueſa ſi ho poſes en ton cor, car ſtablit e ordonat es per ley eternal que totes les coſes engendrades o engenrables ſien corrup-tibles es deuen corrompre. Per que no deu eſſer poſada ferma ſperança en coſes mouibles, car no les pot hom poſſeyr ſens pahor de perdre.

PROSA IV.

En aqueſta quarta proſa encara philoſophia proua com molts bens romanen a Boeci, e que no es negun hom qui puxa fer la ſua fortuna axi ferma que ella nos afflaqueſcha per qualque part, e per ço conclou que en los bens de fortuna noy pot eſſer beneuyrança la qual hom hi cercha. E comença en lo lati Tum ego, vera, inquam.

EN apres Boeci reſpos, moſtrant que per les coſes deſſus dites per la philoſophia, ell ſe deu tenir per meſqui, e ha raho de major dolor, e dix axi: O nudriſſa de totes virtuts, ço que tu

dius es veritat que jo he reebudes moltes honors e molts plaers, e que fortuna me hauia fet molt de be, e no pux negar que molt iuerçoſament no aconſegui grans dignitats, e toſt hagui aconſeguides de grans benanançes; e aço es quem creix la mia triſtor e dolor quant me pens en la benanança que jo he hauda, e arem veig en tan gran fretura e minua. Car entre les altres triſtors e dolors ſobirana es aqueſta, ço es que hom ſia eſtat en gran benanança, e puys ſia freturos de tots bens e ple de tots mals. *E la philoſophia reſpos:* certes tu no has vertadera oppinio en les dites coſes per que has dolor e triſtor, ans es la tua oppinio falça, car no eſt deſpullat de tots los teus bens, ans te es romas ço quet era pus precios e millor. E per ço que pus clarament ho entenes, no ſon tan ſolament coſes generals, mas ſpecials e ſingulars los bens quet ſon romaſos, e dirlos te. Tu ſaps fort be que Simacus ſogre teu e amich meu es be ſa, ço de que tot hom ſe deu alegrar quant ſap que los ſeus amichs ſon ſans, e ſoſpira, e jamega, e plora per les injuries que a tu ſon fetes, e han major triſtor, e dolor, e deſplaer que ſi foſſen ſeus: en ques moſtra la ſua vera amor que a tu ha. Aqueſt amich vertader tes romas, lo qual a tu deu eſſer molt precios: car diu Eſtralabi que tots los dons de Deu ſobre puja vertader amich, e deu eſſer preat e amat mes que negunes riqueſes per precioſes que ſien. Mes encara, que ta muller es ben nudrida e ſobiranament caſta ſobre totes les

altres dones: e per ço que breument puxa dir les ſues boneſes e nobles condicions, dich te que es ſemblant en totes les ſues abteſes a ſon pare Simacus. Aqueſta es viua e auorreix la ſua vida per la tua affliccio, e ſolament per eſperança de tu reten la ſua anima en lo cors, e ſouen per grans plors e deſplaers que ha de la tua injuria ſeſmorteix, e deſija eſſer ab tu en ſemps en tot eſtament que tu ſies: en que appar que no tan ſolament tes axi com a muller, mas es te vera amiga. E com ſia tant bona e benigna e vertadera amiga tua, deus te alegrar com tes romaſa: car diu Fulgenti en lo libre de Natura dels deus, que lo pus ſobiran ben mundenal es hauer muller bona e benigna, car per toſtemps dona alegria a ſon marit e li fa goig. Mes encara ſaps que has fills, los quals jaſſia que ſien joucns en edat ſon molt honrats per lo lur bon ſeny e per la lur bona ſciencia, per que ſon exalçats e poſats en gran honor, en tant que ſon conſols de Roma, los quals te ſon pus precioſos que la tua vida. Com donques aqueſts te ſien romaſes, e encara la tua vida que es pus precioſa que altra coſa qui ſia en aqueſt mon, la qual deffallida a la perſona totes les altres coſes li deffallen que ſien corruptibles; e aqueſts quet he anomenats ſon vius, los quals te amen carament, e tu axi mateix a ells; appar que no has perdudes, net ſon toltes les pus precioſes coſes que tu has; mas ſi ben ho conexias te deuries tenir per benauenturat car te ſon

romaſes. Donques torquet los teus vlls, e exuguels de les lagremes, car not ha de tot deſemparat la fortuna, net es eſtada molt cruel, car algunes anchores de conſolacio te ha lexades, e no has hauda tan grau tempeſta ne tant fort que tu no puxes ſcapar nadant ſoffirent ſobre les dites coſes. E Boeci reſpos: daxo que tu has dit jo no he triſtor, mas de aquelles quem deffallen. Tu pots be veure quant departiment ha del meu eſtament primer ab aqueſt en que ara ſon; con ſolia eſſer honrat, e preſat, e gojos, e ara ſon deſpullat, e auilat, e poſat en triſtor. E la philoſophia veent que ja era queacom vençut per ço que deſſus hauia dit, per que no li reſponia, dix: certes, axo be ho veig, e be ho ſe, empero ſi a tu no era enuig jot moſtrare que tu eſt digne de gran reprehenſio ſi no pots ſofferir lo deffalliment de les coſes de fortuna en alguna contrarietat; mas les tues veciadures e los teus delicaments ſon maſſa grans, e per ço com tu has vna pocha de contrarietat de fortuna has deſplaer con res te fall, e com no has tota coſa a la tua volentat, e no parlas rahonablement ans te clamas vanament. Digues me: ¿qui ſo hanc qui haja haguda tanta benanança que no haja a ſofferir alguna contrarietat e algun deffalliment? Certes, no ſo hanc, ne ſera; car aqueſta es la condicio natural dels bens mundenals, que la lur benanança o que no vinga tota o que no dur tota vegada. Empero pots ho veure, car algun ſera

molt rich mas haura deffalliment de linatge, e ſera en aço molt minua; e per aço ha pahor o vergonya de fer algunes coſes que faria. Trobar nas altre que haura tot lo contrari, car ſera de molt noble linatge e ſoffer gran pobreſa, e amaria mes eſſer de minua linatge ab que hagues grans riqueſes. Altres trobaras que hauran totes les dites coſes, empero eſtan triſts per ço com ſon forçats de tenir caſtedat, e per ço com tenen virginitat, viuen caſtament e ſens muller eſtan en deſplaer. Altre ſera qui haura totes les dites coſes, car haura gran riqueſa, e nobleſa de linatge, e *bona muller; empero no ha fill ne filla*, e es guardia e ſeruent de eſtrany hereter. Altre es que haura totes les dites coſes, e encara molts fills, empero ſeran mal nudrits e plens de males cuſtumes; per que quant ſi penſa coue li de plorar, e volgre que non hagues hauts. E finalment no es negun a qui en totes les coſes li ſia ſatiffet a ſa volentat per la fortuna, ans deſija ço que ha altre, que li es vijares que ſia millor que ço que a ell ſe pertany, per ço car no ha prouat axi com aquell qui ho poſſeeix; e per ço con no ha experiencia es enganat en jutjar la coſa del altre; e per aço li es vijares de alguna coſa qui ſia bona, e quant la haura prouada no la tendra per bona. E per ço car la perſona nodrida en delicaments es tendre en ſofferir treballs e affanys, per ço com no ha hauda experiencia, ſi li ve alguna aduerſitat tantoſt es torbat e ſens paciencia e aterrat,

car no es nodrit ſino en benanança, e per aço tantoſt ſent la aduerſitat: axi com linfant quant hix del ventre de la mare que es acuſtumat de la gran calor que es dins la mare, per poch fret que ſenta tantoſt li fa mal. E ſi be ti penſaues ¡e quantes perſones ſon que haurien gran goig que haguеſſen o poguеſſen hauer vna coſa ſemblant de la menor que a tu es romaſa, e ſen tendrien per beneuyrats! E veges aqueſt loch en que tu eſt, lo qual tu dius que es exill en que tu eſt exellat, terra es aytal com altra, e habitadors veig *que hic ha qui de grat hic ſtan e ſens força*, e los plau habitar aci, axi com a tu plahia habitar en Roma. E ſaps que diu Senecha, que tot lo mon es terra de la bona perſona, e no li es neguna eſtranya, e ſies cert que neguna coſa no es deſplacr ſi la pren hom ab plaer. E per ço Diothas deya que los eſcarns que li eren fets eren a ell benanança, per ço car li feyen hauer virtut la auol pendre per bona. E en vides es negun per beneuenturat que ſia que quant li ve algun gran contrari del qual no ha experiencia, que no deſijas lauors mudar lo ſeu eſtament per bo que ſia. ¡O Deus, e ab quantes amargures es meſclada la dolçor de la benanança mundenal! la qual jaſſia que apparega molt joyoſa a aquells qui la poſſeexen, empero deſempara hom lauors quant mes la vol retenir. Donques pots conexer claramente *quant es meſquina la benanança de les coſes* mundenals e mortals, la qual no pot aturar toſ-

temps ab aquells a qui plau, ne la poden hauer complidament tota. E donchs appar manifeſtament que hom no deu encerchar benanança en aqueſt mon fora de hom mateix. O homens mortals, ¿per que demanats benanança fora de voſaltres mateys? Car mils la deuriets trobar de dins vos, e per aço fots enganats per ignorancia. Volets ſaber la vertadera benanança? Dich vos que dins vos tenits lo començament de aquella: car hauets lo enteniment inmortal e no pot morir, e per ço deuets cerchar la vertadera benanança que es eternal ſens fi, e no aqueſta benanança daqueſt mon qui es corruptible a hom per natura e ventura, car en los bens de fortuna o de ventura vera benanança no pot eſſer. Digues me: ¿es en lo mon neguna coſa que a tu dega eſſer tan precioſa com tu mateix? Certes, no: car jaſſia que hi haja algunes coſes que de natura lur ſon millors e pus precioſes, empero a tu no es res tant precios con tu mateix. E per ço que mils conegues *que en les dites coſes de fortuna no pot eſſer* benanança, prou to per aytal raho: certa coſa es que beneuyrança es ſobiran ben; donques con en coſa mudable e variable no puxa eſſer ſobiran ben, ſegueix ſe que beneuyrança no pot eſſer en coſes mundenals de fortuna, com totes ſien variables, com beneuyrança ſobirana no ſia variable. Encara mes: aquell qui ha abundancia dels bens de fortuna, o coneix quins ſon en la lur condicio, o no ho coneix: ſi no ho concix, no

pot eſſer beneuyrat, com cell qui es beneuyrat no puxa eſſer ignorant, car principalment beneuyrança eſta en conexença; ſi ho coneix haura pahor de perdre los dits bens, e lauors ſera forçat per raho de menyſprear aytal beneuyrança, car conexera que no han en ſi complida ne vertadera boneſa. Encara per altra raho, car cert es que la anima del hom es inmortal, ſegons que es clarament poſat per Plato e per Ariſtotil; donques com los bens de fortuna fenesquen a hom per la mort, car daqui auant no ſen pot ſeruir, lauors deſemparan hom e paſſan en poſſeſſio dels vius: hoc encara lo cors del hom apres la mort torna en corrupcio e en gran miſeria, ſegons que vehem clarament a vll; donques com totes les dites coſes deſemparen la dita anima per que es inmortal, ſegueix ſe que vera beneuyrança no ſia en ells. ¿E en quina manera la vida preſent nos pot fer beneuyrats, la qual quant es treſpaſſada lexa hom en miſeria? Certes, no en neguna. On com la anima ſia inmortal e perpetual, e ſia dins nos, ſegueix ſe que la noſtra beneuyrança degam poſar en ella; per la qual coſa, ſegons que ſabem fort be, molies perſones bones e ſauies han ſoffert no ſolament mort, mas encara molts e diuerſos doloroſos turments e cruels, per ço que en laltra vida pogueſſen aconſeguir lo fruyt de la vera benanança.

METRE IV.

En aqueſt quart metre philoſophia loa lo eſtat migencer dels homens ſots figura del edifici de vn caſtell, lo qual no deu eſſer poſat ſobre rocha maſſa alta per pahor de lamp, ne ſobre arena per pahor de aygua corrent. E comença en lo lati Quisquis volet perennem.

O qui volia hauer aytal certeſa que poſas la ſua cadira en la bencuyrança perpetual, e no fos remogut daquella per los noſtres fets que ſonen a les orelles, ço es, per les vanitats mundenals qui inflen hom ab plaſent ſo empero ſon freuols, axi com les cordes dels budells qui ſonen en los inſtruments. E aquell aytal qui menyſpreas la mar ab les ſues ones tempeſtuoſes, ço es, les amargures de aqueſt mon, certes que aqueſt aytal deuria esquiuar les arenes aſſedegades e beuerres, ço es, les arenes de la cobejança de les riqueſes mundenals. Deuria encara menyſprear la altura de les muntanyes, ço es, de les honors e dignitats, car aqui fer forment lo vent, ço es, la vana gloria quel inflen de enueja que los altres empeny fortment contra ell. Car les arenes deſſus dites no han en ſi fermetat, per que no hi pot hom ediffichar, e axi matcix en lo munt ſta hom en perill de caure baix. Donques ſi tu vols eſſer ſegur de vertadera beneuyrança, fe lo

fonament de la tua caſa en la rocha ferma e baxa, ço es, en la fermetat de la tua penſa, e lauores no pora caure la tua caſa per mudament de fortuna ne per mort del teu cors, e no prearas res la tua caſa mundenal quina que ſia.

PROSA V.

En aqueſta .v^a. proſa la philoſophia ſa pus forts rahons, e proua que ne en diners, ne en pedres precioſes, ne en veſtidures, ne en poſſeſſions, ne en miſſatges no ha ben propri, ans hi ha molt perill. E comença en lo lati Sed quoniam rationum.

PER ço car veig que les mies medicines quet he donades, ço es, les rahons que he dites proffiten a tu, duymes dar ten he de pus forts: e amoneſt te e prech te que les reebes, e prouar te que los bens de fortuna los quals hom aconſegueix per poſſeyr, per ventura ſegons la lur propria condicio natural no ſon ne poden eſſer de negun hom. Pren te eſguard quina coſa ha en los dits bens per que hom los dega amar, e que nols dega hom mils menyſprear, ſi be e vertaderament ſe vol hom penſar. E primerament pren te eſguard de les riqueſes ſi ſon precioſes per ſi matexes, o per ço car hom ne pot vſar e deſpendre: certa coſa es que mes valen per lo deſpendre, car per auaricia qui les fa ajuſtar e retenir

es hom menyſpreat, e per largueſa que les fa deſpendre es hom loat e honrat, e es hom tengut per bo. Donques com ço que treſpaſſa en altre no puxa romanir ab aquell de qui parteix, e lauors es loada per bona la riqueſa quant treſpaſſa en altres per franqueſa e per largueſa, ſegueix ſe que com no puxa romanir ab aquell qui la dona, que no li poden donar benanança, e que ſegons lur condicio no deuen eſſer dits precioſos: car ſegons raho quant ſon dades, aquell qui les dona per força ſe ha apobrir e eſſer pus pobre que abans quant les hauia. O, donques, be ſon meſquines e freturoſes les riqueſes e la beneuyrança daquelles, que no les puxa tot hom bonament poſſeyr totes complidament, ne donar als altres ſens fretura e apobriment daquell qui les poſſeheix, ne poden eſſer dalgun ſens minua daltre. Semblantment pots veure de les pedres precioſes, e encara mes que es pegueſa quis delita en lur belleſa, car la belleſa de les dites pedres, de que tut merauelles e hauies plaer quant les poſſehies, no es tua ans es de les dites pedres: e per ço tut delites en belleſa que es a tu eſtranya. E ſi be ten prenies eſguard nos deuria hom merauellar de la lur belleſa, car hom es molt pus perfet ſegons natura que totes altres coſes corruptibles, per la anima racional que Deus hi ha donada e poſada, e les dites pedres no han anima ne vida: e per ço ſi hom se merauellaua de les obres creades per Deu, mes ſe deuria hom merauellar de les pus

nobles e pus precioſes, ço es aſſaber, de les ani-
mades que ſon pus precioſes ſegons natura, que
daquelles que no han anima ne vida. Car pus perfeta es ſegons natura la coſa que ha vida, que aquella qui no ha vida ne ſentiment; e cella coſa que ha ſentiment e vida e mouiment, mes que aquella que nos pot moure de ſon loch; e axi mateix molt mes la creatura que ha anima racionable, que les altres que no han la dita perfeccio, car ha tot ço que han les altres e encara mes la raho que es pus proffitoſa que totes. Mas les gents viuen beſtialmente mes que humanal: merauellen ſe de la color e de la belleſa de les pedres inanimades e ſens vida e ſens ſentiment, e nos merauellen de la nobleſa diuinal que es en ells mateys, e de les altres creatures que ſon molt pus nobles per lur condicio natural que les dites pedres que ſon corruptibles e tranſitories. En apres pots veure ſemblant en les poſſeſſions de ſiti, que nos poden moure, axi com ſon vinyes e orts e camps e ſemblants, les quals coſes ſon comptades entre les riqueſes, en les quals no par que hom dega poſar ſon delit ne ſon plaer per lur viſta, car mes deuria donar plaer la viſta de la mar quant es abonançada, e del cel quant es ſere, e del ſol, e de la luna, e de les eſteles. E majors merauelles hi ha en aqueſtes coſes, que no ha en les demes dites, que les gents pegues compten entre lurs riqueſes. Digues me: ¿per que tu abraſſes les flors e los fruyts de les poſſeſſions axi com

ſi eren tues? car certes no ſon tues ſegons lur natura, e fortuna no pot fer que ſia teu ço que natura not ha donat; car ſegons ordinacio de natura les plantes e los arbres fan les dites coſes per donar vianda a les beſties e als ocells, e no per apexer la anima del hom. Donques mes les vols per ſeruey del cors, per lo qual es ſemblant a les beſties, que per ſeruey de la anima, per la qual es ſemblant a Deu: car la anima que es ſperit no ha obs coſa corruptible a conſeruar ſi mateixa. E ſi vols dir que hom ha obs les dites coſes per conſeruacio de la ſua vida corporal, dich te que natura aſſats ha que no ſoffira fretura, e no ha obs ſobre fluitat. E ſi be ten prens eſguard, natura de poques coſes ha aſſats, e daquelles ſe te per pagada, e quant ne pren maſſa fa li dampnatge; car deſpuys que es ſadolla ſi la vols forçar quen prenga mes que no ha obs, tantoſt ſentiras quet fara dampnatge, ço es en ſexugueſa, o en torçons, o en malalties, e que natura requerra que ho gits fora ſi no vols hauer malaltia longa. Empero ſi tun prens per ſoſteniment de vida trempradament, nodrir ta, e dar ta confort, et conſeruara en vida. Tot en axi trobaras que es de les riqueſes mundenals, car ſi hom ne pren per ſoſteniment de ſi, ſegons a la ſua condicio e ſon eſtament, a neceſſitat e no a ſobre fluitat racionalment, lauores fan lom rich verteraderament, e bo, e ordonat, e volenteros a obres virtuoſes; en altra manera fan allenegar e aturar la

perſona en vicis e peccats diuerſes, e quant ſen parten donen gran dolor, e a vegades de deſperacio e altres dampnatges. Encara mes, ¿per quina raho te delites tu en veſtidures precioſes? car en aço enſenyes poch ſeny, car la materia de les veſtidures no es tua, ço es, la lana, o la ſeda, o lo li, o lo canem; ans les beſties e les erbes ho han donat, e tu has ho pres axi com a freturos de la lur abundancia que Deus los ha donada: ſit delites en la forma, ço es, en lo texir, o coſir, o ſemblants coſes, axi mateix no es teu, mas del maeſtre, ço es, del texidor o del faſtre: per que not hi deus gloriejar pus no es teu. Mes encara, not deus gloriejar en hauer caſa plena de molta companya: car o ſon mals, o ben nudrits; ſi ſon mals, deus eſtar ab deſplcr que haies mala companya, e poriat venir molt de mal per aquells; ſi ſon bons, no es raho que tut glorieigs en boneſa eſtranya, car la lur boneſa no es tua ans es lur, e ſerias neci que la lur boneſa penſaſſes que fos tua. Donques penſet be per totes les deſſus dites coſes, que no es neguna coſa terrenal o mundenal que tu degues tenir per riqueſes ne per bens teus; e per conſeguent ſi no les has axi com ſolias, not deus penſar que res haies perdut del teu, net deuries alegrar de la poſſeſſio daquelles. Car ſi natura ha donada belleſa o boneſa a algunes daquelles ¿quet fa a tu? car per be que tu no les poſſeeſques foren a tu plaſents ſegons lur natura. E ſi be ti penſes no ſon bones, ne belles,

ne precioſes per ço car no ſon tues; ans per ço com ſon bones e belles e precioſes tu les vols ab tu hauer. Donques ¿per que voſaltres homens deſijats aqueſtes coſes de fortuna? ¿cuydats vos que per la abundancia daquelles puxats eſquiuar fretura? certes no la eſquiuarets, ans on mes les acoſtarets e mes la conexerets; car quant mes haurets de les dites coſes, mes obs haurets moltes ajudes per a guardar les que nos perden e nos deſtrouesquen. Per lo contrari, cells qui han ſolament a neceſſitat de natura no han fretura, car aytant com mes hom poſſeeix de les dites coſes aytant mes ha obs ajuda. Donques prenets vos eſguard ſi dins voſaltres ha algun ben que Deus vos haja dat e mes dins vos que ſia ben propri voſtre, e que nos calega delitar en bens eſtranys a voſaltres: car ſegons natura lo be qui es propri nos parteix daquell en qui es, axi com la calor nos parteix naturalment del foch, ne la fredor de la aygua; empero voſaltres axi com a necis dehits heus penſats que los homens que han en ſi diuinal coſa, ço es la raho, ſofferen fretura ſi no poſſeexen les coſes qui no han vida ne ſentiment e quen hagen ab ſobre fluitat. Empero les altres coſes animades ſens hom ſe tenen per pagades e ſatiffetes de lur propri ben, qui no es res en comparacio de la raho qui es en hom. E per aqueſta raho voſaltres qui ſots de tan excellent natura per eſguard de les beſties, per ço car ſots ſemblants a Deu per la anima qui es incorrupti-

ble e inmortal, aminuats molt vos mateys desi-jant pendre compliment de ornaments e de bens per les coſes a voſaltres juſanes e que no valen res en comparacio voſtra. E en aço no entenets quanta injuria fets al voſtre Creador quius ha fets ſenyors e pus excellents de totes les beſties, e regidors de voſaltres mateys e de les altres coſes. Empero vos baxats la voſtra nobleſa e dignitat, e fotsmetets la a les dites coſes corruptibles; per la qual coſa fets dos inconuenients, lo primer que fets injuria a Deu e a voſaltres mateys, lo ſegon car fets dampnatge a vos mateys. Lo primer *ha dues branques, ſegons dues injuries deſſus dites*; e la raho de la primera injuria es car mudats la ordinacio del Creador, qui ha ordonat que totes les coſes qui no han ſentiment que ſien juſanes e ſotſmeſes a les altres que ſegons condicio natural ſon pus nobles. E com no ſia corruptible coſa en lo mon tan noble com hom, e aqueſt volentcroſament ſe ſotsmeta a les dites coſes pus juſanes, appar que fa injuria al Creador, car deſconeix la ſua ordinacio, o penſant que la voſtra benenança ſia en les dites coſes ſotſmetets vos mateys a aquelles. Car de natura de benenança es que ſia millor que aquella coſa de que es. Donques com les pus menyſpreades coſes en natura, ço es, metalls e daltres ſenſibles, prengats per benanança voſtra, ſegucix ſe que aquelles ſien millors que vos ſegons eſtimacio voſtra, per que injuria fets a vos mateys. E certes que lauores

quant hom no coneix la ſua dignitat ne ſi mateix, es axi com a beſtia; car aytal es la proprietat de la beſtia, que no conega ſi mateixa. Mas al hom es proprietat que conega ſi mateix, e ſi no ho fa es per vici e viltat ſua, e ſi conexia ſi mateix conexeria que les dites coſes a ell juſanes e ſotſmeſes no poden eſſer benanança ſua, car molt pus noble coſa es lo enteniment lur que neguna de les dites coſes, e entre totes no valen tant ſegons natura com hom, per moltes que ſien, e per belles que appareguen. Car ſi ſobre poſats alguna coſa bella al hom, la belleſa no ſera del hom mas de la dita coſa; axi com ſi era bella veſtidura, la dita belleſa ſeria de la veſtidura e no gens del hom, car per bella que ſia la veſtidura no pot tolre la legeſa que es dins, mas ſolament la amaga. Axi com ſi una olla de terra era veſtida ab veſtidura daur, ja no retendria que no retengues la ſua natura, car ſeria de terra com dabans era; car la belleſa que ab la veſtidura es veſtida, e ab la veſtidura es deſpullada, e no es daquell qui la veſt, mas es de la veſtidura. Dich encara que les dites riqueſes no poden eſſer be dites del hom, car aço que fa dampnatge no pot eſſer dit be. Donques com moltes vegades e ſouen per elles venga dampnatge, ſegueix ſe que no poden eſſer dites be; e que façen dampnatge appar en los mals regidors e tirans, los quals per ajuſtar riqueſes han fetes e fan ſouin moltes injuries e injuſticies a molts innocents. E nom

cal anar luny, car tu que ara has dolor de la perdua de aquelles, ſi foſſes pobre e buyt de les dites riqueſes pogueres ſegurament cantar denant lo robador Theodorich, car no haguera cura quet tolgues res. E donchs penſet quant es noble la miſeria de les riqueſes de les coſes mortals, la qual quant hauras aconſeguida non poras hauer ſeguretat, per que mils es vil que noble.

METRE V.

En aqueſt .v^e. metre loa fort los homens del temps antich qui no hauien axi gran cura de auaricia, ne de gran menjar, ne veſtit, ne perles, ne pedres. E comença en lo lati Felix nimium prior etas.

O tan bona era la vida dels primers habitadors del mon, qui ſolament volien aquelles coſes qui eren neceſſaries a la vida, e no volien ſobre fluitat de veſtidures, ne de viandes, ne de riqueſes, car viuien dels fruyts e de les erbes. No hauien anſia de piment, ne de draps de ſeda; mas ſolament menjauen ço quels era neceſſari e profitos, e no menjauen tro al veſpre, e veſtien pelliſſes, e no ſabien tenyir lana, ne ſeda, e dormien ſobre la erba ſecada, e no hauien cura de belles caſes, ans los pins alts eren los lurs alberchs, ne curauen de mercaderies, ne ſabien que era moneda; e per ço no eren guerres, ne

eſtols, ne hoſts, ne caualcades. O Deus, ¿e per que les gents guerregen? car mils feria regit lo mon ſi los homens volien ſeguir lo bon juy de la raho. O Deus, ara tornas aqueſt temps en aquell! mas nos pot fer, per ço car la amor deſordonada de auaricia es pus ardent que hanc no fo. Per que ¡plagues a Deu que null temps no fos eſtat atrobat aur, ne argent, ne pedres precioſes, ne les altres riqueſes que torben als homens lur enteniment els gita de raho, e que foſſen encara en lur loch amagades, car ſon perilloſes per quant ſon tengudes per precioſes. O Deus, ¿e qui fo aquell qui les grans peſſes del or amagat, e les pedres precioſes qui volen eſtar dejus terra, ab perills tan grans troba primer cauant ſots terra?

PROSA VI.

En aqueſta .vja. proſa proua que en dignitats ne officis no ha propri ben, e que hom no es poderos, per ben que ſia appellat poderos, ſi no es virtuos. E comença en lo lati Quid autem de dignitatibus.

ENCARA mes, ¿que tes vijares de les dignitats e honors mundenals? les quals alguns axi com a ignorants, la lur miſeria cuyden egualar al cel, axi com ſi eren veres dignitats, con ſegons veritat ſien nulles. Empero appar en la lur

obra ſeguent: car les dites dignitats ſi ſon donades a males perſones, no es coſa pus mala ne pus perilloſa, car per aço ſon eſtades fetes les majors cruelltats e mals en lo mon que per altra coſa. Creu que bet membra com los romans per la ſuperbia dels reys qui auallaren del linatge de Romulus e per malicia, deſtrouiren la manera del regiment, e mudaren la volentat volent hauer franqueſa; per que faeren imperi e conſols, o ſenadors, ab lo conſell dels quals fos regit lo imperi en lo qual molt de temps eſtegueren. En apres per la malicia dels conſells dels conſols mudaren la manera del regiment, e eſtabliren patricijs; e totes vegades per los dits mudaments ſe ſeguiren grans batalles, e moltes morts; e no ſen foren ſeguides ſi los regidors foſſen homens bons e virtuoſos, mas per la lur malueſtat ſe ſeguiren tots los dits mals. E ſi les dites dignitats ſon donades a bones perſones, la qual coſa ſe eſdeue fort a tart, ¿quina coſa hi haura lauores que faça a loar, prear, ne amar, ne honrar ſino la lur boneſa? Cert no es ara, car a les virtuts no creix honor per les dignitats, mas a les dignitats per les virtuts, car les dignitats ſon honrades quant a bones perſones ſon donades. Donques ¿quina es aqueſta merauelloſa excellencia, que tant deſijats les dites dignitats? certes poch ſe val. Prenet vos eſguard de les beſties qui ſon ſots vos, ſi ſenyoregen en lur linatge. Si tu vehias alguna rata que volgues ſenyorejar a les altres rates, e

que per les altres rates fos honrada, certes tu ten trauries eſcarn e ten riuries: axi mateix deuen eſſer eſcarnits cells qui treballen en conquerir les dites dignitats. Aci es coſa notadora quel hom pot eſſer conſiderat en dues maneres: la vna es ſegons aço que es millor en ell, ço es lenteniment, per lo qual es reglat en les ſues obres, les quals quant ſon ben per lenteniment reglades ſon bones e ordonades; e lauores los homens ſeguint lo dret juy del enteniment fan totes lurs obres ſauiament e diſcreta, e entre aytals noy calria ſenyoria, car les bones obres no les cal corregir ne eſmenar. La ſegona manera en que pot eſſer conſiderat hom, es ſegons que li eſdeue deffalliment de raho per appetit de la ſua ſenſualitat, quel deſvia de tota raho e fa li ſeguir ço que li es plaſent e delitos, e no ço que li es profitos, per que ha obs que ſia regit e corregit per altre que ſegueſcha lo juy de la raho. Per que diu Ariſtotil, en lo primer libre de Politiques, que aquell hom que ha bo e clar lenteniment, per natura deu eſſer ſenyor, e cell quil ha deffallent deu eſſer naturalment ſotſmes. E ſegons la primera enten a parlar la philoſophia del hom. En apres pren te eſguard del poder e de la força del hom, per la qual mes que per als les gents mes ſe ſon enſenyorides les vnes de les altres, e veuras que es no res; car la força del major, del pus forts e del millor vna minua coſa lo aterrara, ço es, vna ſerp o aranya. Encara mes, ¿qui es per ſorts que ſia qui haja

poder en altre hom ſino en les coſes temporals o corporals? certes no negun, car lenteniment del hom virtuos nos pot aterrar ne venſre. La qual coſa ſe apparech en vn hom molt valeros e virtuos, lo qual com fos pres per un tiran qui hauia uſurpada la ſenyoria malament, e fos eſtada tractada conſpiracio contra ell, e hagues en ſuſpita lo dit baro, e volgues ſaber tots aquells quiy eren eſtats conſents, e per aço lo turmenta; e com lo dit baro no volgues negun nomenar, lo dit tiran ple de fellonia dix li, que ſi nols dexelaua ell *li faria traure la lengua. Lauors lo dit baro* mordes fortment la ſua propria lengua, en tant que la trencha, e eſcupila ab la ſanch en la cara del dit tiran e injuſt detenidor de Roma; e per ço li moſtra que mes val perdre alguna partida del cors, e encara tot lo cors, que no parlar contra raho de virtut, e fer dampnatge injuſtament per la ſua paraula a alguna perſona. Lo nom del dit baro no es ſabut aci, mas ſent Thomas diu que ſegons penſament era vn de dos, ço es, Zeno o Canı, los quals ſon nomenats en lo prímer líbre. Axi mateix de vn philoſoph appellat Segnon, *que apres que hac fermat en ſon cor e po*ſada a ſi mateix penitencia que null temps no parlaria, nol poch hom forçar de parlar per molts perills en que fos poſat. ¡O, plagues a Deu que axi ho faeſſen tots cells que han les lengues dobles en dir ſegoteries e en meſclar mal, com la vn dels deſſus dits! En apres pots veure que los ho-

mens del mon per poderoſos que ſien no poden res fer de ſobergaria als altres, que a aquells no *puxa eſſer fet ſemblant per altres. E aço appar* per dos eximplis, lexats los altres ſemblants: lo primer de Buſſirides qui ſo molt maluat hom, qui ſolia ociure aquells qui ſtauen en ſon alberch, lo qual ſo mort per Erculles: lo ſegon ſo Regulus qui ſo conſol de Roma, qui quant hac pres molts homens en la batalla feu los metre en cruels preſons; e apres ell ſo vençut, e ſo pres, e hac a ſofferir cruel preſo, axi com ell hauia dat als altres. Appar, donques, que nos deu hom gloriejar en aytal força, per la qual no pot eſquiuar que no puxa eſſer ſobrat per altre. Item ſi la dita força e les dites dignitats eren algun ben, no ſerien donades per natura a males perſones, ne ſerien occaſio als homens que feſſen mal, car natura no ſoffer que dues coſes contraries ſien ajuſtades en ſemps en vn loch. Donques com les dites coſes ſien moltes vegades poſades en males perſones, ſegueix ſe que de natura lur no ſon contraries a les males perſones, pus ab elles eſtan e en elles ſon; e ſi no ſon contraries, ſegueix ſe que no ſon bones, car be e mal ſon contraris. E axi mateix pots penſar de totes les coſes que fortuna dona. E encara mes per altra raho te moſtra que aytals coſes verament no ſon be, car tota coſa fa la ſua obra propria ſegons la ſua propria condicio; axi com la perſona qui ha força pot ſer ſortalcſes, e aquell qui es leuger fa leu-

geriés, e cell qui ha alguna art pot obrar ſegons aquella, axi com en medicina fa lo metge, e en la rethoricha lo rethorich, e en la muſicha lo muſich: neguna coſa no fa ſer lo contrari de la obra propria a ſi. Donques com les dignitats donades als homens mals nols faſſen dignes, ne la virtut e força corporal nols fa verament virtuoſos ne forts a vençre vicis, ans los moſtra que ſon indignes e flachs quant ſe donen a obres males e de peccats e de vicis; ſegueix ſe que no ſon res, o que han pocha boneſa ſin han gens. Empero ſi aquells qui ſon poſats en dignitats ſon appellats dignes, e cells qui han poteſtats poderoſos, e cells qui han regnes ſon reys, e cells qui han baronies ſon barons; ja per axo nos ſegueix que ho ſien, ſi ſon en ſi mals nodrits e donats a peccats, mas ſon indignes e vils e flachs e mals, Empero ſon axi nomenats per los homens del mon ſegons lur oppinio que deſuia molt de la veritat; mas ſon axi appellats per lo contrari, axi com lo vinagre appella hom vin dolç, e a les fembres auols e comunes diu hom que ſon bones dones, e los maſells appella hom ſans. Axi mateix pots entendre de tots los bens de fortuna, car no fan eſſer bons aquells en qui ſon, ans los deuen corrompre.

METRE VI.

En aqueſt .vj^e. metre proua axo mateix donant concluſio con lo poder mundenal es fort ſouin donat a maluats homens. E dona eximpli de Nero qui fou emperador e fort hom maluat, e poſa vna concluſio que fort es mala coſa com es donat coltell de poder a hom malicios. E comença en lo lati Nouimus quantas.

APPAR ho en Nero maluat emperador, lo qual *null temps no hagre aſſejades tantes* malicies ne meſes en obra ſi no fos poſat en gran dignitat; car ell feu matar la major partida dels conſols e ſenadors de Roma, e feu metre foch en molts lochs de la ciutat per ço que vees ſemblant foch daquell que crema Troya, e fonch homeyer de ſa mare propria e de ſon jerma, e de Senecha meſtre ſeu, e dels apoſtols ſent .P. e ſant Paul. Per que finalment quant los romans molt temps haguesſen ſoffertes les ſues malicies, tramateren en Spanya per vn ſenador de Roma que era lla e hauia nom Galba, lo qual vench ab gran poder. E quant Nero vehe que no podia fugir a les ſues mans, poſa la punta de la ſpaſa al ſeu coſtat e mata ſi mateix. E jaſſia que fos tan vil hom e tan maluat, empero era poſat en dignitat imperial e en regiment del mon per quatre

partides, ço es de leuant a ponent, e de mig jorn a tremuntana, e tench lo ceptre de gran honor. O Deus, ¿e per ques fa aço que maluat coltell e inich poder es ajuſtat ab cruel veri? car gran dolor es que a la perſona maluada e cruel ſia poſat coltell en les ſues mans, ab lo qual puxa moſtrar e metre en obra la ſua crueltat.

PROSA VII.

En aqueſta .vij^a. proſa amoſtra la philoſophia que fama ne lahor temporal no pot eſſer gran ne per duracio de temps, ne per ampleſa de terra; e que los homens virtuoſos no la deuen molt cerchar, per tal com no ſeria couinent guardo a les bones obres. E comença en lo lati Tum ego, ſcis, inquam.

LAUORES Boeci reſpos e dix: o philoſophia maeſtra mia, tu ſaps be que jo en les mies obres no hauia tant mala intencio, car no hauia cobejança de les coſes mundenals de fortuna; mas ço que fehia, feya per amor de virtut, car volia retenir en mi de mon poder totes virtuts. E la philoſophia reſpos: jaſſia que tu digues ver, empero vna coſa es que los homens virtuoſos e bons ſon ſtats moguts a hauer dignitats e hauer officis de comunitat per cobejança de fama e de gloria mundana, car per aytals officis ſon creſcuts en fama de les lurs bones obres. Empero la

dita fama es fort de pocha valor, e vana, e mesquina, e buyda de bonesa; e aço pots veure primerament en la poquesa de la terra per la qual la dita fama se estén, car segons que tu has apres en la sciencia de estrologia, tota la terra en comparacio del cel es axi com a punt, e per consequent en esguard del cel es quaix no res. E axi mateix saps que la terra no es habitada per les coses animades sino en quarta part, e aquesta quarta part no es tota poblada, ans es molt mes aquella qui no es poblada, car moltes aygues e stanys e mars ha sobre la dita quarta part de la terra habitable, e molts boschatges e molts deserts en que no habita persona. Donques en vides roman la dita quarta part vna pocha era en que habiten les gents per comparacio del cel. Per que, donques, appar que es molt gran pagueſa fer ſa punya de estendre ſa fama en lo pati de la terra qui es tan poch: ¡com mes valria que faessen lur punya de conquerir la lur bona fama que fos estesa al cel on se pot molt exemplar, e aço per obres bones e virtuoses! E segons que diu Aristotil en lo quart libre de les Coses animades, vna raho entre les altres per que los homens van erts tenent lo cap alt vers lo cel, es per ço car lur condicio natural los requer que haien cura e ansia de les coses celestials, car segons lur natura participen en esser diuinal; car entendre o saber sciencia es cosa diuinal, e per ço deu mes desijar la gloria e fama celestial que terrena. Encara mes,

axo mateix pots veure ſit penſes en la diuerſitat de les terres, e de les nacions, e dels lochs, e de les gents del mon qui ſon diuerſes en la manera de viure e de parlar: la dita fama tua, que a tu ſera vijares que la hages guonyada, no ſera eſteſa per les nacions del mon, car ab gran difficultat porien eſſer totes cerchades; e ſi no es venguda a totes les nacions no les ſabien tots los homens, ne encara en totes les viles. E aço appar car en lo temps de March Tulli, ſegons que ell fa teſtimoni, ſe troba que la fama de la ciutat de Roma no era ſabuda per aquells qui habitauen en lo munt de Caucaſus, com la dita fama fos molt ſollempnial, e molt honrada e temuda per lo mon. E donchs, ſi la fama de tan excellent e tan noble ciutat no era diuulgada per tot lo mon, ¿com te pots penſar que la fama de vn hom ſia mes diuulgada? Encara mes, poſem ques eſtena per lo mon: ſabs be que ſegons que ſon diuerſes les gents, axi mateix ſon diuerſes enteniments e cuſtumes, e leys, e vſatges; per que aquella coſa que par bona als uns es vituperi als altres. E per ço la tua fama ſolament ſera loada e precioſa entre aquells qui ſon de la tua nacio e cuſtuma de vida. Mas encara, poſat que tot aço que es deſſus dit haies, no pories molt durar per be que romanga la dita fama apres la mort tua per ſcriptura, car la ſcriptura corrompras per antiguor. Si comparas lo temps de aqueſt mon a la eternitat de Deu, es axi com vn moment per eſguard

de mil anys, e encara menys, car entre coſa infinida e finida no pot eſſer poſada proporcio. Donques daço deurias hauer cura, que la tua fama fos ab Deu e ab vna eternitat, e no daqueſta meſquina fama que no pot durar res. Mas les meſquines de gents ſolament han cura daqueſta fama mundanal, per la qual vanament ſe ergullen; ſegons que eſdeuench a vn deſijos de hauer fama, lo qual com no fos abte volia eſſer en nombre dels philoſophs, al qual dix lo principal entre los philoſophs: ſi tu vols eſſer en nombre noſtre deus ſofferir totes injuries pacientment, en altra manera noy pots eſſer: e aquell reſpos que era apparellat de ſofferir les. En apres tractant lo dit principal fou li feta vna injuria, la qual quant la hac ſofferida en deſplaer de ſon cor, dix reſtagant al dit principal: ¿entens encara que ſia abte per eſſer philoſoph? E lo dit principal reſpos e dix: entes ho haguera ſi hagueſſes callat. Mas encara, com honor e gloria mes deguen eſſer donats als bons homens, als quals no pot durar, penſar te pots que als altres deu menys durar: e que nols puxa durar appar per aço, car apres la lur mort corporal no ha eſſer la lur anima en benanança, per que no es res la lur gloria. Si es beneuyrada ja no cura de la terrenal gloria, com poſſeeſcha la gloria celeſtial eternal, per la qual menyſprea tota gloria mundanal e ha gran plaer e goig, com es eſcapada de la mundanal miſeria e perills e molts laços e diuerſos.

METRE VII.

En aqueſt .vije. metre proua axo mateix, e poſa vna concluſio que aquell qui fa ſon eſforç que apres la ſua mort romanga dell fama mor dues vegades, vna com mor de fet, altra com la ſua fama pereix. E comença en lo lati Quicunque ſolam mente.

DONQUES cells qui crehen que gloria hauer ſia ſobiran ben, lexen eſtar lo mon poch e eſtret, e guarden lo cel, e vegen quant es gran e ample, e menyſprearan la fama nomenada mundenal que no pot complir la terra, que es pocha e minua. O ſuperbioſos e vanagloriosos, ¿per queus voleu exalçar en lo mon per nomenada, com ſiats mortals? car la mort ha anullada voſtra fama, e eguala les coſes altes a les baxes, e les baxes a les altes. ¿On ſon ara los oſſos del fael Fabrici? vet que podrexen en la tomba. Aqueſt Fabrici fo hom molt excellent e ciutada de Roma, lo qual com fos trames per combatre vna ciutat que rebellaua contra Roma, e foſſen a ell promeſos quaix infinits treſors per ço ques leuas del ſetge, e per ço car fortment los combatia, no poch eſſer corrumput per molt que li digueſſen, ans reſpos: no volem los treſors, com los romans nos deliten en poſſeyr aur, mas en hauer ſenyoria ſobre aquells qui poſſeexen laur. E per ço cor los miſſatgers e cells qui per altre ſe combaten,

ſouin ſon corromputs ab treſors, e aqueſt no ho ſos, es appellat fael. En apres diu: ¿que ſon ara los oſſos de Bruch rigoros e Cato qui ſon eſtats molt de gran fama? Si ha romaſa alcuna pocha fama per raho de alguns libres per comparacio de les lurs valors, ſabem ben cert que ja eren conſumats e menyſpreats. Si vols dir que encara duren per la memoria, no pot tots temps durar, car almenys a la fi del mon ſe perdra, e lauors hauran la ſegona mort, ço es, de la lur fama que lauores perira, e per ventura ans daquell temps ſera perduda la dita fama per raho dels libres quis corrompen. Los demunt dits barons ſon dits rigoroſos per ço car nols poch hom hanc vinclar de dretura e juſticia per neguna manera, e caſcun de ells per ſa rigor que nos volch vinclar mata ſi mateix. Car Cato en temps de Julii Ceſar, quant lo dit Julii volgues que Cato li conſentis a les malueſtats que volia fer, e lo dit Cato li fos fort contrari de tota ſa punya, finalment fugi en Arabia; e quant fo a Cartayna e vehes que no podia eſcapar a les mans del dit Julii, ans que no volch eſſer ſots poder daquell, mata ſi mateix. E Bruch quant fo paſſat en Spanya ab gran eſtol e molt nauili denant Portugal per ſobres de tempeſta, quant fo ceſſada la dita tempeſta los portugaleſos ſe leuaren ma armada e vengueren contra ell; e quant ell vehe que deuia eſſer pres, ſech ſe en vna cadira axi com emperador e dix: emperador de Roma no deu eſſer pres

viu: per que posas a la mamella esquerra vn ganiuet que tenia, e mata si mateix. Aquestes coses son contengudes pus largament en les istories dels Romans.

PROSA VIII.

En aquesta .viij^a. prosa proua que la fortuna aduersa es pus proffitosa que la prospera, e conclou que la fortuna aduersa ha aquest ben que mostra qui es leyal amich de hom. E comença en lo lati Sed ne me inexorabile.

EMPERO not pens que per los mals que he dits de fortuna, que la dita fortuna sia noible, ans te dich que es a vegades proffitosa, ço es, quant se descobre es mostra; e lauores quant es pus contraria e aspre es pus proffitosa que quant es plasent o falaguera; car quant es plasent es mentidora, car no es aytal com par; e la contraria es vertadera, car per la sua mudança mostra la sua condicio: la primera fa hom follejar, la segona lo fa sauiament obrar. Donques pren te esguard de la primera, jutja dretament, e conexeras que tota es ventosa e vana e secha e freuol: la segona trobaras trempada e aremangada, e fa hom vetlar e esser saui. E finalment la primera ab sos affalagaments falç desuia hom del sobiran ben e vertader el ne lunya, e la contraria nos rete ens tira al dit ben, donant a nos clara conexença dels bens mundenals en desijar los eternals.

Encara mes nos fa gran be quens fa conexer los vertaders amichs, ab aquells qui apparen que fien vers amichs, la qual cosa es de gran plaser: e tu ho deurias molt presar, car aquesta fortuna horrible ta mostrats los coratges dels teus amichs faels, los quals ta lexats e los altres ta lunyats: certes tu en lo temps de la tua abundancia donares grans joyes que tant clarament los pogueses conexer com ara fas. Donques duymes not vulles planyer per la perdua de les coses temporals, car per aço has guanyats e trobats los vers amichs, que valen mes que los tresors que has perduts, car aquests son molt precioses riqueses, ço es, hauer *bons e leyals e vers amichs; per que deus* hauer gran consolacio car has trobats millors tresors que no has lexats.

METRE VIII.

En aquest .viij^e. metre loa la diuinal amor, la qual fens tota aduersitat e baralla regeix totes les obres de natura, e diu que beneyts serien los homens si aquella amor la qual regeix lo cel e la terra volien quels regis. E comença en lo lati Quod mundus stabili fide.

O Boeci, ¿don es aquesta cosa quel mon perseuera en tantes contrarietats, e ab tanta faeltat e concordia variegen les coses naturals? car los elements qui son de contraries condicions e qualitats conseruen pau perpetual, car cascun

eſta en ſon loch degut a ell ſegons natura, e empero componen les coſes del mon animades e no animades, e ſon axi com a lavor de les coſes juſanes. ¿Per que lo ſol en lo temps deſtiu fa los dies bells e clars? e axi mateix ¿per que la mar ſe reſfrena que no cobre tota la terra, com ſegons natura degra eſtar ſobre aquella? Certes penſar te pots que totes les dites coſes fa fer amor, qui liga les coſes, e gouerna lo mon, e ſenyoreja ſobre los cels. Aqueſta amor es Deu qui ama totes creatutures, e per amor ſua les gouerna, e ha poſada amor en les coſes juſanes que fan lurs obres a ellcs apropriades, axi com cells qui deſigen e amen ſobiran ben facnt la ſua volentat, els plau que per ell ſien regides e gouernades, ſegons la proprietat natural a elles donada. Aqueſta amor encara quant es entre los pobles los fa viure en gran pau. Aqueſta encara fa ajuſtar la dona ab lom en matrimoni e perſeuerar en caſtedat. O Deu, molt ſeria benauenturat lo humanal linatge ſi la amor deſſus dita gouernaua los voſtres coratges; car lauores ſeria entre les gents la volentat dreta, e no contreſtarien a les leys bones e juſtes, e foragitarien les auols, e en matrimoni ſtaria caſtedat fermament, e feeltat ſeria entre totes gents. Mas es a mi gran dolor quant veig que per la dita amor per les gents deſemparada, cahen en diuerſes erros beſtials, e viuen mes beſtialment que humanal per deffallimcnt de vera amor.

LIBRE TERÇ.

En aqueſt tercer libre tracta com tot hom cercha en totes les ſues obres beneuyrança, e que no es en neguns bens de fortuna, mas ſolament es hauer e amar Deu. E es partit lo dit libre en .xij. proſes e .xij. metres.

PROSA PRIMERA.

En aqueſta primera proſa tracta en quina forma en aqueſtes coſes temporals ha falça beneuyrança, de guiſa que com hom haja conegguda la falſia que mils hom conega la veritat. E comença en lo lati Jam cantum illa.

QUANT la philoſophia hac callat e dites les ſues cançons delitables, e Boeci eſtigues ab les orelles altes per plaer que hauia de eſcoltar, veent Boeci que *callaua dix a la philoſophia: O ſobirana conſolacio* de les penſes vexades per angoxes e anſia, e tan be mas paſcut, e enſenyat, e conſolat; car tant ſon conſolat per les tues doctrines, que ja

duymes nom es vijares que los colps de fortuna me puxen noure, car no ha en ſi aquella boneſa que moſtra. Per que los remeys que tu deyas quem ſerien forts de ſofferir, a mi ſon eſtats molt plasents, e farias gran be que men donaſſes mes; per quet prech carament quem vulles mes conſolar ab les tues dolces paraules e proffitoſes, e que not lexes de parlar. E la philoſophia reſpos e dix: be he conegut que ab plaer has reebudes les dites medicines mies; mas aquelles que romanen, e que tu ſperes e demanes, ſon pus forts en lo començament, mas apres que ſeran reebudes les ſentiras molt dolces, e aportar tan acomplida conexença; per quet coue quet apparells mils encara tu mateix, pus vols reebre les dites medicines. ¡O, e ab quant deſig eſtarias ſi ſabies lo ſonament *de les medicines quet vull donar! E Boeci dix:* prech te carament quel me digues, per ço quen haja plaer. E la philoſophia dix: certes que es vertadera beneuyrança la qual lo teu coratge ſomia, mas has lentenimment occupat en diuerſes imaginacions per raho del bens tranſitoris qui han alguna ſemblança de vertader ben; per que lo teu entenimment no pot claramment conexer la dita beneuyrança. E Boeci dix: placiet donques quem moſtres quina es aquexa beneuyrança vertadera, en guiſa que jo la puxa entendre claramment. E la philoſophia reſpos: ſi tu vols venir en clara conexença de la dita beneuyrança vertadera, deus ſaber abans lo deffalliment de les coſes qui appa-

ren que hagen beneuyrança empero no la han vertadera, ans es molt falça e ab grans e molts deffalliments. E lauors per lo contrari quant hauras vists e coneguts los deffalliments, conexeras la boneſa de aquella vertadera.

METRE PRIMER.

En aqueſt primer metre proua per quatre ſemblances que aquell qui vol conexer veritat coue que haja abans conexença de la falſia: axi com aquell qui vol ſembrar lo camp coue que abans ne leu les males erbes: e aquell troba la mel pus dolça qui abans ha menjat coſes amares: pus clares ſon lès eſteles apres lo nuuol: pus bell appar lo dia com hom ha vetlat la nit. E comença en lo lati Qui ſerere.

E moſtrar ten he quatre ſemblances: la primera es que axi com aquell qui ſembra, e porga la lauor ans que la git en lo camp, per ço que noy haja contraria lauor ne empatxadora lo deu laurar, e ab la falç trenchar les ſpines, e arrenchar la falguera, per tal que per lo ſementer nouell lo forment puxa multiplicar; axi es meſter que tu deneigs la tua penſa de la amor dels bens de fortuna, per ço que puxes aconſeguir leſplet de la vera bencuyrança. La ſegona car axi com mils ſent hom la dolçor de la mel cant hom ha taſtada alguna coſa amargoſa; axi tu quant

hauras ſentida la amargor de les coſes que dona fortuna, mils ſentiras la dolçor de la beneuyrança perfeta e acabada. La tercera es car ſerenitat, o lo bell temps, molt es pus plaſent apres del temps plujos e tempeſtos; axi a tu plaura mes guardar los vers bens quant ſera paſſada la conexença dels ſcurs e perilloſos bens de fortuna. La quarta es que axi com lo eſtel del alba qui es appellat Lucifer fa fugir les tenebres de la nuyt el ſegueix lo bell dia, axi quant ſeran manifeſtes a tu les falces e ſcures oppinions dels bens de fortuna, guardaras ab gran goig la lum clara del ben vertader. Per que ſi tu vols hauer vera ſciencia de veritat del ſobiran ben, comença tantoſt a guardar los falſos bens ſegons lur condicio, e gitals fora de la tua amor, e tantoſt entrara en la tua anima conexença de clara veritat, car tantoſt quant hom concix que ha tenguda alguna error e falcia vol tenir veritat. Deuets notar que aqueſtes quatre ſemblances, la primera enſenya denejar la virtut ſenſitiua de vicis e de peccats ab la veritat ab conexença de raho; la ſegona enſenya endreçar la volentat en triar lo vertader ben; les altres dues ſe pertanyen al enteniment, la primera con deu hom gitar del ſeu enteniment falces e erronees oppinions, la ſegona, qui es quarta entre totes, moſtra lo fruyt que hom ne aconſegueix de clara conexença.

PROSA II.

En aqueſta ſegona proſa tracta poſant .v. maneres de bens que los homens deſigen, que en negun daquells no ha beneuyrança, e poſa vna general propoſicio que tot hom la cercha ab ſon treball. E comença en lo lati Tum defixo paululum.

EN apres la philoſophia quant hac parlat eſtech vn poch tenent la viſta ficada en terra e la penſa en alt, cogitant algun couinent començament, del qual tragues tota la virtut de les coſes ſeguents. E puys comença de dir en axi: tota la anſia e cura per la qual los homens del mon treballen, jaſſia que lo treball e anſia ſia en diuerſes maneres, empero tots fan lur punya que puxen venir a vna fi, ço es, tots treballen finalment per vna fi, ço es a ſaber, per aconſeguir la beneuyrança: la qual es tal que quant hom la ha aconſeguida no roman altra coſa per deſijar, car es ſobiran ben de tots los altres bens, e conten e compren en ſi tots altres bens; al qual ſi li deffall algun ben no pora eſſer ſobiran ben, car ſeria altra que poria eſſer deſijat, que no ſeria ſobiran ben ſi no comprenia tots los altres bens en ſi mateix. Hon te dich que beneuyrança es ſtament perfet e acabat per ajuſtament de tots bens. Lo dit ſobiran ben tot hom naturalment ho deſija, mas molts ſon enganats en la manera per la qual lo cerquen.

Que tot hom naturalment lo deſig, pots ho veure per aço car tota coſa naturalment deſija ben, e per conſeguent millor ben, e mes lo molt major e millor ben; mas que molts ſien enganats en la manera de cerchar, appar per ço car entenen en les coſes que contenen ben apparent e fals, car alguns crehen que riqueſes ſia ſobiran ben, per ço que no hagen fretura de res, e per aço treballen quen puxen moltes aplegar. Altres crehen que ſobiran ben eſtiga en honors e dignitats; per que treballen que puxen eſſer honrats per lurs ciutadans. Altres en hauer gran poder e moltes terres e gents a ells ſotſmeſes; per que treballen de conquerir regnes e terres. Altres en hauer bona e honrada fama; per ques poſen a molts perills de grans e de forts e perilloſes batalles. Altres que inſtiguen en hauer plaers deſordonats, los quals los deſuien de bona raho, car per aqueſtes coſes mes que per altres es la raho amortada. Mas en ſenyal que en les dites coſes no ha ſobiran ben, trobaras ſouin que les vnes ſon deſijades per aconſeguir les altres, e a vegades deſija hom les dues per ço que puxa aconſeguir la vna. Axi com moltes vegades alguns deſigen riqueſes per ço que puxen hauer grans regnes e terres e gran poder; e axi mateix que hagen molts plaers corporals, e ſemblantment altres coſes en les quals es poſada la intencio del homens mundenals, axi com es nobleſes de linatge, e fauor de gents, e alegria de muller, e de fills, e hauer

molts bons amichs. La qual coſa no deu eſſer comptada entre los bens de fortuna, mas entre los bens diuinals; car ſegons que diu Tulli en lo libre de Amicicia, aquells ſolament ſon vertaders amichs qui vertaderament ſon bons, car amiſtat es conſentiment ab benuolença e ab caritat de les coſes diuinals. Per que diu Boeci que amiſtat vertadera es coſa molt ſanta: laltra manera de amiſtat no es ferma, ans es per accident e per fortuna. Altres axi mateix ſe gloriegen en força corporal, e graneſa e belleſa de perſona, e *leugeria de força: deſigen la graneſa per ço que* hagen gran ſenyoria; belleſa e leugeria per ço que hagen fama; e nomenada e honor e gloria mundenal per que ſien loats; e volen hauer viles e ciutats per hauer plaers e goigs. Les dites coſes ſon deſijades per aconſeguir beneuyrança ſolament, car aço que hom deſija ſobre totes altres coſes, es penſa que ſia millor que totes les altres, creu fermament que ſia ſobiran ben. Donques com ſobiran ben ſia beneuyrança, appar manifeſtament que aquella coſa que ſobre totes altres deſigen, jutgen e tenen per beneuyrança. Mas per ço que nos penſas algun que en les dites coſes no haja algun ben per ço com fan errar e *deſuiar les gents, dich que alguns bens en* aquelles ha. On no erren de tot aquells qui fan lur punya que no hagen fretura de res; mas ſolament erren en aço car ſe penſen que aço puxen aconſeguir per riqueſes, les quals appar que de-

gen hom guardar de iota fretura; car no es res que tant faça hom eſſer beneuyrat com hauer copia e abundancia e baſtaments de tots bens, e que no haja fretura daltra coſa. Axi mateix no debades deſija hom poder e honors e plaers, car tot aço compren beneuyrança complidament ſens dolor e ſens tot deffalliment. E ſi aqueſtes coſes ſon riqueſes en les coſes juſanes e minues, penſar vos podets que totes ſon perfetament acabades en lo ſobiran ben. Empero jaſſia que en diuerſes maneres les gents requiren abundancia, reuerencia, poder, honor e plaer; empero tots ho deſigen per ço quant ſe penſen que en les dites coſes ſtiga benanança, e per ço appar que han algun bon començament, mas deffallen en aço, car les coſes en ques penſen que ſia, no es la dita beneuyrança; per que ells ſe deſuien de la vera beneuyrança.

METRE II.

En aqueſt ſegon metre poſa que cerchar beneuyrança es coſa natural als homens, e poſa que fort es gran lo poder de natura; e proua ho per eximplis de la ira del leo, dels deſigs dels aucells preſos, de la vergella enclinada en terra, del mouiment del ſol. E comença en lo lati Quantas rerum flectat.

EMPERO en les dites coſes trobaras virtut natural per que caſcuna moſtra la ſua proprie-

tat, e pos te eximplis en natura: lo primer dels leons, los quals per be que sien nudrits e guardats, e haien compliment de viandes, empero a vegades quant prenen lur vianda tornen a lur condicio natural, car erren se e lexen se de la doctrina que lur maestre e guardia e nudriç los hauia dada, e trenquen ligams e maten algunes persones si les troben, e a vegades lo lur maestre mateix. Lo segon es dels ocells qui son nudrits en gabies ab delicades viandes, empero si poden escapar, totes les cortesies a ells fetes e les viandes a ells donades menysprehen, e fugen a les ombres dels arbres, e aqui estan ab major alegria. Lo tercer es de la vergella vert qui es en lo verger, o en lo boschatge, la qual si es dreta e la volets encorbar, e puys la lexats, tornar sen ha a la sua dretura que natura li hauia donada. Lo quart eximpli es del sol, qui quant es post secretament sen torna al seu començament, ço es, en orient. Per les quals coses tu pots veure que tota cosa naturalment es enclinada de tornar al seu començament, per lo qual es conseruada; e axi mateix, los homens naturalment desigen de ajustar si mateys al lur començament que es beneuyrança, car per ço com son tots deppartits de Deu qui es sobiran ben, roman en ells natural desig de hauer sobiran ben.

PROSA III.

En aqueſta tercera proſa tracta ſpecialment com en riqueſes no ha beneuyrança, ans hi ha fretura; hoc encara que aquells a qui venen tollen aquell ben que hauien. E comença en lo lati Vos quoque o terrena.

ENCARA la philoſophia continua de prouar que en les dites coſes mundenals e de fortuna no eſta ſobiran ben, e diu axi: O voſaltres homens, qui ſots ſemblants a les beſties terrenals, qui ab flacha ſemblança ſomiats lo voſtre començament, car hauets natural inclinacio de aconſeguir ben que ſia vertader, mas en moltes maneres ne ſots lunyats per error; prenets vos guarda ſi per les dites coſes lo podets aconſeguir complidament, e veurets per cert que no. Car per les dites coſes no podets eſſer beneuyrats, jaſſia que ho apparega, car manifeſtament hi porets conexer falça ſemblança de beneuyrança. Empero prenets vos eſguard de caſcuna: primerament de les riqueſes mundenals, car com ſobiran ben don tanta de perfeccio que la perſona que la ha no pot hauer fretura de res, com haja compliment de tots bens, e les dites riqueſes aço no puxen fer, jaſſia que ho apparega, ſegueix ſe donchs que no ſon ſobiran ben. Que aço ſia veritat, ço es, que no puxen les riqueſes fer que

hom no haja fretura, appar per aço. Digues me tu, qui ſolias hauer tan gran abundancia e compliment de riqueſes, ſi podias eſquiuar que no hagueſſes anſia de negunes coſes, o que no prengueſſes alguna injuria per aquelles, o que non hagueſſes deſplaer. E reſpos Boeci: certes, tu dius veritat que tot ho he hagut, e noy podia dar remey que no hagues alguna fellonia e turbacio. E la philoſophia dix: donques alguna coſa te fallia que tu no volgueres quet fallis, e hauias alguna coſa que tu no volgueres hauer. E Boeci reſpos: certes axi es. E la philoſophia dix: donques quant tu deſijaues la abſencia de aquella coſa que no volias hauer, e la preſencia daquelles que volgueres hauer, lauors hauias fretura: e com cell qui ha fretura no haja compliment, donques tu ab compliment de riqueſes ſofferias fretura; per que appar que no ſon ſobiran ben. Encara mes, ſobiran ben es tal que no pot eſſer tolt per força, ne ha obs guardes foranes quel guarden de perdre: com donques les riqueſes hagen obs guardes, e puxen eſſer toltes, donques no ſon abaſtant ben; on cells qui han moneda, tantoſt eſtan en pahor que nols ſia tolta o emblada. Empero moltes vegades ſon toltes ab gran deſplaer del poſſehidor, per que hi ha obs guardes, e per ço mes par que donen miſeria e fretura que benanança; mes encara no poden tolre fretura. Empero ¿has viſt negun per rich que ſos que no pogues hauer algun temps o

algun dia fam, ſet, e fret, e calor? car jaſſia que hi puxen donar alguns remeys, empero nou poden del tot eſquiuar. Encara mes, que volent eſquiuar fretura cahen en peccat e vici de auaricia, per que ajuſten ço que no poden eſquiuar. O auars, ¿e per que fets voſtra punya de ajuſtar riqueſes, e per ço vos donats a moltes viltats? ¿e no veets que per moltes riqueſes que haiats no podets eſquiuar fam, ſet, e fret, e calor? car jaſſia que per les dites riqueſes trobets algun remey als dits deffalliments, empero nol podets del tot eſquiuar que algunes vegades non hajats. E per ço car de tot volets los dits deffalliments eſquiuar, quant mes va mes vos creix lo deſig de les riqueſes ajuſtar. E per ço car hon mes ne hauets, mes coſes hauets meſter, la qual coſa nous volriets de vos lunyar, quant mes ne haucts mes ne coue deſijar; empero natura de poques coſes ſe ten per pagada.

METRE III.

En aqueſt tercer metre parla contra los auars, e poſa dos mals de riqueſes: lo primer, que mentre es viu hom rich les riqueſes lo punyen, e com mor lo lexen. E comença en lo lati Quamuis fluente diues auri.

E jaſſia que la perſona auara ajuſta moltes e ſobre abundants riqueſes, empero la anſia quel remort nol deſempara per axo; ans quant

mes ha, mes lo remort, e fa li crexer lo treball en ajuſtar, e la pahor en ben guardar, e la anſia en conſeruar; e lo pus mal que es contrari del ſobiran ben, que apres la mort nol volen ſeguir, car ſobiran ben no deſempara ne en vida ne en mort.

PROSA IV.

En aqueſta quarta proſa tracta que ne en officis ne en dignitats temporals no hi ha beneuyrança; ans aytant com hom es en major grau, es pus mal parlat e deſonrat ſi es dolent; e hay daltres concluſions fort belles. E comença en lo lati Sed dignitates.

EN apres pots veure que ſobiran ben no pot eſſer en dignitats e honors mundenals, car com honor e reuerencia ſien teſtimoni de virtuts, e ſobiran ben comprenga honor e reuerencia, no deu ne pot eſſer ſino en perſones virtuoſes. Empero prin te eſguard ſi les dites dignitats per les quals les gents ſon honrades en lo mon, ſon donades totes vegades a perſones virtuoſes, e veges ſi per aquelles apparen ne ſon pus virtuoſes aquelles qui les han que eren abans. Certes tu veuras que no donen virtuts, mas vicis e peccats, mas no amaguen los vicis ne peccats, ne mals nodriments, ans los fan manifeſts a les perſones qui primerament nols ſabien; e ſi prime-

rament eren auols, apres aquells ſon pijors, o apparen pus auols; per la qual coſa ſe fa que les gents han molt gran deſplaer quant veen que les dites dignitats ſon donades a les auols perſones. E aço appar per dos eximplis: lo primer es de vn auol hom qui hauia nom Nouius, lo qual quant fos fet ſenador de Roma e ſigues en la cadira entre los altres ſenadors, vn gran poeta e philoſoph qui hauia nom Catulus, quant lo vehe per gran fellonia crida: jo veig entre los ſenadors vn gran gep denant e detras. E volia dir, que axi com lo gep deſperenta denant e detras, e fa menyſprear la perſona qui es axi geperuda, axi los ſenadors eren deſperenſats e menyſpreats per la companyia del dit Nouius indigne ſenador; e axi com lo dit gep fa eſtar la perſona corba e no dreta, axi aquell los faria eſſer torts e corps per deffalliment de juſticia. Lo ſegon eximpli es de vn hom appellat Decorat, lo qual com fos canceller de Theodorich, fo pres e trobat que era gran falſari, e per grans legots acuſaua falſament moltes gents, e fo per tuyt jutjat per maluat hom. Per que pots veure manifeſtament que aquells qui ſon indignes de les dignitats en que ſon poſats, no poden eſſer dignes de honors per lurs mals vicis, car menys ſera moſtrada lur malueſtat ſi no ſon poſats en dignitats que ſi hi ſon poſats. Per que appar la veritat del prouerbi qui diu comunament, que les dignitats e honors moſtren les bones e auols condicions, e moſtren

quina es la perſona en dignitat poſada; car cells qui ſon poſats en loch alt ſon viſts per mes perſones que cells qui ſon en loch baix, e mils ſon coneguts e pus certament; e per ço les honors en que los auols ſon poſats los tornen en deſonors mes que en honors, car les honors com no hagen en ſi virtuts ſegons lur proprietat, no les poden donar a negun, e per ço no poden fer la perſona eſſer virtuoſa, ans les dites dignitats e honors ſon enſutzades per les viltats de les auols perſones en que ſon poſades. E axi mateix les dites dignitats deſcobren les viltats daquells qui les poſſeexen. Encara mes, car les dites dignitats jaſſia que entre aquells qui les ordonen ſien preades, empero *no ſon preades entre les perſones eſtranyes; per* que appar que la lur boneſa no es vertadera, mas es *tan ſolament ſegons ordinacio de les gents*, e han la lur valor ſegons que a ells plau. Empero *pren te eſguard, ſi algun ſenador de Roma va en* terres eſtranyes, e entre gents barbares, ſi ſera axi honrat entre ells com entre los romans: certes, no; per que pots conexer que les honors no ſon propries naturals a les dignitats, car ſi ho eren no deffallirien en negun loch, ne entre negunes gents, car ço qui es propri naturalment nos pot partir daquell en qui es, axi com pots veure del foch que en tot loch on ſia es calt, per tal com la ſua proprietat es eſſer calt. Encara mes, ſi be ti penſes trobaras que entre les gents que les prehen molt no han longa durada, ne encara en

aquells hon han hagut començament; la qual coſa pots veure en algunes dignitats, car tu ſaps que prefectura ſolia eſſer gran dignitat, empero ara no ſap hom que es, ne la ou hom nomenar. E ſemblant mateix pots veure en la dignitat que era appellada patrici; e mes, car la dignitat de ſenador qui ſolia eſſer en gran honor, ara veus manifeſtament que es gran carrech e dolor, car no poden ne goſen fer ço que deurien per pahor de la tirannia de Theodorich, qui ama mes les errades que les auengudes: per que appar que les ditcs dignitats mundenals ades ſon belles, ades ſon letges.

METRE IV.

En aqueſt quart metre proua axo mateix, e diu que no ſolament dignitats ſon donades a mals homens, hoc encara que vn mal hom ne dona a altre, e poſa eximpli de Nero. E comença en lo lati Quamuis ſe Tyrio.

DONQUES, o bona gent, ¿com vos podets penſar que en les dites dignitats ſia ſobiran ben? certes fort hi ſots enganats, car en ſobiran ben ha compliment de virtuts, e de honors, e no deffallen, ans toſtemps e en tot loch dura. Encara mes, que no es donat per males perſones, axi com les dites dignitats moltes vegades ſon donades per maluats princeps e per mala intcn-

cio; axi com appar de Nero, qui fo maluat hom e dona moltes dignitats a les males perſones, e molts tirans qui les donen per ço que facen moltes injuries.

PROSA V.

En aqueſta .v^a. proſa moſtra que en eſſer rey, ne familiar de rey, no ha beneuyrança, ſi be les gents ſo cuyden, e que en los reys no ha neguna potencia; e aço proua per forts aſſenyalats eximplis de Senecha, e daltres familiars de reys. E comença en lo lati An vero regna.

PART les dites coſes trobaras que beneuyrança ſobirana no eſta en poder, ne en priuadeſa de reys ne de princeps, car aytal beneuyrança moltes vegades ſe pert es muda en contrari; axi com daquell princep qui hac nom Priamus, qui de gran poder vench en grau minuetat. ¡O com no vehien la freuoletat daytal poder, qui no pot baſtar a conſeruar ſi mateix! Donchs ¿com poria eſſer algun poderos? certes no. Per que pots conexer que no eſta beneuyrança en aytal poder, car vera beneuyrança es baſtant per ſi matexa. Axi mateix en tot loch ha aytal poder e aytal honor com en altre. Donchs com les dites coſes, ço es poteſtats, deffalleguen en molts lochs, appar que noy ha beneuyrança. Encara

mes, car en beneuyrança no ha miſeria, empero los reys e los altres poderoſos en lo mon han moltes miſeries. Axi mateix qui ha vera beneuyrança no pot hauer anſia, ni pahor, ni angoxa, ni triſtor; empero los demunt dits ſofferen moltes amargures e affliccions. Axi com appar en Dionis qui era tiran rey de Scicilia, lo qual quant vn dia fos en ſon palau molt triſt, e vingues ſon jerma, quant lo vees eſtar conſiros demanali per que era triſt, e per que nos donaua alegria, e que faes la cara alegra. E lo dit Dionis calla, e quant vench lendema mati ell feu tochar les trompes a la porta del dit jerma feu: e era cuſtum que feya ſemblant a tots cells qui eren jutjats a mort. Per que feu pendre lo dit ſeu frare e poſar en vna caſa ſtreta e pocha, en la qual fo poſat entre .vj. coltells, axi que ell ſtant dret en peus nos podia moure ſens que no fos naffrat o punyit per algun daquells, car la vn tenia ſobre lo cap, e laltra dejus que nos pogues ſeure, lo tercer als pits, lo quart a les ſpatles, e vn a caſcun coſtat. En apres vench lo dit tiran, e demana al dit frare ſeu per que eſtaua triſt, e com no ſehia la cara alegra. Al qual reſpos lo dit frare ſeu: en quina manera poria jo hauer alegria, e per que no hauria triſtor, quem veja entre tants perilloſos coltells. E lauors lo dit tiran dix: frare meu, jo ſon poſat entre pus perilloſos coltells, per les grans anſies e angoxes que he per lo regiment del regne. Car per ço com era tiran molt cruel hauia pahor de

auelot e de perdre lo regne. Donchs ¿jujaras tu que los reys ſien beneuyrats ne poderoſos, los quals no poden fer ço que deſigen, com ells deſigen que foſſen ſegurs en lur ſenyoria, e no ho poden fer? Han encara mes dolor, com per ço que hom los tema van ab molts bacallars armats al lur coſtat, dels quals ells mateys han major pahor que aquells que ells volen quels teman. Donchs los reys qui volen ſcapar que no ſien catius, ſon pus catius que los lurs vaſſalls. E ſi los reys ne los princeps no han per les dites poteſtats en aqueſt mon beneuyrança, penſar te pots que menys ne han los lurs familiars e domeſtichs e officials; car aquella que han no la han per ſi, mas per aquells. Encara mes, car lur beneuyrança, ſi pot eſſer axi dita, es moltes vegades deſtrouida per aquells mateys princeps qui la deuien deffendre e conſeruar: axi com apparech en dos, ço es, Senecha e Pampinia, car lo primer com amas molt Nero, lo qual hauia nudrit, fo forçat per aquell que ellegis qual mort ſe volgues, e aquell que ell amaua molt caralment lo feu ociure, ſegons que demunt es dit. Axi mateix com Pampinia fos molt poderos entre los amichs eſpecials de Anthoni emperador, e fos molt prous hom e juſt, e no volgues conſentir a coſa que fos contra juſticia; com vna vegada no volgues eſſer conſent al dit emperador en vna maluestat, ſeu lo ociure als ſeus cauallers, e la amiſtat li gira en crueltat. Empero

caſcun de aqueſts volien renunciar a la dignitat del ſenat e del conſolat temps hauia ja paſſat ans que aço los eſdeuengues, e nols fon preſa lur renunciacio, ni ho pogueren obtenir: cant no ſen ſuſpitauen couench los de morir. Senecha volia en temps paſſat lexar e deſemparar quant hauia mundenal, per ço que pogues contemplar en philoſophia, e nou volch lo dit ſeu dexeble qui deſpuys lo ſeu ociure. Donques prin te eſguard quina es aqueſta benanança de les poteſtats, de la qual quant la hauras aconſeguida no hauras ſeguretat, e cant la volras lexar no poras. E not vulles confiar en amiſtat que ve per amor de riqueſes mundenals, car aquells que les riqueſes faran eſſer amichs ſeran deſpuys enemichs. Empero no es pijor e pus perillos enemich que aquell qui es familiar, car mes dampnatge pot donar que altre. Dels primers amichs dien dos verſos:

Cum fueris felix, multos numerabis amicos:
Tempora ſi fuerint nubila, ſolus eris.

E vol aytant dir: quant tu ſeras beneuyrat, ço es, en fauor, o en riqueſes mundenals, molts amichs nombraras; mas ſi lo temps ſe muda en nuuol romandras tot ſol. Dels altres, ço es, dels enemichs domeſtichs, diu lo vers:

Nulla peior peſtis quam ſit domeſticus hoſtis.

Vol dir: no es pijor peſtilencia que enemich domeſtich.

METRE V.

En aqueſt .v^e. metre moſtra que negun, per gran ſenyor que ſia, no es poderos ſi no es virtuos, e virtut es poder e no altra. E comença en lo lati Qui ſe volet eſſe potentem.

MAs, ¿vols tu ſaber quant les perſones en eſta vida poden eſſer dites o nomenades poderoſes mes que reys ne princeps? Certes dich te que lauores es dit algun poderos, cant perfetament ha poder de fer les fues obres bones, e eſquiuar les males. E com obra propria del hom ſia feta ſegons vertader juy de la raho e entenyment, ſegueix ſe que la major e pus perfeta potencia, o pus perfet e acabat poder del hom, ſia que eſtiga en perfeta e acabada obra del entenyment e de la raho, ço es, que faſſa totes les fues obres bones aytant com puxa, e que haja conexença de veritat en totes coſes aytant com puxa, e que no prenga lo mal per bo, ne lo fals per vertader. E per tal car tot aço es empatxat moltes vegades per la voluntat moguda per la ſenſualitat, la qual coſa es appellada paſſions de coratge; per aqueſta raho es coſa neceſſaria al hom qui vol eſſer verament poderos, que domda e ſia ſobrer a les dites paſſions, e que per res no ſia vençut per aquelles. E per aqueſta raho diu Plato, que venſre ſi mateix es la primera e la millor

victoria que hom puxa hauer, car sens aquesta no pot esser haguda neguna virtut. Es encara millor, car hauda aquesta noy roman res a vensre, e tots vicis e peccats son lunyats, e per ço lauors hom es perfetament senyor e verament poderos. E penset be quin pot esser lo poder de la persona qui corregescha e castich les errades dels altres, que son del corregidor separades e lunyades, e que no haja poder de corregir ne castigar les errades propries e a ells ajustades. Certes ben pots conexer que poch li valria al metge que volgues guarir los malalts estranys, e si mateix no pogues guarir. E per ço deya Senecha, que major regne reiges qui reiges si mateix, ço es, reffrenant la sensualitat que enclina hom al mal, que si regia tot lo mon de orient entro a ponent, e de mig jorn entro a la tremuntana.

PROSA VI.

En aquesta .vj^a. prosa mostra que vera beneuyrança no es en fama, ne en mundanal gloria, ne en linatge, ne en noblesa. E comença en lo lati Gloria vero quam fallax.

EN apres pots veure que la dita beneuyrança no es gloria mundenal, ço es, laors e linatges, car les lahors mundenals son fort monsonagueres, e no son sino inflament de les orelles; car molts son qui han gran nomenada per falça

oppinio del poble, e ſegons veritat no la deurien hauer, e molts ſon loats qui ſaben en ſi mateys que no eſta en veritat axi com les gents dien, per que ells mateys ne han vergonya: les quals coſes ſon contraries a vera beneuyrança. E poſat que ſia verament loat algun, empero la dita laor no es molt preada entre les perſones ſauies que no han anſia ne cura de paraules, mas de bones obres e de virtuoſes, car per aqueſtes aconſegue-xen lo ſobiran ben deſijat per ells; e aço es que de algunes coſes es hom preſat per alguns, e da-quelles mateixes es hom menyſpreſat per altres. Encara mes, que la dita gloria ſolament ſera prea-da per la gent vulgar e pobular, car los ſauis no la preſen molt. E cant lo pobular ſia enganat leugerament, per aço aqueſta gloria poch deu eſſer preada que comunament parteix del pobu-lar, qui no uſen be de diſcrecio ne de ſauieſa. Quant es de la gloria del linatge, pots veure que es vana e nulla, car la gloria del linatge no es altre coſa ſino alguna lahor deuallada de les obres virtuoſes, les quals han fetes los prede-ceſſors. Donchs com la lahor de la claredat del dit linatge ſia deuallada de les dites bones e vir-tuoſes obres dels dits predeceſſors, la dita laor no es tua, ans es dels dits predeceſſors, e aquells deuen eſſer loats e no tu. E ſi tu vols eſſer loat por lo dit linatge, e nols reſſembles en les dites bones e virtuoſes obres, la tua laor es falça, e en-ſenyes gran vanitat; car la boneſa, belleſa, e no-

bleſa de altri que es a tu lunyada, not pot fer bon, ne bell, ne noble; mas ſolament aquelles boneſes e virtuts que tu hauras en tu mateix. Penſet quina coſa roman als ſuccehidors de les boneſes dels predeceſſors: certes no als ſino rahonable inclinacio, per la qual deuen reſſemblar aquells dels quals ſon exits en les obres virtuoſes: per aço nos deliten, car ſon ſtats nudrits per bons maeſtres en lur enfantament. On per aço diu Tulli, que ſi algun es de noble linatge e es mal nudrit faent peccats e descorteſies e males obres, no es als ſino axi com aquell qui porta lum ab la qual puxa tot hom veure les ſues vergonyes, e viltats e ſutzures.

METRE VI.

En aqueſt .vj^e. metre proua que tot hom es de noble linatge, com tots ſom fills de Deu, ſino los peccadors. E comença en lo lati Omne hominum genus.

ENCARA mes to demoſtrare per altra raho que nos deu hom gloriejar en linatge, car tots los homens del mon han vn mateix neximent, e de totes coſes es vn pare, ço es, noſtre ſenyor Deus, lo qual ha donat al ſol los raigs, e a la luna claredat, e los homens en la terra, e les ſteles al cel. E ceils qui ſon exits de vn començament e de vna mateixa nobleſa, ſegueix ſe que tots de-

gen eſſer egualment nobles. Solament vera nobleſa e innobleſa eſta en obres virtuoſes, o en deffalliment de aquelles, car quant a la carn tots han haut vn començament del qual ſon exits; e quant a la anima e encara a la carn, axi mateix de tots es ſtat començament noſtre ſenyor Deus, e tots ſon fets e creats e ordonats a una mateixa fi. Donchs, vana gent, ¿per que garrulats loant voſaltres mateys per los voſtres predeceſſors? car gran vanitat es. ¿Quet fa a tu la nobleſa, ne la bona fama, ne la nomenada dels teus auis o beſauis, ſi tu eſt ſeruent e catiu de les tues males obres? Car ſolament es noble de coratge vertaderament, aquell qui es per virtuts reſplandent; e aquell es verament ignoble al qual la mala vida plau, es delita en aquella.

PROSA VII.

En aqueſta .vij^a. proſa proua que en delits corporals, ne en acte de matrimoni, no ha perfeta beneuyrança. E comença en lo lati Quid autem de corporis voluptatibus.

E aci moſtra la philoſophia que ſobiran ben no pot eſſer en delits, ne en plaers carnals ni corporals, dient en axi: ¿Quet pore dir dels delits carnals e dels plaers del cors? car tanta es lur viltat manifeſta que non calria parlar. Empero encara per tal que mils ho veges to vull

moſtrar per quatre rahons. La primera es aqueſta: ſobirana benanança per lo ſeu deſig no fa eſſer hom ergullos, ne engoxos, ne quant es hauda fa hom deſpagat, ni triſt, ans en caſcuna coſa dona e lexa hom ab alegria. Donchs com los dits delits carnals faſſen les dites coſes al contrari, appar que no ſon ſobiran ben. Aço pots veure clarament en aquelles coſes en les quals lo cors troba majors plaers, ço es, en menjar, e beure, e obra de carnalitat, les quals ab engoxa ſon cerchades; e quant ne hauran compliment penidenſen ſi de tot en tot ſatiffan al deſig carnal, e ſi ſen ſadollen tro que non deſigen pus, a fer los coue de penidir. La ſegona es aqueſta: benanança no dona dolor, ans lo toll; com donques les dites coſes donen dolor, car engenren febres e torçons e fruyt de malueſtat, donchs no ſon beneuyrats qui les han. La tercera es: ſobiran ben no ſolament dona bona fi, ans ell mateix es fi molt excellent; donchs com la fi de les dites coſes ſia mala e triſta, ſegons que appar per experiencia, no pot eſſer en elles ſobiran ben. La quarta es: ſi los delits corporals poden donar beneuyrança ſobirana a tots cells quils han, ſegueix ſe que aquelles coſes que mes ne poden hauer a llur guiſa, mes ſien beneuyrades; donchs com les beſties e los ocells ne puſquen mes hauer a lur plaer e a lur guiſa que los homens, ſeguirſia que foſſen mils beneuyrades; com aço ſia gran inconuenient, car a neguna coſa corporal

es deguda ſino a hom, no pot eſſer beneuyrada, ſegueix ſe que los dits plaers corporals no puxen donar ſobiran ben. E ſi tu per auentura vols dir contra aço, per tal car los delits corporals de matrimoni ſon bons ę honeſts, e per aço porien donar beneuyrança; reſponch te que jaſſia que en matrimoni haja honeſtat, e virtut, e boneſa, per raho de la fi per que es ordonat e eſtablit, ço es, per be de la generacio e per eſquiuar beſtialitat carnal de luxuria; empero moltes vegades ſe eſdeue que los fills ſon deſconexents als lurs engendradors, els fan de grans deſplaers e greuges, jaſſia que facen contra tota natura per deſconcxença, empero de fet ſe eſdeue ſouin. Car recompta Ariſtotil en les Etiques, que vn hom roſſega ſon pare entro a la porta forana del alberch; e lig ſe en lo libre de Escolaſticha diſciplina, que vn altre hom ab les ſues dents arrencha lo nas a ſon pare. De les mullers non cal parlar, car infinides ſon eſtades que han donats molts greuges e encara mort a lurs marits. E poſat que ſien bons los fills, e les filles, e les mullers, empero encara *naturalment per ells es hom congoxos*, ço es, per ço que no ſien mal nudrits, o que no hagen algun mal, o que no ſien pobres. Per que jo aprou la ſentencia de vn philoſoph qui ha nom Euripus, qui dix: que freturejar de fills era infurtuni natural, e era benanança eſtar exempt de les anſies dels fills, ço es, que no li calgues hauer anſia de fills.

METRE VII.

En aqueſt .vij^e. metre proua axo mateix comparant lo delit a la abella, qui primerament dona mel, e puys picha amargoſament. E comença en lo lati Habet omnis hoc voluptas.

PER quem es vijares que tots cells qui poſen lur benanança en los dits delits carnals o corporals ſon ſemblants a les abelles, les quals primerament donen e eſcampen la mel, e puys ab gran vigor punyen alguna coſa ab lo agullo, hi lexen lurs entramenes e moren: axi que ab lo delit de lur punyiment aconſeguexen la mort, per que quant feren ſon mes ferides. Axi cells qui de tot lur cor e de tota lur força e vigor cerquen los dits delits, feren ſi mateys fortment.

PROSA VIII.

En aqueſta .viij^a. proſa tracta tot ço que ha dit deſſus, e recollegeix e conclou que en negguna de les coſes deſſus dites no ha beneuyrança: per que appar que los homens la cerquen lla on no la poden trobar. E comença en lo lati Nichil igitur dubium.

TOT hom, donchs, pot veure claramen que les dites coſes, les quals molts follament ſe penſen que ſien carreres de benanança, ſon deſ-

uiament de aquella, e trahen hom de tot ben, ne poden hom menar a tan gran benanança com *prometen per lur parencia; car ab quants mals* les dites coſes, que no ſon carrera de be ans ſon deſuiaments, ſon meſclades, breument to moſtrare; car les mes vegades los va deuant algun peccat, o algun mal les ſegucix. E pots ho veure, *car roberia que es gran peccat es primer com* algun vol aplegar riqueſes. Axi mateix ſi algun vol aconſeguir dignitats, primerament li coue de ſupplicar aquells qui les han a donar. E ſi vol aconſeguir honor, obs li es que haja primerament humilitat, no virtuoſa mas vil. Les ſenyories quant ſon haudes ſe ſegueix perill dels ſotſmeſos. A les honors ſe ſegueix vanitat, e tollen ſeguretat de bons penſaments. E als delits carnals ſegueix ſe dolor e penitencia, els va primer ſoptos mouiment e ſcruitut beſtial. Axi mateix ſit prens eſguard dels bens corporals, los quals ſon .v. ço es, graneſa, fortaleſa, belleſa, leugeria, e ſanitat, en caſcun trobaras manifeſta frevoletat e meſquinea e deffallimcnt. Veges per gran que tu ſies ſi poras ſobrar en graneſa lorifant qui es beſtia ſaluatge; donques vna beſtia es major que tu. Si eſt fort, veges ſi trobaras beſties pus forts que tu. Sit glorieges en belleſa corporal, veges lo ſol, e la luna, e les eſteles quanta ne han mes que tu. Si en leugeria, veges los ocells quanta de leugeria los ha Deus donada mes que a tu. Si en ſanitat, veges lo cel quant

ha durat; empero tu no pots eſcapar a corrupcio. *E prin te eſguard a quantes nobleſes e excellencies* ha Deus poſades en los cels, e poras per aço venir a conexença del Creador; axi com molts philoſophs qui per ſemblants coſes penſant en *les merauelles del cel vengueren en conexença* de Deu: car ſi bel mires, no ha tanta belleſa en coſa corporal, ne es axi com de belleſa de homens, o de les dones, la qual es molt falſa, car *ſolament es defora, e ſi es ben guardada dins es* fort letge e ſutze. E per ço Ariſtotil dix vna vegada a alguns qui mirauen una bella fembra qui era auol de ſon cors, appellada Alcipies, e parlauen daquella: ſus penſauets en ço que es en ella dins amagat en lo cors de Alcipies, e ho podiets veure ab vlls de luix, aço que appar que ſia bell apparria fort leig. Luix es vna beſtia axi gran com un molto, la qual ha tant gran agudeſa de viſta que paret ne rocha no li empatxa; e ha la orina tan virtuoſa que ell tota hora que deu orinar caua la terra per tal que no ſia atrobada; empero de la ſua orina ſe fa vna pedra precioſa qui es appellada ligurius; la qual beſtia es en India. Mas aço ſe eſdeue per deffallimcnt de la viſta corporal, que no pot veure ſino ço que defora appar. Donques ſi tu appars bell, no es la tua belleſa per la condicio natural; mas eſdeue per lo deffalliment e flaqueſa dels vlls quit guarden, qui no poden veure les tues coſes amagades qui ſon molt vils e ſutzes. ¿Per que, don-

ques, meſquina de gent, deſijats los bens corporals? car be ſots certs que lo voſtre cors per be que ſia gran, o forts, o bell, o leuger, o ſa, o encara que tot ho haja, leugerament es aterrat ab vn poch de ſcalfament de febra e dins breu temps mort. Donques pots veure manifeſtament que les dites coſes no fan hom beneuyrat.

METRE VIII.

En aqueſt .viij^e. metre fa vn plant dels homens qui les coſes temporals ſaben cerchar lla on les deuen trobar, axi com peix en mar, carn per les muntanyes, or en terra, fruyta en los arbres, e no ſaben cerchar beneuyrança lla on es. E comença en lo lati Heu heu que miſeros tramite.

O meſquina de gent, per que donchs cerchats beneuyrança lla hon no es? Aço vos ve per gran ignorancia; car les coſes qui les vol cerchar, en lur loch propri les deu cerchar; e voſaltres cerchats beneuyrança fora de ſon loch, e lla on no es ne pot eſſer, com naturalment ne hajats gran deſig. Empero quant volets cerchar aur, ni argent, nol cerchats en los arbres verts, car ſabets que non hi trobariets, mas cerchats lo en lur loch propri natural, ço es, en les venes de la terra e en les menes. E axi mateix quant volets cerchar pedres precioſes no les cerchats en les figueres, ni en los ceps, mas en lurs lochs na-

turals. *Quant volets hauer cunills, o lebres, o* altra natura de beſties ſaluatges, no les cerchats dins les aygues, ni los pexs en los boſchatges. Empero totes aqueſtes coſes e ſemblants ſabets cerchar be la on deuets. E lo ben ſobiran que deſijats no ſabets cerchar lla on ſta, ans vos es amagat, car cerchats lo en la terra o en les coſes terrenals, com no hi ſia, car en los cels es lo ſeu loch. Empero quant perfetament haurets cone-*xença dels bens terrenals e falſaris, veurets lur* falſedat e vendrets en conexença dels bens vertaders, car ſon de contraries condicions, e per vn contrari coneix hom altre contrari. Donques ¿quina blaſtomia dire a les penſes folles? que placia a Deu que hagen moltes riqueſes e honors, e com ſeran anujats e conexeran la lur falcia ab dolor que ho lexen anar, e que conegucn los vertaders bens.

PROSA IX.

En aqueſta .viiij^a. proſa comença ja a tractar quina coſa es vertadera beneuyrança. E primerament indueix Boeci que foragitada la falſa oppinio de la beneuyrança, que vulla girar ſon enteniment en cerchar la lla on es. E comença en lo lati Hactenus mendacis.

ARA duymes baſtar deuria ço que hauem moſtrat de la falſa e mundenal beneuyrança, e deuem moſtrar la condicio de la vertadera,

e lo loch on es aquella en que es ſobiran ben. Reſpos Boeci: certes tu dius ver, car manifeſtament veig que en los bens de fortuna no es, ne poden donar aquella coſa per la qual ſon deſijats; car les riqueſes veig que no poden donar compliment acabat, ne les ſenyories poden hom fer poderos, ne les dignitats donen acabada honor, ne la fama pot fer acabadament hom excellent, ne los delits poden donar acabadament alegria: per la qual coſa he molt gran conſolacio, car ſon vengut en conexença del lur deffalliment, e fas ne a tu moltes gracies, e placiet que encara me vulles donar conſolacio mes e pus acabada. E la philoſophia dix: ¿has enteſes les rahons complidament de lur deffalliment? Reſpos Boeci: vn poch mes vijares que les entena, axi com ſi per vna creta o fenella ho guardaua; mas prech te que les me faces conexer pus clarament. E la philoſophia dix: certes la raho per que los homens no troben ne conexen lo ſobiran ben ne les ſues condicions, es car aquella coſa que per natura ſua es indiuiſa, e per res nos pot departir, la error dels homens departeix e ſepara; e per aço lexen lo ben qui es vertader e perfet e acabat en ſi mateix, e convertexen ſe e giren ſe al ben fals e imperfet. E declar to axi: certa coſa es que poder mundenal ha obs altra coſa menys de ſi mateix, ço es, que ſia ben guardat per ſufficiencia, ço es, que haja ço que li ſa meſter; donchs poder e compliment e ſufficiencia de riqúeſes vna coſa ſeran.

Axi mateix cell qui es complidament poderos no deu esser menyspreat, ans es digne de honor; donchs honor se deu enadir ab poder e ab compliment; donques tres coses poden dir que es vna cosa mateixa a la persona en qui son. Axi mateix cell qui ha les dites tres coses deu esser noble e digne de noblesa, e cell qui ha les dites quatre coses be deu esser alegre. Respos Boeci: axo es cosa necessaria ques segueix la vna a laltra, no puix pensar lo contrari. E la philosophia dix: donques totes les dites coses son diuerses solament en nomenada, car cascuna es nomenada per nom seu, e empero no son diuerses en sustancia. Respos Boeci: certes axi es. E la philosophia respos dient: donques aço que es vna cosa segons natura, la maluestat de les gents ha departida. E per ço quant algun vol aconseguir partida de la cosa que no ha partides, no pot aconseguir partida, car non ha, ne tot, ne partida; car no ho cercha bonament, mas mala, e axi non es digne; car les dites coses jassia que solament sien departides de paraula, empero vna cosa son inseparables ab lo sobiran ben. E es axi, car alguns desigen solament hauer riqueses, e no han ansia daltra cosa sino que no hagen ni soffiren fretura de res e que hagen abundancia; empero si no han gran poder son tenguts e reputats per vils persones e mesquines, e tollen a si mateys molts plaers per ço que no hagen a despendre res. E algunes vegades ne perden dormir e menjar, per ansia que hauran

*que no perden les riqueſes; e empero ſon deſem-*parats de poder, triſtor los puny, e viltat los fa menyſprear; e no ſon de negun linatge, ne de fama, ne de be, ne ſon nomenats ni coneguts: per que appar que quant los homens volen ſola vna coſa no han aquella e perden les altres. Axi mateix trobaras que es de les poteſtats, car qui ſolament vol hauer poder, ço es que ſia poderos, conſuma e gasta molta riqueſa, e no ha delits ſino en eſſer ſouin en affers darmes, e moltes vegades ſoffer grans fretures e es mordut de moltes angoxes; e com no ſen puxa deffenſar, appar que ço que deſijaua, ço es, que fos poderos, lauors es *deſemparat del poder. Axi mateix pots veure ſem-*blant en les altres tres coſes, ço es, de les honors, e de la fama, o dels delits, que quin deſija la vna ſolament ſens les altres no pot aconſeguir les altres, ni encara aquella que deſijaua; mas aquell qui deſija hauer enſemps en vna totes les dites coſes, cert aquell aytal cercha la ſuma beneuyrança. Empero com los bens de fortuna no puxen aqueſtes coſes donar perfetament, ſegons que hauem dit, ſegueix ſe que ne caſcuna daquelles, ne totes enſemps puxen donar ſobirana beneuyrança. Auet donques que has la forma de la falſa beneuyrança e les rahons ſues. Ara donques *duymes penſet en aquell ben que ha les condi-*cions per natura ſua e proprietats contraries, car aqui tantoſt veuras e trobaras la vertadera beneuyrança, la qual te promeſa de moſtrar. Reſpos

Boeci: certes axi deu esser, car si jo donchs no son enganat, mi entenent les coses que tu has dites, vera beneuyrança e perfeta es aquella cosa que fa esser sufficient poderos, reuerent, e de bona e de gran fama, e alegre. E per ço que veges que jo he ben entes, dich te finalment concluint per les tues paraules, que aquella beneuyrança que pot donar la vna de les dites coses perfetament e acabada, sens tot dupte jo conech que aquella es perfeta e acabada beneuyrança, per ço cor totes les dites coses son vna mateixa cosa si cascuna es perfeta e acabada. E la philosophia dix: o elet e amich meu, e tant beneuyrat diria que est si vna cosa hi ajustaues. Respos Boeci: ¿e quina es aquexa? E la philosophia li dix: ¿penses te que en aquestes coses mortals e transitories sia res que les dites coses puxa donar complidament? Respos Boeci: certes no ho creu, car ja mo has tu mostrat e prouat clarament, e encara has mostrat que neguna altra daqui auant no pot esser desijada quant aquesta no es haguda. E la philosophia dix: donques los bens de aquest mon demunt dits fan semblança del vertader e perfet ben, e donen a les persones mortals algun ben imperfet, car han la dita semblança, per ço car mouen hom a conexer lo vertader ben per les lurs condicions, e axi mateix contenen en si algun ben, donant lo a les persones que certament ne volen vsar en vsen; empero no poden donar aquell ben qui es vertader e complit. Respos

Boeci: atorch ço que dius. E la philoſophia dix: per ço car tu has conegut quina coſa es la dita beneuyrança, ſegueix ſe que es bo que ſapias hon es e on la poras demanar e hauer. Reſpos Boeci: aço es que jo molt ha que ab gran deſig eſper. E apres la philoſophia dix: per ço que mils puxes venir en conexença del dit ſobiran ben en quin loch es, e a quil deus demanar per quel puxes aconſeguir, vijares mes que primerament tu e yo degam fer oracio, ſegons que diu Plato en lo libre qui es appellat Enthimeu: en totes coſes, hoc encara en les minues, deu eſſer demanada ajuda a noſtre ſenyor Deu, la qual coſa lexada, nulla obra es ben començada, ni finida, ni fundada. E apres la dita philoſophia dix: en demanar la ajuda de Deu ſerua e ten manera de bon aduocat qui parla denant algun honrat e poderos jutge, lo qual ans que deman la gracia que vol, propoſa moltes coſes ben ordonades, dient les lahors del dit jutge, e dient les obres que ha fetes dignes de lahor, e les ſues bones e dignes proprietats, per les quals coſes deſpuys conclou la ſua demanda per que les dites coſes deuen eſſer otorgades: e aço fa per tal que per les dites paraules lo dit jutge ſia a ell pus fauorable. Per que la philoſophia en la ſua propoſicio tocha e diu .v. coſes, qui ſon de condicio e proprietat daquella coſa qui es començament vniuerſal de totes les altres. E primerament ans que faça la obra ſua ja la te en ſon enteniment ſegons la forma ques

deu fer, la qual forma no es corruptible en Deu, ans es perpetual e fens començament e fens fi. E apres fegueix fe gouernament de raho, car tot ho fa fegons raho, de la qual no defuia en neguna manera. E apres que nos laíſſa nes anuja en fer la dita obra. En apres que totes les coſes ſon fetes per elí e deuallen de ell. En apres que ell es començament de totes, e que ell no ha començament del qual deuall ni fobira a fi: e per ço diu axi quant a la primera e a les altres.

METRE IX.

En aqueſt .viiij^e. metre fa oracio inuocant la diuinal ajuda, que ell li vulla donar clara conexença de trobar lo loch de la dita beatitud: en la dita oracio poſa moltes aſſenyalades concluſions del regiment de Deu. E comença en lo lati O qui perpetua mundum.

O Pare, qui ab perpetual raho gouernes tot lo mon, e eſt creador e fembrador del cel e de la terra, qui manes e ordones que lo temps ſia meſurat e different de la meſura de euiternitat, ço es, meſura dels angels e de les animes, e tu eſtant inmoble fas moure totes les coſes que obren fegons la tua ordinacio. Quant diu que eſta inmoble dona a entendre que es eternal e inmutable; e quant diu que fa totes coſes moure, dona a entendre que totes les coſes deuallen de

ell, e ell no de neguna; car per la ſua influencia han a eſſer e poden obrar totes les creatures celeſtials e corporals; per lo qual los elements qui ſon materia de les obres corruptibles no han força de fer les creatures. Ans tu eſt forma de tot ben, e *freturant de enueja, dins tu has lo exemplar de* totes creatures, ab lo qual reigs, gouernes e manes e fas les coſes fora de tu, e per la tua virtut ſon e per la image que es en tu: e com tu ſies pus bell que altra coſa e pus perfet, has lo mon fet bell e perfet, en lo qual has poſat la tua image que repreſenta la tua bondat, e belleſa e perfeccio; e manes que ordonadament caſcuna coſa faça la ſua obra, e portes en tu en penſa ſimple ſens meſcla tot lo mon. Aqueſta penſa ſimple es conexença de ſi mateix, per la qual ſon totes coſes, car per vn mateix moment eternal coneix ſi mateix; e aqueſta conexença ſua es raho e començament de eſſer e conexer a totes coſes. En apres deualla a ſpecial dient axi: Tu, ſenyor, ordones e has axi ordonats los elements ab lur proporcio en lur cors compoſt natural, e los has axi ligats e fermats ordonadament, que caſcun eſta en ſa proporcio, e empero ſon en lurs partides meſclats molt ordonadament per les natures compoſtes, de guiſa que lo foch no fuja vers lo cel, ne la ſexugueſa de la terra no caygue deius, ans en caſcuna part del compoſt ab ſuptil proporcio eſtan enſemps los elements. Tu encara ligues e fermes molt ordonadament les ani-

mes mijanes de les tres natures, mouent totes les altres coſes ordonant per ſengles membres. Aci deuets notar que Plato poſa tres maneres de animes: les primeres appella diuinals, e aço ſon los angels; les ſegones appella tranſmudadores, ço es, de ignorancia a enteniment, e de no entendre a entendre, e de entendre a no entendre: aqueſtes ſon del homens e de les dones qui a vegades entenen e a vegades no entenen. Les altres appella mijanes, car toſtemps entenen, mas ſon ſots les primeres, e obedients a aquelles: enten ho a dir de les animes dels cels, car ſegons oppinio ſua e de molts altres philoſophs los cels ſon animats, e per ço diu mouent totes les altres coſes ordenant per ſengles membres. Car los moviments del cel ſon en dues maneres, car lo ſobiran cel ſe mou continuament de orient a occident, e de ſol ixent a ſol ponent: aqueſt mouiment meſura e regla tots los altres mouiments: els altres cels tots ſe mouen per lo contrari, ço es, de ponent a orient, e empero ſeguexen tots jorns lo mouiment del primer; e aytant quant ne ſon pus prop, ſe mouen mes per lo primer e menys por lo propri mouiment; e aytant quant ne ſon pus luny, menys ſe mouen per lo primer, e mes por lo propri mouiment. E en axi diu ſe que lo cel de la planeta Saturnus encara no es complit ſon cors del començament del mon entro ara, e lo cel de la luna lo compleix dins vn mes, e per ço aquell del Saturnus es molt alt e

apres lo cel eſtelat, lo qual ſe diu que es tantoſt apres lo primer, e aquell de la luna es pus juſa que tots los altres; e tots aqueſts mouiments ſon ordonats per noſtre ſenyor per conſeruacio de tot lo mon. Segueix ſe en la dita oracio: Tu, ſenyor, encara apres les dites coſes portes les animes dels homens e les vides de les creatures brutals, e *aytant com ſon pus perfetes aytant han pus perfeta vida.* E axi com per la tua boneſa dones eſſer a les animes humanals, axi les tires a tu mateix donant los natural deſig del ſobiran ben; e aqueſta es ley tua benigna quels has dada, per *la qual es en los homens ences foch de amor que* han de aconſeguir ſobiran ben. Donques, qui axi ab gran magnificencia fas e gouernes totes coſes ab la ley de la tua propria boneſa, e ab aquella mateixa ley totes les retornes ab tu mateix, donens gracia que puxam atrobar la cadira del ſobiran e vertader ben; dona a la penſa, la qual es eſtada en temps paſſat baix gitada e aterrada per les falſes e miſerables gents, que puxa vigoroſament pujar a la cadira imperial, hon tu qui eſt ſenyor dels ſenyors eſtas; donens atrobar la font reſplandent del dit ben, per ço que trobada la claredat del dit ben puxam poſſehir acabadament la noſtra viſta de la penſa e del enteniment en tu; e placiet que trenchs e deſſaſſes los carrechs de les cadenes dels nuus de ſcuredat del deſig ſenſible e deſordonat quins empatxen; e lunyens tot delit e tota coſa de triſtor quins faſſen deſuiar co-

ſa terrenal, e vulles nos illuminar de reſplendor de la tua ſauieſa; car tu eſt lum ſens tenebres, tu eſt repos ſens enuig dels piadoſos, e tu ſolament deus eſſer deſijat, e tu eſt fi de totes coſes, car en tu ſon tots bens perfetament, e tu eſt començament de totes coſes, e carrera per la qual deuem anar, e tuns guies, e tuns portes, e tuns menes, ens gouernes, ens ſadolles, en tu termena tot noſtre deſig.

PROSA X.

En aqueſta .xª. proſa amoſtra la beatitud on es ſituada, prouant per forts rahons que ſolament en Deu. Poſa noreſmenys que los ſauis homens ſon deus, e los peccadors ſon beſties. E comença en lo lati Quoniam igitur que ſit.

DUYMES pus que tu has viſt quina es la condicio del ben imperfet e enganador, e axi mateix quina es del ben vertader e acabat, vijares mes que degam cerchar hon es eſtablida la perfeccio de la vera beneuyrança: mas primerament deuem incerchar ſi aqueſt ben es tan excellent com hauem deſſus dit en lo ſegon capitol daqueſt tercer libre, ço es, que beneuyrança es eſtament perfet e acabat per ajuſtament de tots bens, ſi pot eſſer aytal beneuyrança en tota natura o en neguna coſa, per ço que no ſiam enganats en cerchar ço que no ſeria gloria, ans ſeria

imatge vana de veritat. Empero dich te que no pot hom dir que no ſia alguna font de tots bens; e la raho es car tota coſa imperfeta es dita imperfeta o menys acabada en comparacio de alguna coſa qui es acabada e complida, car no poria eſſer entes lo deffalliment ſi no entenia hom la perfeccio e la coſa complida e acabada. Donques ſi alcuna beneuyrança, o algun ben es conegut que ha deffalliment, e es imperfet, e no es complit; neceſſariament ſe ſegueix que es algun ben complit e acabat, lo qual no ha en ſi deffalliment, del qual deuallara aquell ben imperfet e deffallit. Ara donques vejam on ſera. Certa coſa es, e tot hom aço otorga e ho te en ſon coratge, que Deus es bo, e es princep e ſenyor de totes coſes; car com no puxa entrar en enteniment ni en penſament de hom que ſia alguna coſa millor en res que Deus, ¿qui pot duptar de la ſua boneſa? certes no negun. En apres ſegueix ſe que en ell ſia ben acabat, car ſi en Deus no era ben acabat no poria eſſer princep de totes coſes; car ſi altra coſa hauia major ben, en aço feria major. Donques com no ſia major coſa que Deus, ſegueix ſe que en ell es ben perfet e acabat. Donques com beneuyrança no ſia altra coſa ſino perfet e acabat ben, ſegueix ſe que vertadera beneuyrança ſia aſſeguda en noſtre ſenyor Deu, qui es ſobiran. E no entenes que ſia fora de ell, axi com la veſtidura o ſemblant coſa es de tu, que no es en tu, mas ſobre poſat a tu; car en aquexa manera ſi

daltra coſa ho hauia ſino de ſi mateix, aquella coſa de la qual la hauria hauda ſeria millor que Deu, ço que no pot eſſer, car fermament crehem e tenim que Deus es ſobiran en totes perfeccions. Axi mateix no deus entendre ſobiran ben que ſia altra coſa diuerſa ni partida a ell, ans es ell mateix ſobiran ben; e ſi algun ho diu, diga quiu ha ajuſtat; car com Deus ſia començament de totes coſes, e ſia ſobiranament bo, la boneſa no la *hac per altra. Encara mes per aqueſta raho ho* pots entendre: la coſa que es diuerſa no es aquella de la qual es diuerſa; donchs ſi lo ſobiran ben es diuers ab Deu, ſeguir ſia que Deus no fos ſobiran ben, la qual coſa ſeria inconuenient, com lauors alguna coſa ſeria millor que Deus; e com no ſia millor coſa que Deus, ne puxa eſſer coſa millor que aquella de la qual ha hagut tot ſon començament, com neguna coſa principiada no es millor que lo ſeu principi, per ço appar manifeſtament que ſobiran ben es una coſa mateixa ab Deus, *e Deus vna mateixa ab ſobiran ben. En*cara mes te dich que nos pot ſer que ſien dos ſobirans bens departits la vn del altra, car ſi ſon departits la vn del altra, la vn no ſeria laltra, e axi negun no ſeria perfet; car ſi la vn no era en laltra, caſcun hauria deffalliment del altra. Donques com ço que ha deffalliment de ben no puxa eſſer ſobiran ben, ſegueix ſe que no puxen eſſer dos ſobirans bens diuerſes. Per que conclou que Deus es beneuyrança, e beneuyrança es Deu, qui

es princep de tota creatura: e daquesta concluſio ſen ſegueix vna correlatiua, per tal que parlem axi com los geometres qui les concluſions correlaries appellen poriſmes, que com Deus ſia beneuyrança, que los homens ſon beneuyrats com ſe eſdeue que ſon ajuſtats ab Deu. Donques aquells qui ſon beneuyrats en alguna manera ſon deus, ço es per participacio e conſeguiment, car aconſeguexen Deu e participen ab ell; e per ço car han aconſeguida beneuyrança poden eſſer dits beneuyrats, axi per ço com aconſeguexen Deu poden eſſer dits diuinals e deus, no per eſſencia mas per participacio. Axi com cells qui han aconſeguida ſauieſa appellen ſauis, e cells qui han juſticia appellen juſts; axi cells qui han Deus poden eſſer dits deus. E appar que aço vulla dir lo propheta Dauid dient: *Ego dixi: dii eſtis et filii Excelſi omnes.* Vol dir: Jo dich que tots voſaltres ſots deus, e fills del Altiſme. En apres encara pots veure que com beneuyrança comprenga moltes coſes, ſi totes aquelles que compren fan vna compoſicio de diuerſes parts, axi com vn cors es compoſt dels ſeus membres, o ſi es alguna coſa ſola que comprenga, e en la qual ſien perfetament totes les dites coſes, ſien tornades en aquella. Reſpos Boeci: e plauriem, e volria ho ſaber. E la philoſophia dix: ara donques pren te ſguard que, ſegons que demunt hauem tochat en alguna manera, beneuyrança es ſobiran ben; donques ſegueix ſe

que en aquella ha ſobiran compliment, e ſobiran poder, e ſobirana honor, e reuerencia, excellencia, e nobleſa, e delit, e plaer; e totes aqueſtes coſes ſon tornades a be, car en ſi ſon algun ben, e ſon axi departides com los membres e partides del cors on eſtan. Empero jaſſia que ſien partides de be, ja per axo no ſon partides de ſobiran ben, car ſi eren partides o membres de la ſobirana beneuyrança haurien departiment en ſi matexes, e ſerien departides coſes e diuerſes; car aytal es la condicio de les partides que componen totes e fan vn cors, e empero en ſi elles ſon diuerſes, car no pots dir que lo peu ſia vll, ne la ma ſia cap, e axi de les altres partides. Empero les dites coſes ja deſſus les hauem moſtrades que ſon vna coſa mateixa en beneuyrança, e per conſeguent no poden eſſer membres de la dita beneuyrança, en altra manera vna partida poria eſſer beneuyrança, ço que nos pot fer. Per que appar que les dites coſes ſolament retornen a ben, e no ſon partides de ben, car per ço es deſijat compliment e ſufficiencia, car es reputada per bona; e axi mateix de la potencia e de la reuerencia e de les altres Donques totes aqueſtes coſes quis ſolen deſijar per les gents, es cap al qual ſon reduides be; car cella coſa que no es bona, ni appar bona, no pot eſſer deſijada per res, mas aquelles que jaſſia que no ſien veralment bones, empero apparen bones algunes, per ço ſon deſijades. E pots conexer que aquella co-

ſa per raho de la qual es deſijada altra es molt mes deſijada: axi com ſi per amor de aconſeguir ſanitat algun volia paſſajar, o caualchar, no deſijaria tant lo mouiment dels peus, ni de les cames, com la ſanitat, car per aconſeguir la ſanitat paſſajaria o caualcharia. Com donques totes coſes ſien deſijades per ſperança e per eſguard de be, ſegueix ſe que lo be es mes deſijat que les dites coſes. E donques com beneuyrança ſia compliment de be, principalment deu eſſer deſijada, car major ben mes deu eſſer deſijat, e par que vna ſoſtancia es de vertader ben e de beneuyrança. Donques com hajam moſtrat que Deu e vera beneuyrança ſon vna mateixa coſa, podem concluir que la ſuſtancia de Deu es aſſeguda en la dita beneuyrança e ſobiran ben; e axi mateix la dita beneuyrança es aſſitiada en Deu.

METRE X.

En aqueſt .xe. metre conuida a tots que anem lla on es aquell ben, com mes val que aur, ne perles, ne pedres precioſes, ne maragdes, com majors bens dona. E comença en lo lati Huc omnes pariter.

DONQUES, bona gent, la qual te preſa fals deſig per la penſa dels bens terrenals, qui per aquells ſots ligats e preſos en males cadenes, ço es, deſordonats plaers, venits tuyt aci, ço es,

al ſobiran ben, hon es la ſuſtancia de Deu, ſegons que hauem prouat; car aqueſta beneuyrança vos ſera molt acabat repos dels voſtres treballs. Aqui trobarets port plaent contra tota tempeſtat; aqui trobarets ſingular port, e ſolament alli es reffugi manifeſt a tots cells qui ſon poſats en miſeria; car lo dit ſobiran ben talla e lunya tot treball; car aqui es ver repos qui eſquiua tot perill, car es plaſent port, e tota miſeria foragita, car es reffugi ſingular; e empero los bens de fortuna o mundenals o corporals no donen perfetament les dites coſes, ans donen lo contrari, car donen treball en ajuſtar, e en guardar crexen lo perill, e no donen ſeguretat, ans noen e fan molts dampnatges, ſegons que deſſus es dit de les dignitats. Axi mateix nous illuminen la voſtra penſa a conexer la vertadera benèuyrança, ans la enceguen e *la fan defuiar. Per que la dita beneuy*rança es ſemblant a tres rius, ço es, Tagus que es en Spanya, e Ren que es en vers mig jorn, e Indus que es en India, los quals paſſen per bones e fertils regions, e en ells ſe troben aur e perles e pedres precioſes: per que cells quiy volen treballar aconſeguexen aur e pedres precioſes, ço es, eſmaragdes e perles e altres diuerſes coſes; e cells qui noy volen treballar non troben. Per lo contrari, cells qui treballen en los altres flums qui no ſon ſemblants a aqueſts, ço es, que no paſſen per ſemblants regions, per molt que cerchaſſen non trobarien. Axi mateix cells qui cer-

quen beneuyrança en los bens de fortuna no la poden trobar, car no ſon fermats en Deu. Axi mateix lo dit ſobiran ben es reſplendent e fa fugir tenebres, axi com lo ſol quant es lo cel clar en lo dia, car fans conexer virtuts e vera ſauieſa, e eſquiuar vicis e peccats e totes vanitats: e qui la podia ben conexer, ço es, la dita beneuyrança, veuria que es molt pus clara que lo ſol, ans en comparacio ſua los raigs del ſol ſon ſcurs e ſon tenebroſos, car la lum de la boneſa diuinal ſobrepuja a tota lum e a tota claredat.

PROSA XI.

En aqueſta .xj^a. proſa moſtra quina coſa es ben ſegons ſa natura, e que be no pot eſſer ſens vnitat, e que tota coſa deſija vnitat per tal que ſia conſeruada. E comença en lo lati Aſſentior, inquam.

EN apres Boeci, conſolat per les dites coſes, reſpos e atorga tot ço que la philoſophia hauia dit. E la philoſophia dix: ¿quant prearias ſi conexias quina coſa es aquell ben? E dix Boeci: *jo prefaria infinit treſor ſi clarament podia ſaber* quina coſa es ſobiran ben, car ſi ho conexia tantoſt conexeria quina coſa es Deu. E dix la philoſophia: leugerament ne poras venir en conexença ſi retens be ço que deſſus hauem dit: ¿net membra que ja hauem dit que aquelles coſes qui ſon

deſijades no ſerien vertaderes, ne ſerien perfet ne complit ben, ſi eren departides entre ſi mateixes; car ſi la vna no hauia ço que ha laltra, no poria donar complit ne perfet ben? e hauem moſtrat que lauors es vertader e perfet ben quant totes ſon ajuſtades enſemps en una coſa, axi que aço que es compliment e ſufficiencia en aquella, e aquella mateixa ſia poder e reuerencia, e honor, e fama, e alegria; car ſi totes no eren una coſa no par que acabadament deguen eſſer deſijades. Donques aquelles qui no ſon concordants en aqueſtes, no poden contenir negun ben; e quant totes ſon concordades e ajuſtades lauors ſon bones. A ſer coue, donques, que eſſer e ben ſia vna mateixa ſuſtancia. Donques complit ben no es ſino .j. Donques ſi ben es ſolament .j. ſegueix ſe que ſobiran ben ſobiranament es vn, e ſobirana unitat es ſobirana boneſa. Encara mes, car totes quantes coſes han a eſſer, aytant ſolament poden durar en lur eſſer quant ſon vnes, e ſils deffall vnitat tantoſt deffall lur eſſer. Car aytant dura en eſſer hom, quant ſon ajuſtades enſemps en vna coſa la anima e lo cors; e axi mateix lauores es vn cors, quant ſon ajuſtades en vna compoſicio les partides: é com les partides qui eren primerament vna coſa ſon departides, tantoſt ſe pert ço qui primerament era. Donques com neguna coſa no deſig, ne vulla corrupcio de ſi mateixa, ſegueix ſe que totes deſigen vnitat, car per aquella ſon conſeruades en eſſer, la qual coſa tota

res deſija, ço es, que ſia conſeruada en eſſer, e en aço treballa aytant com ſap ne pot. Car veem fort ben que totes coſes fan lur punya en deffenſar ſe de la coſa quels es contraria, e ſen guarden tant com poden. E axo pots veure primerament en los animals que conſeruen ſi mateys en vida, e eſquiuen e fugen quant poden a la mort e a lur dampnatge. En les erbes veuras ſemblant, car naturalment requeren loch natural, e viuen quant ſon en loch couinent e bo, e quant ſon en loch deſcouinent moren; car algunes nexen en *los camps e lochs plans, e altres en les munta*nyes, e algunes en aygues, e altres en roques, e altres entre arena, e ſi algun los volia mudar lur loch a elles no couinent treſplantant les, morrien: e quant eſtan en lur loch vehem manifeſtament que totes prenen lur vianda per les rayls, qui ſon axi com la bocha es al hom, e tiren lur vianda per lo moll, o per lo cor, lo qual per prouiſio de natura es ben guardat per lo fuſt e per la eſcorça, per ço que no li nougue gelada, ne altre deſtrempament. E encara mes pots pendre eſguard ab quanta diligencia proueheix natura a les plantes, les quals en lur lauor li dona multiplicacio, per ço que puxen ben multiplicar ſobre la terra. Per que appar que naturalment ſon inclinades a la lur vnitat e duracio, hey fan lur punya tant quant poden. Aqueſta mateixa coſa pots veure en les coſes que no han vida; car la flama del foch puja alt, e la pedra deualla

baix, car al lur loch ſe volen naturalment acoſtar tant quant poden, per ço com aqui ſon conſeruades en lur eſſer; car totes axi com les altres totes coſes deſigen lur eſſer, e fugen a lur corrupcio, e per ço van al lur loch quils es natural, car aço quils es natural conſerua, e lo contrari corromp: e per ço naturalment los contraris de natura ſon eſquiuats per tota coſa. E encara pots veure la corteſia e la induſtria e prouiſio de natura, car a les coſes pures corporals, a les quals per ço car no poden engendrar ſemblants de ſi mateix, ha prouehit per conſeruacio lur, ſegons lur poſſibilitat; axi com a les pedres precioſes ha donada dureſa e fortaleſa, per ço que ſien conſeruades en lur eſſer; e a les coſes molles axi com es aygua, e vi, e oli, e ſemblants, ha donat ajuſtament de lurs partides, car ſi ſon tallades tantoſt ſe ajuſten les partides enſemps per conſeruar lur eſſer e lur virtut. Si per auentura volies arguir contra les deſſus dites coſes, dels animals, axi com ſon homens, ocells, e beſties, e peys quis maten entre ſi mateixes; dich te que aço fan car la volentat dels homens e lo appetit ſenſitiu de les altres coſes jutja que aquella coſa los es millor en aquell punt que la lur vida propria, e per ço no la prehen tant com aquella coſa que deſigen: per aço lo lur combatre e lur batalla no es contrari a natura, car les coſes animades nos combaten nis maten ſino per ducs coſes, ço es, per obra de generacio, e per la vian-

da; e caſcuna de aqueſtes es conſeruacio de natura, ço es, en eſſer propri axi com la vianda, o en lur ſpeçia, e aço per los fills. Per que appar que totes les coſes deſigen eſſer fortment en lur eſſer, e eſquiuen lo contrari tant com poden; e per conſeguent ſi deſigen eſſer, deſigen vnitat, car lunyada vnitat de eſſer es lunyat lur eſſer. E com hajam moſtrat deſſus que vnitat no es ſino ben, ſegueix ſe que totes coſes deſigen ben, car cella coſa a la qual totes entenen e deſigen, es ſobirana de tots los bens; e veus manifeſtament que aquella coſa qui es ſobirana de totes les altres que ſon en aquell linatge, es regla de les altres, e compren ſots ſi totes les coſes altres, els dona perfeccio e compliment; e per ço lo ſobiran ben es perfeccio de totes les altres coſes, e es axi mateix fi de totes; per que naturalment es deſijat per totes; e com ſia perfeccio e fi de totes, a fer coue que ſia ſobiran ben ſobre totes. Si per auentura duptaua algun en la raho deſſus dita la qual es molt forts, dient que les coſes animades ſolament deſigen lur eſſer e conſeruacio per la raho e voluntat, e no per inclinacio natural; appar que aço no es veritat, com jaſſia que la voluntat del hom per alguna raho a vegades vulla o mort o deſtruccio, empero naturalment ella eſquiua tota dolor, e deſija eſſer en boneſa e conſeruacio propria, per ço deſija ſobiran ben. E ſi per ventura dehia algun: ſi be alguna creatura deſija vnitat, nos ſegueix que deſig tota coſa vni-

tat; reſponch que jaſſia que eſſer generalment parlant ſia en totes coſes, car totes han algun eſſer; empero totes han a eſſer de fet e de obra per virtut daquella coſa qui ha primer e principal eſſer, e per aquella virtut ſon conſeruades en lur eſſer. On quant les coſes deſigen lur eſſer en fet e en obra deſigen lo ſobiran eſſer e ſobiran ben, ſens participacio e virtut del qual no porien hauer lur eſſer, ne porien eſſer conſeruades en aquel eſſer: axi com podem veure manifeſtament en eximpli ſenſible, car les planetes ſe giren en vers lo ſol qui les conſerua en lur eſſer, e aço fan per inclinacio natural per ço que ſien conſeruades en eſſer. E axi mateix totes les coſes que han eſſer naturalment ſon inclinades en vers aquella coſa de la qual deualla lur eſſer, e per la qual ſon conſeruades en lur eſſer, axi com tota coſa es inclinada en vers la ſua cauſa, e mes a aquella de la qual ha eſſer. Mas ja hauem moſtrat que eſſer .ĵ. es eſſer be. Dix Boeci: ver es. Donchs, dix la philoſophia, totes coſes deſigen ben, la deffinicio o deſcripcio del qual es aqueſta: be es aquella coſa la qual totes coſes deſigen. Ver dius, dix Boeci, com ſi axi no era, totes coſes tornarien a no res, e axi com la nau ſens gouern totes coſes irien ſens orde; mas ſi es alguna coſa a la qual *totes les altres ſe cuyten de anar*, aquella ſera ſobiran ben e capita de totes. E ſauors dix la philoſophia: o mon car amich, fort ſon alegra com axi has en ton cor fermada la

prouacio de la veritat, per la qual ara ſaps ço que abans dehias que not ſabias. Dix Boecí: e que es axo? Dix philoſophia: com dehias que not ſabias quina era la fi de les creatures; e ara de cert ſaps que la coſa que per totes les altres es deſijada, aquella es fi de totes les altres: e com nos hajam prouat deſſus que be es aquella coſa la qual per tots es deſijada, ſegueix ſe que be ſia fi de tota coſa.

METRE XI.

En aqueſt .xj^e. metre philoſophia deducix com caſcun ſuptil hom pot per ſtudi conexer ço que abans ignoraua: per que indueix tot hom a ſtudi. E comença en lo lati Quiſquis profunda mente.

EN apres la philoſophia amoneſta tots los homens per verſos metrificats dient axi: Tot hom qui ha deſig de ſaber e vol cerchar aquella coſa que es pura veritat, regir be e deſplech la lum de la ſua raho e del ſeu enteniment, e faça força en ſotſmetre los deſigs carnals e humanals, e enſeny clarament al ſeu coratge lunyant tots los nuuols de eſcuredat de error, e lauors conexera que les rahons per que pot hom venir en conexença del ſobiran ben ſon pus clares que lo ſol: car no trobara lo dit be en les coſes tenebroſes, e allenagables e cahibles, e tranſitories, car

noy es; mas trobar lo ha ſolament en Deu, en lo qual totes coſes ſon clares e fermes. E jaſſia que lo cors per la fexugueſa faça la penſa del hom exoblidoſa quant a les coſes diuinals, empero no li tol de tot la lum de conexença; car per tot cert dins en ſi ha caſcun ſement e lauor de veritat, ab la qual pot venir en conexença, car per aquella lauor ha deſpertada la penſa e ve a perfeccio de conexença; car per la dita ſement e lauor o rail de veritat que caſcun ha en ſi mateix, coneix caſcun e reſpon, e ſent, e ſap ço que es ver en ſi, e bo en ſi e de ſi mateix. E aço appar per Plato qui dix, que quant algun apren lauors li remembren aquelles coſes que hauia exoblidades, car naturalment la anima es creada ab enteniment, per lo qual ha conexença dels principis dels quals deuallen totes ſciencics, e per aquells ſon prouades la lur fermetat. Quant es daço que Boeci e Plato dien, ço es, que lo cors empatxa lo lum del enteniment, enten ſe per comparacio de la manera del entendre que ha ab lo cors, e de la manera que haura a entendre quant ſera *ſeparada dels cors; e en aqueſta manera es molt* empatxada per lo cors, car no pot hauer tant clara conexença com haura deſpuys que haura perfeta conexença de totes coſes. Empero de la ſciencia que conquer la anima en aqueſt mon, no es empatxada per lo cors, ans es ajudada naturalment, car per los ſenys corporals coneix e ſab moltes, e quaix totes coſes.

PROSA XII.

En aqueſta dotzena proſa amoſtra que lo gouern ab que Deu regeix lo mon es la ſua gran boneſa, e que per ço peccat no es res, com no es regit per Deu; e recollegeix tot quant ha dit. E comença en lo lati Tum ego, Platoni.

ARA duymes enſenyar te ab qual gouernament es regit lo mon, la qual coſa tu hauias atorgat que no ho ſabias, empero toſt ho poras conexer ſit prens eſguard de les coſes deſſus dites e per tu otorgades. E reſpos Boeci: jaſſia que ya poch ho entena, empero gran deſig he quem ſia per tu declarat. E la philoſophia dix: tu ſaps que lo mon es regit per Deu, empero encara to prouare per dues rahons. La primera es aqueſta: tot ço qui es compoſt de coſes contraries ha meſter que ſia compoſt per alguna altra coſa per la qual ſien ajuſtades e conſeruades; donques com lo mon tot ſia aytal, e no ſia res qui aqueſtes coſes puxa fer ſino Deu; car tant ſon contraries les coſes de que es compoſt tot lo mon, que null temps no poguera ajuſtar ni conuenir ſino per algun qui hagues poder infinit per lo qual les coſes totes contraries foſſen ajuſtades, ne porien durar ſino per lo dit poder per lo qual ſon conſeruades, e lo qual ne pogues fer a

la ſua guiſa de totes, car leś coſes contraries han gran repugnancia ab ſi o entre ſi per lurs proprietats naturals; per que appar que per alguna virtut altra ſien enſemps, a la qual ſon ſotſmeſes. E la ſegona raho es aqueſta: tota coſa compoſta de coſes contraries, que en la ſua compoſicio ha e ſerua mouiments ordenats e certs, e en la ſua calitat e en lo ſeu eſſer te cert ordonament, quant al loch e al temps e en altres coſes, ha meſter en aquelles obres regidor e endreçador e gouernador; e aqueſt aytal nos appellam Deu, ſegons manera de noſtre parlar. Donques conexer pots duymes que leugerament podem moſtrar ab quins e quals gouernaments es regit lo mon, pus que ſaps que Deus es regidor del mon com ja demunt hauem dit, que ſufficiencia, e compliment, e abundancia es contenguda en beneuyrança, e que Deus es beneuyrança vertadera. Donques pots conexer que Deus es per ſi mateix, e no per altres coſes a ell ſtranyes, car no les ha obs; ell regeix e gouerna lo mon, car ſi hauia obs ajuda daltri no hauria en ſi complida ſufficiencia ne abundancia, ne ſeria per ſi baſtant. Donques appar que Deus per ſi, ſens ajuda, ordona e regeix e gouerna totes coſes; e totes coſes ſon regides per aquell, qui es ſobiranament bo e claramẽt ho regeix. E la philoſophia dix: encara te dire altra coſa digne de recomptar, e poras la conexer per dues coſes deſſus dites, ço es, que Deus qui es ſobiran ben es regidor de to-

tes coſes, e que totes coſes deſigen ben: de les quals dues paraules ſe ſeguexen altrés dues, ço es, que totes coſes naturalment deſigen eſſer regides per Deu, car lo dit regiment no ſeria complidament beneuyrat ſi era ab força, e ab deſpler. Axi mateix que neguna coſa no es moguda contra lo ſeu regiment, e ſi ho es, no pot durar ni profitar, com ell ſia ſobiranament poderos, e no ſia coſa que li puxa contreſtar en res. Donques pots hauer de totes les deſſus dites paraules, que ſobiran ben es aquell per lo qual ſon regides totes coſes fortment e ordonades benignament, lo qual totes coſes deſigen. Reſpos Boeci: molt man plagudes les tues paraules, em ſom molt delitat en les tues deduccions, en tant que ja de vuymes me pinet de algunes paraules que he dites en lo començament, per les quals parria que condempnas algun poch la prouidencia diuinal. E la philoſophia reſpos: ſegons quem appar, axi ta pres com als gigants, dels quals recompten les faules, que volent ſe combatre contra lo cel reeberen per Deus qui lals trames penitencia digna, car ſegons ques diu fiauen ſe maſſa en lur força, e volgueren combatre lo cel, e Deus trames lamps del cel quils deſtroui. On deuets notar que ſegons ques lig en lo libre *De natura*, quel deu Saturnus qui ſo pare de Jupiter ſo fet rey, e alguns tirans leuaren ſe contra ell, per la qual coſa Jupiter los trames lamps qui los deſtroui. Altres dien que la dita faula ſo feta

per los eſtrolechs de Egipte, los quals con volgueſſen venir en conexença del cel pus perfetament que per la viſta, faeren una gran torra per ço que pogueſſen parlar en lo cel de la luna, e que ſabeſſen quina es; e per ço car aqueſta coſa es impoſſible de ſaber per hom mortal, diu le per alguns que aytant com mes obrauen de alt, aytant mes ſe abaxauen deuall, e que Deus per lo ſeu poder que enſenya deſtroui la lur obra per lamps. E per aço la philoſophia dix: ¿vols que ajuſtem les paraules que hauem dites? per aventura exir ne ha alguna ſpira de veritat quant ſien enſemps ordonadament ajuſtades. Reſpos Boeci: ſia fet ſegons que a tu ſia vijares. E la philoſophia retorna algunes de les paraules en axi: no es dupte que Deus es tot poderos, e per ço pot fer totes coſes, per que appar manifeſtament que no es res que Deus no puxa fer. Reſpos Boeci: no es negun qui haja diſcrecio e ſeny qui dupte en aqueſtes coſes. E la philoſophia dix: ¿e pot eſſer que Deus faça mal? Reſpos Boeci: certes no. E la philoſophia dix: pots conexer que mal no es res, car aquell qui pot fer totes coſes, e no es res que ell fer no puſcha, no pot fer mal. Aci deuets notar que com Deus ſia tot poderos, e lo ſeu poder no ſia deffectiu, e mal no ſia altra coſa ſino deffalliment e priuacio de ben, no pot hauer començament en Deu, car negun deffalliment ne corrupcio de mal no deu eſſer poſat en Deu, mas a les altres coſes qui ſon en ſi deffallides; e per ço

diu hom que Deu de dret en dret no fa mal, mas les coſes que ha creades que ſon en ſi deffectiues per ſguard de Deu, fan e poder fer mal. Per que appar que mal no ha cauſa o començament effectiu, ço es de obra, mas de deffectiu, car no es ſino deffalliment. Empero los deffalliments de les cauſes deffectiues ſe deuen reduir en Deu quant ſon ordonats a algun ben, com Deus ſia pura boneſa, e totes coſes redueſcha a ſi mateix, es neceſſaria coſa que totes ſien regides e ordonades a bona fi. En apres reſpos Bocci dient axi: ¿vols quet ho diga? par me quet vulles traure eſcarn e jochs de mi, car tot me fas ſtar marauellat per les tues paraules merauelloſament ordonades, e pren me axi com aquells de la caſa den Dadulus, la qual caſa es appellada *laberintus*, de la qual quant volen exir ells entren dins ella, e quant mes hi cuyden entrar dins mes ne ixen. Axi mateix quant jo cuyt entrar mes en ſaber aqueſtes coſes de Deu, vijares mes que menys ne ſapia, quant he hoides les tues paraules; e quant mes cuyt hauer acabat de ſaber, *lauors veig que començ. E la philoſophia* reſpos: certes not eſcarneſch jo, mas vull te donar la condicio del ſobiran ben, per la qual a conexer li hauem ja feta oracio. E dich te les ſues condicions e proprietats naturals, e dich te que aytal es la forma e la proprietat de la ſuſtancia diuinal que no deualla a coſes eſtranyes, ni nos meſcla ab aquelles, ne les reeb ab ſi; mas, ſe-

gons que dix Permenides, roda e mou tot lo mon moble, e totes les coſes mouibles conſerua, ell ſtant ſegur. E ſi nos hauem dites rahons ſegons la natura de que parlam e pertanyents a la dita materia, no ten deuries marauellar, com tu haies apres per Plato que les paraules deuen eſſer vehines e confines de la materia de la qual hom parla; e ſemblants paraules diu Ariſtotil en les *Etiques*.

METRE XII.

En aqueſt .xij^e. metre amoneſta que tot hom perſeuer en contemplar Deu, e poſa la faula de Orpheu. E comença en lo lati Felix qui potuit.

EN apres la philoſophia indui Boeci per verſos que obre lo ſeu enteniment, e que nos leix venſre ni aterrar a la ſenſualitat, mas que tota vegada haja perſeuerança en venir a clara conexença de veritat, dient axi: Beneuenturat es aquell qui pot ab deſig veure la font clara del ben, e pot lunyar de ſi los ligams de la terra peſuga e fexuga, ço es, los deſigs deſordonats e moguts per los ſenys corporals, los quals liguen e empatxen lenteniment el deſuien: e axi mateix ſe enten dels deſigs e delits de les coſes mundenals e terrenals, les quals liguen hom e empatxen fortment. E per lo contrari, deſauenturat es

aquell quis lexa venfre a les coſes deſſus dites, ſegons que appar en la faula de Orpheu. On deuets ſaber e notar que Orpheu hauia vna muller la qual amaua molt e hauia nom Euridix; e vna vegada ſe eſdeuench que Euriſt jerma de Orpheu volia forçar deſoneſtament la dita Euridix, la qual quant conech la intencio de Euriſt que la volia pendre, fugili per vn prat, e mentre fugia la ſerp la morde, per lo qual mors mori e fo aportada als inferns. Lauores quant Orpheu hac ſabuda la mort de ſa muller tant amada e tant caſta, hac molt gran dolor de la dita mort, e pres lo ſeu inſtrument lo qual ſabia ben ſonar, e comença de cerchar la dita muller; primeramment per los deſerts e per les foreſts, e ſonaua tant dolçament e tant plaſent que los arbres deis boſchatges feya correr, e les aygues corrents forçaua de ſtar, e tant era plaſent lo ſeu ſo que lo ceruo ſens temor ſe acoſtaua als lehons, e la lebra no hauia pahor de ſtar prop los cans. E quant la hagues molt cerchada ſonant ſon inſtrument per lo mon e no la trobas, per gran eſcalfament de amor que hauia a la muller deſſus dita cerchaua la als inferns ſonant ſon inſtrument; e quant ſo a la porta, Cerberus qui es porter dinfern ſo pres en lo ſo que li feya, e no li poch tanchar, per que ell entra demanant ſa muller ab lo ſeu ſonament. Per lo qual tochament los diables qui ponexen los mals feytors, començaren a plorar per pietat que hauien de Orpheu. E la roda en la qual ſta fer-

mat lo cap de Ixion, ceſſa del ſeu rodar. Tantulus axi mateix no hac fam ne ſet. E lo voltor ceſſa de tirar lo fetge de Tici. Finalment que en *Pluto, qui es ſenyor dels inferns, no poch ſofferir* e dix: o barons, tots ſom vençuts, donem li ſa muller, car maſſa li coſta, car per los ſeus cants e melodies e treballs la deu hauer; empero prengala ab aytal condicio, que quant ſich ſera exit nos regir vers los inferns, en altra manera perdrala ſens eſperança de recobrar, car no volem que altra vegada li ſia donada. Lauores Orpheu pres la muller e exi dels inferns, e quant ſo prop de la fi de la nit que exia dels inferns regiras e guarda, e vee los inferns; per que la ſua muller li fon leuada e tolta e tornada als inferns. La expoſicio de la dita faula es aqueſta, ſegons que diu Fulgenti en lo libre *De natures dels deus:* Orpheu vol aytant dir com bell parler; Euridix vol dir bon juy e bona obra, e es dita muller de Orpheu car era bon e bell parler, per que a ell ſe pertany de ben jutjar e ben obrar, e als altres enſenyar aquelles matexes coſes. Euriſt vol dir aytant com hom virtuos, e encalçaua na Euridix car a perſona virtuoſa ſe pertany ſeguir bons juys e bones obres, e treballar en aconſeguir aquelles: mas per ço car la encalçaua per lo prat, *ço es, per los delits e entre los plaers mundenals*, no la poch aconſeguir, car fo morduda per la ſerp, e aportada a infern. Per la ſerp es enteſa mala cobejança, car la bona obra es la-

uors enuerinada per la ſerp quant es toohada de alguna mala cobejança; e es aportada a infern, car lauores mereix que ſia condempnat en infern per ço com ſe dona a vicis e a peccats: car tot axi com quant los bons juys, e les bones obres que ſon ordonades al ſobiran ben no ſon enuerinades per la ſerp de falça e orrible cobejança, per ço com ſon guarnides de caritat e de amor de Deu; tot axi quant mala cobejança es ordonada a alguna coſa terrenal, es deſguarnida de caritat, e per ço es morduda per la ſerp. Lauores donchs lorpheu, ço es, lom qui es ſaui e bo e ben parlant, hauent dolor de la deſtruccio dels bons juys e de les bones obres, pren lo ſeu inſtrument, ço es, la bona e bella parlaria, per la qual vol corregir e caſtigar les males e ſoptoſes cobejances de les gents, e cercha per diuerſes partides, car en diuerſes maneres les gents fan males obres. E primerament Deu vol corregir les gents de aquells vicis que apparen defora per obres ſens diſcrecio fetes; e aço ſignifiquen los boſchatges que fehia correr, e les aygues corrents que forçaua que aturaſſen. Per los boſchatges ſon enteſes les perſones qui ſon axi ſilueſtres e rudals que enuides ſe volen regir per negun. Per les aygues qui ſon molles ſon enteſes les perſones flaques en contreſtar a temptacions. Per los ceruos ſon enteſes les perſones leugeres de ſeny. Per los lehons, perſones qui han maſſa rigor e crueltat. Per les lebres, perſones pahorugues. E

per los cans, perſones iroſes. Tots demunt dits e ſemblants quant lo ſaui e bon parler volen eſcoltar, poden couinentment concordar ab ſi mateys, e ab los altres eſtar, e poden couinentment viure enſemps. En apres Orpheu, ço es, la perſona ſauia e bona e ben parlant, fa corregir en vers ſi los vicis que hauem dins noſtres penſaments, los quals ſon enteſos per los inferns qui ſon amagats. E primerament es la volentat que es noſtre porter, la qual ſi no es reglada ab veritat de conexença del enteniment, ço es, ſi no coneix ço que deu voler, e que deu eſquiuar, obre la porta de infern tirant nos a les coſes terrenals; e quant es reglada per doctrina de veritat e de boneſa, ſolament deſija e pren ço que es bo per ſi, e lauores ſon les portes de la conexença vbertes. Seguèix ſe que les deeſſes que ſon punidores dels mals feytors ploraren per compaſſio. On deuets notar que quant la noſtra volentat es fermada en deſijar alguna coſa, dona gran afflicció e turments, per triſtor que ha quant no pot aconſeguir la coſa que de tot en tot deſijaua; e per ço ſon enteſes les dites deeſſes, ço es, les dites cogitacions que daytal coſa hauem quens donen turment. Per que ſon dites per los poetes furioſes, car ab furia e ab ira nos fan moure, e dien que ſon tres: la primera appellen eleccio, ço es, treballoſa; la ſegona cefonia, ço es, cridant ab grans veus; la tercera mogera, ço es, baralloſa. Volien dir que aytals coſes ab treballs les pen-

ſam, en apres per paraules ho moſtram ço que dins tenim, e ſeguexen ſe apres les baralles. Aqueſtes cogitacions quens donen affliccio vençudes per Orpheu demunt dit, ploraren quant conegueren que hauien errat hauent dolor e deſplaer daço que ſes eſdeuengut. En apres poſa tres peccats qui encloen en ſi tots los altres: lo primer es ergull, e aqueſt es entes per ço que diu que la roda en la qual era fermat lo cap de Ixio, ceſſa de rodar. Car ſegons que recompten los poctes, Ixio fo ſecretari o cambrer de na Juno qui es deeſſa de les dones qui prenen marit e que infanten; e lo dit Ixio volch jaure ab la dita Juno per gran deſig que hauia de aconſeguir grans honors, la qual coſa com la volgues fer, e no la pogues aconſeguir, iſque dell molt gran ſutzura de la qual foren engenrats los gigants quant la dita ſutzura fo eſcampada ſobre la terra: la qual coſa com los deus la haguelſſen viſta, en pena de tan gran peccat prengueren lo ſeu cap e fermaren lo en vna roda que no ceſſas de rodar. E vol dir que cells qui en aytals honors poſen lur beneuyrança, tots temps ſe mouen axi com roda, car ſi a la vna part pugen, de la altra cahen es baxen, e ſi en vna ſon leuats en altra ſon deſraygats e baxats. Lo ſegon peccat diu que es auaricia, quant diu que Tantulus moria de fam e de ſet, e quant vench Orpheu no hac fam ni ſet. Tantulus fo molt auar, axi que nos goſaua ſadollar e feya morir ſa companya de fam e de ſet, per

que fon posat en infern en aygua tro a la barba e no podia beure, e dessus li penjaua vn pom molt excellent de odor e de sabor, e estaua prop de la bocha, e no podia menjar, per que hauia gran fam e gran set; e lauores per la melodia de Orpheu no hac fam ni set, car per la bocha virtuosa tot desig desordonat per auaricia es tolt e reffrenat. Lo terç es peccat de carnalitat, quant diu que lo voltor cessa de tirar lo fetge de Tici. *Aquest fon gigant molt luxurios qui per la sua* gran viltat volch corrompre na Letona qui fo mare de na Diana, la qual Diana fo feta deessa de castedat; *e axi mateix fo mare de Apollo, lo* qual fo set deu: per la qual cosa fon condempnat en los inferns que vn voltor pesques tostemps lo seu fetge. Per lo qual Tici son entesos tots los luxurioſos. E jassia que aquests tres peccats axi com principals sien declarats en aquesta saula, empero de tots vicis conte veritat, cor per bonesa de virtut e de sauiesa tots los vicis e peccats son corregits e esmenats. E per tota la saula appar que aquells qui carament amen, no dupten ne han peresa de treballar; mas la ley quils so posada los dobla la dolor, car tot lo treball han perdut. ¿E qui deu donar ley a les persones qui amen vertaderament? certes amor sa trenchar tota ley. Donques si tu has vera amor als bens vertaders no deus guardar detras, car perdries los; e siy poses fermament la tua amor neguna ley noy tembras, car no es neguna ley contra aque-

lla beneuyrança perfeta ſino tornar atras. Donques voſaltres tots quant ſots qui volets endreçar los voſtres coratges en lo ſobiran ben, e fermats en aquell la voſtra amor, prenets vos eſguard de la dita faula car a voſaltres ſe eſguarda. On cells qui la coua dels inferns guardaran, perdran totes celles coſes qui ſon millors e que mes amen per natura, car ſon molt auiladament e meſquina vençuts. On deuets notar que jaſſia que algun haja e poſſeeſcha los bens temporals, ſi non uſa contra dret juy de la raho no es dit vençut; ne guarda detras ſi donchs no hi poſa ſon cor tant quant quen exoblit per aquells los bens perpetuals; car pot ne vſar ordonadament, e ahordonar totes les ſues obres e lus de les dites coſes temporals per dreta raho. Mas cell qui los bens juſans ama mes que no deu, e ſi delita ſobres, per los quals es empaixat de veure la dita font de lum, la qual es deſijada naturalment per tuyt; aquell aytal pert meſquinament la claredat de la dita font, e no la pot cobrar ſi la pert a la fi de la nit, ço es a la hora de la mort.

LIBRE QUART.

En aqueſt quart libre philoſophia tracta la manera de virtuts e de vicis, e proua que los virtuoſos ſon poderoſos, e los vicioſos impotents e freturoſos. E es partit lo dit libre en .vij. proſes e .vij. metres.

PROSA PRIMERA.

En aqueſta primera proſa Boeci mou vna queſtio, merauellantſe del regiment de Deu que leix que malicia vaja auant e floreſcha, e que virtut ſia calcigada e malmenada. A la qual queſtio reſpon la philoſophia prouant per veres rahons que no es axi com ell ſe cuyda, ans es lo contrari. E comença en lo lati Hec cum philoſophia.

QUANT la philoſophia hac eſcoltat Boeci remouent aquelles coſes per les quals paria que hagues dolor, en aqueſt libre Boeci moſtra que encara no hauia complit repos la ſua dolor, per raho de alguns

duptes que li eren occorreguts de la gouernacio del mon, e dix: O philoſophia, tu qui eſt moſtradora de la vera lum del ſobiran ben, les paraules que tu molt ben e ſuau e ordonadament has dites encara nom tollen tota la mia dolor; car certes nom eren de tot exoblidades celles que tu has dites, que ans les ſabia ja, mas bonament noy poſaua mon cor, mas has les me portades a memoria, e ſon me exits alguns duptes quem torben no poch. Lo primer es aqueſt: com ſia cert que Deus ſia ſobiran ben e ſia regidor e gouernador de totes coſes, ¿com ſe pot fer que negun mal ſia fet per negun? Lo ſegon es, que com Deus ſia aytal com hauem deſſus dit, ¿com ſe pot fer que ſi mals ſe fan que no ſien punits e corregits e eſmenats? Lo tercer es, ¿com ſe pot fer que Deus ſoffira que les virtuts e les perſones virtuoſes e bones, no tan ſolament no ſon reguordonades dels bens que hauran fets, ans encara ſeran ſotsmeſes e calcigades per los maluats tirans plens de nequicia e de malueſtat; e aqueſts han ſenyoria ſobre los bons, els menyſpreen, els perſeguexen axi com ſi hauien fet algun gran mal, e ſofferen pena ſens colpa; empero les colpes e les malueſtats de moltes males perſones paſſen ſens tota pena, car no ſon punits en res? Totes les dites coſes me ſon merauelloſes ques facen ſens regiment de bon regidor, qui ho ſapia e ho veja, e quey puxa prouehir, e que no vulla ſino be e amor: aytal es noſtre ſenyor Deu. Empero

a tot bon regidor ſe pertany que faça fer bones obres dretament e vertadera, e corregir e eſmenar e punir cells qui erren. Reſpos la philoſophia: certes ſi axi era com tu aeſmes, ſeria coſa fort monſtruoſa e ſtranya; mas tu not prens eſguard que en la caſa de tan excellent pare; molts e diuerſos vaxells e de diuerſes maneres hi ha, los quals ſon diputats al ſeruey de dita caſa; empero ſi tots los vexells de minua condicio eren foragitats, los vexells qui ſon precioſos ſerian enſutzats. Los mals homens ſon axi com a vexells minues e de vil condicio, e los bons e virtuoſos ſon axi com a vexells precioſos; com donques no ſia raho que los vexells precioſos ſien enſutzats, axi no es raho quels bons homens hic ſien enſutzats o lunyats. E ſi bet prens eſguard de les coſes que hauem dites deſſus en los libres paſſats, la tua oppinio conexeras que es falça, car lo contrari hauem dit, ço es, que los bons homens toſtemps ſon poderoſos mentre ſon bons, e que los auols perſeuerant en lurs auoleſes ſon minues e meſquins. E axi mateix pots conexer per ço que deſſus hauem ja dit, que no ſon mals ſens pena, e virtuts ſens guardo, e que als mals venen males ventures, e als bons beneuyrances. ¿E not membra que jo te ja moſtrada la forma de vera beneuyrança, e lo loch on ſta? E reſpos Boeci: bem membra.

METRE PRIMER.

En aqueſt primer metre philoſophia proua que per los graus de les creatures podem venir en conexença de Deu; e poſa vna ſemblança de la anima, e del aucell qui vola. E comença en lo lati Sunt etenim penne.

E la philoſophia dix: donques per les dites paraules pots pendre ales, e ficar a la tua penſa; e lauores la tua penſa ſera molt leugera e pujara en alt tro al ſobiran cel, en tant que vendras a la vera e perfeta conexença de Deu, lo qual ſobre tots los cels te la ſua cadira e lo ſeu ceptre, e compren les regnes del mouiment del mon, e es rey ſobre totes coſes molt leyal e reſplandent, e lo teu deſig ſera que puxes romanir aqui. E lauores ſi a tu plau guardar en vers lo mon que hauras deſemparat, veuras los mals princeps e tirans que ſon exillats e poſats en miſeria, empero ſon molt temuts per les gents, e moſtren ſe als ſeus ſotſmeſos com a lehons; e per ço ſi eren ben coneguts no ſerien per los bons homens temuts.

PROSA II.

En aqueſta ſegona proſa philoſophia, complint ço que ha promes, proua que ſolament los homens virtuoſos ſon abtes e poderoſos, e que los maluats ſon orbs e flachs e meſquins. E comença en lo lati. Tum ego, pape, inquam.

BOECI reſpos e dix: molt me merauell daqueſtes coſes que dius, car molt ſon grans; empero pens me que tu ho poras ben prouar e demoſtrar, e per ço car mas mes en ſperança de aço a ſaber, prech te carament que ho prous e noy vulles trigar. E la philoſophia dix: plaume molt, e moſtrar te que los bons toſtemps ſon poderoſos, e que los mals no han poder, ans ſon deſemparats de totes forces e deſpoderats; e per la vn contrari ſe poria manifeſtar laltra contrari, que ſi lo be es poderos, lo mal apparra eſſer ſens poder. E la primera raho ſi es aqueſta: cell qui per les ſues obres aconſegueix ço que deſija de aconſeguir, aconſegueix la fi. Per que ſauores es poderoſa e virtuoſa la coſa quant aconſegueix la ſua fi, axi com la viſta ſauores ha lo ſeu poder quant pot conexer los colors, e la hoyda quant hou los ſenys; e per lo contrari quant no poden aconſeguir la lur fi no han poder. Donques com los bons homens aconſegueſquen ço que deſigen, ço es, la lur fi, la qual es vera beneuyran-

ça, e los mals homens no la puxen aconſeguir, com ſia deſijada naturalment per tots, appar que los bons ſon poderoſos e los mals no jens. E per ço que algun aconſegueſcha alguna coſa, ſon neceſſaries dues coſes, ço es, voler e poder; e la vna menys de la altra no acaba res per que venga a la ſua fi; e com los mals homens hagen lo voler, els deffallega lo poder, appar que ſon ſens poder. En apres pots veure aço mateix per altra raho: car no es dit flach, ne deu eſſer dit, cell qui deffall en algunes coſes, mas cell qui deffall en la coſa a ell principal, e la qual li es ſobiranament millor e mes que altra es deſijada. Donques com los bons homens, jaſſia que hagen haguts alguns deffalliments, car no es negun del tot perfet, empero no han perdut lo principal ben que deſijauen, e los mals homens lo hagen perdut, appar que ſon verament flachs e meſquins. E pots ho veure per ſemblant, car tot axi com cell qui va ab ſos peus entro al loch pus luny, part lo qual negun no poria mes anar, aquell aytal ſeria dit poderos en anar; axi mateix aquell deu eſſer dit poderos qui pot aconſeguir aquella coſa qui es fi de totes, e millor, e pus deſijada. Axi mateix per lo contrari, cell qui deffall en axi que no pot aconſeguir al terme al qual pot leugerament venir, es molt flach e ſens virtut. Car cells qui han lexades les virtuts e ſe donen es deliten en vicis e en peccats, o ho fan per ignorancia, car no ſaben fer departiment en-

tre be e mal, o ho fan acordadament, car ho faben, mas lexen ſe venſre a la volentat ſeguent la lur ſenſualitat, o ho fan de tot en tot acordadament e *volenteroſa*. Si *en la primera manera*, veges qual coſa es pus fiacha e pus meſquina que ceguedat de ignorancia, car aytals ſon axi com los cechs qui no poden conexer de qual part poden anar. Si en la ſegona manera, ſon axi com a *beſties qui nos regen de juy ne de raho*, mas per la lur ſenſualitat beſtial. Si en la tercera manera, dich te que no tanſolament perden lur força, ans encara perden lur eſſer; car cells qui deſemparen aquella coſa qui es fi de totes coſes perden lur eſſer, car totes les coſes qui ſon ordonades a alguna fi prenen lur eſſer e començament de la fi, e cells qui no aconſeguexen ſon dits eſſer debades e nulles. Mas per auentura porias dir: com ſia manifeſta coſa que moltes males perſones ſon en lo mon, ¿com podets dir que no ſien? Certes jot dich que no han eſſer de hom; car lauors es dit verament que ha eſſer alguna coſa, car pot fer la obra a ell deguda ſegons proprietat ſua natural. Axi mateix porias dir: cells han poder de fer mal, car fan lo; donques han poder e no ſon deſpoderats. E jo not reſpon ni no dich que ells no puxen fer mal; mas aquell poder que han de mal a fer, nol han per virtut que hagen en ſi, mas per gran flaqueſa; car lo poder que han de fer mal no hagueren ſi pogueſſen perſeuerar en perfeccio de boneſa, mas com no han en ſi bo-

neſa poden fer mal, e per ço lo lur poder mes deu eſſer dit deſpoder que poder. Prin te eſguard que no es neguna coſa tant poderoſa com Deu qui es ſobiran, lo qual pot fer tot ben, e no pot fer mal; donques cells qui no poden fer tot ben, car no es negun qui en totes les ſues coſes e obres ſia perfet, e poden fer mal, ſegüeix ſe quel poder han per lur flaqueſa, e no per lur fortaleſa. E com ben ſia deſijat naturalment per tuyt, e mal ſia rebujat e eſquiuat, lo poder de fer mal no deu eſſer deſijat, com ſia mes imperfeccio. E aço es que dix Plato, ço es, que los ſauis tanſolament poden fer ço que deſigen, e les males perſones poden fer ço quels plau, mas no poden fer ço que deſigen complidament, ni lur deſig nol poden complir, car naturalment deſigen axi com los altres que puxen aconſeguir lo ſobiran ben, lo qual no poden aconſeguir en neguna manera.

METRE II.

En aqueſt ſegon metre proua ço que demunt ſpecialment ha dit en los reys, e moſtra que tot rey vicios es ſclau. E comença en lo lati Quos video ſedere celſos.

EMPERO la flaqueſa de les males perſones pots veure en los mals reys e princeps, qui par que degen eſſer pus poderoſos quels altres, empero la lur malueſtat es pus manifeſta; los quals

ſi vols guardar e quantes tribulacions han en lurs coratges, trobarlos has que continuament ſon en affliccions diuerſes e moltes paſſions. E jaſſia que ſeguen en altes e belles cadires, e ſien veſtits de precioſes veſtidures, empero porten cadenes molt fexugues dins en lurs conſciencies; car alguns ſon turmentats de anſies, e altres per deſigs deſordonats, e altres per ira, altres per gran triſtor, altres ſon turmentats per vana ſperança, e crehen que puxen fer ço que no poden ni porien eſtant en lur malueſtat, car amen ſolament lo ben propri, e lexen anar en banda lo be de la comunitat.

PROSA III.

En aqueſta tercera proſa proua que los maluats no ſon james ſens pena, ne los bons ſens loguer o guardo; e que la malicia es la major pena que pot eſſer, e la boneſa loguer. E comença en lo lati Videſne igitur.

VEus donques aqueſtes coſes deſſus dites, certes be pots conexer per aquelles en quantes uiltats e ſutzures ſon en bolchats los vicioſos e los peccadors, e quanta claredat e reſplandor eſta en bonea e virtut. E ſi tut penſes tantoſt te ſera manifeſtat que null temps no ſon bones obres que no hagen guardo, e a les males obres nols fallen nels ſon lunyades penes. E pots veure la

primera coſa per aqueſta raho, car aquella coſa per la qual algun treballa, e lo ſeu treball es juſt e bo e vertader, aquella es guardo del dit treball quant es haguda, axi com lo ſenyal a aquell qui mils corre, e la corona es guardo del valent caualler vencedor. Donques com bencuyrança ſia aquella coſa per la qual tots los bons homens fan tot quant fan, e ſofferen ben tot quant los eſdeue; ſegueix ſe que la dita beneuyrança o ſobiran ben que es aqueſta coſa mateixa ſia lur guardo, lo qual negun nols los pora tolre ne lunyar dells; car per be que los mals homens e princeps hagen fellonia ni ira contra los bons, nols poran tolre lo lur guardo, lo qual es dins en ells; e per ço la lur corona nos marſara nels caura, cor als coratges virtuoſos e prous nols pot eſſer tolta la lur propria boneſa e propria honor per neguna malicia eſtranya. Car dins en lur coratge e en lur anima es fermada, e dins es engendrada la dita lur boneſa, car ſi la hagueſſen hauda deffores, cell qui lals hagues dada, o altre ſtrany lals pogre tolre; mas per ço com lo dit guardo que ha ja, haja caſcun ab les ſues propries virtuts e boneſes, per aço nols pot eſſer forciuolment leuat; e lo dit guardo es naturalment deſijat per ço com es bo, lo qual es pus bell que neguna altra coſa, e millor e major. Bet deu membrar ço que ja haucm dit, que cells qui aconſeguexen lo dit guardo ſon dehifficats e ſon deus per participacio de Deu ab qui eſtan e participen. En apres

pots veure que a les males perſones nols es luny lur pena, car *axi com los bons e los mals* ſon contraris, axi mateix lo guardo e les penes. Donques com als bons no ſia lunyat lur guardo, axi mateix la pena no ſera lunyada als mals. E com lo guardo dels bons ſia ſobirana beneuyrança, ſegueix ſe que la pena dels mals es ſobirana miſeria; e axi com los bons ja poſſehexen caucom lo lur guardo en aqueſta vida, axi los mals la lur pena, car com ſien mals ja ixen de natura humanal ſegons que hauem dit. Donchs cell qui jaqueix natura humanal, o ha a pujar en gran dignitat pus alta que hom, la qual es appellada *diuinal, o auallar baix en grau pus minue, lo* qual ſe appella beſtial: e com lo grau pus alt ſolament faça pujar virtut e boneſa e proeſa, ſegueix ſe que les males perſones per lurs malueſtats cahen baix en lo grau beſtial, que ſien fets axi com a beſties, ſegons que diu lo Profeta: Hom quant fos poſat en dignitat deſconech ſe, e per ço fo fet ſemblant a les beſties en lurs auols condicions. Car lo auar e robador de les coſes dels altres es comparat al lop qui es fer, e deuorador, e traballos en robar; e cell qui es barallos es comparat a cha qui es malicios; e cell qui *aguayta los altres falſament faent apares que ſia* amich es comparat a guineu; cell qui ab gran ſobraria perſegueix laltra es comparat a leho; cell qui es pahoruch lla on no li cal, es comparat a ceruo, o a lebra, o a cunill; cell qui es pe-

reros es comparat a aſe; cell qui es leuger, e toſt e ſouen ſe muda de ſon propoſit, es comparat als ocells; cell quis dona a viltats e a ſutzures de luxuria o a ſemblants auoleſes, es ſemblant al porch quis delita en ſutzura; e finalment tot hom qui deſempara boneſes es dona a malueſtats, com no faça obres de hom que ſon ſegons raho, cau en lo grau de condicio de les beſties; e aço es a ells donat en pena eſtant en aqueſta vida, car ſon cayguts en ſeruey beſtial.

METRE III.

En aqueſt tercer metre proua que lo peccador es beſtia en la anima, e poſa que pijor es hauer la anima beſtial que lo cors, e poſa una faula dels companyons de Vlixes, en altra manera appellat Jaſon, los quals foren tornats en beſties. E comença en lo lati Vela Neritii ducis.

PER que podem veure ſemblant en la faula de Vlixes qui era de Narrici en Grecia, axi com es duch de Grecia, encara lunyada, del qual fenyeren los poetes que quant ſen tornaua del ſetge de Troya per mar, e eſdeuengues en vna illa per força de vent, en la qual illa habitaua na Xerces qui era filla del ſol, la qual quant ſabe que lo dit Vlixes ab ſos companyons era entrat en la terra, culli algunes erbes que clla ſa-

bia, e feu ne abeuratges ab conjurs e paraules de conjuracions, e donan a beure a Vlixes e a ſos companyons; lo qual abeuratge los feu tornar e mudar tots en beſties, e alguns foren axi com a porchs, altres axì com a leons, altres ſemblants a lops, e los altres per diuerſes maneres de beſties, exceptat Vlixes lo qual per virtut de vna flor que tenia, la qual li hauia donada Mercuri mentre que era en Archadia on ſe nudri, la qual *hauia virtut de conſeruar hom en ſa propria natura*. Quant Vlixes vees ſos companyons en tan gran deſauentura per la crueltat de la ſua hoſtalera, hauent deſplaer de la coſa, traſch la ſpaſa e encalça la dita Xerces, la qual hauent pahor promes li que faria altra abeuratge, lo qual faria tornar en lur propria natura cells quin beurien, e cells qui non beurien romandrien com a beſties. La expoſicio de la dita faula es aqueſta: Vlixes vol aytant dir com ſaui, e per ço diu que Mercuri, qui es dit per los pohetes deu de ſauieſa, li dona flor, ço es, de ſauieſa e de ſciencia, ab la qual ſe conſeruas en natura humanal. Donques vol dir que hom ſaui habitant en aqueſt mon en lo qual es vengut ab los altres homens fo en la illa de Xerces, car ſegons veritat tot lo mon es axi com a illa en mig de mar. Xerces vol aytant dir com operacio o obra, e es dita filla del ſol per ço com lo ſol ab la ſua lum endreça les obres humanals, per ço quant hix la lum del ſol comencen les gents a obrar. E per ço car per

lurs obres que les gents fan guanyen comunament la lur vida, diu que Xerces li dona abeuratge, per ço car ſegons les obres que fa caſcun es jutjat, e per les ſues obres appar la ſua condicio, per les quals jutja hom ſi viu humanalment o beſtial; e per ço cells qui les lurs obres fan beſtialment, diu ques ſon mudats en beſties. Solament Vlixes, ço es, la perſona ſauia, rete natura humanal per virtut de la flor de ſciencia e de ſauieſa, car no cahen de dret juy de raho, per que axo fa obres humanals. Aqueſt, donques, Vlixes, ço es la perſona ſauia, trau la ſpaſa, ço es, moſtra la ſua ſauieſa per paraules, e per obres corregeix e caſtiga, e eſmena les males obres, per les quals les gents ſon fetes beſtials, e quant ſon corregides fan tornar hom a vertader juy de raho, e axi tornen a condicio humanal, e aquells qui nos volen corregir romanen axi com a beſties. Donques pots veure la miſeria en que ſon poſats los mals homens; empero encara los pren pijor que als companyons de Vlixes, car aquells foren mudats en beſtics tanſolament en los corſos e en lurs perſones corporals, e de les males perſones es mudada la lur anima, la qual ha perdut dret juy de raho; e aytant cant la anima val mes que lo cors, aytant pren pijor a les demunt dites males perſones que als dits companyons del dit Vlixes, car pijor es ço qui fa mal a la anima, que ço qui fa mal al cors.

PROSA IV.

En aqueſta quarta proſa proua que pus miſerables ſon los maluats homens com complexen lo mal que volen fer, que no com nol poden complir, e pijor los es com no ſon punits que ſi eren punits, e a la fi que hom deu amar los bons e hauer pietat dels mals. E comença en lo lati Tum ego fateor.

EN apres reſpos Boeci e dix: per aqueſta raho com los mals homens ſon axi com a beſties he yo gran deſpler e triſtor quant veig que poden noure e de fet noen a les bones perſones. E la philoſophia reſpos: jaſſia quels ſia legut de fer mal e ſobraries, empero jot moſtrare vna coſa en ſon loch, ço es, que ells no poden fer dampnatge als bons perſeuerant en lur boneſa. E dir ten he altra, que en la primera fas par que no ſia creedora, ço es, que poſat que ſia axi com tu dius, ço es, que los mals homens donen perſecucio e afflicció als bons, empero certifich te que lauors ſon pus miſerables e han mes de meſquineſa en ſi mateixs quant fan los dits greuges, *que ſi nols fahien, ne fer nols podien. E prouar* to he per aytal raho: pijor coſa es hauer tres mals que dos, e daquells tres pijor es hauerne dos que .j. Com ſien donques tres maneres de mals, ço

es, poder fer mal, e voler, e metre en obra, e caſcun del dits mals haja deffalliment e miſeria; appar que pijor es aquell qui vol fer mal, que aquell quil pot fer e nol vol fer. Axi mateix, pijor es aquell quil fa, que aquell quil pot fer el vol fer, mas nol fa: donchs per ço pots veure la miſeria dels mals homens. Dix Boeci: jo encara volria que ab tota lur miſeria toſt los fallis e nols duras gayra lo poder de fer mal. Reſpos la philoſophia: encara los durara menys que tu not cuydes, com jaſſia que hagen aqueſt poder deffectiu, empero nols pot durar molt, com fort es breu en eſguard de la vida perpetual, car la anima es inmortal; empero vehem ho ſouin, que jaſſia ques moſtren fort poderoſos en lur malicia, ſoptoſament ve la mort e deffallen; e podem dir que ſi no morien, la lur miſeria ſeria pus mala com seria pus durable, mas la mort los poſa terme a la lur iniquitat, la qual ſi ells no morien ſeria eternal. Reſpos Boeci: certes fort me ſemblaua merauella ço que deyas, mas quant he eſcoltat veig que es gran veritat. E dix la philoſophia: encara te dire altre coſa de quet merauellaras, mas empero per les coſes deſſus dites es fort manifeſt. Reſpos Boeci: e quina es aquexa coſa? prech te que lem digues. E la philoſophia dix: dich te que millor coſa es a les males perſones quant ſon punides de lurs malueſtats, que ſi no eren punits; e no tanſolament per ço que tut penſes, ço es, que per lur pena los altres ſerien corregits, e

axi com han donat mal eximpli als altres, axi los corregiria la ſua pena; mas encara hi ha altra raho pus forts. Reſpos Boeci: prech te que lem digues, car jo no lem pens ne la trop. E la philoſophia fa aytal raho: tots qui ſon mals, ſon menys mals quant han en ſi algun ben, que ſi non hauien gens; per lo contrari, mes ſon mals cells qui no han en ſi algun ben, que aquells quin han; donques com juſta pena ſia bona ſi los es donada, no ſeran tan mals com cells qui no ſeran punits, car tota coſa juſta es bona, e la coſa qui no es juſta no es bona. Donques ſi a la miſeria de la mala perſona es ajuſtada juſticia que es bona, no haura en ſi tanta miſeria com ſi no hauia en ſi juſticia. Empero no eſſer punit dels mals es contra juſticia, e per conſeguent es mala coſa. E Boeci reſpos: be veig ço que dius, mas deman te ſi apres de la vida preſent les animes han negun turment qui moren en peccat. Reſpos la philoſophia: certes que moltes e grans penes ſofferen, mas empero alguns de ells ſon punits de molt orrible pena, ço es, eternal; altres ſon punits de pena purgatoria, car axì com les malicies ſon majors en alguns que en altres, axi la pena es major ſegons les lurs colpes, car cells quis peneden ans de la mort, e regonexen les colpes, no ſon punits per pena eternal, mas per pena purgatoria. Mas empero be coneys tu que aqueſta queſtio es fora de noſtre propoſit de que parlauem; e per aqueſta raho, lexada aqueſta

queſtio, vull tornar al primer propoſit, e dich te que pus deſeſtruchs e maleuyrats ſon aquells qui donen perſecucio e pena, que aquells qui la ſofferen; car ſegons que hauem dit deſſus, pus maleſtruchs ſon aquells qui no ſon punits que aquells qui ſon punits, car les penes los ſon lurs medicines e purgacio de lurs mals; empero cells qui fan mal, cert ſies que ſeran punits per lo jutge dreturer, qui no lexara mal que no ſia punit. E Boeci dix: quant me pens en les tues bones paraules no veig res que pus vertader ſia, mas quant veig la oppinio de les gents parleres, no par que ſia creedor ni ho dega hom ſcoltar. Reſpos la philoſophia: verament tu dius veritat, e es la raho aqueſta; car cells qui han acuſtumat los vlls a les tenebres, no poden ben guardar a la claredat del lum. La gent vulgar han los vlls de lur enteniment acuſtumats de tenebres dels bens mundenals e ſenſibles, qui ſon fort fexuchs e eſcurs, per que empatxen lenteniment, e per aço nol poden leuar a entendre la veritat clara dels bens vertaders quis pertanyen al entenimẽt, *e per aqueſta raho no poden jutjar* verta-derament. Per ço ells ſon ſemblants als ocells qui volan de nit, als quals la nit los es clara e lo dia eſcur: axi aquells no poden entendre en clara veritat, ans los es eſcura, e entenen e vehen les coſes ſenſibles e palpables, e per aqueſta raho a ells es vijares que hagen poder de fer torts e ſobres a les gents, e que no ſien punits en aqueſta

vida ſia beneuyrança. Per aqueſta raho no deu hom guardar la oppinio del pobular, mas deu hom ſeguir la oppinio e ſciencia dels millors qui ſeguexen la veritat; e en axi aconſeguiria hom ſciencia vertadera, e ordonara ſi mateix per aconſeguir la ſobirana beneuyrança. E ſi per ventura pren la carrera comuna de les gents que no han cura ſino dels plaers del cors, ell mateix ſen va als turments qui ſon ſens ſi e ſens meſura: car tot en axi com noſaltres ſens tota força podem alçar los vlls al cel, e contemplar les luminaries que Deus hi ha poſades, els podem baxar e guardar los fems e la corrupcio; axi mateix podem alçar lo enteniment e contemplar les coſes diuinals, e baxar a les coſes terrenals e ſeguir la voluntat beſtial. E per ço com lo pobular es ſemblant a les beſties ſeguint mes lo plaer del cors que lo juy de raho, no deu hom ſeguir la lur oppinio; car axi ſon com lo cech al qual no es vijares res de la perfeccio humanal, e empero nos que hauem viſta, nol ne creuriem per be que ell ho affermas, car vehem que a ell fall la viſta, e ſi jutjar volia les colors no les poria jutjar dretament. E Boeci dix: fort volria quem prouaſſes per algunes rahons les coſes que dius, ço es, que pus meſquins ſon aquells qui perſeguexen, que aquells qui ſon perſeguits. Reſpos la philoſophia e dix: plau me molt, e fer te tanſolament dues rahons. La primera es aqueſta: aquells ſon pus meſquins e pus maleſtruchs als

quals es deguda pena, que aquells als quals no es deguda; donques com a cells qui fan mal ſia deguda pena, e no a aquells qui lo mal ſofferen *injuſtament, donques ſon pus meſquins* aquells qui fan la injuria que aquells que la ſofferen. La ſegona raho es: naturalment tota ſutzura fa meſqui aquell ſobre qui es, e no altre; donques com fer injuria ſia ſutzura que enſutza cell qui la fa, e no cell qui a tort la ſoffer, donques aquell aytal es pus miſerable qui la fa; donques com cell qui es pus miſerable haja major obs miſericordia, major pietat deuria hom hauer daquell qui fa lo mal, que de aquell quil ſoffer. Empero fa hom lo contrari contra raho, car per cert ſi cells qui fan lo mal o la injuria conexien lo be de la obra virtuoſa, e los mals qui ſon apparellats a cells qui males obres fan, ells ſe penedirien daço que fet han mal, e volrien que a ells fos donada pena en aqueſt mon, e la ſofferrien volenters, e nols ſeria vijares que fos pena per rabo del ben quen ſperarien aconſeguir. Tot en axi com lo malalt no jutja que ſia pena ço que li es donat per ſanitat, ans li ſap greu quant alguns li volen empatxar la medecina que per la dolor dona ſalut, e quant li cuyden ajudar a no rebre deſajudenli, la qual ajuda lo ſaui malalt rebuja e ſotſmet ſi matcix al metje, que faça ço que li es proffitos; axi mateix aqueſts ſi ho conexien be e complidament no volrien que negun los deffenſas, e ells mateys ſe ſotſmetrien volenteroſament

a aquells quils perſeguïexen els donen penes. E per aqueſta raho les perſones ſauies no volen mal a neguna perſona, car les bones perſones no les auorrexen ſino aquells qui ſon folls, e les males perſones no les deu negun auorrir, mas hauer ne compaſſio de la lur miſeria en que ſon, car ſon axi com a malalts, e axi deu hauer hom pietat dels malalts; car tot axi com es la malaltia corporal deſtruccio del cors, axi los vicis e los peccats qui ſon malaltia de la anima ſon deſtruccio de aquella.

METRE IV.

En aqueſt quart metre complany philoſophia la iniquitat dels homens quis volen ociure com beſties, e deſauentures ne maten ja prou, e la mort qui per ſi mateixa ve. E comença en lo lati Quid tantos juuat excitare motus.

DONQUES, o voſaltres perſones quius delitats en fer mal, ¿queus valen les injuries que hauets fetes a les gents, ni donar la mort, ni fer en vers elles crueltats? Certes major dampnatge fets a voſaltres mateys, per lo qual vos perdets eus deſtrouits. Pus cruels ſots en fer mal que les ſerps ni los lchons, ni les altres beſties qui de natura ſua ſon cruels; car aquelles fan mal ab les dents o ab les vngles, o ab los corns, les quals coſes Deu e natura los ha dades; e voſal-

tres, part ço que natura vos ha donat, ab ferre cruelment perſeguits cells quius volets; e les dites beſties no fan mal ſino a aquells que aconſeguexen de prop, e vos matats les gents quius ſtan luny ab lances, e darts, e ſagetes, e ab cayrells e ſemblants coſes qui per voſtra malicia hauets ordonades a matar homens. Per cert aytal fellonia no es juſta. O tu, Boeci, ¿vols tenir vna bona doctrina? ama totes les perſones que dretament ſon bones, e hages pietat e miſericordia de les males perſones.

PROSA V.

En aqueſta .v^a. proſa Boeci se merauella com ſe pot fer que los bons hagen mal, e los mals ben; e la philoſophia ret raho. E comença en lo lati Huic ego video.

EN apres reſpos Boeci, e dix: per les coſes deſſus dites jo ſon merauellat que molts de bens e de mals ſien atribuits a la fortuna, axi com riqueſa, pobreſa, honor, e deſonor, e ſemblants coſes; ſeriem vijares que fos rahonable coſa que los deſayres e los mals vengueſſen a les males perſones, e que les proſperitats e los plaers vengueſſen a les bones perſones; e per ço com veig que lo contrari ſe fa, de fet ſon merauellat, car per cert no es negun, ſi ſaui es, que no li placia mes hauer be e honor que lo contrari; e axi

es ordonat rahonablement per les leys, ço es, que als bons ſia donat be, e als mals ſia donada pena e deſonor. E la raho per quem merauell es aqueſta: com ſapia que Deus qui es ſobiranament bo, e ſaui, e poderos, com ſia departidor de totes coſes, e ordonador de aquelles, ¿com se pot fer que les penes degudes ſegons juſticia dreta als colpables, venen e cahen ſobre les perſones juſtes; e les honors qui ſon guardo de obres virtuoſes, ſon preſes e occupades per les males perſones? E en aço apparria que lo regiment e la gouernacio de Deu no fos ſino regiment de fortuna o de ventura, ço es, que a caſcun esdeuenguen totes les coſes per ventura, e no per ordinacio de Deu. E ſi era axi que totes coſes venguеſſen per fortuna o per ventura, aço falleix ſouin; e lo regiment de Deu creu jo que ſia ſens tot deffalliment. Mas en aqueſta coſa no veig raho per ques faça, e ſiy veya raho no deuria eſſer altra coſa ſino regiment de fortuna o de ventura, car en aço ques fa per ventura noy cal aſſignar altra raho ſino la fortuna e ventura. En apres la philoſophia reſpos: no es merauella a cell qui no ſap la raho per que les coſes se fan, ques pens les dites coſes e eſtiga en ſi merauellat, car ignorancia de la raho per que la coſa ſe fa es raho de merauella; mas tu penſar te deus que jaſſia que no ſapias per ques fan les coſes, empero per ço com ſaps que Deus es regidor vniuerſal de totes coſes, no deus duptar que per la

ſua boneſa tot quant fa es fet en juſta raho. Mas empero no la pot hom tota vegada ſaber, e per axo ſe merauella hom; empero ſi hom la ſabia no ſen merauellaria; mas ſens tot dupte totes coſes ſon ſetes ſegons dreta raho.

METRE V.

En aqueſt .ve. metre philoſophia proua que aqueſta merauella es en los homens, per tal com ignoren la raho per que Deu fa les coſes. E comença en lo lati Si quis Arcturi ſidera neſcit.

E pots veure ſemblant en ſo mon, car les gents ſe merauellen fort de algunes coſes ques fan tots dies, o daltres ques fan ſouen, per ço car no ſaben la raho per ques fan; axi com es del cors de la eſtela appellada Boetes, que es en la Vrça major dels cels, ço es, en lo carro quis mou en torn la tremuntana, e fa arch que mes eſta en la part ſobirana del cel que en la part juſana, e pus toſt ixen totes axi com ſon acompanyades: la dita eſtela es ſegona de aquelles qui fan arch. Daço quant les gents ſen prenen eſguard e no ſaben la raho eſtan merauellades. Axi mateix ſe merauellen les gents del eclipſi del ſol e de la luna quis fan algunes vegades, ço es, quant perden lur claredat, per ço car no ſaben la raho, e ſi la ſabien no ſen merauellarien; empero cells qui ho

ſaben no ſen merauellen, car conexen per ſciencia de eſtrologia que axis deu fer ſegons cors de natura. Axi mateix les gents pobulars nos merauellen del mouiment tempeſtuos de la mar, car vehen e conexen que lo vent es raho del dit mouiment, nes merauellen de la aygua quant ſe congela es glaſſa, car conexen que lo fret nes raho per ques congela, e la calor es la raho per que lo glas ſe fon. Per que appar que ignorancia de la raho fa hom merauellar; e per ço car tu no ſaps la raho per que Deus dona als bons algunes affliccions, e als mals algunes beneuyrances, te merauelles; empero nos fa ſens alguna raho la qual hom no ſap, e si la ſabia tantoſt lo merauellar ceſſaria.

PROSA VI.

En aqueſta .vja. proſa philoſophia poſa quina coſa es la diuinal prouidencia, e quina coſa es fat, e quina differencia ha entre ells; e poſa que la ſauieſa diuinal ordonà totes coſes fort juſtament. E comença en lo lati Ita eſt, inquam.

RESPOS Boeci: verament axi es com tu dius, per quet prech carament que com tu ſapias les rahons de totes coses, me vulles dir aqueſtes rahons quem ſon amagades, car gran turbacio donen al meu enteniment per ço car me ſon mera-

uelloſes. E la philoſophia dix rient: tu demanes gran coſa, a la qual en vides pot eſſer ſufficient neguna reſpoſta, ans es ſemblant a la ydria, de la qual diuen les faules dels poetes que es font ab molts forats per los quals hix aygua quc fa gran dampnatge a la terra hon es e als vehins, e quant volen tanchar vn dels forats, obren ſen .vij. forats aytant grans com aquell. Axi mateix es daqueſta queſtio, car responent e declarant la, tantoſt ixen moltes queſtions aytan suptils com es aqueſta, e aqueſta no pot eſſer ben declarada ſens aquelles, e que lo enteniment les regeſcha e les refren; car de la dita queſtio ixen aqueſtes queſtions, ço es, de la prouidencia de Deu, e de les coſes ques fan ordonadament e reglada-ment, e daquelles ques fan ſoptosament e esde-uenen dexopte. Axi mateix de la conexença de la predeſtinacio de Deu, e del franch arbitre, e francha libertat que Deus ha donada al hom, les quals queſtions tu mateix pots conexer com ſon de gran carrech. Empero tant com jo pore les te declarare, ſegons quel teu enteniment les pora percebre, car en aqueſta vida mortal no les pot hom clarament ni complidament entendre. Tu ſaps fort be que tot quant ſe fa en lo cel e en la terra, ſia per natura o ſia per volentat, tot es fet per la volentat de Deu, e tot es exit del enteni-ment molt excellent de Deu, lo qual es comença-ment de totes coſes, lo qual ha prouehit a totes e ſengles coſes, els ha poſat cert orde e cert ter-

me en certa manera, a caſcuna coſa ſegons ques pertany. Les quals coſes quant ſon imaginades e penſades en la puritat del entenyment de Deu, ço es, com totes ſon exides e han hagut començament per aquell e ſon ordonades per ell, ſon dites de la prouidencia de Deu, ço es, que ell les ha volgudes axi ordonadament fer per la ſua prouidencia; e quant ſon imaginades en lur eſſer e en lur obra, que fan axi com a cells que nou han de ſi mateys, mas de la virtut quels es trameſa per Deu, ſon nomenades fat per los antichs, dient que hauien aytal fat. En axi que prouidencia es aquella raho la qual es en la penſa diuinal ſituada en lo princep ſobiran, la qual dona a totes coſes eſſer e diſpoſicio; e fat es aquella diſpoſicio que es fundada en les coſes creades e mouibles, per la qual la diuinal prouidencia te e liga caſcuna coſa en cert orde e offici. En axi que prouidencia vol dir la coſa ſegons que es en lo enteniment diuinal; e fat vol dir virtut trameſa per Deu a les creatures, en quant en lur eſſer, e en quant en lur obrar. En axi que prouidencia es axi com lum en lo ſol; e lo fat es axi com la lum del ſol poſada en les coſes per la dita lum illuminades. Es dit que lo fat deualla e ha començament de la prouidencia de Deu, axi com la obra del maeſtre ha començament del enteniment del maeſtre, car deu primerament entendre la obra ans que la començ de fer, e per ço quant la enten ell la fa. Donques prouidencia

es ordonament perpetual qui nos pot mudar, lo qual es en lo enteniment diuinal; e fat es ordonament temporal e mouible de aquelles coſes que per la prouidencia de Deu ſon ordonades. E ſon .v. coſes ſotſmeſes al dit fat, ço es, lo cel ab les eſteles, e los elements, e totes coſes quis poden engenrar o corrompre, e les obres dels homens e les lurs ventures. Empero lo enteniment ne la obra del enteniment no ſon ſotſmeſes al dit fat, ſegons que en apres ſe dira, quant determenarem de la francha libertat, mas ſolament les obres del cors: ço que eſdeue al hom, e jaſſia que hom ſen merauell, empero car deualla e no hi ha res ſens la prouidencia diuinal, penſar te pots que tot es ben fet e ordonat; e no hi ha res que ſia torbat, car tot es fermament ordonat. E ſi per auentura a tu torba aço que dius, quant veus que los bons han mal, e los mals han ben, ſapias per cert que en aquexes coſes es molt excellent lo regiment de Deu; mas lo deffalliment del enteniment del hom no ho pot compendre, e per axo no ho pot jutjar ben, car tu ſaps fort be que los homens del mon no han tanta de ſciencia per molt que hagen ſtudiat, que no deffallen ſouen en lur juy, car no es moltes vegades axi com cells ſe penſen, ans tot dia es lo contrari. E poſat que alguns homens hagen tanta de ſciencia com ne puxen hauer per ſon treball e eſtudi en aqueſta preſent vida, encara no poran jutjar la boneſa ni malicia de algun, ſino per

les coſes que moſtrara defora, axi com es: parlar, anar, obrar, e abſtenir, e menjar; e semblants coſes no donen perfeta conexença, car la boneſa e la malicia dins en la penſa de la perſona es, la qual es tant amagada que no es hom viuent qui la puxa conexer perfetament, ans hi es enganat molt ſouin. Solament la coneix acabadament e perfeta noſtre ſenyor Deus, al qual totes les coſes li ſon manifeſtes. Per que appar que no pot hom dretament jutjar la boneſa ne la malicia de les gents, mas que aços pertany de jutjar ſolament a Deu, qui ſap claramẽt la veritat. E per ço car ell diſtribueix e ordona totes coſes, penſar ſe deu hom que tot es ben fet, car no pot errar en res, e no deu hom poſar ſe al juy de les gents. Empero donar ten he eximpli groſſer, car souint pots veure que lo bon metge no dona a tots los ſans eguals ni ſemblants viandes, ans a alguns dona coſes dolces e calentes, a altres dona coſes amarguoſes e fredes, per conſeruar los en ſanitat. E a alguns malalts dona medecines leugeres, e a altres les dara forts e regces. E jaſſia que los altres ſen merauellen, empero no ſen merauella lo metge qui coneix ſegons vertadera ſciencia quina coſa ha obs caſcun per ſon proffit. Tot en axi mateix es en lo regiment de ſanitat dels coratges humanals, la ſanitat dels quals no es als ſino bonea o proea e ſanctedat, e la malaltia no es als ſino malicia, vici e peccat. Car per ço com Deu tanſolament

coneix la dita ſanitat, e la dita malaltia dels dits coratges, ell proueeix tanſolament la coſa que es proffitoſa a caſcun ſegons ſon entenyment e ſtament. E per ço com nos no ſabem la raho, hauem en nos turbacio de les coſes ques eſdeuenen als homens, ſegons que los dona lo fat, e merauellam nos de la ordinacio de Deu en los bens e en los mals que venen ſobre les gents, los quals nos penſam e jutjam ſegons noſtra ſciencia que ſon bons e mals. ¿E quet penſes tu que ſia millor ni tan bon conſeruador dels bons, e caſtigador e corregidor dels mals, com aquell regidor en lo qual no ha malicia ne volentat deſordonada? ¿E qui coneix los coratges clarament? certes no es negun. Per que nos deu hom merauellar ni torbar, car ell ſap quina coſa es meſter a caſcun; empero a hom ſera vijares lo contrari. E per ço que pus clarament ho veges dir ten he algunes rahons que tu mateix ſaps; car la comunitat de Roma es eſtada malmenada dues vegades per gran ſobreria de dos princeps, *qui per lur ergull ſe ſon enſenyorits de la dita* ciutat, *ço es*, en vida tua per Theodorich qui es tiran e maluat hom e heretge, e ſaps quantes ſobres e injuries ha fetes a la ciutat, contreſtant li los ſenadors de la dita ciutat, empero ell ha haut ſon entenyment contra tots. Axi mateix ſaps que en temps de Cato qui era hom de gran ſciencia, quant Julii Ceſar hagues ſubjugades a la dita ciutat e les gents rebelles, per lo qual era

trames en les regions de tremuntana e de ponent, volch hauer ſenyoria que fos emperador contra lo ſtabliment dels Romans; lo qual com vingues ma armada ab gran poder, lo qual hauia haut dels Romans, contra la dita ciutat, e los ſenadors ab tota la ciutat ab gran hoſt li iſqueren a batalla, entre los quals eren principals regidors Pompeius e Cato, los dits ſenadors foren vençuts, e lo dit Julii hac ſon enteniment. Per la qual coſa Pompeius fugi en Egipte, per ço com no volia conſentir a la dita ſenyoria del dit Julii, la qual tollia als Romans contra lur ordonament, els trencha lurs libertats e franqueſes; e quant fo en Egipte, lo rey de Egipte per plaure al dit Julii feu lo degollar dins en la ſua nau. Axi mateix per aquella mateixa raho Cato fugi en Arabia, e quant fos en la ciutat de Cartanya e vaes que no podia ſcapar a les mans del dit Julii, mata ſi mateix ab vn ganiuet, lo qual ſe mes per la mamella eſquerra. Empero en aqueſ*tes coſes, ſegons juy de totes gents, ſemblaua* que los dits ſenadors mantingueſſen juſticia, e que per lur victoria lo ben comu fos mils gouernat e regit; mas lo contrari era ſegons lo dreturer juy de Deu, lo qual no tanſolament guarda lo preſent, mas encara lo eſdeuenidor. ¿E quis pensaua que Pompeius e Cato qui eren tan ſauis homens erraſſen en aqueſta coſa, que per mantenir la comunitat moriſſen axi vilment? certes no ho paraguera. Empero penſar te deus

que cell qui es dreturer regidor ha ordonades totes les coſes molt dretureraments. En apres pots veure que ſera algun ben nudrit, tot hom lo tendra per bo en quant aço ques pertany a homens, empero ſera deffallent en virtut de ſon coratge, per la qual coſa ſi li eſdeue alguna tribulacio tantoſt deſempara la boneſa que hauia, la qual no podia retenir en tribulacio axi com en benanança; e lauors appar que no hauia vertadera boneſa car no la hagra deſemparada. Encara mes veuras que ſera algun qui haura boneſa vertadera quant es a Deu e quant es als homens, en tant que la diuinal prouidencia no ſoffer que ſoſtenga negun mal en la ſua carn, ni que li vinguen malalties, ans es conſeruat en tot ben, per la ſua ſanctedat, e Deu lo endreça en tots ſos affers. Axi mateix veuras alguns qui ſeran bons, e empero no ſeran poſats en honors ni en dignitats de regiment per ço que no perden lur boneſa. Altres ſon qui algunes vegades ſon poſats en dignitats e altres ſon ſotſmeſes, algunes vegades han plaers, e altres vegades han deſplaers, e en aço ſon les demes gents en lo mon. Altres ſon que mentre ſeran en lur benanança hauran ſoptoſament alguna tribulacio quels ſobre vendra, per ço que per maça longa benanança nos ergullen. Altres ſon als quals Deus lexa ſofferir moltes tribulacions per ço que per la paciencia ſien confermats e fortificats en obres *virtuoſes, car ſon ſe acuſtumats a ſofferir*

les dites tribulacions. Altres ſon qui ſon forts e qui porien be ſofferir tribulacions, mas ſon fort pahoruchs e temoroſos mes que nols caldria, per que perden alguna partida de lur benanança. Altres ne trobaras quels es vijares que no ſia negun affany, o que ſia fort poch, ſofferir tribulacions, per que les menyſprehen; empero ſils venen no les poden ſofferir. A les ducs es obs que prouen, ço es, lo primer ço que deu tembre, e lo ſegon ço que deu menyſprear, per ço que no jutgen pocament ſi mateix ne los altres. Alguns altres ſon qui han comprat honrat nom, ço es, han guanyada honrada fama e nomenada en lo mon per la lur mort que han ſofferta en fets darmes, car ſeran morts per mantenir lur ſenyor, mes per amor del mon que per amor de virtut. Altres ſon qui ſofferen molts turments a ells donats, e han donat eximpli als altres de ſofferir tribulacions per amor de virtut, car ells no ſon vencedors de virtuts, per que los mals ni malicia de homens no ha puguda ſobrar ni aterrar la lur virtut; en la qual coſa es apparaguda la lur vertadera boneſa. En apres quant es dels mals homens als quals venen a vegades tribulacions no ſen merauella hom, car be ho merexen, e a vegades per aquelles alguns ſen corregexen; e axi mateix altres vaent lo lur mal ſe guarden de fer mal, per ço que nols eſdeuenga ſemblant; e quant los venen coſes de alegria, los bons poden entendre e penſar com e quant deuen eſſer

preades les coſes temporals. Altres ſón qui ſoffe-
ren minua de les coſes temporals, per la qual
ſon mes lunyats de peccats e poden mes hauer
auinenteſa de fer bones obres, en ſpecial de do-
nar ſi mateys a ſtudi, e a contemplacio, e aço
los fa ſtar en triſtor, els es vijares que ſien poſats
en eſtament de miſeria; als quals Deus dona a
vegades medecina els guareix quant los dona
compliment de riqueſes que deſigen, les quals
quant han aconſeguides han la ſua conciencia
enſutzada per molts e vils peccats, e mudaran
lurs cuſtums que hauien bons en mals; e per
pahor que hauran que no venguen al primer eſ-
tament ſeran molt auars, e finalment per lurs
iniquitats perdran tot quant hauien ajuſtat. Al-
tres ſon qui malament e deſordonada ajuſtaran
les riqueſes en les quals ſe confien, per que los
ve alguna fort mala ventura per lurs malueſtats
en que cauran per lur colpa. Axi mateix troba-
ras que algunes males perſones ſon poſades en
eſtament de jutjar e de punir los altres, per ço
que los bons ſien per ells exercitats, e los mals
ſien per ells punits; car entre los mals homens
ha diuerſitat, per ques eſdeue que los mals ho-
mens no tanſolament ſon punits de lurs mals
per ſemblants de ſi, ans encara algunes vegades
ſon caſtigats e corregits, e conexen que les lurs
males obres no deuen eſſer fetes, car vehen que
ſon punides no ſolament per les bones perſones,
ans encara per les males. E altres ſe corregexen

per ço car veen que los jutges, qui ſon aytan mals e pijors que ells, inigament los turmenten; per la qual coſa per lo deſplaer que han e ira contra aquells, venen en conexença de lurs deffalliments e volen fer obres virtuoſes, per ço que no ſien ſemblants a aquells que han en eſquira e en maluolença. E daço trau Deu vn miracle fort aſſenyalat, que los mals fan per lur maleſa los altres mals eſſer bons, e en aqueſta manera *Deu de mal trau be, mentre que los mals ho*mens per la tribulacio que ſofferen per los altres ſe ſtudien auorrir los, e per ço fan lur poder ques exciten a virtut, per tal que ſien deſſemblants a la maleſa de aquells que auorrexen: de ques ſegueix que ſolament ſe pertany al poder del diuinal regiment que les coſes que ſon males en ſi ſien en ell bones, com ell vſant de les coſes males ordonadament e couinentment, tots temps de mal trau algun ben, com la ſua ordinacio abraſſa e conte tot quant es, ço es, be e mal. Per que ſeſdeue que la coſa que no fara la obra per la qual es ordonada, caura finalment ſots orde e ſi la qual nos cuydara, per ço que en lo regiment de la prouidencia diuinal no haja res lo qual ſens orde ne follament ſia fet. Donques appar per totes les dites coſes que no es leguda coſa a hom de encerchar tots los juys amagats de Deu, nils poria hom compendre en ſon entenimment, e menys recomptar de paraula; mas deu baſtar al entenimment humanal que Deu qui

es formador e regidor de totes coſes, que ell ſes endreça totes en be. E com ell haja fet tot quant es a ſa ſemblança, que la ſua boneſa regeix tot quant es e ho gouerna; e per la orde que ell ha donat al regiment de les conſtillacions no eſta que no foragit tot mal de ſon regne; de ques ſegueix que les coſes que appar que ſien mal fetes en la terra, ſi ſon compenſades eſſer regides per la diuinal prouidencia, noy ha res que mal ſia fet. Mas ja veig que eſt ben carregat per la veritat que entenent te donada, e per la prolixitat de les paraules eſt afexugat; per que dar te vn poch de conſolacio de muſicha, per tal que com ſeras recreat, pus fort ſics a entendre les coſes quet haure a declarar.

METRE VI.

En aqueſt .vj^e. metre philoſophia amoſtra per eximplis diuerſos com Deu molt abtament endreça a ſi tota creatura e la gouerna juſtament. E comença en lo lati Si vis celli jura tonantis.

SI tu vols axi com has acuſtumat ab imaginacio aguda e pura veure los regiments de Deu ordonats, pren te eſguard dels mouiments dels corſos celeſtials com ſon reglats, e alli trobaras que les eſteles han lo lur mouiment pacifich e ſens contradiccio, com lo ſol per la gran

calor no empatxa lo regiment fret de la luna, ne la vrſa, ço es, lo carro quis mou prop lo poll o lo pern alt del cel, e veu que les altres eſteles ſe acabuſſen en la mar. Aço vol dir que a manera de perſona quis acabuſſa, les altres eſteles ſe mouen, ades ſobre la terra, ades deius; empero lo carro no ha deſig de aqueſt mouiment, com baſta li que continuu lo mouiment que Deu li ha donat entorn la tremuntana. Axi mateix la eſtela que es appéllada Lucifer o Venus, toſtemps que los dies e les nits ſon eguals, ço es, en la primauera o en lo autumpne, hix en lo començament de la nit e aporta nouell de la ombra; empero en altre temps hix en lo iuern, e en altre en lo eſtiu, car en lo eſtiu hix en lalba e comença lo gracios dia. E per aqueſta manera la prouidencia diuina ha donada continua amor a los corſos celeſtials de les eſteles, e no vol que entre les eſteles haja diſcordia. Aqueſta prouidencia trempa ab pau les contrarietats dels elements, com algunes vegades la humiditat de la aygua fa loch a la ſequetat de la terra o del foch. Vol dir que a vegades lo foch es ſenyor de la aygua, e a vegades la aygua del foch; e empero lo foch ſen puja alt vers lo cel de la luna, e la aygua roman baix ſobre la terra. E axi la amor diuinal fa pau en la guerra dels elements els conſerua. Aqueſta amor de Deu parteix lo temps del any ſens baralla, com fa que la primauera ſia tebea e do flors ab gracioſa odor; e

lo calt eſtiu dona les meſſes e ſecha lo forment; e lo autumpne madura los rayms e les fruytes; e lo fret iuern dona moltes pluges. Aqueſta temprança del diuinal regiment nodreix e dona eſſer a tota coſa qui haja vida. Hoc encara ell toll per mort a caſcuna coſa en ſon temps, enderrocant caſcun per mort; e ſeu, ço es que es inmutable; e regent tira caſcuna coſa de les regnes, que venguen ſegons que ell vol. E ell es rey, e per tal com regeix, ſenyer, font e començament, ley è ſaui jutge de egualtat. E les coſes que ell fa nexer e anar per mouiment, ell les reffrena e les fa tornar a ſi mateix, e ferma les coſes vanes: com ſino que la prouidencia diuinal reffrena, e conſtreny, e endreça les coſes vanes e qui par ques faſſen ſens orde, els guia a lur fi, tot quant per ell es ordonadament fet ſe perdria, e axi com a canſat ſe deſuiaria. Conclou donques aqueſta amor, ço es, lo diuinal regiment, que per la ſua gran amor regeix e es comu a tota creatura, e caſcuna creatura deſija eſſer per aqueſta amor regida, com en altra manera no pot durar la coſa creada ſi per amor en aquell qui feta la ha no es fermada. Empero prin te eſguard dels cels *que nay veuras res deſordonat ne torbat, e axi* mateix en los elements e en los temps que ſon ordonats ſegons lur condicio, e tots fan ſegons que la prouidencia de Deu ho ha ordonat.

PROSA VII.

En aqueſta .vij^a. proſa philoſophia trau vna bella concluſio de tot quant ha dit, e es aqueſta, que tota fortuna qualque ſia es bona, com en noſtre poder es que la façam bona o mala; e moſtra los homens com ſe deuen regir en caſcuna. E comença en lo lati Jamne igitur vides.

ARA duymes pots veure ço ques deu ſeguir de totes aqueſtes paraules deſſus dites. Reſpos Boeci: ¿e que ſen ſegueix? E la philoſophia dix: cert es aço que tota fortuna quina que ſia es bona. E Boeci dix: ¿com ſe pot fer axo? Reſpos la philoſophia: jo to moſtrare, e axi enten be les mies paraules. Tota coſa qui ſia juſta o proffitoſa es bona; e trobaras que tota fortuna, ſia plaſent o deſplaſent, ſia de benanança o de tribulacio, es juſta e proffitoſa; car la fortuna plaſent o de benanança ſi va a les bones perſones, es los dada per guardo, e axi es juſta, els es raho de exercitar ſe e fer mes de be, e axi es proffitoſa; e ſi ve a les males perſones, guardonels de alguns bens que hauran fets, els fa regonexer per lo benifet que han reebut. E la fortuna deſplaſent es donada per punicio e per correccio dels mals, per que es juſta e proffitoſa; appar donques que es bona. Reſpos Boeci: les

tues paraules son vertaderes, mas prech te quem digues que farem de la oppinio de les gents comunes. E la philosophia dix: ¿vols quet ho mostra per les paraules que les gents comunament han en vs? Respos Boeci: fort me plauria. E la philosophia dix: tota cosa proffitosa es bona, segons que totes les gents dien; donques com la fortuna aspra corregescha e exercit los bons e reffren los mals per la affliccio quels dona, e tot aço sia bona cosa, segueix se que es bona la dita fortuna. Axi mateix no cal parlar de la fortuna plasent quant es donada a les bones persones e virtuoses; donques appar que es bona: veges donques que seguint la oppinio de les gents, tota fortuna segons les coses dessus dites ve a les persones per guardo, o per proffit, o per conquerir virtuts e fer obres virtuoses. Empero aquells qui son mals o perseueren en malicia, la fortuna los es molt miserable quant es de benanança temporal si no regonexen lo benifet de Deu. E la fortuna contraria aduersa no es mala als bons, car son guardats de fer mal e exercitats de fer be. Respos Boeci: verament axi es. E la philosophia dix: donques la persona bona e sauia nos deu entristar com veu venir contra si forts batalles de la fortuna, car si ho sap fer fortuna li sera bona e proffitosa; per que deu esser axi com lo baro valent noble de coratge qui no ha desplaer quant soffer lo carrech de la forts batalla, ans se delita ques puxa fortment

combatre, e venſre los ſeus contraris. E per aço es dit virtuos car ab propria virtut ſe eſforça de fer obra virtuoſa, la qual obra no ſeria virtuoſa ſi no hauia forts contraſts; e quant major contraſt ſoffer e ell venç, major virtut enſenya. Axi mateix es de la bona perſona en ſofferir les forts tribulacions quant lo combat la fortuna contraria; car lauors quant no pot eſſer ſobrat per la dita tribulacio, moſtra que es virtuos e no es flach: car no deuen poſar lur cor en hauer plaer ab lur cors, ne delitar ſe en aquell, mas tenir a prop que fortuna plaſent nols puxa corrompre, ni deſlogar de lur boneſa per maſſa deſordonats plaers, ni la fortuna contraria nols git a terra per maſſa gran tribulacio, nels faça deſuiar de boneſa, ni maſſa pembre per volentat deſordonada; mas deu fer ſa punya que tota vegada tenga mijania e trempament, car tot aço que es pus baix de mijania, o ſobre o deius a la dita mijania, es ſens preu de benanança, e no ha guardo del treball. E dich vos que en ma de caſcun es quina fortuna volra hauer quant li ve aſpre, car ſi no exercita hom a fer ben, e ſi no caſtiga o reſſrena de fer mal, es fortuna punidora o de punicio. Per que la ſauia perſona deu fer en guiſa que no li torn en pena, mas que li ſia reſſrenament del mal e exercici de fer bones obres e ſanctes e virtuoſes.

METRE VII.

En aqueſt .vije. metre la philoſophia amoſtra que los homens deuen eſſer forts en ſofferir lo treball de fortuna, e molt mes per aconſeguir los bens celeſtials que no feu Agamenon per deſtrouir Troya, ne Vlixes per venjar ſos companyons. E comença en lo lati Bella bis.

EDaxo pories pendre eximpli e doctrina en los valents e ſauis barons qui ſon eſtats en temps paſſat. E primerament en aquell valent baro Agamenon, lo qual ſon grech e gran prin-
cep. Aqueſt Agamenon quant hac ſabuda que los de Troya hauien feta gran honta e gran violencia a ſon frare Menelau, car forciuolment li tolgueren ſa muller na Elena, e la ſen manaren per força a Troya, lo dit Agamenon no volent ſofferir la dita injuria, ab gran eſtol de grechs ſe mes en la mar volent anar contra Troya, e peruench en la illa appellada Euliden en la qual ſe colia Diana per deu. E quant aqui li deffalgueſſen los vents que hauia meſter, anaſſen al temple de na Diana e demana als ſacerdots quina coſa poria ſacriffichar e fer ſacriffici a la dita Diana per que pogues aconſeguir proffitoſos vents. E los ſacerdots conſellaren li que degollas ſa filla propria per nom Phigenia, e que la ſa-

crifficas a la dita Diana, e que tantoſt hauria ço que demanaria. E lo dit Agamenon no dupta de fer ço que li era molt doloros ſegons natura e volentat, per ço que pogues aconſeguir ço que deſijaua. Empero quant Diana hagues viſta la gran volentat e valeroſa del dit baro, hac pietat de la dita ſua filla e no volch que moris, mas en loch ſeu que fos ſacrifficada la ſua cambrera; e tantoſt com fo fet hac lo vent axi com deſijaua, per que ana a Troya e la aſſetja, e eſtech en lo ſetge .x. anys, e finalment la pres e la deſtroui. En apres te pories remirar en la iſtoria de Vlixes, lo qual quant tornaua de la preſo de Troya, per força de vent eſdeuench en les roques de Poliffemi, lo qual era gigant molt orrible e maluat, lo qual hauia vn gran vll en lo front, e no hauia ſino aquell, e mentre aquell vll fos ſa no podia eſſer vençut, car axil hauien fadat les fades. E quant los companyons de Vlixes hac Poliffemi morts e menjats, e Vlixes hac viſta tan gran crueltat, hauent gran dolor de la mort tan cruel de ſos companyons, axi com a valent e molt coratjos eſuahi lo dit Poliffemi e ferill en lull, e traſch lo li; lo qual quant fo cech e forios, e corregues per pendre Vlixes e aquell ſe defenſas, cacch per les roques qui eren molt altes e mori. Dir te encara, per tal que puſques reſſemblar los treballs los quals merauelloſament axi com a hom molt ſaui e virtuos ſofferi Ercules, dels quals treballs con-

ten los antichs, e alguns son vers e altres faules. E a declaracio de aço es cosa notadora que Ercules fo fill del rey de Grecia e fo philosoph molt saui e discret, e diu se que hac madrastra la qual li volia gran mal, e sots semblança de be volial ociure, per que consellaua al dit rey marit seu e pare de Ercules quel trametes a les cofes deius scrites, per tal que moris; car sabia fort ben que ell era fort coratjos e no duptaua de fer res que.li fos manat, majorment car era molt obedient a son pare. E primerament lo trames a domdar les Centaures, los quals son figurats mig caualls e mig homens silueftres, e son fort leugers. Aquests domda Ercules promctent los que la partida bestial que era en ells faria tornar humanal. En apres segonament fo enuiat a matar vn leho lo qual era pus fareftech e pus cruel que negun altre, e que aportas la sua pell; lo qual ell vence ab virtut de vn basto virtuos contra los leons, e aporta la pell al pare quant lach mort. Despuys tercerament lo trames sagitar ab sagetes les Arpies, les quals se diu, segons les faules dels poetes, que son donzelles vergens qui volan axi com ocells, que son estats tramefes per punir Phimeu qui es cech, la vianda del qual prenen en partida, e laltra partida sollen ab lur sutzura. E encara mes quartament lo trames per pendre de les magranes daur que son en lo verger de les Esperides, les quals guarda e te a prop vn drach maluat e fer; lo qual Ercules pre-

me en vers terra ab la faxugueſa de la ma ſua eſquerra, e ab la dreta pres de les pomes. La cinquena vegada fo enuiat per a pendre a Cerberus qui era porter dinfern, e pres lo e menal ligat ab tres cadenes. La ſiſena per albergar ab Buſſirindis lo qual era ple de malicia, e per ço mataua tots los ſeus hoſtes, e donauels a menjar als ſeus caualls, en axi que pus que eren entrats en ſa caſa non ixien. Aqueſt fo mort per Ercules e dona a menjar la ſua carn a beſties. La ſetena quant lo trames a la Idria en la paluda, en la qual hauia vna ſerp molt cruel e perilloſa, e fahia molt gran dampnatge a una ciutat qui era prop; e Ercules dona per conſell a les gents de la ciutat que les erbes els arbres qui eren entorn foſſen cremats tant quant pogueſſen, en axi que quant plouria la pluja fos beguda e conſumada per la terra cremada, e per ço ab ſon artifici trames foch greſch qui mata la dita ſerp qui habitaua en la dita aygua, e les fonts ſe execaren per los munts cremats e per les plantes arrenchades. La vuytena vegada fo enuiat en departir en dues partides lo fluui appellat Atalan qui era molt gran e feya gran dampnatge ſouen. La nouena vegada fo enuiat contra Antheu gigant qui era en Libia molt maluat hom, per ço ques combates ab ell; lo qual fo vençut e mort per Ercules. La .xª. vegada fo enuiat contra Gat qui era gran ladre e forçor, lo qual hauia emblats los bens del rey Euander: aqueſt fo mort per Ercules.

La .xj^a. vegada fonch trames contra vn porch ſaluatge molt gran e terrible e mal, en tant que no temia res negun; lo qual Ercules mata ab ſon enginy. La .xij^a. vegada fo enuiat per ço que ſoſtengues lo cel en loch de Athalanta, per la qual coſa ell mereſque que fos poſat entre les eſteles del cel. Moralment declarant les dites iſtories, per Ercules es entes lom ſaui e qui ha virtut de fortaleſa en ſi, lo qual deu eſſer apparallat de ſofferir molts treballs, e deu eſſer en molts perills per conſeruacio de virtut, e deu eſſer fill del rey, car lenteniment deu eſſer axi com a rey, ſens lo qual negun no pot regir. La madraſtra es la ſenſualitat qui fa ſa punya de deſuiar nos ab coſes perilloſes ſots ſemblança de be. Deu donques la perſona virtuoſa e ſauia domdar les Centaures, ço es, los mouiments de la ſenſualitat qui ſon mig beſtials, reduir ab raho e deſtrouir ab ſi e en altres tot ergull qui es entes per lo leho; e perſeguir robaries que no ſien fetes per negun, que ſon enteſes per les Arpies, les quals ſegons Fulgenti ſon tres, ço es, cobejar, e pendre, e amagar, e ſon dites vergens per ço car no fan negun profit a ſi ni als altres, e ſoptoſament ho han e ſoptoſament ſe pert, e per ço ſon comparades a ocells volants; e ſon tramcſes per punir Phimeu cech, per lo qual es entes lo auar qui es encegat per auaricia, e prenenli de la ſua vianda partida car nos goſa sadollar, e ſollen li laltra partida car no goſa men-

jar coſes ne viandes de valor, com ho puxa ben fer, mas les pus meſquines que troba per ço que no li coſten molt. Per los poms daur es enteſa ſciencia que es en lo verger de les Eſperides. Aqueſtes Eſperides foren filles de Athalanta rey de Affricha, en lo verger de les quals foren conſagrats poms daur a aquell deu qui es appellat Venus, e liurats a vn drach que los guardas: les dites donzelles ſegons Fulgenti foren nomenades axi: Equla, Eſper, Fetuſa, Meduſa; e vol dir ſegons los latins: eſtudi, entendre, be membrar, e be parlar. Del ort daqueſtes, donques, deu traure los poms del aur la perſona ſauia, ço es, la ſciencia; car les dites quatre coſes ſon neceſſaries a compliment de ſciencia. Per lo drach es entes deſig deſordonat de les coſes temporals que veda tota ſciencia, lo qual deu rependre tota perſona ſauia. Per Cerberus ligat ab tres cadenes es enteſa la noſtra volentat que es ligada per deſigs deſordonats, ſegons que es ja dit en la faula de Orpheu. Per Buſſirindis maluat hoſtaler es entes que la perſona ſauia deu deſtrouir tota malicia per amor de juſticia, e ponir los malfeytors. Per la Idria cremada per foch es entes que tota enueja deu eſſer ſechada per foch de benignitat. Per lo fluui qui feya dampnatge es entes que hom ſaui e virtuos deu lunyar de ſi tant quant pot e daltra tot perill. Per lo gigant es entes que deu menyſprear e ociure en ſi tots deſigs terrenals; car gigant ſegons los grechs vol dir terra.

Per lo ladre es enteſa tota mala obra. E per lo porch es entes tot mal penſament de viltat e de ſutzura. E per la .xij^a. que deu endreçar tot lo ſeu enteniment e poſar en les coſes celeſtials; e ſi ho fa ſera poſat en lo cel entre les eſteles, ço es, entre los ſants. Tots los dits eximplis e totes les demunt dites coſes ſon poſades a prouar que les perſones ſauies, bones e virtuoſes nos deuen eſmayar ni ſofferir forçadament la fortuna contraria quant lus dona forts batalles, mas ſofferir vigoroſament e virtuoſa; car finalment ſi be la ſoffer haura tot ço que juſtament deſija, e encara mes, per raho de virtut que haura haguda. E per ço la philoſophia deſpertant ho tot, per ço que aconſegueſquen lo finable be e ſobira, diu encara: o voſaltres barons, haiats vos ſauiament, e virtuoſa, e forts, ſi volets tenir la carrera e lo cami celeſtial, e prenets eximpli del molt noble baro Ercules; e voſaltres folls e flachs e meſquins e debils, ¿per queus deſguarnits e enſenyats les ſpatles deſpullades e meſes en la batalla de la fortuna, eus lexats venſre a les coſes molt flaques terrenals? car no podets eſſer vençuts ſius volets, e leugerament los podets venſre ſius volets; les quals ſi les vencets, haurets e guanyarets les coſes celeſtials e perpetuals.

LIBRE QUINT.

En aqueſt .vᵉ. libre ſe tracten dues materies ſuptils; la vna, quina coſa es la diuinal prouidencia e lo franch arbitre humanal; la ſegona, aqueſtes coſes com poden enſemps eſtar. E es partit lo dit libre en .vj. proſes e .v. metres.

PROSA PRIMERA.

En aqueſta primera proſa la philoſophia determena quina coſa es cas, o coſa no cogitada, recitant vna falſa oppinio, e puys ſol la e determena la queſtio. E comença en lo latí Dixerat, orationiſque.

QUANT la philoſophia hagues finides les paraules deſſus dites, Boeci li dix: O compliment de ſciencia, tot quant tu has dít es molt dreturerament dit, e la tua auctoritat dona gran fermetat a totes les tues paraules; mas encarem roman gran deſig, que tu

mas mes, de ſaber les ditcs queſtions qui romanen a declarar, ço es a ſaber, ſi alguna coſa ſe fa per cars de auentura, e quina coſa es francha volentat; car tu mateix diguiſt que entre les altres queſtions qui exien de la queſtio de la prouidencia diuinal cren aqueſtes. Per quet prech que les me declars. Donques jot deman ſi cars de auentura es res, e ſi es res quina coſa es: axi mateix te deman de francha volentat ſi es res, e deſpuys quina coſa es. Reſpos la philoſophia: tantoſt to declarare ço que demanes, e obrir te lo cami ab lo qual puxes tornar en la terra tua ſa e alegre e benauenturat. Quant es de la primera queſtio no lem cal molt manejar, com ſi cars o ventura es la coſa la qual no ha neguna cauſa, axis ve ſens tota raho, cars no es res; mas ſi cars vol dir aquella coſa la qual ſe ſegueix fora la intencio de aquell quin fa altra, lauores ſit membra be, ja la ha determenada lo meu amich Ariſtotil en lo libre *Dels phiſichs*, en lo qual breument declara dient que quant ſe fa alguna coſa per algun enteniment, o per alguna fi, o per altra rabo, o per altres, e ſe eſdeue altra coſa o altres de tots punts fora del enteniment prepoſat e fora de aço que era entes e penſat, es cars de auentura: axi com ſi algun hauia amagat treſor en algun camp per ço quel pogues trobar quant lo voldria, e deſpuys apres de algun temps algun hom venia cauar en lo dit camp per ço que plantas algun arbre, e cauant troba

lo dit treſor, aqueſta coſa ſe eſdeue per cars de auentura; empero ſi hom noy hagues poſat lo treſor, e ſi aquell o altre no cauas en aquell loch, no fora per aqueſta manera trobat. Per que appar que ſon moltes rahons en lo començament de la coſa, mas ſens lo prepoſit que caſcun entenia; car no hi ſo amagat per ço que aqueſt lo trobas, ne axi mateix aqueſt no cauaua per enteniment que trobas treſor, mas per plantar. Per que appar que cars de auentura no es als ſino eſdeueniment lo qual no era eſtat penſat per aquella raho que axi ſe eſdeuengues; empero la diuinal prouidencia que ordona totes *coſes fa axi eſdeuenir lo feyt, e vol que en* aytal loch e en aytal temps ſe eſdeuenga.

METRE PRIMER.

En aqueſt primer metre per eximpli de vn riu quis parteix en dues parts e puys ſe ajuſta, amoſtra los fets caſuals com procehexen de la diuinal prouidencia. E comença en lo lati Rupis Achemenie.

E poſar ten he eximpli, car tu ſaps que en la terra de Perſida, en aquella regio que es appellada Achumenia, en la qual les gents ſe combaten encalçant e fugent, e cells qui fugen trameten aytan be lurs tretes com cells qui encalcen, e fan aytan gran dampnatge fugent com

encalçant; en la dita terra ha vna gran font la qual hix de molt grans roques, de la qual ſe formen dos grans rius per la diſpoſicio del loch, car vna gran rocha fa departir laygua, e la vn dels dits rius es appellat Tigris, e laltre Eufrates. E ſis feya o ſeſdeuenia que los dits fluuis *ſe ajuſtaſſen, les coſes que caſcun dels rius por*tarien algunes vegades ſe ajuſtarien, axi com tronchs de arbres, o ſemblants coſes, lauors lo dit ajuſtament de les dites coſes ſeria per cars de auentura, car nos ajuſtarien les dites aygues per aqueſta raho que aqueſtes coſes que portarien ſe ajuſtaſſen, mas per altra qualſeuol raho. Empero tot ſeria partit de vn començament, ço es de la dita font, de la qual hix la dita aygua. Tot en axi mateix, jaſſia que les coſes que les gents haurien fetes eſdeuengueſſen en vna coſa no imaginada ne penſada per ells, e contra lur entencio; empero totes haurien començament en la diuinal prouidencia, la qual hauria ordonat que axis eſdeuengues, car élla ordona totes coſes ſegons que li plau.

PROSA II.

En aqueſta ſegona proſa amoſtra que lo franch arbitre ſe diuerſificha ſegons la diuerſitat daquell en que es, e que Deu eternalment veu totes les volentats de les creatures e lurs obres. E comença en lo lati Animadverto, inquam.

RESPOS Boeci e dix: be veig clarament que axi es com tu dius; mas ¿quem diras de la francha voluntat? ¿ſera en les coſes les quals per Deu ſon ordonades que hagen franqueſa e no força, e eſdeuendra ſe per força de lur fat? Reſpos la philoſophia: dich te per tot cert que francha *volentat* es *en algunes creatures la qual no* es conſtreta per cadena de negun fat; car no es neguna creatura racionable, ço es, que haja raho e enteniment, la qual no haja francha volentat; e la raho es aqueſta, car tota coſa que ha enteniment pot conexer e triar lo be del mal, e ha poder de elegir qualſeuol ſegons la ſua volentat, ço es, de pendre ço que li ſembla bo, e de eſquiuar ço que li ſembla dampnos, e aço no es altra coſa ſino fer ço que li plau ſegons lo ſeu juy e la ſua conexença. Per que appar clarament que francha volentat no es altra coſa ſino pendre de fet ço que vol, o de be o de mal, en alguns affers. Empero la dita francha volentat no

es egualment en les creatures racionables, car en altra manera es en los angels, e en altra en los homens: en los angels es lo lur enteniment molt pus clar e pus perfet e acabat que en los homens, car lo lur enteniment no es empatxat per neguna cosa fensible, e per ço entenen la cosa que entenen acabadament ab les circunstancies, e per aquesta raho jutgen dretament. Axi mateix la lur volentat es sens corrupcio, car per ço com conexen la cosa clarament no poden esser enganats per neguna cosa que apparega bona. Per aquesta raho dretament volen be sens corrupcio, e lexen ço que no es bo, per be que apparega bo; e per ço cor lo lur enteniment es soptos e sens triga, car tantost que volen entendre alguna cosa la entenen, per aquesta raho tantost prenen ço que es millor e lexen tot laltre. En los homens e dones ha gran departiment, car en diuerses maneres cap en lur enteniment, e segons mes o menys han lo dit franch arbitre o francha volentat, pus propriament parlant franch juy. La primera manera e la pus excellent e sobirana de la dita franquesa es quant se dona a conexer en contemplar les coses diuinals desemparant tant quant poden les coses terrenals, e leua lo seu enteniment en pensament alt en vers Deu; e aquest grau es appellat per los *philosophs enteniment guanyat, car per lo* seu estudi e per lo seu enginy lo guanyen cells qui han aytal enteniment en han guanyada

aquella coſa qui es propria al enteniment, car obra ſua propria es entendre les coſes celeſtials de ſon poder. La ſegona manera es de cells qui viuent tenen vida actiua, e jaſſia que ſia bona vida e virtuoſa, empero han ſe molt a occupar en les coſes temporals e ſenſibles, les quals ſon ordonades a neceſſitat de vida de ſi e dels altres, e per tal ſe baxa de la franqueſa del enteniment, e no ſon tant franchs com los primers; e per ço aytal enteniment es dit allenegant, car allenegueníe de la propria franqueſa, es baxen a les coſes terrenals. La tercera manera es de cells qui no tantſolament alleneguen hauent anſia de les coſes terrenals qui ſon neceſſaries a la vida, ans encara imaginen, e apres deſigen, e puys conſenten a aquelles coſes qui ſon plaſents a les partides del lur cors; per que affayten les lurs animes a alguns peccats e a molts e auols penſaments, empero nos lexen de tot vençre que ho compleſquen per obra, car alguns ſen abſtenen per vergonya de Deu o de homens, altres per pahor de Deu e de gents, altres per diuerſes rahons. E aqueſts, jaſſia que no ho compleſquen per obra, ço es, que facen lo peccat penſat e deſijat, empero no fan lur punya que conquiren ni guanyen les joyes de virtuts, mas la lur vida es torbada e engoxoſa, e per aço lo lur enteniment es dit ligat per lo cors, e en aqueſta manera han menys de franqueſa que los deſſus dits per lur colpa. La quarta manera es de les perſo-

nes quis donen a peccats, en los quals no tanfolament es minuada lur propria volentat, ans es feta catiua, e la han perduda per lur colpa, e viuen mes beſtialment que humanal, e han catiuat lo lur enteniment e ſotſmes a la carnaſſa propria. E jaſſia que la dita franqueſa de juy ſia en diuerſes maneres en les creatures ſegons que dit hauen, empero totes les compren la diuinal prouidencia; e per tal cant tot ço qui es eſdeuenidor es preſent a Deu, ans que foſſen fetes negunes creatures hauia preuiſt per orde e ordonat caſcun ſegons que merexia, car res no li pot eſſer amagat.

METRE II.

En aqueſt ſegon metre poſa que lo enteniment diuinal ſens tota comparacio es pus clar que lo ſol material, loant lo de tota perfeccio. E comença en lo lati Puro clarum lumine.

E pots ne veure alguna ſemblança en natura per lo eximpli que poſa Homerus philoſoph, qui acompara Deu al ſol, per ço car ſolament, ſingularment e mils illumina la terra, e es començament de lum; molt mils Deu pot eſſer dit ſol que lo ſol material, car aqueſt no pot treſpaſſar les muntanyes, ans fan ombra, ne pot entrar dins les coſes que ſon tanchades, ne treſpaſſar la terra, ans ha molt flacha virtut e

poder en comparacio de Deu. Car res no li pot esser amagat per forts e per luny e per pregon que sia, empero esta alt sobre totes coses, e totes les guarda e li son clares sens tot empatxament, axi les passades e les esdeuenidores com les presents, e sens tota triga de temps ho coneix tot; e per tal com tot sol esguarda e veu totes coses, pots dir que es ver sol.

PROSA III.

En aquesta tercera prosa Boeci argueix fort altament contra la philosophia, e dedueix a grans inconuenients que es impossible que ensemps puxen estar la diuinal prouidencia e lo franch arbitre. E comença en lo lati Tum ego heu inquam.

EN apres Bocci dix: arem ixen altres duptes per les tues paraules, car par me que sien dues coses molt contraries, ço es, que Deus sapia totes coses axi com tu has dit, e que los homens hagen franch arbitre de pendre lo mal e lo be. E mouen me em fan duptar, aquestes rahons quet dire: car vijares mes que tot ço que es esdeuenidor, Deus ha preuist sens tota fallença, e es necessari ques faça; donques com segons que tu has dit totes coses sien preuistes per Deu sens tota fallença ja en lo començament, e no solament les obres dels homens, ans encara los

penſaments e voluntats; donques tot es eſdeue-nidor de neceſſitat, e en axi franqueſa de juy no ſera res. Empero digues me, ¿quina coſa es eſtada feta, ne concellada, ni penſada, nes pora eſdeuenir, ſino aquella que ha preuiſta la prouidencia de Deu que es neceſſaria e ſens fallença? certes no men pories dir vna, per que appar que totes eſdeuenguen de neceſſitat. E apres ſi tu dius que les coſes no eſdeuenen per ço car Deu les ſap que axis deuen eſdeuenir, mas es lo contrari, ço es, que per tal com ſe deuien eſdeuenir ja ho ſabia Deu, al qual no pot eſſer res amagat; a mi es vijares que no ſia bona reſpoſta, car encara roman lo dupte per ço car neceſſaria coſa ſeria axi mateix que eſdeuengueſſen per que Deus les ſabes. E encara, que parria minua de Deu, car ell es començament de totes coſes, e no es res que do a ell començament, e ſegons la dita reſpoſta les coſes eſdeuenidores ſerien començament de la dita conexença, la qual coſa ſeria contra tota natura e tota raho. Encara mes ¿com conexera Deu les coſes eſdeuenidores, com ſien en francha volentat de perſona, ſi les fara o no? parria que Deus fos enganat en lo ſeu juy. Si dius que no les jutja per eſdeuenidores totes, mas les ſap tals ques poden eſdeuenir o no, lauors ſe ſeguira major inconuenient, ço es, que la ſciencia de Deu no ſeria ferma, car no ho ſabria fermament, e ſeria ſemblant a la diuinacio de Tireſia digna de gran eſcarn. Aço es coſa

notadora que, ſegons que diu Fulgenti, ſo vn hom appellat Tireſia lo qual vn dia ſen ana deportar per los camps e troba dues ſerps quis tenien, les quals quant les hac ferides ab vn baſto que tenia, tantoſt ſe muda ſa condicio natural e ſo fet fembra. En apres quant vench al cap del any torna ali mateix e troba ſemblantment les dues ſerps, les quals quant hac ferides ab lo dit baſto, tantoſt torna hom maſcle. En apres quant Jupiter e na Juno ſe conteneſſen ſobre aço, qual hauia mes de amor entre lom o la dona, acordaren ſe que ho meteſſen en mans del dit Tireſia e que eſtigueſſen a la ſua paraula e ſentencia; lo qual jutja quel hom ha .viiij. onſes de amor e la dona na tres. E lauors na Juno donaſſen gran honta, e exorbalo. E Jupiter hauent ne pietat, donali art de deuinar. E lo dit Tireſia qui no era vſat de deuinar, hauent paor que les paraules que diria deuinant no venguеſſen a menys, en lo començament ans que parlas deya aqueſtes paraules: barons, ço que jo dire, o ſera axi, o no ſera. Jupiter es deu dels homens, e Juno es deeſſa de les dones, quis contenien qual hauia major amor; per que appar que es dita faula. Si donques les dites paraules eren veres ſeguir ſian molts inconuenients. Axi mateix ſi la francha volentat no era, veig ques ſeguirien altres aytan grans inconuenients, ço es, que los bons e los mals debades ſerien reguordonats o punits, la qual coſa ſeria contra la juſticia de

Deu. En apres que los bens e los mals no ferien atribuits a bonesa ne a malesa, mas que Deus ho faria tot, e axi faria mals e peccats; despuys que no caldria hauer esperança de Deu, ne fer oracio ne pregaries, per les quals coses los homens en aquesta vida estant solen parlar ab Deu e acostar se a ell, per que serien enganats malament e lunyats de lur principi.

METRE III.

En aquest tercer metre per la dita difficultat fa exclamacio a Deu, e mou vna questio, e sol la. E comença en lo lati Quenam discors.

E per ço comença Boeci a fer questio per via de exclamacio dient: quina causa es aquella que axi toll la pau de les coses, ne qual Deu ha mesa tanta de baralla entre dues veritats, les quals son de aytal natura que cascuna considerada per si sta, e com son amdues ensemps son incompossibles. Aço vol aytant dir que supposat que la creatura racional no hagues franch arbitre, no seria negun inconuenient que la presciencia de Deu fos; e axi mateix supposat que no fos la presciencia de Deu, no seria inconuenient que la franquesa del arbitre fos; mas que la presciencia de Deu que es inmutable sia, e que la franquesa del arbitre que es variable sia ensemps ab la prouidencia, no par se puxa fer. E apres Boe-

ci continua ſa exclamacio, e ſol a manera de dupte la dita queſtio, e diu: per ventura entre aqueſtes veritats no ha neguna diſcordia, ans ſtan enſemps en veritat; mas la flaqueſa del entenimẽt que es tanchat en aqueſts corporals membres e no pot ab lo ſeu lum, lo qual dins lo cors es tanchat, veure los ſuptils acordaments de les coſes. Vol dir, que per tal com noſaltres en la vida preſent no podem res entendre ſino ſots ſemblança de coſa corporal, que per aço no podem veure clarament la veritat de la alteſa diuinal. *E apres daço Boeci argueix contra, dient:* ¿per que donchs lo noſtre enteniment es tan ences de amor a ſaber aqueſta concordia? com ſi la ſap no li cal deſijar, com negun no deſija naturalment ço que ſap; e ſi no ho ſap, cercha ho axi com a orba perſona, com negun no cercha ço que no coneix; e ſi ho troba ¿com ho conexera? com la coſa que hom no coneix, encara que hom la trop no ſap hom ſi es aquella. E apres Boeci ſol la dita queſtio. Pero deuets notar que la anima del hom ha vna conexença que li pertany en quant es coſa ſpiritual, e ſegons aqueſta coneix los principis de totes ſciencies; hoc encara, que ella no eſtant empatxada del cors conexeria per ſi les concluſions deuallants de aquells principis, e aqueſta conexença es aquella per la qual hom es appellat racional, *com la anima del hom naturalment ha de Deu* dins ſi diſpoſicio de conexer, e per aqueſta ha en

ſi los principis de ſciencia; mas per tal com ella es ligada en lo cors, no pot ſa conexença actualment deduir ſino per lo cors; per ço ella aytant com hom viu tot quant compren, compren per figura de alguna coſa corporal. E daci hauem ducs coſes qui ſolen la queſtio; la primera es, com la noſtra anima eſtant en la vida preſent ha natural inclinacio de encerchar les veritats particulars de caſcuna coſa, e aço per ço com ella en ſi ha los principis de veritat; la ſegona, que per lo empatxament del cors no la pot perfetament trobar; de ques ſegueix la ſolucio de la queſtio com diu Boeci: per ventura lauores com la anima vehes Deu conexeria totes les coſes particulars ab les vniuerſals, mas ara amagada ſots la nuu de les tenebres carnals, ne tot li exoblida, ne totes les coſes ſap; mas fa axi ſtudiant continuament los principis, de guiſa que tot dia aprenga les coſes e les veritats particulars. E daci hauem que per ſtudi ve la anima en conexença de la veritat la qual abans no ſabia.

PROSA IV.

En aqueſta quarta proſa la philoſophia comença a determenar lo dit dupte, e diu que la coſa qui es per algun enteſa es enteſa ſegons la virtut de aquell qui la enten, e no ſegons la natura de la coſa que es enteſa. E comença en lo lati Tum illa, vetus.

Respos la philoſophia e dix: aqueſta queſtio ja es eſtada determenada, no pas perfetament; per aqueſta raho jo let determenare vertaderament e acabada, e deman te ¿per que no tens per bona la reſpoſta que tu has feta deſſus, ço es, car per ço car ſe deuia eſdeuenir ja ho ſabia Deus al qual no es res amagat? e no veig que res te faça tant duptar com aço, ço es, que les coſes que Deus ſap moltes ſon qui poden no eſſer e no eſdeuenir. Si donchs prouam que la prouidencia de Deu no poſa neceſſitat a les coſes, la francha volentat romandra entegrament en ſa virtut. Poſem que no ſos neguna preſciencia, ¿porics penſar que les coſes que ſon fetes per lo franch arbitre foſſen forçadament fetes? Dix Boeci: hoc. Reſpos la philoſophia: ara poſem cars que la preſciencia de Deu ſia, que no pos neguna neceſſitat en lo franch arbitre, ¿romandra lauors la libertat del franch arbitre? Dix Boeci: hoc; empero poſem cars que la preſcien-

cia de Deu no pos neguna neceſſitat a les coſes eſdeuenidores, ¿per ço es ſenyal que les coſes neceſſariament hauran a venir? Reſpos la philoſophia: aqueſta reſpoſta no val res, com ſi la preſciencia de Deu era ſolament ſenyal que les coſes eſdeuenidores hagueſſen a eſdeuenir neceſſariament, encara que no fos la preſciencia, tota coſa hauria neceſſitat en ſi que axi hauria eſdeuenir, axi com la coſa qui ſolament es ſenyal daltri no li muda la natura del ſeu eſſer. Axi que ſi la preſciencia de Deu era ſolament ſenyal que les coſes eſdeuenidores ſeran, apparria que tot ço ques ha eſdeuenir ja de ſa natura ſeria neceſſari, com tot ſenyal ſolament demoſtra la coſa, mas no li muda ſa natura. Per que primerament coue que prous que tota coſa ſia neceſſaria, en altra manera la preſciencia de Deu no pot eſſer ſenyal de neceſſitat pus la coſa no es neceſſaria. E encara que ara tal materia tenim entre mans, que coue que noy parlem per oppinions mas per fermes demoſtracions. E apres la philoſophia mou vn dupte e diu: donques com les coſes ques deuen eſdeuenir no hagen neguna neceſſitat, poras fer que Deus haja conexença qui pot eſſer falça, com fer ſe pot que Deus ſapia alguna coſa eſdeuenidora la qual empero no eſdeuendra, com la coſa qui no es neceſſaria pot no eſſer, e ço qui pot no eſſer pot fallir, e per conſeguent Deu hauria ſciencia fallible. Aqueſt dupte ſoſ la philoſophia per aqueſta manera:

jaſſia que les coſes eſdeuenidores de lur natura no ſien neceſſaries, empero per tal com Deu les ha totes preuiſtes la ſua ſciencia no pot fallir. E com hi haja moltes de coſes qui ſien contingents e no neceſſaries, ab leuger eximpli to moſtrare. ¿Dir mas tu que los maeſtres de les carretes, o de les naus, o de altres officis, faſſen lurs carretes o lurs naus neceſſariament? Dix Boeci: no pas, com ſi aqueſtes coſes ſe feyen neceſſariament, debades ferien apreſes e enſenyades les arts ne los officis. Donchs, dix la philoſophia, ſi algunes coſes ſon, les quals com ſe fan, ſe fan franchament e no neceſſaria, appar que aquelles abans ques faeſſen no hauien neguna neceſſitat que hagueſſen eſdeuenir, com la coſa qui com ſe fa no es neceſſaria, aytan poch abans ques faes no ſera neceſſaria. Empero negun no pot dir que la coſa que ara ſe fa que abans ques faes no fos eſdeuenidora, empero per be que fos eſdeuenidora franchament e no neceſſaria es eſdeuenguda. Mas dius aço es lo dupte, ja les coſes qui no venen per neceſſitat ſi les coneix la preſciencia diuinal, com no appar que puxa enſemps eſtar que Deu conega alguna coſa e que aquella no venga neceſſariament. E aço es per tal com tu no pots veure que la preſciencia de Deu puxa eſſer ſino aytal com es la coſa de que es la ſciencia, e en aço erres, e la raho de la tua error es per ço com tut penſes que ſegons la condicio de la coſa enteſa haja eſſer la conexença. Vol dir

que les gents ſe penſen que la manera quel entenimẽt ha de conexença que ſia aytal com es la coſa que es enteſa; e aço es fals, ans tot lo contrari, com la coſa que es coneguda es coneguda ſegons la virtut e mancra daquell qui la coneix. E per ço que mils ho conegues donar ten he eximpli breu. Poſem que aci haja una poma la qual per tu ſia viſta e tochada: tu veus que entre la viſta e lo tochament ha tres differencies; la primera que la viſta de luny veu la figura e la color de la poma, e lo tochament de prop; la ſegona que la viſta nos mou e fa ſa operacio, e lo tochament coue que per mouiment tochant jutge; la tercera que la viſta veu enſemps tota la poma, e lo tochament ades a vna part, ades a altra. Vet donques que vna poma mateixa en vna manera la compren la viſta, e en altra lo tochament. E aqueſta differencia de conexença no es en la poma, ans es en la viſta e tochament. Per que appar que no ſegons la natura de la coſa enteſa es la conexença, ans ſegons la virtut daquell qui ha la conexença es la manera de la ſciencia de la coſa enteſa. Encara ten donare altre eximpli: tu ſaps que ſi entens quina coſa es algun hòm, que primerament ne has vna conexença per la viſta, a la qual es meſter quel hom li ſia preſent, e la viſta jutjara la forma, e la color, e lo comport, e les veſtidures, e axi dels particulars, dels quals no pot jutjar ſino com lom li es preſent. Aquell mateix hom conexeras

en la tua imaginacio, e hauras la ſua figura en la tua penſa encara que ell noy ſia preſent. Vet donques que la viſta ha meſter la preſencia de la coſa en ſa conexença, e la imaginacio no ha meſter en ſon juy la preſencia de la coſa; mas la raho jutjara en ſa conexença aquell mateix hom, empero no haura cura quel hom li ſia preſent, ne haura cura de ſa figura ne de les altres particularitats, mas ſolament jutjara que es coſa animada e ſenſible e racional; mas la tua intelligencia, per la qual has vertadera conexença, redueix tota coſa feta a la ſua cauſa, ço es, deu jutjar que aqueſt hom es fet per Deu, e lo ſeu principi e fi es Deu; hoc encara que aqueſt hom ha ſemblança en Deu, la qual es appellada ydea en nom greſch. Vet donques com tu mateix has de vna coſa diuerſes conexences, ſens que la coſa no es en ſi raho de aqueſta diuerſitat; mas la virtut que compren la coſa fa que ſegons que es ella, aytal manera ha de compendre. Empero deuets notar tres coſes: la primera, que los graus de conexença en les creatures han ſubordinacio, com la vn es ſobre laltra, e la vn es jus laltra, com lo pus alt grau de conexença es appellat intelligencia, la qual es aquella virtut per la qual la anima ha conexença de Deu e dels primers principis de les ſciencies; lo ſegon grau es raho, per lo qual rahonament ve hom en conexença de les coſes que no ſap, rahonant de aquelles que ſap; lo terç grau es imaginacio, per lo qual pren

e jutja tot aço que li offeren la viſta e la hoida e los altres ſentiments corporals; lo quart e darrer grau es lo ſentiment, lo qual compren la coſa ſegons que pot, com la viſta compren la coſa ſegons que ha color, la hoida ſegons que pot ſonar, lo nas ſegons la hodor, la bocha ſegons la ſabor, lo tochament ſegons que es moll o aſpre. Apres deuets notar que aqueſts graus de conexença ſon departits, axi que algunes creatures ne han vn tot ſol, altres ne han dos, altres ne han tres, altres ne han quatre. Eximpli: tota creatura qui haja vida e mouiment e no ha ſanch, ha algun ſentiment fora, per lo qual jutja que li es bo, e que no: dacis ſegueix que los muſclos e les pagellides, formigues e altres vermens no mengen tota vianda, ans en lo guſt conexen quels es bo, e que mal; mas tota beſtia qui haja vida e ſanch ha ſentiments corporals e imaginacio, per ço ſe poden nudrir axi beſties com aucells. Lo tercer grau han los homens, los quals han ſentiment e imaginacio e raho; e jaſſia que hagen participacio del quart grau, empero aquell es degut a Deu, lo qual ſens mutacio ne altra diſcuſſio, ab vna ſimpla intelligencia enten totes coſes. Item mes deuets notar que la intelligencia compren en ſi tota perfeccio de conexença, la qual es en la conexença de raho e de imaginacio e de ſentiment; empero no ho coneix per aquella manera que coneix raho ne ſentiment ne imaginacio. E de aqueſtes coſes aci

notades ſe ſegueix vna concluſio, la qual dix philoſophia a Boeci: veus que les coſes que ſon conegudes no ſon conegudes ſegons la manera de lur natura, ans ho ſon ſegons la facultat daquell qui les coneix; donques penſet que la diuinal conexença enten les coſes mutables no mudant lur natura, ne ſegons lur mutabilitat, per ço com ell enten les coſes ſegons ſa virtut inmutable.

METRE IV.

En aqueſt quart metre philoſophia recita la oppinio falſa dels yſtoychs ſobre la manera del entendre, e sol aquella aptament. E co-mença en lo lati Quondam Porticus attulit.

APRES de aqueſta prouacio la philoſophia comença *a arguir contra ſi mateixa per* ſciencia, la qual alguns philoſophs qui eren appellats yſtoychs en gregueſch tenien per vertadera. Mas a entendre la queſtio ſeguent deuets notar que, ſegons que enten Ariſtotil en lo primer de les *Etiques*, negun hom qui ſia habituat en vicis no es apte a hauer ſciencia, majorment moral. E per aço Ariſtotil tria en Grecia vn loch lo qual es appellat Cetines, e aqui feu ſa eſcola, *e aço per ço com* aquella *terra es fort eſ-*pumoſa, e ha pocha de reſiſtencia, e hay fort ſouen terratremol, per lo qual los ſtudiants eſ-

pahordits eſtauen eſuetlats e guardauen ſe de peccar; e per tal que nos anujaſſen, per força hauien a legir o a diſputar. En aqueſt loch entre ells ſo moguda una queſtio, e es aqueſta: ja la beneuyrança del mon en que eſta? E ells foren departits en tres oppinions, e ſegons les oppinions que tengueren ſis poſaren los noms en gregueſch; com los vns dixeren que beatitut eſtaua en delits del cors e ſpecialment en menjar e beure, e aqueſts hagueren deſig que hagueſſen lo coll tan lonch com vna grua, e per ço ſon appellats *epiguris*, qui vol dir lonch coll en gregueſch. Los altres digueren que beatitud del hom eſtaua en conexer veritat, e aqueſts foren appellats *peripatetichs* en gregueſch, qui vol dir encerchadors de veritat, e aqueſts foren appellats philoſophs qui vol dir amadors de ſauieſa. Los tercers dixeren que la beatitud del hom eſtaua en ſaber moltes nouelles, e aqueſts ſe poſauen per les places e aqui diſputauen, e per ço ſon appellats *yſtoychs* qui vol dir encerchadors de nouelles, e aqueſts poſauen que la anima del hom no ſabia res per neguna virtut que fos en la anima, ſino ſolament axi com ſi algun ſcriuia en vna taula plana, de que es cert que la taula no hauria neguna virtut actiua, mas ſolament paſſiua. Aqueſta oppinio es falça, la qual reproua la philoſophia per .v. inconuenients quis ſeguirien; lo primer, que ſi la anima ſolament hauia virtut paſſiua, donchs no poria

entendre ſino les coſes corporals, e per conſeguent no poria entendre que Deus fos, ne angels, ne ſi mateix, que es gran inconuenient. Lo ſegon inconuenient ſeria que lauors la anima no poria per ſi entendre quina coſa es animal, ſi donchs enſemps no entenia quina coſa es hom, e per conſeguent no poria entendre ſino ſolament ço que li fos ſtat preſent. Lo tercer inconuenient ſeria que lauors la anima no poria affermar res de negun, com no poria dir que vn hom fos virtuos, com james jo no viu virtuts, per tal com es coſa ſpiritual; ne poria dir quel hom no es aſe, per tal com no puix veure neguna negacio. Lo quart, que la anima no poria hauer rahonament, ne traure de res negunes conclusions, com aço no es coſa corporal. La quinta, que no hauria differencia de la anima del hom a la anima de les beſties. Per ques ſegueix la oppinio dels philoſophs vertaders, que la anima per ſi e de ſa natura ha virtut actiua de entendre, no ſegons la diſpoſicio ſolament de la coſa enteſa, hoc encara molt mes ſegons la ſua virtut propria; e aço es la ſentencia daqueſt metre.

PROSA V.

En aqueſta .va. proſa compara la manera del entenimẽt humanal a la manera del entenimẽt diuinal, e poſa la differencia, e indueix nos que leuem lo entenimẽt a contemplar la manera del diuinal entenimẽt. E comença en lo lati Quod ſi in corporibus ſentiendis.

APRES daço philoſophia feu dues rahons. La primera ſo aqueſta: ſi donchs la anima noſtra es de tanta virtut que ella compren les coſes corporals en manera ſpiritual, quant mes la ſaueſa de Deu compren les coſes mutables inmutablement, ſens que nols muda lur natura. Item ſi en les creatures la raho compren tota la manera del ſaber que ha la imaginacio, quant mes la ſciencia diuinal compren tota perfeccio de noſtre entendre. Per que ab tota intencio e deuocio deus encerchar que entengues aytant com tu poras la alteſa del eſſer diuinal, e en aço deus molt e ſouin penſar, ço es, en les condicions de Deu qui ſobrepugen a tot entenimẽt humanal, e ſeras en aço queacom ſemblant als angels, qui naturalment ſon inclinats en penſar en les coſes diuinals.

METRE V.

En aqueſt .vᵉ. metre proua la philoſophia que per la figura que Deu ha donada al cors del hom, com ell e no neguna altra creatura corporal guarda alt vers lo cel, deu ſouin contemplar lo eſſer diuinal. E comença en lo lati Quam variis terras.

LA qual coſa dona a entendre la eſtatura humanal, car ſi bet penſes net prens eſguard de les beſties en quina manera eſtan ne van, veuras que algunes ſe mouen baxes tochant ab tot lo cors la terra, axi com ſon les ſerps e cuchs e moltes altres de les coſes animades e ſenſibles, altres naden per les aygues, altres van alt ſobre la terra ab los peus e cames, altres volan per laer; empero jaſſia ques moguen en diuerſes maneres, tots certament ſe auenen en aço, que tenen la cara inclinada e lo cap enclinat en vers la terra; per ques moſtra clarament en lur figura que tots ſon terrenals. Solament los homens e les dones han figura e eſtatura dreta en alt vers lo cel, e lo cap tenen pus alt que totes les altres partides; per que appar que naturalment es enclinat a contemplar e entendre en les coſes celeſtials. E per aço diu Ariſtotil en lo libre *Dels animals* quel hom es animal ert e dret, per lo ſaber e per lo entendre, car enten les coſes diui-

nals; quaix que digues que la figura dreta del hom dona a entendre que al hom es donat poder de entendre les coſes diuinals, ſi donques penſaments beſtials no li enderroquen lo ſeu enteniment. E per ço deya Ouidi en lo primer libre de *Metamorphoſeos* com totes les coſes animades e mouibles per lonch guarden la terra, e tinguen la lur cara girada en vers clla, e natura ha donat al hom lo cap alt per ço que mils puxa guardar los cels, e quaix li mana que ſouen gir e leu la ſua cara vers les eſtelcs. Per que appar quel hom no deu poſar tant ſon penſament en les coſes terrenals, mas entendre en les celeſtials.

PROSA VI.

En aqueſta .vj^a. proſa philoſophia amoſtra moltes ſollempnes concluſions; la primera, quina es la ſciencia diuinal; la ſegona, com la dita ſciencia no es variable; la terça, que es meſura e regla de totes les altres coſes variables: apres ſol los duptes. E comença en lo lati Quoniam igitur, uti paulo.

LA philoſophia per ſeguir ſon propoſit dix: per ço que clarament pugues entendre la queſtio, deus primerament notar que ſegons que veus e pots veure clarament, totes quantes coſes ſe ſaben han eſſer ſabudes e conegudes ſegons condicio e manera daquelles coſes que les cone-

xen, e no ſegons condicio daquelles que ſon conegudes. Encara mes deus ſaber que nos deuem punyir en conexer lo eſtament de la ſuſtancia diuinal aytant com a nos es poſſible de conexer; e aqueſtes coſes ſon ja dites. E per tal com la manera de la coſa ſegueix la coſa de que es, ſegons que dit es, per ço cells qui volen conexer la manera de la conexença diuinal e la ſua ſciencia, a fer los coue de neceſſitat que coneguen lo eſtament de la ſuſtancia diuinal, per tal que ſegons axo puxen jutjar dretament e ſegura ſegons proporcio de la manera de la dita conexença e ſciencia. E per aqueſta raho aquells qui volen ſaber la manera de la conexença diuinal e de la ſua ſciencia, es los neceſſari que coneguen lo eſtament de la ſuſtancia diuinal per ço que mils puxen jutjar la manera de la dita conexença de Deu. Donques ſapias per cert que com totes les coſes que han enteniment e vida diguen e affermen que Deus es eternal, es meſter que ſapias quina coſa es eternitat, car per aço ſabras lo eſtament diuinal e la manera de la ſciencia de Deu. Per que ſapias per cert que eternitat es poſſeſſio perfeta e tota enſemps de vida ſens terme, ço es, ſens començament e ſens fi. On deuets ſaber que com hom per les coſes conegudes vinga en conexença de les no conegudes, e per aqueſta raho lo noſtro enteniment es en conexença de les coſes eternals per aqueſtes temporals, feta comparacio de les proprietats e duracio

de les vnes e de les altres, e vehem manifeſtament que la vida de les coſes temporals no es tota enſemps, ans ha moltes partides de temps, lo qual no eſta ferm, ans allenega continuament; per que appar que no es acabada ne perfeta, car aquella coſa es dita perfeta a la qual no deffall res. E per ço car la vida de les coſes mundenals pren molts e diuerſes mudaments, e lo lur eſtament no es tot enſemps, per aqueſta raho no pot eſſer dita eternal, e per conſeguent les dites coſes que han vida corporal no ſon eternals. Per que conexen les coſes que han vida eternal com no hagen lur duracio allenegant, ne han res quels ſia paſſat; e com nols deffallega res, no hi ha res eſdeuenidor, mas tot los es preſent; e com nols contraſt res nels puxa contreſtar, han poſſeſſio perfeta e ſens terme, ço es, ſens començament e ſens fi. Donques per les dites coſes pots conexer lo eſtament de la conexença diuinal; car cell qui coneix ne ſap alguna coſa, la jutja ſegons la ſua propria condicio natural, ço es, daquell qui les coneix, e no de les coſes conegudes. Per que appar que com lo eſtament e la condicio natural de Deu ſia eternal e preſencial, ſegueix ſe que la ſua conexença e lo ſeu ſaber ſia eternal e preſencial ſobre tots temps, e ha en ſi fermetat, e per aqueſta raho ell jutja e veu e coneix per la eternitat totes les coſes quines que ſien preſents, e inſtant e affermant; per aqueſta raho la ſua ſciencia de les coſes

eſdeuenidores es dita ſciencia eternal; e axi mateix la manera de la ſua ſciencia no pot eſſer renouellada, mas es toſtemps eternal, car eternalment totes les coſes li ſon preſents. Per que appar que la oppinio daquells quis penſen que tot ço que Deus coneix faedor, de neceſſitat coue ques ha a fer, es falſa; la qual coſa ſe demoſtra *en aço, que tots dies pots veure que les coſes que* ſon viſtes per los homens no ſon neceſſaries per ço com ſon viſtes, car la ſciencia ne la viſta del hom no dona neceſſitat a les coſes. Axi mateix Deu no poſa neceſſitat a totes les coſes que ſap, mas los dona eſſer, axi com es principi de tot eſſer, e les coneix, e les ordona, e les gouerna, donant a caſcuna ſegons la ſua condicio, e nols muda lur condicio natural, e ſegons que ſon aptes e couinents de reebre. Donques appar que les coſes quines que ſien, ſi ſon neceſſaries o ſi ſon accidentals, Deus les ſap aytals com ſon, e ſegons lur condicio e manera. E en aço appar que la dita conexença no muda res en les proprietats e natures de les coſes, ans ſon eternalment preſents aytals com ſe deuen eſdeuenir en temps ſdeuenidor qual que ſia, e quant que ſia. Axi com pots veure per eximpli manifeſt, car ſi vehem enſemps exir lo ſol e anar algun hom, certes la vna coſa ſera natural, e laltra ſera accidental; la primera ſera per natura, e laltra per volentat que es accidental; empero per la noſtra viſta nos mudara lur condicio natural. Tot en

axi la ſciencia diuinal no muda ne torba les condicions de les coſes que ſap, per be que ſien denant ell preſents ans que ſien ne ques façen per temps eſdeuenidor. Donques pots veure que la tua oppinio no era bona que hauias de la francha volentat del hom, car penſaues te que totes les coſes que Deus conexia o ſabia eren neceſſaries, car aytals com ſon les coneix. Per les quals paraules que dites hauem appar la ſolucio de les rahons que tu has fetes. E reſponch primerament a la ſegona raho, la qual deya que les coſes que Deus ſabia, o eren neceſſaries, o podien eſſer en altra manera; e com nos pogueſſen mudar, ſeguias que eſdeuengueſſen de neceſſitat; e dich te que com la ſciencia de Deu no mut la condicio natural de les coſes que coneix, e *conega totes coſes ſegons manera de la ſua* eternitat, ſegueix ſe que les conega aytals com ſon, ſegons lur condicio qual que ſia, e la ſua conexença nos muda per be que les coſes ſe muden, car aquella mudança ja eternalment la ſabia per la ſua eternitat que no pot eſſer deſcebuda. Quant es a la altra raho que fiſt primerament que deya axi: tot ço que Deus ha preuiſt ſens fallença, es coſa neceſſaria ques faça; donques com Deus haja preuiſtes totes coſes ſens fallença, ſegueix ſe que totes degen eſſer eſdeuenidores de neceſſitat; dich te, reſponent, que totes les coſes, per be que ſien eſdeuenidores, ſi ſon preſes e enteſes en eſguard de la ſciencia de

Deu, ſon neceſſaries ſegons que deſſus hauem dit, car aytals les ha preuiſtes com ſon ne deuen eſſer; mas ſi ſon preſes o enteſes eſguardant la lur propria condicio, no hauran neguna neceſſitat. Empero deuets notar que alguna coſa neceſſaria ſe pot eſdeuenir en dues maneres; la primera es quant alguna es neceſſaria ſens tota meſcla de condicio, axi com ſi dehiem: tot hom es mortal, o lo ſol exira al jorn, o Deus es, e ſemblants paraules, les quals ſe dien ſolament tals que de lur natura moſtren que de neceſſitat ſe deu fer e eſſer axi. Altra neceſſari es ab ſa condicio, axi com ſi dehiem axi: ſi algun ſap e veu que tu vas, neceſſaria coſa es que tu vas, car la coſa quant es, neceſſaria es que ſia; empero aqueſta manera de neceſſari no ſa eſſer la coſa per neceſſari de natura propria ſua, mas la condicio ſobre poſada; car neguna neceſſitat no força de anar cell qui per ſa francha volentat vol anar, mas pus va no pot eſſer que no vaja lauores quant va. Tot en aqueſta manera es la prouidencia de Deu, que ſi veu alguna coſa neceſſaria, neceſſaria coſa es que ſia aytal e axi com la veu, car veu la ſegons que es o que deu eſſer, clarament e preſencialment per be que ſia eſdeuenidora, e ſegons ques eſdeuendra. Per que appar que eſguardant la diuinal prouidencia e ſciencia e conexença, totes coſes ſon neceſſaries, per be que no ho ſien ſegons lur condicio natural; mas ſi ſon eſguardades en lur condicio na-

tural, ja per axo no perden lur franqueſa dc lur condicio natural; car les coſes axi ſon denant la preſencia diuinal que algunes ſon neceſſaries ſegons lur natura, altres ſon per francha volentat e franch poder dc aquells qui les fan: per que appar la ſolucio de la raho deſſus dita. Jaſſia que alguna coſa ſia preuiſta ſens fallença, ja per axo no ſeria neceſſaria ſegons natura ſua, mas ſolament per la condicio qui hi es poſada; e no es coſa deſcouinent, car bes pot fer que vna coſa mateixa per eſguard daltra ſia en vna manera, e per eſguard daltra ſia en altra manera; empero podem veure ſemblantment que vn hom per eſguard de algun altra ſera gran, e per eſguard de altra ſera poch e menor. En apres tu pories per ventura contreſtar que digueſſes: com algunes obres ſe faſſen per ſola volentat, e cell qui les fa ſia en ma ſua que les faça, o que les leix, e ſia en ma de caſcun mudar ço que haura penſat que faça; par que per aço aytal puxa hom anullar la prouidencia diuinal, car mudant lo propoſit daço que entenia a fer mudara la dita prouidencia, e aço que Deus ſabia e conexia. A la qual coſa jot reſponch, que caſcun pora be mudar lo ſeu propri propoſit, mas la ſciencia de Deu nos mudara, per be que ell ſe mut es gir en qual manera ſe vulla, ne pora eſcapar ne eſquiuar a la ſciencia de Deu, car tots aquells mudaments ja los ſabia ans que tu qui los vols fer. E donar ten he eximpli aytal: ſi tu eres en al-

gun loch, e aqui fahias alguna coſa, e eſtaua vn altra hom en loch pus alt en guiſa quet pogues be e complidament veure, e guardaua continuament en qualque manera tut mudaues; no pories eſcapar eſtant en aytal diſpoſicio ab aquell que ell no vehes ço que tu farias, per francha volentat que tu hagueſſes, ne aquell aytanbe not tolra la tua francha volentat per lo ſeu eſguardar. Tot en axi no pots fugir a la prouidencia de Deu e a la ſua conexença, car totes les tues mudances que faras ja les ſabia ans que les te hagueſſes penſades. Encara mes tu pories fer altra queſtio, ço es, la manera de la prouidencia de Deu, ço es aſſaber, ſi per lo mudament del propoſit del hom en les obres que pot fer per ſa francha volentat, per lo qual mudament vol vna coſa, e deſpuys lexa aquella e vol lo contrari, e lexada la vna fara laltra, ¿axi com ſe muda lo dit propoſit, ſis muda aytanbe lauores la ſciencia de Deu conexent los dits mudaments? E dich te que la ſciencia e prouidencia de Deu nos muda per res, car la ſua ſciencia ſobre puja totes coſes, e en vn moment coneix totes les mudances de les volentats eternalment; ab ferma perſeuerança ſens meſcla de mudaments ſap totes les coſes, ſegons que deſſus hauem dit. E aqueſta ſciencia no ha apreſa ſino de la ſua propria natura; e les coſes eſdeuenidores no han donada manera de ſciencia de Deu, ne axi ma-

teix de mudança, mas la ſciencia de Deu ha poſada manera a totes les coſes ſegons la condicio de caſcuna, com ell ſia començament de totes e les haja fetes per la ſua francha libertat e boneſa. E per les dites paraules appar que les dites coſes que a noſaltres ſon incertes, e de les quals no podem conexer ne ſaber la raho per ques fan ne com ſe fan, ne lur començament, ne lur fi, totes les coneix noſtre ſenyor Deu determenadament ſegons la manera deſſus dita. E deuets notar que per aqueixa mateixa *manera podets parlar de la predeſtinacio* e preſciencia de Deu, ſegons la qual ha parlat la philoſophia de la ſciencia diuinal, en altra manera ſeguir ſien ſemblants duptes e coſes inconuenients, ço es, ſi la dita predeſtinacio e preſciencia mudaua les condicions e proprietats de les dites coſes. Per totes les coſes demunt dites pots veure e conexer que francha volentat no es empatxada per la ſciencia diuinal, e que les leys ſon juſtament ordonades a reguordonar o punir ſegons lur boneſa o malicia de les obres humanals. E axi mateix appar que les pregaries e oracions, ne la ſperança en vers Deu, no ſeran debades quant ſon dretament fetes, ans han gran virtut e efficacia, car no es neguna coſa qui puxa eſſer debades ſi es dretament ordonada a la ſua fi deguda e honeſta, ans ſolament aquella aytal que es ordonada dretament a la ſua fi aconſegueix la fi

per ques fa; car Deus qui es ſobiran ſobre totes coſes, e al qual no pot eſſer res amagat, les veu totes e les jutja e les reeb al enteniment per ques fan, car tots temps es preſent a ell tota obra e tot penſament ja eternalment. Donques com voſaltres hajats poder ſobre les voſtres obres propries, car en voſtre poder es *que façats les dites obres bones e virtuoſes e* rahonables, e a aço ſots obligats per voſtra condicio natural, ço es, eſquiuar vicis e peccats e males obres, e ſeguir virtuts; be podets ſens tot dupte leuar lo voſtro coratge a bons e a drets e diuinals penſaments, e fer humilment e deuota oracio e pregaries en vers Deu; car aço ſolament poden fer dignament aquells qui viuen virtuoſament, car les virtuts tantſolament fan anar la perſona per lo dret cami qui mena a vertadera e perfeta conexença e amada beneuyrança; e en aço ſon obligats per lur natura los homens, car aquelles ſon, ço es, les virtuts, per les quals poden anar al lur loch propri per lo cual ſon creats, e per altra coſa ne per altra manera noy poden anar. E com tota coſa naturalment deſig ſon loch natural, es al hom natural deſig de fer les dites obres virtuoſes, per les quals puxa anar al ſeu loch per lo qual es fet. O barons, ſi no ho volets poſar a oblit e a menyſpreu fahent obres beſtials, gran neceſſitat vos es poſada de fer bones obres e proceſes e obres perfetes, car tot

quant fets, ques que ſia, es fet denant la preſencia e la viſta e ſciencia del noſtre jutge, al qual res no pot eſſer amagat. Al qual ſia donada lahor, honor e gloria per tots temps *in ſecula ſeculorum.* AMEN.

TAULA.

PLANES.

LETRA del tranſladador de la obra, endreçant aqueſta a lalt infant en Jacme de Malorcha . . 3
PROLECH, en lo qual ſe conte la iſtoria de Theodorich rey dels Gots. 5

ACI COMENÇA LA TAULA DEL PRIMER LIBRE DE LA *CONSOLACIO DE PHILOSOPHIA*, LO QUAL ES PARTIT EN .VII. METRES E .VI. PROSES.

En lo primer metre tracta ſots quina forma Boeci plora ſon treball, e dona .vj. rahons de ſon plor: la primera per tal com ell hauia acuſtumat de fer diĉtats gracioſos, e ara hauiels a fer doloroſos en los primers verſos; la ſegona raho que ſolament triſtor era ſa companyia; la tercera que aço que hauia apres mentre era joue lo aconſolaua; la quarta que per la dita triſtor era enuellit; la quinta que mentre hauia bon temps era tots jorns malalt, e ara com era triſt

no podia morir; la .vj^a. era que fos amichs qui tant lo hauien loat lo hauien enganat. E comença en lo lati *Carmina qui quondam*, e en romanç *Jo las qui folia esser en gran estudi.* . 13

En la primera prosa recita que com ell fos axi desconsolat li apparech vna dona la qual era philosophia, qui es discreta segons fos comports, e que del seu entenyment gita totes falses oppinions. E comença en lo lati *Hec dum mecum tacitus ipse reputarem*, e en romanç *Mentre se pensaua* 17

En lo segon metre descriu vn plant lo qual feu la dita dona de la malaltia de Boeci, e loalo de perfeccio de tota sciencia, e que pocha cosa lo hauia torbat. E comença en lo lati *Heu quam precipiti mersa profundo*, e en romanç *O Deus, tan gran dolor.* 23

En la segona prosa tracta com la dita dona comença a regonexer aquest malalt quina malaltia ha, e com li torcha les lagremes per tal que la conegues. E comença en lo lati *Sed medicine*, e en romanç *Mas duymes temps es* . . 24

En lo tercer metre tracta com lo malalt cobra la vigor de la sua vista. E comença en lo lati *Tunc me discussa liquerunt*, e en romanç *Lauores les tenebres* 26

En la tercera prosa tracta com Boeci conexent la dita dona se merauella pensant que ella fos ab ell exellada, e ella començal a consolar dient que guerra es antiga entre ella e la gent folla, e aço proua per molts eximplis. E comença en lo lati *Haud aliter tristicie*, e en romanç *Quant Boeci son a si mateix tornat* 27

En lo quart metre tracta que si algun no ha sperança en los bens de fortuna, ne ha pahor en mal qui injustament li sia fet, que nol cal tembre de res; e açø proua ab eximplis diuersos.

E comença en lo lati *Quiſquis compoſito ſerenus euo*, e en romanç *Tot hom qui ha lo ſeu enteniment* 32

En la quarta proſa tracta com Boeci recita tota ſa dolor, e poſa les rahons de la ſua perſecucio. E comença en lo lati *Sentisne inquit*, e en romanç *En apres quant vehe.* 34

En lo .vᵉ. metre tracta com Deu bo ha totes les creatures en cert orde poſades, lo qual tenen ſens tot deffalliment, e par que no haja cura dels fets dels homens; e pregal que haja cura dels fets dels homens, axi com ha de les altres creatures. E comença en lo lati *O ſtelliferi conditor orbis*, e en romanç *O ſenyor Deus* 46

En la quinta proſa recita com la dita dona comença a recolligir les rahons de la malaltia de Boeci, e comença a tractar com la garira. E comença en lo lati *Hec vbi continuato dolore*, e en romanç *Quant Boeci hac deſplegades* . . 48

En lo .vjᵗ. metre tracta com neguna coſa que no ſia feta rahonablement no pot hauer bona fi, e aço proua per tres eximplis; del ſembrador, del cullidor de flors, e daquell qui vol fer venemes. E comença en lo lati *Cum Phebi radiis*, e en romanç *E don a tu eximpli.* . . . 52

En la .vjᵉ. proſa recita com philoſophia feu alguns interrogatoris a Boeci, per los quals ella perfetament vench en conexença de la ſua malaltia. E comença en lo lati *Primum igitur pateris*, e en romanç *En apres la philoſophia.* 53

En lo .vijᵉ. e darrer metre del primer libre proua per tres rahons que la perſona torbada no pot entendre veritat. E comença en lo lati *Nubibus atris*, e en romanç *E don ten eximpli.* . . . 55

ACI COMENÇA LA TAULA DEL SEGON LIBRE.

En lo ſegon libre comença la philoſophia a donar medicines leugeres a la malaltia de Boeci, ço es, rahons comunes, prouant que neguna riqueſa ne ben temporal no ha boneſa en ſi: e es partit lo dit libre en .viij. proſes e .viij. metres.

En la primera proſa philoſophia per affalegar lo malalt diu que no es merauella que ell haja aquella malaltia, com tota ſoptoſa mutacio de ben en mal muda lo ſeny; e proua que negun nos deu fiar en bens de fortuna. E comença en lo lati *Poſt hec pauliſper*, e en romanç *En apres la philoſophia* 57

En lo primer metre poſa les traycions de fortuna, e com tota la ſua gloria es ades exalçar, ades perſeguir los exalçats; axi com vn braç de mar qui es a Negrepont qui ha nom Euripus, qui ades va amunt, ades va auall. E comença en lo lati *Hec cum ſuperba*, e en romanç *Quant ella ſe leua* 60

En la ſegona proſa proua philoſophia, parlant en perſona de la fortuna, que ella ſi es variable no fa injuria a negun, e que negun nos fiu en ella. E comença en lo lati *Vellem autem pauca tecum*, e en romanç *Jo vull parlar ab tu*. . . 61

En lo ſegon metre philoſophia fa vn plant de la gran auaricia dels homens, per la qual per molt quen hagen nos ſadollen. E comença en lo lati *Si quantas rapidis*, e en romanç *O Deus, que es aço que ſi la fortuna* 65

En la tercera proſa fortuna recita a Boeci que ell no ha raho de clamarſe, recitant li tots los bens que fortuna li ha dats, hoc encara aquells que li ha lexats. E comença en lo lati *His igitur ſi*

pro ſe, e en romanç *Digues, que poras tu reſpondre.* 66
En lo terç metre la philoſophia proua per tres eximplis que res que ſia nat no pot eſſer que no ſia variable e que nos corrompa. E comença en lo lati *Cum polo Phebus*, e en romanç *E aço pots veure* 69
En la quarta proſa encara philoſophia proua com molts bons romanen a Boeci, e que no es negun hom qui puxa fer la ſua fortuna axi ferma que ella nos afflaqueſcha per qualque part, e per ço conclou que en los bens de fortuna noy pot eſſer beneuyrança la qual hom hi cercha. E comença en lo lati *Tum ego, vera, inquam*, e en romanç *En apres Boeci reſpos.* . 70
En lo quart metre philoſophia loa lo eſtat migencer dels homens ſots figura del ediffici de vn caſtell, lo qual no deu eſſer poſat ſobre rocha maſſa alta per pahor de lamp, ne ſobre arena per pahor de aygua corrent. E comença en lo lati *Quiſquis volet perennem*, e en romanç *O qui volia hauer aytal certeſa* 78
En la cinquena proſa ja philoſophia fa pus forts rahons, e proua que ne en diners, ne en pedres precioſes, ne en veſtidures, ne en poſſeſſions, ne en miſſatges no ha ben propri, ans hi ha molts perills. E comença en lo lati *Sed quoniam rationum*, e en romanç *Per ço car veig*. 79
En lo .v^e^. metre loa fort los homens del temps antich qui no hauien cura de auaricia, ne de gran menjar, ne veſtir, ne perles, ne pedres. E comença en lo lati *Felix nimium prior etas*, e en romanç *O tan bona era la vida* 87
En la .vj^a^. proſa proua que en dignitats ne officis no ha propri ben, e que hom no es poderos, per be que ſia appellat poderos, ſi no es vir-

tuos; e daltres dits bells. E comença en lo lati *Quid autem de dignitatibus*, e en romanç *Encara mes, que tes vijares de les dignitats.* . . 88

En lo .vj^e. metre proua axo matcix donant concluſio con lo poder mundenal es fort fouint donat a maluats homens. E dona eximpli de Nero qui fou emperador e fort hom maluat, e poſa vna concluſio que fort es mala coſa com es donat coltell de poder a hom malicios. E comença en lo lati *Nouimus quantas*, e en romanç *Appar ho en Nero* 94

En la .vij^e. proſa amoſtra la philoſophia que fama ne lahor temporal no pot eſſer gran ne per duracio de temps, ne per ampleſa de terra; e que los homens virtuoſos no la deuen molt cerchar, per taſ com no ſeria couinent guardo a les bones obres. E comença en lo lati *Tum ego, ſcis, inquam*, e en romanç *Lauores Boci reſpos e dix* 95

En lo .vij^e. metre proua axo mateix, e poſa vna concluſio que aquell qui fa ſon eſforç que apres la ſua mort romanga dell fama, mor dues vegades, vna com mor de fet, altra com la ſua fama pereix. E comença en lo lati *Quicumque ſolam mente*, e en romanç *Donchs cells qui crehen* 99

En la .viij^e. proſa proua que la fortuna aduerſa es pus proffitoſa que la proſpera, e conclou que la fortuna aduerſa ha aqueſt ben que moſtra qui es leyal amich de hom. E comença en lo lati *Sed ne me inexorabile*, e en romanç *Empero not pens* 101

En lo .viij^e. metre loa la diuinal amor la qual ſens tota aduerſitat e baralla regeix totes les obres de natura, e diu que beneyts ſerien los homens ſi aquella amor la qual regeix lo cel e la terra volien quels regis. E comença en lo lati

Quod mundus ſtabili fide, e en romanç *O Boeci, don es aqueſta coſa* 102

ACI COMENÇA LA TAULA DEL TERÇ LIBRE.

En lo tercer libre tracta com tot hom cercha en totes les ſues obres beneuyrança, e que no es en neguns bens de fortuna ne de natura, mas ſolament es hauer e amar Deu: e es partit lo dit libre en .xij. proſes e .xij. metres.

En la primera proſa tracta en quina forma en aqueſtes coſes temporals ha falſa beneuyrança, de guiſa que com hom haja coneguda la falſia que mils hom conega la veritat. E comença en lo lati *Jam cantum illa*, e en romanç *Quant la philoſophia hac callat* 105

En lo primer metre proua per quatre ſemblances que aquell qui vol conexer veritat coue que haja abans conexença de la falſia: axi com aquell qui vol ſembrar lo camp, coue que abans ne leu les males erbes; e aquell troba la mel pus dolça qui abans ha menjat coſa amara; pus clares ſon les ſteles apres lo nuuol; pus bell appar lo dia com hom ha vetlat la nit. E comença en lo lati *Qui ſerere*, e en romanç *E moſtrar ten he quatre ſemblances* 107

En la ſegona proſa tracta, poſant .v. maneres de bens que los homens deſigen, que en negun de aquells no ha beneuyrança; e poſa una general propoſicio, que tot hom la cercha ab ſon treball. E comença en lo lati *Tum deſixo paulum*, e en romanç *En apres la philoſophia.* 109

En lo ſegon metre poſa que cerchar beneuyrança es coſa natural als homens, e poſa que fort gran es lo poder de natura; e proua ho per eximplis de la ira del leho, dels deſigs dels aucels preſes, de la verga per força enclinada en

terra, e del mouiment del ſol. E comença en lo lati *Quantas rerum flectat,* e en romanç *Empero en les dites coſes* 112

En la terça proſa tracta ſpecialment com en riqueſes no ha beneuyrança, ans hi ha fretura; hoc encara que aquells a qui venen tollen aquell ben que hauien. E comença en lo lati *Vos quoque, o terrena,* e en romanç *Encara la philoſophia* 114

En lo tercer metre parla contra los auars, e poſa dos mals de riqueſes; lo primer que mentre es viu lom rich les riqueſes lo punyen, e com mor lo lexen. E comença en lo lati *Quamuis fluente diues auri,* e en romanç *E jaſſia que la perſona* 116

En la quarta proſa tracta que ne en officis ne en dignitats temporals noy ha beneuyrança, ans aytant com hom es en major grau es pus mal parlat e deſonrat ſi es dolent; e hay daltres concluſions fort belles. E comença en lo lati *Sed dignitates,* e en romanç *En apres pots veure* . 117

En lo quart metre proua axo mateix, e diu que no ſolament dignitats ſon donades a mals homens, hoc encara que vn mal hom ne dona a altre, e poſa eximpli de Nero. E comença en lo lati *Quamuis ſe Tyrio,* e en romanç *Donques o bona gent.* 120

En la cinquena proſa moſtra que en eſſer rey, ne familiar de rey, no ha beneuyrança, ſi bé les gents ſo cuyden, e que en los reys no ha neguna potencia; e aço proua per forts aſſenyalats eximplis de Senecha, e daltres familiars de reys. E comença en lo lati *An vero regna,* e en romanç *Part les dites coſes* 121

En lo .vé. metre moſtra que negun, per gran ſenyor que ſia, no es poderos ſi no es virtuos, e virtut es poder e no altre. E comença en lo lati

Qui ſe volet eſſe potentiem, e en romanç *Mas vols tu ſaber*. 125
En la .vj^a^. proſa moſtra que vera bencuyrança no es en fama, ne en mundenal gloria, ne en linatge, ne en nobleſa. E comença en lo lati *Gloria vero quam fallax*, e en romanç *En apres pots veure* 126
En lo .vj^e^. metre proua que tot hom es de noble linatge, com tots ſom fills de Deu, ſino los peccadors. E comença en lo lati *Omne hominum genus*, e en romanç *Encara mes to demoſtrare*. 128
En la .vij^a^. proſa proua que en delits corporals, ne en acte de matrimoni, no ha perfeta beneuyrança. E comença en lo lati *Quid autem de corporis voluptatibus*, e en romanç *E aci moſtra la philoſophia*. 129
En lo .vij^a^. metre proua axo mateix comparant lo delit a la abella, qui primerament dona mel, e puys picha amargoſament. E comença en lo lati *Habet omnis hoc voluptas*, e en romanç *Per quem es vijares* 132
En la .viij^a^. proſa tracta tot ço que ha dit deſſus, e recollegeix e conclou que en neguna de les coſes deſſus dites no ha beneuyrança: per que appar que los homens la cerquen la on no la poden trobar. E comença en lo lati *Nichil igitur dubium*, e en romanç *Tot hom donques pot veure* 132
En lo .viij^e^. metre fa vn plant dels homens qui les coſes temporals ſaben ben cerchar lla on les deuen trobar, axi com peix en mar, carn per les muntanyes, or en terra, fruyta en los arbres, e no ſaben cerchar beneuyrança lla on es. E comença en lo lati *Heu heu, que miſeros tramite*, e en romanç *O meſquina de gent*. . 135
En la .viij^a^. proſa comença ja a tractar quina coſa es vertadera beneuyrança. E primerament in-

dueix Boeci que foragitada la falſa oppinio de la beneuyrança, que vulla girar ſon enteniment en cerchar la lla on es. E comença en lo lati *Hactenus mendacis*, e en romanç *Ara duymes baſtar deuria* 136

En lo .viiij^e. metre fa oracio inuocant la diuinal ajuda, que ell li vulla donar clara conexença de trobar lo loch de la beatitud: en la dita oracio poſa moltes aſſenyalades concluſions del regiment de Deu. E comença en lo lati *O qui perpetua mundum*, e en romanç *O pare, qui ab perpetual raho*. 142

En la .x^a. proſa amoſtra la beatitut on es ſituada, prouant per forts rahons que ſolament en Deu. Poſa noreſmenys que los fauis homens ſon deus, e los peccadors ſon beſties. E comença en lo lati *Quoniam igitur que ſit*, e en romanç *Duymes pus que tu* 146

En lo .x^e. metre conuida a tots que anem lla hon es aquell ben, com mes val que aur, ne perles, ne pedres precioſes, ne maragdes, com majors bens dona. E comença en lo lati *Huc omnes pariter venite*, e en romanç *Donques, o bona gent* 151

En la .xj^a. proſa moſtra quina coſa es ben ſegons ſa natura, e proua que be no pot eſſer ſens vnitat, e que tota coſa deſija vnitat per tal que ſia conſeruada. E comença en lo lati *Aſſentior, inquam*, e en romanç *En apres Boeci conſolat.* 153

En lo .xj^e. metre dedueix com caſcun ſuptil hom pot per ſtudi conexer ço que abans ignoraua: per que indueix tot hom a ſtudi. E comença en lo lati *Quisquis profunda mente*, e en romanç *En apres la philoſophia* 159

En la .xij^a. proſa amoſtra que lo gouern ab que Deu regeix lo mon es la ſua boneſa, e que per ço peccat no es res, com no es regit per Deu;

e recollegeix tot quant ha dit. E comença en lo lati *Tum ego, Platoni*, e en romanç *Ara duymes enſenyar te* 161
En lo .xij^e. metre amoneſta que tot hom perſeuer en contemplar Deu, e poſa la faula de Orpheu. E comença en lo lati *Felix qui potuit*, e en romanç *En apres la philoſophia induhi* . . 166

ACI COMENÇA LA TAULA DEL QUART LIBRE.

En lo quart libre philoſophia traćta la manera de virtuts e de vicis, e proua que los virtuoſos ſon poderoſos, e los vicioſos impotents e freturoſos: e es partit lo dit libre en .vij. proſes e .vij. metres.

En la primera proſa Boeci mou vna queſtio merauellant ſe del regiment de Deu que leix que malicia vaja auant e floreſcha, e que virtut ſia calcigada e malmenada. A la qual queſtio reſpon la philoſophia prouant per veres rahons que no es axì com ell ſe cuyda, ans es lo contrari. E comença en lo lati *Hec cum philoſophia*, e en romanç *Quant la philoſophia hac.* 175
En lo primer metre philoſophia proua que per los graus de les creatures podem venir en conexença de Deu, e poſa vna ſemblança de la anima e del aucell qui vola. E comença en lo lati *Sunt etenim penne*, e en romanç *E la philoſophia dix: donques* 178
En la ſegona proſa philoſophia, complint ço que ha promes, proua que ſolament los homens virtuoſos ſon aptes e poderoſos, e que los maluats ſon orbs e flachs e meſquins. E comença en lo lati *Tum ego, pape, inquam*, e en romanç *Boeci reſpos e dix* 179
En lo ſegon metre proua ço que demunt ſpecialment ha dit en los reys, e moſtra que tot rey

vicios es esclau. E comença en lo lati *Quos vides sedere celsos*, e en romanç *Empero la flaqueſa* 182
En la tercera proſa proua que los maluats no ſon james ſens pena, ne los bons ſens loguer o guardo; e que la malicia es la major pena que pot eſſer, e la boneſa loguer. E comença en lo lati *Videſne igitur*, e en romanç *Veus donques aqueſles coſes* 183
En lo tercer metre proua que lo peccador es beſtia en la anima, e poſa que pijor es hauer la anima beſtial que lo cors, e poſa vna faula dels companyons de Vlixes, en altra manera appellat Jaſon, los quals foren tornats en beſties. E comença en lo lati *Vela Neritii ducis*, e en romanç *Per que podem veure.* 186
En la quarta proſa proua que pus miſerables ſon los maluats homens com complexen lo mal que volen fer, que no com nol poden complir, e pijor los es com no ſon punits que ſi eren punits, e a la fi que hom deu amar los bons e hauer pietat dels mals. E comença en lo lati *Tum ego, fateor*, e en romanç *En apres reſpos Boeci* 189
En lo quart metre complany philoſophia la iniquitat dels homens quis volen ociure com les beſties, e deſauentures ne maten ja prou, e la mort qui per ſi mateixa hi ve. E comença en lo lati *Quid tantos juuat excitare motus*, e en romanç *Donques, o voſaltres.* 195
En la .v^a. proſa Boeci ſe merauella com ſe pot fer que los bons hagen mal, e los mals ben; e la philoſophia ret raho. E comença en lo lati *Huic ego, video*, e en romanç *En apres reſpos Boeci* 196
En lo .v^e. metre philoſophia proua que aqueſta merauella es en los homens per tal com igno-

ren la raho per que Deu fa les coſes. E comença en lo lati *Si quis Arcturi ſidera neſcit*, e en romanç *E pots veure ſemblant* 198

En la .vj^a. proſa poſa quina coſa es la diuinal prouidencia, e quina coſa es fat, e quina differencia ha entre ells; e poſa que la ſauieſa diuinal ordona totes coſes fort juſtament. E comença en lo lati *Ita eſt, inquam*, e en romanç *Reſpos Boeci: verament* 199

En lo .vj^a. metre philoſophia amoſtra per eximplis diuerſos com Deu molt aptament endreça a ſi tota creatura e la gouerna juſtament. E comença en lo lati *Si vis celſi jura tonantis*, e en romanç *Si tu vols axi com has acuſtumat.* 210

En la .vij^a. proſa philoſophia trau vna bella concluſio de tot quant ha dit, e es aqueſta, que tota fortuna qualque ſia es bona, com en noſtre poder es que la façam bona o mala; e moſtra los homens com ſe deuen regir en caſcuna. E comença en lo lati *Jamne igitur vides*, e en romanç *Ara duymes pots veure*. 213

En lo .vij^e. metre la philoſophia amoſtra que los homens deuen eſſer forts en ſofferir lo treball de fortuna, e molt mes per aconſeguir los bens celeſtials que no feu Agamenon per deſtrouir Troya, ne Vlixes per venjar ſos companyons, ne Ercules per hauer fama de fortaleſa. E comença en lo lati *Bella bis quinis*, e en romanç *E daço pories pendre*. 216

ACI COMENÇA LA TAULA DEL .V^e. LIBRE.

En lo .v^e. libre ſe tracten dues materies ſuptils: la vna, quina coſa es la diuinal prouidencia e lo franch arbitre humanal; la ſegona, aqueſtes coſes com poden enſemps eſtar: e es partit lo dit libre en .vj. proſes e .v. metres.

En la primera prosa la philosophia determena quina cosa es cas, o cosa no cogitada, recitant vna falsa oppinio, e puys sol e determena la questio. E comença en lo lati *Dixerat, orationiſque*, e en romanç *Quant la philoſophia hagues finides* 223

En lo primer metre per eximpli de vn riu quis parteix en dues parts e puys se ajusta, amostra los fets casuals com procehexen de la diuinal prouidencia. E comença en lo lati *Rupis Achemenie*, e en romanç *E posar ten he eximpli.* . 225

En la segona prosa amostra que lo franch arbitre se diuersifica segons la diuersitat de aquells en que es, e que Deu eternalment veu totes les volentats de les creatures e lurs obres. E comença en lo lati *Animaduerto, inquam*, e en romanç *Respos Boeci e dix* 227

En lo segon metre posa que lo enteniment diuinal sens tota comparacio es pus clar que lo sol material, loant lo de tota perfeccio. E comença en lo lati *Puro clarum lumine*, e en romanç *E pots ne veure.* 230

En la tercera prosa Boeci argueix fort altament contra la philosophia, e dedueix a grans inconuenients que es impossible que ensemps puxen estar la diuinal prouidencia e lo franch arbitre. E comença en lo lati *Tum ego, en, inquam*, e en romanç *En apres Boeci dix* . . 231

En lo terç metre per la dita difficultat fa exclamacio a Deu, e mou vna questio, e sol la. E comença en lo lati *Quenam discors*, e en romanç *E per ço comença Boeci.* 234

En la quarta prosa la philosophia comença a determenar lo dit dupte, e diu que la cosa que es per algun entesa es entesa segons la virtut daquell qui la enten, e no segons la natura de la cosa que es entesa, e aqui posa .iiij. graus de

conexença. E comença en lo lati *Tum illa, vetus*, e en romanç *Respos la philosophia* . . . 237
En lo quart metre philosophia recita la oppinio falsa dels ystoychs sobre la manera del entendre, e sol aquella aptament. E comença en lo lati *Quondam Porticus altulit*, e en romanç *Apres daquesta prouacio* 243
En la .v^a. prosa compara la manera del entendre humanal a la manera del entendre diuinal, e posa la differencia, e indueix nos que leuem lo entenyment a contemplar la manera del diuinal entendre. E comença en lo lati *Quod si in corporibus sentiendis*, e en romanç *Apres de aço la philosophia.* 246
En lo .v^e. metre proua la philosophia que per la figura que Deu ha donada al cors del hom, com ell e no neguna altra creatura corporal guarda alt vers lo cel, deu souin contemplar lo esser diuinal. E comença en lo lati *Quam variis terras*, e en romanç *La qual cosa dona.* . 247
En la .vj^a. prosa philosophia mostra moltes sollempnes conclusions; la primera, quina cosa es la sciencia de Deu; la segona, com la dita sciencia no es variable; la tercera, que ella es regla e mesura de totes les coses variables. Apres sol los duptes fets per Boeci, e a la final conclusio amonesta tot hom de fer obres virtuoses e esquiuar peccats, fer deuota oracio, per tal con tot quant fem veu la diuinal intelleccio. E comença en lo lati *Quoniam igitur, vti paulo*, e en romanç *La philosophia per seguir son proposit* 248

MORAL CONSIDERACIO

CONTRA LES PERSUASSIONS, VICIS Y FORCES DE AMOR.

FON DEMANADA DIUERSES VOLTES PER VNA PERSONA DE GRAN STIMA A DON FRANCESCH CARROÇ PARDO DE LA CASTA VNA SUA *MORAL CONSIDERACIO*, LO QUAL TRAMES AQUELLA ENSEMPS AB LA PRESENT LETRA.

LO gran y eleuat enginy coſes altes e grans deſija: e com voſtra ſenyoria ſia de tanta perfectio que totes les parts de ſaber en ella repoſen, es a mi de gran admiracio de loch tan alt deuallar a demanar me vna ſimple obreta, que ſeguint lo mouiment e contraſt de les mies paſſions per mi conſuſament es ſtada continuada. E conſiderant que tota obra pera tenir acabat compliment es meſter que lo ſeu edifici ſia fabricat ſobre ſonaments de gran induſtria e de perfecta ſapiencia, de les quals yo freture, rembria de grat que no fos demanada ni començada. E ſi honeſtament la veritat ſe podia negar, yo negaria hauer la ſeta. Mas veent de menys reprenſio la empreſa de fer la que la colpa de la falſia, es forçat que per mia ſe atorgue. Y no ſtime voſtra merce que lo penſament ni la fi de les mies paraules en aquella fos cridar los oydors a oyr la, e la viſta de la multitud a veure la; ans per eſſer nada en la

planeta dels meus falſos delits, de la crueldat de les rebudes offenſes, e de mes afflictions, enuergonyit del dan e mes de la colpa, y receiant juhy, lo meu propoſit era poſar hi ſilenci, fogir a la lum, y en les tenebres de la mia ſoledat ſols pera mon deſcans, ſemblant al qui ſoſpira, tenir la per companyia. E axi ab tota veritat per mes de deu e dos anys es ſtada cuberta. Mas ſi la importuna e groſſera porfidia, mirant lexemple del ruſtech ab Diogenes philoſof, moltes o les mes voltes la fi deſijada fol e pot atenyer, ¡quant mes la ſtima y ſaber de tanta ſenyoria manant pora ſobrar me! E axi vençuda la mia voluntat, per quel nom de preſumptuos nom atenga, dient que ſens força he volgut ſobrar lo fort, e pujar a mes alt que no baſte, ans de ſer viſta vull en ſcuſa mia dir la cauſa de tal empreſa, y ſon aqueſta. Que regoneixent yo leſſer de la mia vida, y en aquella tanta error e diuerſitat de vides, que recordar e contar les ſeria tornar a ſentir mil maneres de morts, e mogut per la natural compaſſio e dolor de la perdicio comuna, yo emprengui la mia obra. E ſi en lo principi de aquella la difficultat de la ſua fi me fora preſentada, ab la mia poqueta barca guiada ſens rems o gouern de la diſcrecio, no tentara yo nauegar en la mar e fondura de tant ſaber quant pera tal empreſa ſora neceſſari. Mas tenint conegut que paſſar a la finor de les coſes enteſes es impoſſible ſino ab grandiſſim treball y aconhortant ſe

de les errors e reprenſions dels començos; com aquells qui de algun art aprenen, quen loch de fer lo que volen, guaſten y deſadoben; yo axi ordenant en lo ſecret de les mies paſſions, luny de la deſijada perfectio, ſcriuint e borrant la mal forjada obra, a be ans que a mal me deu eſſer atribuit. Y mes perque amor de virtut, deſig de remey, e no cuydar ni preſomir, foren la cauſa del piados e honeſt exercici. E no puch penſar quina mala ſort mia, o qual deſaſtrada fortuna, ſens mi han axi deſcubert lo que ſino yo ſols ſaber no podia. E per quant voſtra merce ab gran voluntat moſtra que la deſija veure, axi com ſi en ella algun ſtil o treſor de ſaber trobar ſe pogues, ſta la mia penſa temeroſa fatigada; perque no ſe que major occaſio de tembre venir me poria, que les poquedats del meu enteniment dauant la claredat de tant juhy eſſer portades. Si a la dreta raho yo miras, e aquell juſt interes que cada hu de voler pera ſi es tengut; yo ſeria luny de dir vos ſi, y eligiria pus toſt ab la fama encara que falſa reſtar be en openio de voſtra ſenyoria, que ab la ſperiencia de propria voluntat offenſar me, tornant en ſomni lo be que penſau de mi. Pero viſt que molt contradir ſeria cobrar nom de groſſer enujos, y fer lo que manau es moſtrar les errors de la mia ceguedat; puix es axi que vna mateixa pena dels dos estrems ſe ateny, tinch per millor obeint ſatiffer al ſeruey de voſtra merce. Yo laus preſente de la

mia temerosa ma per vostre manament scrita: no sia mirada ab creença que la veritat ni propietat del que yo cercaua pense hauer trobat, mas com aquell que trobar la desijaua. E perque se que en ella seran vistes algunes coses fallides, algunes demesiades, altres no ben applicades, altres fora de son loch apropriades; deixe yo en les mans de tanta discrecio, saber e virtut, dauant los justs reprenedors, la scusa, repar e comport de totes les mies ignorancies.

REGONEIXENÇA E MORAL

CONSIDERACIO CONTRA LES PERSUASSIONS, VICIS E FORCES DE AMOR, FETA PER LO NOBLE DON FRANCESCH CARROÇ PARDO DE LA CASTA.

LO temps de la vana e perilloſa jouentut era ja de mi treſpaſſat, e trobant me yo prop de la fi mes que del principi de la vida, la edat per ſperiencia de tantes errors turmentada, aterrada la penſa en los exemples de noſtre miſerable eſſer; no ſe de quin ſperit mogut, mas ſtime que de rahonable inſpiracio tocat, yo regonegui lo gran abis de miſeria en lo qual viuia. E viu que per lo vel de cega paſſio la noticia del loch on era e la coneixença del be y de la veritat continuament al meu juhy eren ſtades cubertes; tota confuſio, tota deſ-

eſperacio, de la mia voluntat deſallimitadament volguda. E perque lo mal conegut per la ſua imperfectio es auorrible, digui: fogiu, fogiu de mí, tenebres mies; fogiu, enganoſa ſperança per qui deſespere; fogiu de mi, ignorancia mia. Mas perque de la conſuetut voler y no poder apartar ſe es coſa contraria, triſtor e gran deſconſolacio agreujaren la mia anima; e la lengua e la viſta, com a inſtruments de laffectio, ſedejant fer dolorosa complanta, e los vlls fartar ſe damargues e abundoſes lagremes deſſer axi treſpaſſats los meus dies en tanta perdua de temps, ceguedat e deſuentura, com los animals nocturnes qui en les cauernes habiten, me retragui en hora ja tenebroſa en lo profunde ſecret e doloros centre de les mies cogitacions, a fi que viſta e conſolacio de humana companyia no pogueſſen torbar me. En la qual ſoledat no ceſſant de plantejar e de lagremes abundar, argumentant en imaginacio, ara ab la mia dolor e compaſſio, ara ab la cega affeccio, ara ab la mia perdicio, acoſtant ſe ja la hora matutina per qui les tenebres de la nit ſolen eſſer ſpargides, ſenti los remeys de la mia pietat confortar la flaca part de mi affligit miſerable. E la primera regoneixença que toſtemps en mi perſeueraua, y perſeuerant, deſcobrint ſe ja pus clarament lengan e feredat dels perilloſos paſſos que paſſat hauia, pogue tant la terror e pena de la confuſio, que no tan preſt al centre la coſa peſada, ni va la viſta axi ſubita a ſon natu-

ral terme, com la lum del enteniment e forces de la voluntat foren a mi del tot restituhides. E lo cor e lo pensament, que ab la guia de folles openions luny de mi y de si peregrinant caminauen, tornaren a la perduda persona. De que subitament se segui que totes aquelles coses que yo tan affectadament volia e desijaua desuiant e auorrint, apres desser del tot auorrides foren acabadament deixades. Axi libert de la captiuitat dels passats e dolorosos pensaments, les ansies de la affectio pospofades, la vida discorrent, de vn pensament en altre saltant, sobre les fatigues dels humans comenci a considerar; y vent diuersos que diuersament cercant la fi benauenturada nostre propri repos, per camins desuiats e molt luny del que desigen en va tostemps treballen, de compassio james no sentida foren y son ferits los meus sentiments. Los vns en la gloria que naix de la fama, oblidats quel temps lo recort dels mes famosos trespassa, pensen que la benauenturança sia. Infinit nombre lo do de bellea y de fortalea corporal, desconeguts que son flors breus e caduques, sobirana felicitat stimen. Y los mes lo pus acostumat engan seguint, no recordant del auar Mida la nouitat de la deguda pena, dien que les riquees son de tots los desigs compliment: los quals ajustant ab treball, posseint ab temor y perdent ab dolor, tostemps famejant en la major abundancia james se farten. Son altres qui en la subtilitat del enginy e arts

libertes, que de ſi ab vna dolçor dagudea ab vna enganoſa aparencia los animos detarden y detenen, tot lo ſeu be, tota la ſua fi encloen: lo que ſeria loable ſi de tals principis, que ſon inſtructions noſtres e no obres, a la perfeta fi caminant tingueſſen conſideracio. Mas en aquelles detenint ſe, ¿qual engan tan deſconuenible, o mes a la raho contrari, trobar ſe poria, que los ſcients abuſar del ſaber e ſciencia? ¿Y de tal manera ſentir la proprietat des vocables, les hiſtories molt elegants deſcriure, fengir en proſa o verſos aquelles poetiques fantaſies, a la fi eſſer dels ſpecials gramatichs, rhetorichs, oradors o poetes lo mes ſingular, que ſatiſfa? ¿Satiſfa en cobrar la libertat, trobant ſe la vida de vil catiueri ſotſmeſa? Fa coneixer de ſi la natural e vera condicio? Moſtren de on ſom portats, on deuem anar? lo mal eſſer de auorrir, e lo be deſijable? No pot algu moſtrar portar, ni ſens poder donar lo que no te ni ſab. ¿Ni que la muſicha, ni que lariſmetica, les menudes parts en vn tot breument ſumant, ſaber aprofita, y ſentir lo ſo o conſonancia de diuerſes proporcions, ſi tu deſcontes, ſi tu ab tu deſacordes? Conſonen tes obres, conta tos dies, acorden ab lo ben viure, fes que la hu ab laltre ſegueixca, no ſien diſpars, no diſcrepants; e axi no ſolament liberal art ſabras, mas a tu de la multitut de tants vicis faras libert. La geometria, que a les altures e baixos lochs, al compas, liuell e meſura te con-

ſideracio, ſi es be liuellada no damnoſa la ſtime. Mas tu, geometrich meſurador, eſſent home e mortal, ¿per que ab tanta deſmeſura en tan chich habit de cors y fet de terra vols que lo teu cap y ſtatura per gran elacio tocant los cels ſe miren? ¡O quant ſeria millor conſiderar quan alta y dreta ſia la verdadera virtut, quant profunda la humilitat, perpetua la ſua gloria, y ſaber be compaſſar e medir ab juſta eſtimacio de la penſa quant eſtret, baix e miſerable ſia leſtat de noſtra vida! Paſſem al aſtrolech: ſent com les *eſteles e los ſignes, los planets tarts o laugers* en hores e punts ab lo ſeu mouiment les ſperes diſcorren; coneix de quina manera les ſues influencies en los coſſos humans treſpaſſen, e aquells tranſmuden; e atenent a la ſecreta diſpoſicio dels fats, del que naturalment es per venir, axi com del paſſat e preſent, certificat ſe troba. Y per cert yo mire ſer difficil e de gran admiracio la coneixença de coſes tan altes e *tan ſpeculars atenyer. Pero* ¿qual de aqueſtes la deſenfrenada ira refrena? la cobdicia de vida colpable mitiga? qual amorteix les voluptats? ¿Hon es la lum que ab ſi porten, per la qual illuminats los paſſos de noſtra vida en aqueſta terreſtre ſpera, acompanyats de aquella indiuiſible companyia de virtuts, contraſtant als caſos infortuits ſiam encaminats a la beatitut eterna? E per no anar diſcorrent de tots les tantes e tan diuerſes openions e treballs, que ſeria molt

larga e ſens ſi hiſtoria, dich que cada hu ſegueix aquell be o parer que, vençut de la paſſio, li par eſſer millor elegit. Pero venint al meu propoſit, entre tots yo trobi y veig vna perduda gent, los quals ab tota la penſa, de tot enteniment, aqueſta folla fantaſia de amor vicioſa per vn ſols deu adoren e colen. E per quant en aqueſts ſens comparacio ſe que ſon majors la triſta captiuitat, les miſeries, los engans ſens compte, los infinits perills contraris a la vida, de mi ab mi foren aqueſtes les mies paraules. ¡O triſta ſort, o cega affectio, o miſerable cors, o terra, en quanta neceſſitat e miſeria poſes lanima triſta! E viſt que a la mes calamitat e major deſuentura mes compaſſio es deguda, de major dolor e pietat dels tals que dels primerament nomenats, axi com aquell qui de tal plaga fuy lo mes plagat, ſenti plagada la mia penſa. Y en tan piadoſa contemplacio ſtant, lamentant per la mia la ſua miſera fortuna; vna veu ſubita no ſe de hon, mas a mon ſemblant de aquella part reſonaua hon les tenebres de la nit la claror del ſol e dia ſolen occupar; ni tampoch ſe de qui, pero ſegons lo de que tractaua penſe que de falſa openio o de cega voluntat era moguda; la qual en la hora que als laſſos e miſerables coſſos es donat lo repos, per mi que ab la tal anſia penre la ſon ni repoſar no podia, enterrompent la mia conſideracio fon ſentida dient axi.

LA VEU.

O tu, miſerable conſiderador, qui per errada cogitacio ab penſament e nom de virtut contra tu delliberes, y no tenint poder de fer lo que vols, deſſligant e ligant ſe que tornaras a voler lo que deixes, ojes a mi que la determenada veritat te porte. A tu en lo regne de amor diuerſes habitacions agradables e delitoſes hon la tua anima repoſaua te foren donades. Alli *corteſia, comport e meſura per tu foren apreſes* e praticades. Alli de tota perfectio y nouitat de coſes mirables haguiſt complida noticia. Y ara ſens pus ¿axi ſubitament vols deixar la ſua companyia? E ſi la fi de les coſes empreſes fos de coſa facil, o encara que dificil que perſeuerant ſe pogues attenyer, yo diria: ¡Si de amor tan agreujat te trobes, que deſamant auorriſſes! Mas los habits engenrats en lanima noſtra per diuerſitat de continuats actes ab lo noſtre conſentiment, guiant la natural inclinacio, ſon de tal eſſer ques impoſſible, encara que del tot ſe rompen, que deſpullar ſe puguen. E ſi dius que la libertat o ſenyoria del franch arbitre lo contrari defenſa, reſponch te: que aquella ſcientifica e venerable mare, antiga ſperiencia de tants autenticada, ab innumerables obres obrades ſens

la voluntat de aquells per quis obren clarament ho demoſtra. E per ço attentament guarda, y no receles ni de tornar deſeſperes, per aquella poca tarda que en offenſa de amor, de amor y de tu te eſt apartat. Que ab tot que lo teu deſamar *amor, y de aquella reprouar e perſeguir les ſues* delitoſes paſſions, mereixerien tota cruel deffauor; recordant me yo de la antiga e delitoſa criança que entre los enamorats, obeint los manaments de tan loable ſeruitut de amor has haguda, e de la gran affectio que ſobre tots los altres en amar te conegut, no vull ab mal al mal *ſatiffer. Ans vent te ſens cauſa rebelle de la vera* ſenyoria, e axi deſterrat caminar per la dreta carrera de contraſt e de mort, benigne piadoſa ſo forçada per guiar te, per aconſolar te, ſi be volras attenre, girar la cara de la mia clemencia a la tua cega deſuentura. E per cert lo veuret en habit axi tranſmudat, e ab tan deſſigurada penſa, me porta que ſi no ſos per la gran conuerſacio de tan lonch temps que del tot deſconeixer no deixa, baſtaria leuar me de tu la verdadera coneixença. E mira quin ſtas, que ab tal certenitat, encara ſtich en dubte ſi tu ſies. E perque ſentes que deuaneges, digues: ¿On es aquella tan enceſa voluntat ab que tant volies e deſijaues plaure? On es aquella díligencia de la tua ornada policia? On lo recort de tan delitoſos paſſos, de tan alegres hores e dies? Que ſes fet lo penſament daquelles vigilies enamorades? Que

leſtimat preu daquelles agradables feſtes? Que ſes feta la deguda gratitud de tants e tants beneficis? Que has hagut? Quin regirament, o qual occaſio es aquella, que en la eſcura nit on deſpert contemplant en amor delitar te, o dormint repoſar *deuries, axi deſuariar te força? Deixa la mal* ſatiſfeta compaſſio, e no vulles mes auant vençut de folla humanitat, a tu turmentant, a tu deſſent, planyer ni lamentar los mals eſtranys que bens eſtimaues. Car cert es que no ſon mals, ſino en ells no repoſarien; e hon ho foſſen, lo que no es, nenguna paſſio volguda, ni de grat ſofferta, per greu que ſia, com la voluntat faça laugera tota coſa que vol, pot eſſer dita mala ne damnoſa. Y prech te per aquella obligacio que tens a la jurada fidelitat, y per no encorrer en la furor de la ſua irada potencia, la qual forçant te amar encara que no volgueſſes per juſt guardo eſſer auorrit te donaria, y a la fi, ſi deſeſperada; deixant la tan errada openio, vulles tornar a les eſquadres de la gran companyia, com ſia ver nenguna coſa en comparacio de amor eſſer plaent, delitoſa ne benauenturada. E yo no dubte ſi tu per alguna irada deſeſperacio de tu no *foſſes apartat, que lo teu juhy clarament no co*negues la mia veritat e la tua error. Mas axi com a cech quel defalliment de ſi al loch apropria, e lo mirant en laygua qui lo dret en eſpecia de tort conſidera, les coſes clares jutges eſſer eſcures, y les de voler, de auorrir eſtimes. E per

ço veent te del tot fora recort, e ſens algun ſentiment, reuelare als teus vlls la mia claredat, perque veges la granea de les mies perfections. Mas perque los vlls que la culpa tanca obrir nos poden ſens dolor de la erra, la qual hauer nos poria ſino per los començos de vera coneixença; perque del tot te conegues, e conegut te penides, y penedint te mereixques; qual ab lo errat la guya e lo meſtre ab lo no enſeñat, que los principis de ſaber es meſter que li moſtre, ſeran ab tu les mies rahons e preceptes. E perque no ſols ab la ſentencia de mes paraules, que de jutge y part ſerien, de mes openions ſentes la vera perfectio; e no compaſſio, mas alegria dels enamorats treballs atengues; dauant la juſticia, la qual puix en lo tot y en cada part habita, per ſola jutjadora de noſtre contraſt elegeixch. Scolta, ſcolta, not enuges hoyr mes auant, mira be y guarda en lo que yo dire, e mirant lo poder e forces damor veuras eſſer impoſſible poder deſamar, e les juſtes occaſions per on amar ſe deu, e quals ni quants ſon los delits que en amor ſe troben.

PROSEGUEIX LA VEU.

STA la penſa dels humans de les tenebres de ignorar occupada, fins tant que amor in-

fluint la fua diuina virtut deſlliga los ligams de adoleſcencia, e tota ſcuredat e coſa que contraſta dels ſentiments eſpargeix. E quant per la tal influencia la coneixença es feta ja tan clara que les coſes perfectes de les imperfectes ſab coneixer e departir, tocant la viſta de agradable ſguart cauſa en lo enteniment vna tan manya delectacio, que la liberta voluntat a ſi mateixa robant en poder eſtrany ſe catiua; y tant per la tal obligacio, per amor y de ſon grat en amar ſe tranſporta, que nenguna coſa vol ni ſent ſino lo ſi, lo no, lo juby, leſſer y ſentiment que paſſa per los ſentiments y voluntat de la perſona volguda. ¿Pot eſſer, donchs, fora de amor algun major be, ni que de mil parts ſeguale ab aqueſt, per qui ſateny mes delit e gloria donant lo preu de ſi, que de ſi mateix tenir la poſſeſſio? E perque pus clarament veges ab certenitat de verdadera ſperiencia y de rahons inuencibles, quant axi elegir eſſer enamorat ſia benauenturada electio; moſtram qui es aquell que per lo paſſat de amor ſe deffenes, ni ara de preſent ſe puga ne vulla defendre. Ni penſes que ſeguint les poetiques cantilenes vulla contar que lo deu Jupiter amas a la diuina Ceres, Antigona e Caliſtone; a la deeſſa Diana, Mercuri; lo deu Bacus, Ariadna filla del rey Minos; a Opis e a Pelopea, Saturnus; y que Mars fill de la deeſſa Juno, engenrat ſens maſcle, ſon amador de la enamorada Venus; de Dampnes filla de Penehy flum de Teſalia, lo

deu Appolo; y Vulcano, de Minerua. Deixem les coſes diuines en les celeſtiques regions, vingam a la humana condicio. Fon amador aquell primer pare per ſols deixar als ſdeuenidors la ley de la delitoſa herencia de amor, y de be y mal verdadera ſciencia; lo que ſens amar, obeir e plaure a la ſua Eua que tant amaua, encara fora per eſſer. Ni com era poſſible que no amas la carn de la ſua carn, e la vida de la ſua vida? E per aqueſta occaſio, diſformitat e coſa contra natura ſeria que les rames, que de les ſues raels tenen lo ſeu eſſer, ab aquelles tingueſſen deſſemblança; e que del gran luminos Febo los raigs foſſen tenebroſos; o que les fins ab los ſeus principis diſcordaſſen. Forçada coſa es ſeguir la ſua natural condicio; la qual ſeguint lo gran patriarcha Jacob, ¿qui ſino amor y Rachel, de la ſua leal e doble ſeruitut no menys digna de fama que de merit, eren la ſola cauſa? Contempla entrels elets aquell vntat e ſegon Rey diſrael, a qui per inſpiracio diuina enſemps ab lo regnar leſdeuenidor era preſent; ſentiras que no refuſa la gran excellencia de profetichs ſentiments, ni lactoritat e forces de real dignitat, al delitos jou denamorada voluntat ſotſmetre. Y dels ſabents lo mes ſaui, amara ſi amar fos error? Ama per eſſer coſa ben elegida ſeguir amor y la ley de la ſua deitat. A la meſcla de aqueſts. Mira lo gran poeta Virgili poſat en les mans de Lidia. Mira Hermia en lo ſeu oracle com vna celebratiſſima

deeſſa del filoſofant Ariſtotil rebent ſacrificis. Y vejes com los inuentors e princeps de tanta ſapiencia, als peus de aqueſta proſtrats ſe humilien. Mira Ceſar. Mira Alexandre: perque ſentes que la vniuerſal monarchia e tota poderoſa força dexant lo contraſt li fan obediencia. Conſidera lo fort vencedor dels treballs Hercules, que la famoſa victoria de tant ſforç mes eſtimaua, perque les coſes terribles vençent, e de amor vençut, fos en amor mes agradable. Venç tota temor la enceſa voluntat. Conſidera Orfeu, lo qual entonant la triſta veu del ſeu ploros cant ab les delitoſes acordances de amor, no teme amant la preſencia de infernals penes mirar, per ſols reueure la perduda vida, e la viſta de la ſua infernada Euridiçe. ¡De quanta perfectio, de quanta *gloria los amadors amor companya, que no fols* viuint, mas apres la mort, encara lo recort del paſſat delit amen, e los dies de la perduda preſencia preſentant a ſi la coſa abſentada, ab enamorada veneracio contemplant ſa que celebren. Degudament ſe pot applicar aci lo dit de Petrarça:

Piaga per allentar larco non ſana.

es a ſaber, que mort lo cors, amor per mort no paſſa, com lanima que tant amaua per toſtemps vixca. Son totes coſes e la mort per amor vençudes. O Pigmaleon, tu qui ab força de prechs, e lagremes damor y dolor poguiſt auiuar lo vori, coſa inanimada, on era ſculpida la imatge que

tant amaues, en la qual engenrift ton fill Pafo, vine y teftifica en aqueſta cauſa. Y tu, Pogio Bambalione, qui en la muda, ſorda, inſenſible e *amada ſtatua, axi com en coſa viua te delitaues*, parla; y lengua tan aprouada no calle, ni de amor tinga ſilenci. ¡O coſa fort, e força inuencible, que ſens grat attenyer, ni eſſer pagat del preu de la libertat catiua, ni tenir ſperança deſſer amat de la coſa amada, la voluntat de Pogio amaua! Y voſaltres, o Paulo e Franciſca, de qui los aguayts de negra ſort trencaren los ligams de la humana ſeruitut, e les animes voſtres amant no foren ſeparades, ſegons Dant recita en lo cant cinque de la ſua primera cantica, *per moſtrar que fins al abis dels inferns amor* encara regna, pujau a fer los companyia. Mas, ¿perque yo teſtimonis inuoque, ni vull, nomenant caſcu per ſi dels enamorats, e lo poder e mirables actes damor recitant, ſens ſi turmentar me? Tota la multitut quanta fon, es y ſera apres que lo mon es mon, han amat, amaran, e amen; e tu, entrels quals eſt hu ſol, ans que de la viſta del enteniment foſſes priuat, yo te viſt ſens comparacio alegre deſſer ſubiugat a la ſua ſenyoria. Donchs ſi aqueſts enſemps ab tu tan excellents e *virtuoſos, y de axi clars enteniments*, que no de homens mortals, mas quaſi de immortals deus eren les ſues obres, deſſer enamorats no refuſaren, ans ſe glorificauen de amar, es ſenyal que amor es perfectio; e ſi perfectio, es

coſa deguda e rahonable; ſi rahonable, diuina; ſi diuina, benauenturada; ſi benauenturada, fa benauenturat: de hon ſe ſegueix que ſia de voler, y no de auorrir axi com afermes e donar a entenre teſforces. Si vols dir que infinits treballs e dolors ſon les que porta, you atorgue. Mas ha volgut axi ben ordenar ho, perque ab lo comport de enamorada paciencia, linfinit preu de les ſues gracies pus degudament ſe mereixca; e perque prop la eſperiencia dels mals, millor coneguts e pus eſtimats ſien los bens que ſens compte preſenta: com james la perfeta dolçor de la coſa dolça puga eſſer be guſtada ni ſentida, ſi la terrible amargor de la molt amarga primerament no es eſperimentada. Senyala mes encara la ſua gran excellencia, que per aqueſta ſe forma lo animo, lenginy ſe deſperta, per aqueſta lenteniment coſes altes fabrica, e lo prepoſit de les coſes baixes aparta. Excelleix e diſpon la vida. Les actions ennobleix, en tant quels enamorats per lo deſig de plaure, a ſi deſſer amats en egual del que amen, no es acte de gentilea, no de glorioſa fama, que amant ab gran ſforç, delit e diligencia nol exerciten. E quant per infinides ſperiencies de amor e virtut ſon fets dignes de hauer lo grat de qui deſigen, ¿qual entonada muſica de conſones veus axi delita, com lo delitos acort de noues fantaſies que en lo penſament dels enamorats amor entona? ¿Ni qual melodia ſuau de les acordants ſerenes, per molt que los nauegants

mariners adorma, contra la plaentor e ſo de les quals troba Vlixes lo remey de tancar les orelles, es egual ab los diſcrets reports, ab lo ſentir aquelles agradables noues, que la diligent ma dapaſſionat voler moguda, prenent la ploma ab les negres aygues en lo blanch paper deſcriu, on la pura intencio, e la ſperança del ſdeuenidor be ſtan figurades? Tanca pero les orelles Vlixes als ſeus, perque del nauegar no perdeſſen la via; *mas en aqueſta mar de amor hon canten les fues* ſerenes ab vna ſonoritat axi delitable, que per la ſua virtut los ſorts ſe hoen, los muts fa que parlen, los cechs venen a veure, e tots los perduts ſentiments ſe cobren, e les animes quaſi mortes reſſuciten; obrir be los vlls, obrir les orelles, e ſeguir nauegant ab bruixola denamorada ſperança la dreta guia de la ſua ferma tremuntana, es arribar al repos e port ſegur de proſpera fortuna. Donchs ſi aqueſtes coſes menors o quaſi nengunes al tot e complit goig de amor acomparades, perque ſolament ſon la via, ſon viſtes eſſer de tal condicio, ¿que dire de les paraules en preſencia de la delitoſa viſta hoydes? del contemplar la venuſtat de aquell aſpecte dulciſſim, grat e agradable? daquella delicadura del geſt? dels cayguts mouiments? de les deffenſes de honeſta vergonya que major la gloria preſenten? de moltes altres coſes no recontables quel ſecret centre de la voluntat deſcobren? Que dire de aquelles enamorades confeſes, on ab eſtrema

affeccio e grat cada hu ſefforça en moſtrar lo que mes ama? E axi contents altercant, amant, en vna ſola fi, en vna mateixa voluntat, ¿que ſera de quant ſe ſegueix que per acabada conſolacio cada qual de ſi al altre complida e benauenturada poſſeſſio atorga? Y en tal eſſer, que penſen? ab quina claredat la hu dins laltre miren! Ab quanta conſolacio reclinant lo cap en los braſſos, remey de la deſconſolada vida, deſcanſen! Quina meſcla de cogitacions tenen! quina vnitat! ¡O ſtat de grandiſſima perfectio, terme de benauenturat repos; poder y força ſobre totes les forces, que les coſes ſeparades ajuſta, y les vides, les animes de dos amant, en vna ſola retorna! Y de tan acordable proporcio prenent ſi aquelles innumerables paſſions que ans turmentauen la triſta fantaſia, glorificas del enamorat la entreſtida penſa, enuelen ſe les enamorades contemplacions, y tant encenen les flames de la gloria, que no ſens juſta cauſa preſomeix aquell a *qui la tal proſperitat atenyer eſdeue, nengu ſer* digne de alguna coſa poſſeyr, e ſols a ell del mon eſſer li deguda la ſenyoria. Digues me tu, qui en aço me porra contradir? per cert nengu. Conſolat donchs, y la ley dels benauenturats enamorats, ſi vols benauenturat eſſer, no la mal tractes, no la refuges. Mil parts infinits altres *ſentiments al ſentir no menys agradables, de re*contar impoſſibles, entre los amadors ſon, que per eſſer no lo tot, mas les inuiſibles centilles

*dels que dich, non fas alguna mencio. Aci fe-*neixen, acils deixe. Y de fet ceſſa.

ALTERACIO DEL ACTOR.

DE hoir, e de veure nouitat e coſa tan admirable fon torbada la mia penſa, e lo cor *axi faltejat de gran alteracio, que dir acabada-*ment en quin eſſer ſtaua no ſabria. Hoya, e quaſi no ſe ſi hoya. Veya, e no ſe be ſi veya. Mas a mi paregue que totes les parts de mi contra mi ſe rebellauen. Pero ceſſant lo to de la veu de ferir les mies orelles, y vent que viſio o forma alguna actora de tal pronunciar dauánt mi yo no veya, tot penſos vogint per lo cercle de varies imaginacions axi cuydaua. ¿Dormen los meus ſentiments, e ſemblant al qui ſomia que lo fals per ver aproua, aferme la nenguna coſa eſſer alguna, o vellen los meus ſperits y es veritat que tinga eſſer lo que yo ſenti? ¡O fort pas, que vellant, ſi vellaua o dormia no ſentia! Y ſoſpes en tal dubtoſa penſa, per infinits ſenyals dins poch ſpay coneixent me deſpert, e que no forjades illuſions de virtut fantaſtica, mas verdaderament paraules eren aquelles que de mi foren hoydes; qual penſament contraſtara? Qual deſenamorada openio, ne virtut de temprança, hoynt la veu que axi dolç e mirable ſo cantaua,

la qual en aquella hora amor o miſſatgera damor ſegons era comprengui, la fermetat no perdera? Sens algun dubte podeu creure que en tal eſſer, axi com lo qui de la fort e doloroſa preſo delliurat encara que en ſegur ſtiga per la temor e recort del paſſat nenguna fiança de loch laſſegura, tot per ſemblant a mi ſembla que de nou començ en amor yo perillas. Car dubtoſos penſaments, contraſts ab infinides temptacions me combateren; e quaſi fora de mi, determenar no ſabia per major ſeguretat, ſi deſamar o tornar a ſeguir amor degues elegir. Recelaua que cercant lo remey, nom fortis la dolor al encontre: car la penſa humana, de la ſua ſdeuenidora ſort incerta, moltes voltes alli on ſe penſa que ſia lo millor y la vida, lo pijor e la mort la ſalteja; e plora, dol e ſoſpira del que riure y alegrar ſe penſaua. Veniam al recort de nenguna coſa ſens companyia la poſſeſſio poder eſſer alegra ni contenta. Girauam a la ſoledat: veya la deſerta, veya la triſta e damnoſa. Conſideraua la gran multitut, e tan elegida, que en amor ſe trobaua. Conſideraua ſegons hoyt hauia, que los deus e deeſſes que ſer e deffer podien, los plague tant la humanitat noſtra, que humans amadors, y eſſer amats volgueren. Y mes encara vent que fins als bruts animals ſeguint ſon ſemblant, amant en amor ſe deliten, dubtaua que no ſos orde naturalment ordenat a qui contraſtar nos podia. Daqueſta manera batallauen ab mi los meus torbats

penſaments, tenint me ja quaſi prop les penyes de la deſeſperacio. E per cert ſi la ſperiencia de les alegries o goigs de amor no fora per mi tan ſperimentada; e ſi les balances de ſon pes per les mies mans no foſſen tengudes, en les quals contrapeſant delits e dolors, dels nuuols de la mia triſtor aygues amargues e ploroſes abundaren; o ſi lo triſt plagat del meu cor no fos ſtat la propria pedra de ſon toch e valor, deſcobrint ſentiments, ſentint ſecrets treſpaſſants tota humana penſa; no fora dificil ni de marauellar, deixada la mia juſta deliberacio, a la tan errada empreſa ſer retornat. Mas a la ſi be guardant, com viu e recordi eſſer yo hu de aquells que per tot ſo paſſat, e que nenguna coſa de ſon poder e ſaber ignore, y a qui per lo gran temps que de grat, e mal mon grat le ſeruit, e per les infinides imperfections que dell y de ſos enuiſcats bens tinch viſtes y ſentides, ja la bena dels meus vlls fon leuada. Y mes encara conſiderant la fictio de les ſues paraules al hoyr tan acordes, be que prop la virtut eren diſſonants, los dans paſſats commemorant, les plagues de les rebudes offenſes auiuant en mi, fuy en ira ences; e de mi poch fiant, per major ſeguretat reclamant digui.

INUOCACIO DEL ACTOR A LA RAHO.

HOn axi deſcuydada de la propria offenſa, o tu, raho, repoſes? De hon ab tanta paciencia mires e comportes tiranament eſſer occupada la tua ſenyoria? Be ſe yo que en les altures tens fundada la tua excellent habitacio. E per ço noſaltres mortals, la baixa terra calcigant, eſſent terra, ab noſtres greus e fexuchs paſſos not trobam. Mas tu mira la humana perdicio, e puix eſt ſola e ſegura defenſa no vulles ni conſentes que paraules e viſta de vanitat puguen alterar los vlls e les humanes orelles. Yo per aquella poca centilla que de tu mera romaſa recordant me de tu, dreci los meus penſaments en la tua carrera. E ja quaſi mort, e caygut en lo ſepulcre de dolor, tu ab les mans de la tua virtut delliuriſt a mi. Mas ara ſi tum deixes, ſi tum deſempares, e tanques les orelles al crit de la mia veu que no ceſſa, ¿que valra la cobrada ſalut? ni que ſera de la noſtra vida? Conſidera quant preſt les noſtres paſſions ſe rebellen e recruen, perque la natura delles es peruerſa, deſcreent e ſorda. No ſon manades, no obeixen ſi tu no ſocorres; deſenfrenades ſon, ſi per tu no ſon detengudes. E no ſens cauſa; perque de caſcuna part ques giren, algun preu preſent de la ſua error troben.

La perilloſa bellea, los mouiments e la gracia, que lenteniment ceguen, e la liberta voluntat deſſliberten, la viſta deliten. Lo ſo de les fengides e lagoteres paraules, lohir aconſola; lo toch e la nohedora practica enemichs de la vida, lo cor e los ſentiments afalaguen. Finalment perque lo que vull breument deſcriua, totes les voluptats feſta e gran delectacio prometen. Axi que puix veus que los mals e los vicis, a james no ceſſar ab preu nos combaten, e que no es algun mal que ſemblança de be no tinga, e que facilment la eſca en lam, en los monts penetencials les mortificades voluntats deſperta, e la perfectio de les pus altes intelligencies abat e derroca, mogat pictat e ſies meſura de la deſmeſura. Que ſi de la dura, freda e inſenſible pedra vem que tocant la ſurten centilles de foch fins a cremar ſe, ¿que fara la molla e miſera ſenſualitat, de les propries humanes potencies e ſenys corporals athiada, e veixada de tan enceſos deſigs, bufant los vents de vana voluntat les flames de la imperfeta imaginacio? A tu es acomanada perque no pereixca; car tu ſola eſt lo repar volent reparar, tu ſola reyna ſenyora, a qui manar e regir ſe pertany. Deualla donchs preſt e no tardes, conſolans ab la tua preſencia, ab lo teu ſaber comença e apura, ab tes forces venç, deſtroſſa, deſtroeix les errors de tal ignorancia, a fi que aterrades, pus clarament la veritat ſia coneguda. E prenent ſilenci les mies paraules, axi reſpos.

RESPOSTA DE LA RAHO.

NO de negligent deſcuydada, ni de ſimple pacient ſoſtenidora, lo carrech me pot eſſer atribuit. Ans ſi be en la mes alta ſummitat ſon los fonaments del meu eſſer principal, yo axi com los raigs del ſol eſſent en lo cel illumenen la terra, tot per ſemblant ſens partir me del meu primer principi, per donar claror a voſaltres en lo mon del començ fuy venguda; e no ſolament ab vos, mas dins vos habite. La vna part de voſaltres ſo. ¿Qui veda que de mi nos prenga lo ques vol, com yo ſia de tots? Yo diligent anſioſa ab gran affectio de continu cride; y deſuellada per guardar e deſpertar los durments a les portes de la conſciencia toque. Leys juſtes, ſans conſells, de ſeguir no difficils, datenyer no treballoſes, toſtemps ordene. Mas atronats de la remor de tanta confuſio, no trobe quis hoja, no ſent quim reſponga, no veig quim entenga. E ſi ſo enteſa, hon es aquell quim vulla? E ja per tot aço yo no ceſſe. Ans enceſa del foch de caritat, que repoſar nom deixa, eſtench vos la mia ma: deſemparau aquella. Torneus al encontre: fogiu de la mia carrera. La mia claredat deſamau per anar a tenebres. ¿Que mes puch yo fer, ſi la liberta voluntat o franch arbitre a voler la pijor

part vos porta? Que, ſi lo remey de voſtra ſalut auorriu? E ſi vent, ſabent e hoint, deixau de voler hoir, de ſaber y de veure; de voſaltres lo carrech, de voſaltres lo dan, y de voſtres voluntaris treballs e frenetiques fantaſies, enſemps ab tots mia es la dolor. E axi turmentada e triſta yo ſola dels viuents deſemparada, per ſatiffer a tu, qui ſol entre los tants de ſanta intencio mogut me reclames, contra la tan fera e ſaluatge multitud perſegueich. Mas ¿com fere yo ſegura, los torbats, los ſpantoſos, los innumerables actes y caſos damor acriminant, anullant lo ſeu gran y ſforçat poder, la ſua cruel y dampnoſa peſtilencia perſeguint? De tu, o juſticia, que lo mal fet repares, e lo dret defens, puix de amor per jutge elegida fuiſt, no ſens gran ſperança en preſencia de tu molt ſforçada comence.

PREAMBOLIZA LA RAHO LO QUE VOL PROSEGUIR.

GIRANT me yo per totes les parts, hon ſe vulla que mire exemples ſens fi, infinits principis per hon començar poria, ſon los que a mi *ſe preſenten. Mas perque millor prop lo ſeu contrari* ſia viſt lo mal eſſer auorrible, contemplant primerament lo be principal fare mencio del eſſer y naturalea del be huma, y apres en ſumma

breu, per menys fatiga dels hoidors, dire yo la tan perüerſa e perilloſa ley que los amadors ſegueixen.

PROSEGUEIX LA RAHO.

SOn tan fallides les forces de tot enteniment, e tan gran la virtut del ſobiran be; que ſi la ſua claredat per ell no vingues a noſaltres, y noſaltres per ella no anaſſem a ell, nenguna coſa poria percebre la noſtra imperfeta intelligencia. E per ço inuocant a tu, diuina bondat, e la lum e guia de la tua veritat deprecant, de qui totes les coſes han pres propri e natural eſſer, y de la qual virtut e clemencia procehixen per toſtemps en la miſerable humanitat tots los bens, dich: que aqueſt be huma, que yo en comparacio dels mals mencione, es vna diſcrecio en la part rahonable dels bons collocada, nomenada ſapiencia, perfet be de la penſa humana, ab tanta egualtat les naturals paſſions ordenant, que deſuiar lo juhy no comporta, ni permet algunaltra ſi ſe mire ſino aquella en qui la ſola benauenturança confeſteix. Senten donchs los errats que los poſſeidors de tal be ab la perfectio de la penſa repoſen alegres en la ſenyoria de ſi. Contemplen degudament les coſes diuines de les humanes tenen ſaber e ſciencia. Coneixen les cauſes de

aqueſtes, quals ſon de fogir, quals dignes de eſſer deſijades; y ab la tal coneixença, deſigen no mes del que deuen; y no mes del que deuen deſijant, attenyen lo que deſigen. Nengun infortunat cas, nengun major poder lo goig de la coſa ateſa los priua. Segueix ſe donchs que ſens ſi ſon benauenturats; car la ſua poſſeſſio, no de amor, ni de ſtranya ma es haguda, mas en los fonaments de propria e diuina virtut te fermada la ſua inuencible fortalea. No, no axi als ſobiugats de amor ſdeue.

PROSEGUEIX LA RAHO.

JA los deſordenats mouiments la ira ſenyalen; ja la torbada y enamorada multitut murmura; ſobre mi les mans ſtenen, perque la deitat de amor no inuocant ab aquella deſacorde. Mas que tembre? pore yo rebre ofenſa dels qui ſens poder, a ſi mateix defendre no poden? ¡O gran error! qui te orelles hoja, qui ha enteniment entenga. Poderos e ſobiran deu, donador de benauenturances, Cupido fill de la deeſſa Venus lo nomenen. Diguen li pus toſt enganoſa idola. Mira la imatge de la ſua ſemblança figurada. Penſa en la proprietat de aquella, y veuras clarament lo ſeu natural eſſer, e la follia de aquells mortals, los quals enganats de ſperar folles ſperan-

çes, ab falſa ſtima e vana deliberacio, de la ſua voluntat ſenyoria li atorguen.

PROSEGUEIX LA RAHO.

FIGUREN primerament aquell eſſer vn fadri de poca edat, moſtrant la imperfectio del ſeu poder e ſapiencia. ¿Que alre vol dir aqueſta ſua figurada puerilitat, ſino error e ignorancia de la humana vida, e deſſigurada forma de la noſtra rahonable figura? No poden eſſer ben regits los mouiments de la fragil humanitat noſtra, los ſentiments ni les noſtres obres ben ordenades, ſens lo perfet conſell de la diſcrecio, la qual ab lo ſperimentat temps de honeſta ſenectut, y no en altra manera attenyer ſe deixa. Seguirem donchs, o deificarem aqueſt adoleſcent, encara que deu ſe nomene? Atenyera repos o benauenturança per mija de aqueſt la fatigada penſa? no per cert. Car les coſes fallides e buydes de tota virtut no poden omplir lo noſtre natural deſig. Que axi com la flama del foch ſeguint la ſua proprietat, per nengun contraſt pot eſſer detenguda, axi lanimo noſtre actuos, qui en continu mouiment de ſi es donat, deſijant tornar aquelles coſes de que ſon, nenguna coſal dete, ni ſatura ſino en aquell ſols y verdader be hon es de neceſſitat que la voluntat noſtra repoſe.

PROSEGUEIX LA RAHO.

TRobel tot nuu, ſobre ſi no tenint ornament de alguna veſtidura, ſignificant la pobrea de la ſua ſenyoria de tot be e rich ſtament eſſer deſpullada. E que per ſemblant, tots los qui, deixant la ſegura via e la verdadera ley, vanament adoracio li offiren, han a eſſer nuus e deſpullats de tot ſaber, de virtut e vergonya; perque lenteniment no puga ſino falſament entendre, ni la voluntat voler ſino totes aquelles coſes que voler no deuria; ne lanima trifta enuergonyir ſe de tantes leges abominacions e deſoneſtes obres quantes obren continuament los ſubjugats de aquell.

PROSEGUEIX LA RAHO.

VErg lo, terçament, ab les ales que en ſenyal de vanitat porta; don ſe ſegueix la poca fermetat, lo poch repos, los mouibles e volants effectes, la gran laugerea ab que de hora en altra mudant ſe, james en vn loch aſegura. ¿Deixara, donchs, aſegurar la noſtra voluntat los deſigs, ni donar vida repoſada aquell que james

repoſa? Les quals ales de innumerables colors pintades deſcobren que colora la penſa dels triſts amadors de varies e dubtoſes opinions, de penſaments temeroſos, de miſerable ſoſpita, de celoſa affliƈtio: don ſurten la deſerta ſoledat, lo dia clar eſſer conuertit en tenebra, les nits nunca *dormides, los grans ſoſpirs, los greus gemechs*, la certa pena de les coſes incertes, la illuſio de veure les inuiſibles, les continues clamors, y en *elles la defenſa, la concordia, lo deſacordar ſe*, les injurioſes paraules, los penediments, lo comport, leſſer incomportable, la poca fe, la maſſa *crehença, lo voler y no voler, los hoys y enueja* mortals, la deſmeſura dels geſts, la torbacio, los mouiments deſenfrenats, leſtar atronat, confus, perdut, aterrat. Les quals paſſions axi diuerſes e diſormes porten als vlls malauenturats amargues e abundoſes lagremes; encenen e coloren lo cor de flames de inremeyable foch; coloren la deſuenturada vida de negra deſuentura y de fera e deſſigurada mort per ayrada deſeſperacio.

PROSEGUEIX LA RAHO.

QUE dire dels vlls enbenats a ſemblança de la eſcuredat y tenebra del ſeu juhy, hon ſe conſidera que aquells quil ſegueixen no poden ſino enbarancarse en axi profundes e ſenti-

bles paſſions, en parts tan ſaluatges, perilloſes y eſcures, que la viſta de la raho en elles obcegada, perdent la ſua claredat, pereix la ſalut y lanima enſemps ab la vida? Obren ſe donchs los vlls, mire be de cada part la viſta, y veura que la guia del cech ni ſos deſconcertats paſſos no poden encaminar ſino ab mil entropeços, ab infinides caygudes per la ſenda de dolor e perdicio.

PROSEGUEIX LA RAHO.

PORTA finalment en les mans vn fort arch, y en lo coſtat carcaix de agudes e verinoſes ſagetes; deſcobrint la poca humanitat, la ſua gran e fera crueldat. Les quals ſagetes plagant de plagues viſibles e inuiſibles lanima noſtra, penetra y altera la naffra tots los noſtres ſentiments; y lo veri de aquelles al triſt cor arribant, per tantes parts de la afflicta perſona ſeſcampa que dona baſques mortals, tan forts, tan terribles, que no es medicina, no conſell ne coſa alguna, ſino la diuina gracia que guarir les puga. Ans de tal condicio es aqueſt peſtilent mal e ferida, quels humans remeys, tots aquells que per major be e remey demanar e donar ſe porien, en loch de portar ſalut e conſolacio, mes lagreugen, mes la enuerinen. En tant que los

ſerits del tot fora de ſi, com a deſeſperats remeyar no poden ni volen.

PROSEGUEIX LA RAHO.

O poeta pintor benauenturat, qualſeuol que tu foſſes, al qual la fama entre tots los viuents renom ſens ſi de major ſaber e de gran excellencia deu atorgar; ¡e quant ab la ſubtilitat del teu clar enginy, ſi be fos conſiderat, auiſant la humana ignorancia, ſuyſt monjoya, deſcobrint los camins de tota error, e ſenyalant les dretes vies que porten al port de verdadera ſeguretat! Gran es lo deute, gran la obligacio que dels mortals ab tot que mal conegut tes deguda. Hon ſe vulla que tu ſies, repoſat y alegre ſia lo teu ſtar, axi com en la eterna gloria, per infinits merits mijançant la diuina virtut, ſtime que pera toſtemps benauenturadament repoſes.

PROSEGUEIX LA RAHO.

INFINIDES ſon les coſes ja dites, y de tant, que ſens mes dir baſtarien amor degues eſſer condemnada. Mas encara volent millor que per lo meu flach enginy la veritat te ſia pus certa, re-

contare a meſcla de altres coſes, dels paſſats les antigues hiſtories; les quals ſi be conſideres, e les que poch ans de noſtre temps foren, e les que ara de preſent per ſcarment noſtre de tot jorns ſe deſcriuen, veuras quins inconuenients, quins adulteris, quina inhumanitat de crims, ſon los que ha portat e porta amor e la furor de la ſua damnada peſtilencia. Mas tu, celeſtial armunia, per qui la veu de la cithara de Dauid ſon axi agradable, puix veus que yo, no les ſcientifiques Muſes, ni de Caucaſſo les altures reclame, ni ſedege que ſobre mi deſtille de Pegaſſo la viua fontana; ni de Tito Liuio, ni de Cicero la gran eloquencia cride, mas ſols de tu ſola com a llum de la diuina ſapiencia eſſer inſpirada ſpere; ſo-corre la debil penſa, endreça la memoria, e la *ma ſia per tu regida, perque linſturment de* la mia lengua proferint, e la ploma ſcriuint contra los vicis e forces de amor, lo ver atenga la ſua victoria. E començant, ¡quants benignes e decebuts pares, los fills no verdaders per propris tenen! ¡Quants ſon los malauenturats fills, que los naturals pares eſſer eſtranys ſtimen! ¡E com ab veritat ſe reconta per la tal ignorancia algu de aquells ſon homecida! E diſcorrent per luniuers aqueſta fogoſa furia, ¿qui dubta que deutes molt acoſtats la ſua confuſio alleſiat no haja? ¿Qui dubta que algunes de les germanes, prejudicant les leys humanes e diuines, ſeguint Abſalon e Thamar, y Macareu e Canace, ab los

germans no ſajuſten? Y de tan verinoſes plantes, es cert que de les ſues raels no poden ſino brotar rames donant fruyts de ira e de maledictio. Miren ſe los ſpitals, vegen ſe les portes dels grans temples, mires tot aqueſt circuit mon, y veuran en aquell eſſer ſcampats iniquament obrant los fills de peccat, de crim e de adulteri. ¡Quantes voltes aquella que era mare, la ley de Semiramis *imitant, del fill fon amiga; e parint, lo nom* e deute de fill y de net ajuſta en vn mateix eſſer! Aten a la cremant e celerada Mirrha, la qual ab fengida figura, en la ſcura nit a ſon pare decebent, eſſent li filla e la ſua propria carn, enganoſament ab aquell ſe ajuſta, de fill y de germa reſtant prenyada. Deſempararia la ploma, tancaria les orelles, ni mes auant hoir e dir a mi permetria vent la tanta ſceleredat; pero la fiança de la ſdeuenidora vtilitat als hoydors apparellada, perſeuerar no ſens gran terror me força. E perque major alteracio hoint ſe reba: foren e huy en dia ſon algunes, les quals enceſes del furios e deſoneſt foch de amor, ſemblants a Paſiphe contra natura obrant, los bruts animals han amat e amen, e concebent, diuerſitat de formes monſtruoſes naixen de aquelles. Mira mes de quines e quantes abominacions, de quants homeys, ara les propries mans en noſaltres portant, ara les noſtres abeurant de ſanch humana, ara les ſagrades, les coſes ſacres contaminant, es ſtada continuada cauſa. Philis redufea filla del

rey Liguri per Demofonte ſe penja. Cilla e Roncellina, la vna derrocant ſe per Ingeo de lalta torre, e laltra per Clanco ruſtech paſtor en la fonda mar offegant ſe, per amor deſeſperades moriren. Lo noſtre Maſſias, leſpanyol Oliuer de ſi mateixs amant foren homeyers. E la liberal e corteſa Reyna de la gran Cartayna, de tants allegada, ab naffra de cruel y enamorada ma fina ſos dies. De Piramus e Tiſbe, ab altres que paſſe, amor e mort foren la ſepultura de la ſua deſaſortada vida. E perque tan longament hiſtorizant no fatigue, ceſſaria de proſeguir; mas hauent offert recitar inhumanitats, ¿qui pora callar de laltra criminoſa Cilla, que lo cap e corona real de ſon pare Niſſo a ſon enemich y enamorat rey Minos enſemps ab lo regne preſenta? ¿Ne qui deixara lo triſt Abſirtum, fill del malauenturat rey Hoetes, lo qual perque lo pare ſeguint la fogitiua e deſoneſta filla doloroſament fos detengut, per ſa germana Medea fon trocejat, eſcampat e mort? Y mes encara deixant queſtio qui fos pus cruel, amor ordenant, o la mare matant, hairada per ſobres de gran amor contra Jaſon que tant amaua, enſutzia e tenyi les mans cruels de la ſanch e mort de ſos propris fills. ¡O triſt remey de amor, per amor matar amor! Tereus rey de Tracia, ab la ſua deſoneſta affectio e fera inhumanitat agreuja tant ſa muller Progues de la corrompuda Philomena germana de aquella, que les carns humanes de ſon fill Hytis per

la mare matcixa li foren donades en vianda, e la ſanch per cruel beuratge. Sens aqueſtes coſes que recite, axi greus e diffórmes, que ſino que ſabem que ſon, ſerien increibles; ¡quantes criatures *en los triſts ſecrets e vergonyoſos parts morint*, e algunes encara no mortes matant, per los cimenteris o en altres lochs la terra podreixen, o mal ſoterrats, los vermens, les feres la ſua carn deuoren! ¡Quants ſon ja, que ans del degut temps ab força lançats de les entramenes maternes, priuats ſens propria colpa de la diuina lum, les animes de aquells en tenebres eternes habiten! ¡O crueldat ineſplicable, treſpaſſant los naturals limits de peccar, que la perſona ſia feta deuoradora del ſeu mateix eſſer! ¡O colpes de tanta ferea, que cegant les forçes del penediment, encruelint la deſeſperada penſa, ſon fetes inremi*ſibles!* ¡*O comport*, o paciencia *de la ſobirana* bondat! ¡O infinit poder! ¡O diuina prouidencia! ¿Hon es la preſta execucio? ¿hon la venjança de tan abominables offenſes? Fuja, fuja en tu la tua clemencia. Amagues la miſericordia, no ſies *en aqueſt juhy benigne, no piadoſa; mas ſols* ira e digna punicio ſien la companyia de la tua juſticia. Que torbada ſo yo, de ſols penſar tan inhumans caſos; e per tal eſguart, e per eſſer gran ferea particularizant recitar legees, com encara per que es impoſſible poder acabadament contar tanta diuerſitat de mals quants en lo mon per tal amor ſe ſegueixen, a fi que en ſuma breu

molt ſe comprenga ſolament dich: que los engans e forçes daqueſta, giren e regiren lo mon, e poden e plaen tant que manen contra les coſes vedades, e peruerteixen lumanal e natural orde. Car per lo manament de natura ſom tenguts de viure en comu, axi com ſom nats, e per la ſua conſtitucio ſon aparellades les mans ajudar e no a noure; mas la crueldat de aqueſta es tan fera terrible, que quant per ella la penſa es ſcomoguda, e per deſoneſtat la honeſtat ſaltejada, les coſes leges paren eſſer degudes, e los crims ſceleratiſſims al obrant ſon viſts piadoſa humanitat. El home, humana generacio e coſa benigne, ſalegra de perdrel home, y de ſcampar e no perdonar a la ſanch humana, ab vna iniqua ley que amor en lo ſeu gran tenebros e doloros regne generalment te impoſada, dient: que nenguna coſa pot eſſer leja, lo preu de la qual a la paſſio plau e delita. De ques ſegueix que entre los ſeus ſubdits, no deute, no religio, no fe ni pietat ſe ſerua, tot dret pereix, tota ley de virtut es corrumpuda. E finalment acabe, que hon aqueſta habita, allegoricament e propria parlant, alli les infernades furies, que ſon peruerſa cogitacio, parlar de confuſio, iniqua operacio, habiten. Alli los guardians e flums infernals de continu ſon e brollen. Car primerament en ella es priuacio de goig, que per Acheront es enteſa. Es hi la negra triſticia, per la qual interpetram Eſtigi. Alli es lo plor, ques interpetrat ladulant Cer-

bero. Trobey lardor de les yres, que Flegethon ſignifiquen. Finalment alli es Lathen, per la qual obliuio que interpetra, lenteniment e la triſta memoria deſenten y ſoblida del ſeu eſſer e principi, en tant, que juſtament deu eſſer dita mare de ignorancia, de qui tota error, calamitat e penſaments infernats prenen naixença. Aqueſtes ſon les virtuts, aqueſts los grans delits, aqueſtes les diuines benauenturançes que tal deu nos porta. Deſcregam donchs lo ſals poder de la ſua deitat; menyſpreem la ſua tirana e ſuperba ſenyoria; fujam del ſeu encontre; e la gran companyia dels ſeus ſubdits auorrint e tement ſia eſquiuada. Per quant, qui de amor apartar e deſpullar ſe deſija, no ſolament la pratica, mas los vlls e les orelles deu refuſar de totes aquelles coſes que ab enganos preu ſolen e poden moure les noſtres no fermes inclinacions. Y perſeuerant axi proſegui.

PROSEGUEIX LA RAHO.

DAuant tu, o Juſticia, que en egualtat, nombre, pes e meſura del primer començament ordenes los cels, labis, e tot luniuers mon, e lo temps meſura del mouiment, la tan juſta e verdadera cauſa he defeſa; la qual no ab companyia de ſimulada cara ni de fengides paraules te preſentada, ni ab aquella noua manera

deſtils que afalagant ab entonat e ſuau ſo les orelles dels hoydors, la injuſta part fauorint, lo verdader y dret juhy de grans voltes cambien o detarden. Sols la veritat per favor y defenſa de ſi mateixa porte. Ella ſola es lo ſeu teſtimoni. Hoyt has amor. Hoyt has a mi. Dona donchs preſt la deguda ſentencia, perque de tanta error y de tan triſta captiuitat la humana gent ſia delliurada. E dites aqueſtes paraules, inclinant ſe ab gran modeſtia demanant benigne comport, al ſeu dir poſa ſilenci.

VISIO DEL ACTOR.

QUANT aqueſtes paraules de tanta perfectio ceſſauen, ſogi de mi lo recel e temor de la dubtoſa ſperança. E commemorant aquelles, yo que per les coſes hoydes en alt reguardaua, alçant encara mes la viſta del enteniment per eleuada contemplacio, la mia penſa veu en lo tro de la immenſa eternitat la diuina eſſencia e la humana natura. Y en ella mateixa viu ſtar Juſticia, Sapiencia, Veritat, Temprança, Fortitut e Prudencia, repreſentant axi alts, mirables e incomprenſibles ſguarts, que lenteniment entenre e la memoria recordar ſe no baſten ni poden. Mas comprengui la dignitat e magnitut de les ſues grans excellencies, de adoracio eſſer dignes.

E als peus de tanta mageſtat humil e proſtrada, tota de caritat enceſa, reſidia vna ſanctiſſima verge, filla e mare de ſon fill e pare, que ab les ales de la ſua benigne humanitat tot ho circuya, y de dos abundoſes fonts quen los pits ſagrats tenia, de les quals hauia emanat la let e refectio, que apres de conuertida en carn y en ſanch de la humanitat de Deu, per matar la mort ab mort ſon eſcampada, yo viu abundar e brollar ſens fi ſobre les plantes e terra de noſtra mortalitat la manna de la caritat diuina. E poch apres vogint lo circuit de ſon orde, viu vna victorioſa penonera, que onze milia vergens enemigues del mon y de amor vicioſa en ſquadra portaua. La ſua veſtidura e de totes les qui ab ella eren, era de fin atzur, ab cerca de color vermella, que zel, amor e caritat, en lo teler de fe, y en los tints de ferma ſperança, hauien tenyit e teixida. Tenien en les mans flors de blanchs e agradables liris, que en los camps de honeſtat e de pudicicia de les raels de virginitat hauien florit e germinauen. E per moſtrar la real ſenyoria que en lo regne de la ſenſualitat, regint les naturals paſſions hauien tenguda, portauen en lo cap corones dor e deſmalts diuerſos, les quals los treballs, la paciencia, lo contraſt de la carn, la gran continencia, la perſeuerancia, la immaculada vida, e les plagues de la crua e fera mort, hauien lauorat e fabricades. Seguien per enſenya e bandera de victoria vna creu tota de pura ſanch

gotada. E la verba del cant que ſens may diſcordar contemplant en ella cantauen, deya: Laor e gloria ſia per toſtemps de tanta caritat, al fruit que ha produit la florida verga de la rael de Jeſſe. De coſa tan ſperitual e tan alta, que vlls corporals ne mundana cogitacio mirar no poden, los ſentiments humans tenia mortificats. Mas la mia deſuellada penſa que tota penetrant ſtaua, girant ſe per tot deſijoſa de mes contemplar e veure, a mi ſembla que ves ab geſt de grandiſſima humilitat e reuerencia vn altra multitut contemplatiua ſens comparacio ben ordenada. Hon viu aquelles que deſijant eſſer auorrides, e per millor contraſtar a la cega voluntat e deſoneſta furia de aquells qui vicioſament les cobdiciauen, lazerant a ſi mateixes deſformaren la natural e bella forma de la ſua proporcionada figura. Entre totes aqueſtes axi memorables ſe moſtraua aquella alta columna de gran fortalea, a la qual les menaces del tiran Quincia que tant pera ſi la deſijaua, e lo greu martiri de les torçudes e arrancades mamelles, ni la perduda vida que ja miraua, no baſtaren a temor, ni alterar la fe e diuinal prepoſit que de la ſanta honeſtat tenia. Era li de prop per companyia circundada de colorades roſes la verge Agnes, e aqueſta los preus de error e bens de fortuna a tots axi agradables, a ella prómeſòs, vólgue ę pogue menyſprear; per hon lamor e grat de aquell qui lamaua en ira cambiant ſe, fina ſos dies honeſta, pacient e or-

nada de la ſperança y preu de celeſtials bellees. Staua mes auant en lo mateix circuit aquella famoſa Suſanna, que perque la ſua conſciencia conſentint no peris, per mig de la injuria paſſant a la virtut, amadora de immortalitat, elegi que la fama per infamia, enſemps ab la vida temporal, a cruel mort morint periſſen. Era coſa de gran admiracio, en animos femenils veure axi gran ſforç e conſtancia. Y mes encara pus attentament e profunda reguardant, yo deſcobri en eleuacio de ſperit que daquelles victorioſes naffres que en los peus e mans, en lo cap e coſtat, la ſacratiſſima humanitat de Deu tenia, naixia vna lum e raigs de tanta claredat, que la fe, los merits e martiris de tota la multitud glorificauen. De aqueſta humana e deifica viſio e celeſtial beatitut tenien aqueſtes e totes les circunſtants, de qui per acabar deixe los noms, tan atenta la viſta, tan repoſats los mouiments, e los aſpectes axi contents e confermats en gracia, que per la delitoſa preſencia, per les acordants paraules e deuotes lahors que continuament donauen, entengui la eternitat de la benauenturada gloria que poſſchyen. E yo tot aconſolat contemplant los miſteris de tan alta intelligencia, ſtaua que mes deſijar no podia. Mas apres poch ſpay que amor e la raho hagueren donat fi a ſon parlament, deliberada en lo diuinal conſiſtori en vna vnitat la juſta ſentencia, girant ſe juſticia ab geſt de molta equitat axi comença de pronunciar.

DETERMINACIO DE LA JUSTICIA.

LEs cauſes dubtoſes e difficils, hores e dies, argumentacio, probacio, e molt deliberada declaracio requiren; e per tal no axi de facil determenar ſe poden. Mas en aqueſta cauſa tan viſta, hon per la leſio de la antiga colpa la juſticia original perduda, amor no ceſſa, ni ceſſara james ab les armes de la ſenſualitat de perſeguir e a la raho combatre, e la raho ab les forces de virtut contradir e defendres; ſera breu la mia ſentencia. E dich axi: tota coſa encara que los ſeus principis ſien agradables e delitoſos, toſtemps que enſemps ab lo delit ſi meſclen plor, triſtor, y ſens compte miſeries, es viſt a mi eſſer imperfeta, eſſer auorridora, e ja molt mes ſi en la ſua fi, per la mobilitat e incertenitat de la poſſeſſio ceſſant lo delit, non reſta ſino dolor e ſola deſuentura: com les coſes vanes e terrenes, en les quals aqueſta amor vicioſa te lo fonament, ſien breus, caduques e moridores. E per contrari dich: que les obres de virtut perfetes de les quals ſols la raho ſe arrea, ſon ſaldes, ſon fermes e ſempiternes; perque tenint les raels en lanimo ques immortal fermades, no a varietat de caſos, no a perill de mutacio, ni a obligacio de mortalitat ſon ſoſmeſes, ans per la ſua gran perfectio

ſon deſijables, y en eternitat duradores. E contemplant aqueſta veritat infallible, e los inuencibles arguments de la raho conſiderant, y vent aquella ab quanta claredat, ab quanta veritat exemplificant, applicant, hiſtorizant, apropria, anulla de amor lo ſeu eſſer. E daltra part concixent que lo *dret de amor forjant ſofiſtichs* arguments, mes ab ſubtilitat denginy que ab força de alguna veritat ſe reconta. Per aquell deute de *juſticia que a les coſes veres e perfetes dech*, contra les que fengides ab enganoſa ſemblança verdaderes volen moſtrar ſe; tenint en les mans lo *pes e balança de veritat, que fallir no deixa*; pronunciant dich e declare: que ſols la raho, ſens la qual yo juſticia, ni coſa alguna de quantes viuen e ſon no porien eſſer regides ni ben ordenades, deu eſſer volguda, ſeguida, e com a deeſſa adorada; e lo deu de amor tengut per coſa vana e fallible.

FINA LACTOR.

DE tan gran excellencia foren viſtes a mi les coſes hoydes e contemplades, que mes auant los dubtes dignorancia, la diuerſitat dels contraſts, e los combats de importuna temptacio no trobaren loch en mi. Axi que per gran benauentura mia, vent la cauſa de amor condemna-

da, e la mia flaca força defeſa, ¿com pore yo callar e detenir me que les mies altes veus no criden: O mortals, o mortals, y mes voſaltres enamorats, obriu, obriu los vlls, que aquell a qui naixer li aue, morir li reſta; y al que ſegueix error, dolor li es aparellada. No durmau, que temps es de vellar. Vellau, vellau. E ſi la peſada ſon dafectio enganoſa vos te occupats, tant que clar juhy nous conſenta, deſperteus la voſtra propria naturalea, de la qual grans clamors hoig e ſent que ſon les que dona. Mirau que diu: liberts, caſts, ſimples, tractables, ſens enueja, ſens vana gloria, ſens ſuperbia, ſens crueldat, ſens cobdicia vos engenri. De mi, no enganos penſament, no cautela ſimulada, no la ſe corrompuda, no falſa religio, ni les tantes diuerſitats de mals rebes. ¿Hon es lo recel, hon la vergonya en veure que pijors finam que no començam? E ſi aqueſta no baſta, que tant y mes de quant baſtar deuria, deſperten vos los incomportables dans que de voſtres breus e doloroſos delits ſentiu. Deſperten vos les forces de la raho, e lo premi de la virtut: la vna volent e laltra ſeguint, ſereu guiats, ſereu defenſats, ſeran ſpargits los nuuols que porten ceguedat a la viſta; tota claror e perfectio al entenimentſera reduida; y en tal cas los mals no ſemblaran eſſer verdader be, ni a la vanitat ſera fet deuot ſacrifici de voſtres ydolatres penſaments. Mas yo qui mogut de ſola compaſſio, aqueſtes coſes ſens pre-

ſomir als altres endreçe, recordant me que fuy hu dels mes affligits, e poch fiant de la ſeguretat de fragil miſeria, poſſible de perdres, lo que Deu no vulla, pera mi enſemps ab voſaltres deſcobrint los perills, los remeys comunique. E dich axi: ſiam coneixedors en menyſprear los bens que no porten benauenturança: que no es poſſible ſino que dins vn moment, mil contraris en aquells ſe ſegueixquen. Muden ſe los temps, cambien ſe los ſtats, les coſes baixes de aquells ſon exalçades, les altes ſon aterrades. Quina nouitat? Coſtuma es les coſes no fermes no eſſer ſegures: la ſegura e ferma, fermetat guarda; la mouible, mouiment. Cada qual ſegons lo ſeu eſſer te la condicio: lo mal, de mals nos turmenta: lo be que es la ſola e perfeta raho, deſcanſa, remeya e conſola. Per ço es be de mirar lo que volem en la via; e per aterrar les errors de tanta vanitat, recordar nos que home no es alre ſino coſa bruta, ſach de fem, e de vermens vianda. Lo qual entrant en la vida ve ab les tenebres de colpa, de pena, de mort e miſeria; e axi de home, en reſpecte del cors, dins poch ſpay es tranſportat en no home; perque leſſer noſtre en continua diminucio de ſi, caminant de naixença a corruptio, y de carçre de carn a ſepulcre de terra, nunqua nengu en vn mateix dia aquell mateix es, com tot moment del primer habit ſia mort. Y venguda la fi de les coſes terrenes e mundanes, les quals a mortalitat ſon

ordenades, la darrera hora totalment nos diſſol e conſuma. E per ço lo profeta Job, contemplant aqueſta veritat e miſeria, ab gran paciencia, plor, e lagremes de dolor dix: *Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miſerijs.* Del principi del mon dura, y encara fins al acabament durara, aqueſta diuina ley. La qual per noſaltres mortals en la ſola fe y ſperança de aquell etern y ſdeuenidor be ha de eſſer paſſada y be regoneguda. ¡O miſerables aquells que lo fruyt de tanta gloria menyſpreen! ¡Y mes los triſts malauenturats qui en lo deu de amor coſa no ferma, axi com a ferma la ſua ſperança fermen; e que fins al ſeu doloros eſtrem james ſe recorden, nis pot contar que la lum del dia james hajen viſta! Per los quals com ſien ab tal vida viuint, en les tenebres de la ſua nit ans que morts ſoterrats, no ſe que alre ſi puga ni dega dir. La guia de juſta raho deixaren. De perdicio la ſenda ſeguiren. Viuen morint en la ſua dolor. La lum de la diuina gracia, per conſolacio, remey e repos los ſia preſentada.

RAHONAMENT DEL ACTOR AB LA SUA OBRA, QUAND TRAMET AQUELLA.

CONSIDERACIO mia cauſada de la força de les mies paſſions, ab grandiſſim treball per la mia poquedat la tua fi es ateſa. E ab tot que tu, amadora de ſoledat, refuſes eſſer viſta e coneguda, puix la ſort que les coſes ſecretes reuela te deſcobre, y es forçat ſens yo poder contraſtar que tu vajes, ves y ſegueix la tua fortuna. Y perque veig que lo pobre caminant entre los ladres paſſa lo cami ſegur, e que ſols entre competidors e perſones de gran poder e ſciencia ſol eſſer la brega, penſe yo que tu peregrina pobre, paſſaras molt repoſada ſegura. Mas per major ſegurctat, on ſe vulla que tu ſies, cerca los amichs de virtut qui per la excellencia del ſeu enteniment coneixent les forçes humanes, humanament e piadoſa paſſen e perdonen les errcs e faltes de la humana flaquea. Pero ſi per cas aucnia que paſſant dun loch en altre, los cans mordedors, y mes los chiquets qui per gran iniquitat nunqua ceſſen de ladrar e de mordre, cruelment te mordien, y toſtemps reprenent, perſeguint e lacerant, ajuſtauen plagues a plagues; ſofir ho, e ſies pacient e benigne. Que ſi a mi, coſa ſenſible, conſiderada la mia deſuentura, plagues e

contrasts, treballs, dolor e passions han turmentat la vida y aterrada la mia anima, tu qui no est sino paper e soles paraules, be poras comportar les offenses e mordedures. Camina donchs y no recéles: que la benigne verge y mare de aquell humil e just que tant e tant soferi, dauant la qual yo tostemps me prostre, humilie e inuoque, sera endreça de la tua carrera.

FINIS.